مرکز القائمیة اصفهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریة

السلام علیک یا صاحب الزمان

www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.ir

١٠

كتاب الوافي

تأليف

العالم المحدث الحكيم الجليل المولى محمد محسن الشهير

بالفيض الكاشاني قدس سره

من منشورات

مكتبة الامام امير المؤمنين علي عليه السلام العامة

اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم

الوافی

کاتب:

محمد بن مرتضی فیض کاشانی

نشرت فی الطباعة:

عطرعترت

رقمی الناشر:

مرکز القائمیة باصفهان للتحریات الکمبیوتریة

الفهرس

الفهرس ----- ۵
الوافی المجلد ۱۰ ----- ۹۳
اشارة ----- ۹۳
اشارة ----- ۹۳
کتاب الزکاة و الخمس و المبرات ----- ۹۴
اشارة ----- ۹۴
الآیات ----- ۹۴
اشارة ----- ۹۴
بیان ----- ۹۴
أبواب زکاة المال ----- ۹۵
الآیات ----- ۹۵
اشارة ----- ۹۵
بیان ----- ۹۵
باب ۱ فرض الزکاة و عقاب منعها و الحث علیها ----- ۹۵
[۱] ----- ۹۵
[۲] ----- ۹۵
اشارة ----- ۹۶
بیان ----- ۹۶
[۳] ----- ۹۶
اشارة ----- ۹۶
بیان ----- ۹۶
[۴] ----- ۹۶
[۵] ----- ۹۷

اشارة ۹۷
بيان ۹۷
[۶] ۹۷
[۷] ۹۷
[۸] ۹۷
اشارة ۹۷
بيان ۹۸
[۹] ۹۸
[۱۰] ۹۸
[۱۱] ۹۸
[۱۲] ۹۸
[۱۳] ۹۸
اشارة ۹۸
بيان ۹۸
[۱۴] ۹۹
[۱۵] ۹۹
[۱۶] ۹۹
[۱۷] ۹۹
اشارة ۹۹
بيان ۹۹
[۱۸] ۱۰۰
اشارة ۱۰۰
بيان ۱۰۰
[۱۹] ۱۰۰

[۲۰] ---------- ۱۰۰
[۲۱] ---------- ۱۰۰
[۲۲] ---------- ۱۰۰
[۲۳] ---------- ۱۰۱
[۲۴] ---------- ۱۰۱
[۲۵] ---------- ۱۰۱
[۲۶] ---------- ۱۰۱
[۲۷] ---------- ۱۰۱
[۲۸] ---------- ۱۰۱
[۲۹] ---------- ۱۰۱
[۳۰] ---------- ۱۰۱
[۳۱] ---------- ۱۰۲
اشارة ---------- ۱۰۲
بیان ---------- ۱۰۲
باب ۲ العلة فی وضع الزکاة و قدرها ---------- ۱۰۲
[۱] ---------- ۱۰۲
[۲] ---------- ۱۰۲
اشارة ---------- ۱۰۲
بیان ---------- ۱۰۳
[۳] ---------- ۱۰۳
[۴] ---------- ۱۰۳
[۵] ---------- ۱۰۳
[۶] ---------- ۱۰۳
[۷] ---------- ۱۰۳

اشارة ----- ۱۰۳
بيان ----- ۱۰۴
[۸] ----- ۱۰۴
[۹] ----- ۱۰۴
اشارة ----- ۱۰۴
بيان ----- ۱۰۴
باب ۳ ما فيه الزكاة من الأموال ----- ۱۰۵
[۱] ----- ۱۰۵
[۲] ----- ۱۰۵
[۳] ----- ۱۰۵
[۴] ----- ۱۰۵
[۵] ----- ۱۰۵
[۶] ----- ۱۰۵
[۷] ----- ۱۰۶
اشارة ----- ۱۰۶
بيان ----- ۱۰۶
[۸] ----- ۱۰۶
[۹] ----- ۱۰۶
[۱۰] ----- ۱۰۶
[۱۱] ----- ۱۰۷
[۱۲] ----- ۱۰۷
[۱۳] ----- ۱۰۷
[۱۴] ----- ۱۰۷
[۱۵] ----- ۱۰۷

[۱۶] ---------- ۱۰۸
اشارة ---------- ۱۰۸
بيان ---------- ۱۰۸
[۱۷] ---------- ۱۰۸
[۱۸] ---------- ۱۰۹
[۱۹] ---------- ۱۰۹
اشارة ---------- ۱۰۹
بيان ---------- ۱۰۹
[۲۰] ---------- ۱۰۹
[۲۱] ---------- ۱۰۹
اشارة ---------- ۱۰۹
بيان ---------- ۱۰۹
[۲۲] ---------- ۱۱۰
[۲۳] ---------- ۱۱۰
[۲۴] ---------- ۱۱۰
[۲۵] ---------- ۱۱۰
[۲۶] ---------- ۱۱۰
باب ۴ زكاة الذهب و الفضة ---------- ۱۱۰
[۱] ---------- ۱۱۰
[۲] ---------- ۱۱۱
اشارة ---------- ۱۱۱
بيان ---------- ۱۱۱
[۳] ---------- ۱۱۱
[۴] ---------- ۱۱۱

[۵] ----- ۱۱۱
[۶] ----- ۱۱۱
[۷] ----- ۱۱۲
[۸] ----- ۱۱۲
[۹] ----- ۱۱۲
[۱۰] ----- ۱۱۲
[۱۱] ----- ۱۱۲
[۱۲] ----- ۱۱۲
اشارة ----- ۱۱۳
بيان ----- ۱۱۳
[۱۳] ----- ۱۱۳
[۱۴] ----- ۱۱۳
[۱۵] ----- ۱۱۳
[۱۶] ----- ۱۱۴
اشارة ----- ۱۱۴
بيان ----- ۱۱۴
[۱۷] ----- ۱۱۴
اشارة ----- ۱۱۴
بيان ----- ۱۱۴
[۱۸] ----- ۱۱۴
[۱۹] ----- ۱۱۵
[۲۰] ----- ۱۱۵
[۲۱] ----- ۱۱۵
[۲۲] ----- ۱۱۵

اشارة ۱۱۵
بیان ۱۱۶
[۲۳] ۱۱۶
[۲۴] ۱۱۶
اشارة ۱۱۶
بیان ۱۱۶
[۲۵] ۱۱۶
[۲۶] ۱۱۶
[۲۷] ۱۱۶
[۲۸] ۱۱۷
[۲۹] ۱۱۷
[۳۰] ۱۱۷
[۳۱] ۱۱۷
[۳۲] ۱۱۷
اشارة ۱۱۷
بیان ۱۱۷
[۳۳] ۱۱۷
اشارة ۱۱۸
بیان ۱۱۸
[۳۴] ۱۱۸
اشارة ۱۱۸
بیان ۱۱۸
باب ۵ زكاة الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب ۱۱۸
[۱] ۱۱۸

[۲] ----- ۱۱۸
اشارة ----- ۱۱۹
بيان ----- ۱۱۹
[۳] ----- ۱۱۹
[۴] ----- ۱۱۹
[۵] ----- ۱۱۹
[۶] ----- ۱۱۹
اشارة ----- ۱۱۹
بيان ----- ۱۲۰
[۷] ----- ۱۲۰
اشارة ----- ۱۲۰
بيان ----- ۱۲۰
[۸] ----- ۱۲۰
اشارة ----- ۱۲۰
بيان ----- ۱۲۰
[۹] ----- ۱۲۱
اشارة ----- ۱۲۱
بيان ----- ۱۲۱
[۱۰] ----- ۱۲۱
اشارة ----- ۱۲۱
بيان ----- ۱۲۱
[۱۱] ----- ۱۲۱
[۱۲] ----- ۱۲۲
[۱۳] ----- ۱۲۲

اشارة ----- ۱۲۲
بیان ----- ۱۲۲
[۱۴] ----- ۱۲۲
[۱۵] ----- ۱۲۲
اشارة ----- ۱۲۲
بیان ----- ۱۲۳
[۱۶] ----- ۱۲۳
[۱۷] ----- ۱۲۳
[۱۸] ----- ۱۲۳
اشارة ----- ۱۲۳
بیان ----- ۱۲۳
[۱۹] ----- ۱۲۳
[۲۰] ----- ۱۲۴
[۲۱] ----- ۱۲۴
اشارة ----- ۱۲۴
بیان ----- ۱۲۴
باب ۶ زکاة الإبل و البقر و الغنم ----- ۱۲۴
[۱] ----- ۱۲۴
اشارة ----- ۱۲۴
بیان ----- ۱۲۵
[۲] ----- ۱۲۵
اشارة ----- ۱۲۵
بیان ----- ۱۲۵
[۳] ----- ۱۲۵

[۴] ----- ۱۲۶
اشارة ----- ۱۲۶
بيان ----- ۱۲۶
[۵] ----- ۱۲۶
اشارة ----- ۱۲۶
بيان ----- ۱۲۷
[۶] ----- ۱۲۷
[۷] ----- ۱۲۸
اشارة ----- ۱۲۸
بيان ----- ۱۲۸
[۸] ----- ۱۲۸
[۹] ----- ۱۲۸
اشارة ----- ۱۲۸
بيان ----- ۱۲۸
[۱۰] ----- ۱۲۹
[۱۱] ----- ۱۲۹
اشارة ----- ۱۲۹
بيان ----- ۱۲۹
[۱۲] ----- ۱۲۹
[۱۳] ----- ۱۲۹
[۱۴] ----- ۱۳۰
[۱۵] ----- ۱۳۰
[۱۶] ----- ۱۳۰
[۱۷] ----- ۱۳۰

[۱۸] ---- ۱۳۰
[۱۹] ---- ۱۳۰
اشارة ---- ۱۳۰
بیان ---- ۱۳۱
[۲۰] ---- ۱۳۱
[۲۱] ---- ۱۳۱
باب ۷ زكاة مال التجارة ---- ۱۳۱
[۱] ---- ۱۳۱
[۲] ---- ۱۳۱
[۳] ---- ۱۳۱
اشارة ---- ۱۳۲
بیان ---- ۱۳۲
[۴] ---- ۱۳۲
[۵] ---- ۱۳۲
[۶] ---- ۱۳۲
[۷] ---- ۱۳۲
[۸] ---- ۱۳۳
[۹] ---- ۱۳۳
[۱۰] ---- ۱۳۳
[۱۱] ---- ۱۳۳
[۱۲] ---- ۱۳۳
اشارة ---- ۱۳۳
بیان ---- ۱۳۴
[۱۳] ---- ۱۳۴

[۱۴] ۱۳۴
[۱۵] ۱۳۴
اشارة ۱۳۴
بيان ۱۳۴
باب ۸ زكاة الرقيق و الخيل ۱۳۵
[۱] ۱۳۵
[۲] ۱۳۵
اشارة ۱۳۵
بيان ۱۳۵
[۳] ۱۳۵
اشارة ۱۳۵
بيان ۱۳۵
[۴] ۱۳۶
اشارة ۱۳۶
بيان ۱۳۶
باب ۹ زكاة المال الغائب و الدين و الوديعة ۱۳۶
[۱] ۱۳۶
[۲] ۱۳۶
اشارة ۱۳۶
بيان ۱۳۶
[۳] ۱۳۷
اشارة ۱۳۷
بيان ۱۳۷
[۴] ۱۳۷

[۵] ----- ۱۳۷
[۶] ----- ۱۳۷
[۷] ----- ۱۳۷
[۸] ----- ۱۳۷
اشارة ----- ۱۳۸
بيان ----- ۱۳۸
[۹] ----- ۱۳۸
اشارة ----- ۱۳۸
بيان ----- ۱۳۸
[۱۰] ----- ۱۳۸
[۱۱] ----- ۱۳۹
[۱۲] ----- ۱۳۹
اشارة ----- ۱۳۹
بيان ----- ۱۳۹
[۱۳] ----- ۱۳۹
اشارة ----- ۱۳۹
بيان ----- ۱۳۹
[۱۴] ----- ۱۳۹
اشارة ----- ۱۴۰
بيان ----- ۱۴۰
[۱۵] ----- ۱۴۰
اشارة ----- ۱۴۰
بيان ----- ۱۴۰
[۱۶] ----- ۱۴۰

[۱۷] ۱۴۰
[۱۸] ۱۴۱
[۱۹] ۱۴۱
[۲۰] ۱۴۱
[۲۱] ۱۴۱
[۲۲] ۱۴۱
[۲۳] ۱۴۱
[۲۴] ۱۴۱
[۲۵] ۱۴۲
[۲۶] ۱۴۲
باب ۱۰ زکاة مال الیتیم و المجنون و المملوک ۱۴۲
[۱] ۱۴۲
[۲] ۱۴۲
اشارة ۱۴۲
بیان ۱۴۲
[۳] ۱۴۳
[۴] ۱۴۳
اشارة ۱۴۳
بیان ۱۴۳
[۵] ۱۴۳
اشارة ۱۴۳
بیان ۱۴۳
[۶] ۱۴۳
اشارة ۱۴۳

بیان ----- ۱۴۴
[۷] ----- ۱۴۴
[۸] ----- ۱۴۴
[۹] ----- ۱۴۴
[۱۰] ----- ۱۴۴
[۱۱] ----- ۱۴۴
[۱۲] ----- ۱۴۵
[۱۳] ----- ۱۴۵
[۱۴] ----- ۱۴۵
اشارة ----- ۱۴۵
بیان ----- ۱۴۵
[۱۵] ----- ۱۴۵
اشارة ----- ۱۴۵
بیان ----- ۱۴۵
[۱۶] ----- ۱۴۶
[۱۷] ----- ۱۴۶
[۱۸] ----- ۱۴۶
[۱۹] ----- ۱۴۶
[۲۰] ----- ۱۴۶
[۲۱] ----- ۱۴۶
باب ۱۱ وقت الزكاة و الفرار منها ----- ۱۴۶
[۱] ----- ۱۴۶
اشارة ----- ۱۴۶
بیان ----- ۱۴۷

[۲] ---- ۱۴۷
[۳] ---- ۱۴۷
[۴] ---- ۱۴۸
اشارة ---- ۱۴۸
بيان ---- ۱۴۸
[۵] ---- ۱۴۸
[۶] ---- ۱۴۹
[۷] ---- ۱۴۹
[۸] ---- ۱۴۹
[۹] ---- ۱۴۹
[۱۰] ---- ۱۴۹
[۱۱] ---- ۱۴۹
[۱۲] ---- ۱۴۹
[۱۳] ---- ۱۵۰
اشارة ---- ۱۵۰
بيان ---- ۱۵۰
[۱۴] ---- ۱۵۰
اشارة ---- ۱۵۰
بيان ---- ۱۵۰
[۱۵] ---- ۱۵۰
[۱۶] ---- ۱۵۰
[۱۷] ---- ۱۵۱
[۱۸] ---- ۱۵۱
اشارة ---- ۱۵۱

بيان ----- ۱۵۱
[۱۹] ----- ۱۵۱
[۲۰] ----- ۱۵۱
اشارة ----- ۱۵۲
بيان ----- ۱۵۲
[۲۱] ----- ۱۵۲
[۲۲] ----- ۱۵۲
اشارة ----- ۱۵۲
بيان ----- ۱۵۲
[۲۳] ----- ۱۵۳
اشارة ----- ۱۵۳
بيان ----- ۱۵۳
[۲۴] ----- ۱۵۳
اشارة ----- ۱۵۳
بيان ----- ۱۵۳
باب ۱۲ احتساب ما يأخذه السلطان من الزكاة ----- ۱۵۳
[۱] ----- ۱۵۳
اشارة ----- ۱۵۳
بيان ----- ۱۵۴
[۲] ----- ۱۵۴
[۳] ----- ۱۵۴
[۴] ----- ۱۵۴
[۵] ----- ۱۵۴
[۶] ----- ۱۵۴

[۷] ۱۵۴
[۸] ۱۵۵
[۹] ۱۵۵
[۱۰] ۱۵۵
اشارة ۱۵۵
بيان ۱۵۵
[۱۱] ۱۵۵
اشارة ۱۵۵
بيان ۱۵۵
[۱۲] ۱۵۶
اشارة ۱۵۶
بيان ۱۵۶
باب ۱۳ قصاص الزكاة بالدين ۱۵۶
[۱] ۱۵۶
[۲] ۱۵۷
باب ۱۴ إعطاء القيمة و تبديل الفريضة ۱۵۷
[۱] ۱۵۷
[۲] ۱۵۷
[۳] ۱۵۷
اشارة ۱۵۷
بيان ۱۵۷
[۴] ۱۵۸
[۵] ۱۵۸
باب ۱۵ آداب المصدق ۱۵۸

[۱] ----- ۱۵۸

اشارة ----- ۱۵۸

بیان ----- ۱۵۹

[۲] ----- ۱۵۹

اشارة ----- ۱۶۰

بیان ----- ۱۶۰

[۳] ----- ۱۶۰

اشارة ----- ۱۶۰

بیان ----- ۱۶۰

[۴] ----- ۱۶۱

اشارة ----- ۱۶۱

بیان ----- ۱۶۱

[۵] ----- ۱۶۱

[۶] ----- ۱۶۱

اشارة ----- ۱۶۱

بیان ----- ۱۶۱

[۷] ----- ۱۶۱

اشارة ----- ۱۶۱

بیان ----- ۱۶۲

باب ۱۶ مصرف الزکاة ----- ۱۶۲

[۱] ----- ۱۶۲

اشارة ----- ۱۶۲

بیان ----- ۱۶۲

[۲] ----- ۱۶۲

[۳] ----- ۱۶۳
اشارة ----- ۱۶۳
بيان ----- ۱۶۳
[۴] ----- ۱۶۳
اشارة ----- ۱۶۳
بيان ----- ۱۶۳
[۵] ----- ۱۶۴
[۶] ----- ۱۶۴
[۷] ----- ۱۶۴
[۸] ----- ۱۶۴
اشارة ----- ۱۶۴
بيان ----- ۱۶۵
[۹] ----- ۱۶۵
اشارة ----- ۱۶۵
بيان ----- ۱۶۵
[۱۰] ----- ۱۶۵
اشارة ----- ۱۶۵
بيان ----- ۱۶۶
[۱۱] ----- ۱۶۶
[۱۲] ----- ۱۶۶
اشارة ----- ۱۶۶
بيان ----- ۱۶۶
[۱۳] ----- ۱۶۶
اشارة ----- ۱۶۶

بیان ---- ۱۶۷
[۱۴] ---- ۱۶۷
[۱۵] ---- ۱۶۷
[۱۶] ---- ۱۶۷
اشارة ---- ۱۶۷
بیان ---- ۱۶۸
[۱۷] ---- ۱۶۸
[۱۸] ---- ۱۶۸
اشارة ---- ۱۶۸
بیان ---- ۱۶۸
[۱۹] ---- ۱۶۸
[۲۰] ---- ۱۶۸
[۲۱] ---- ۱۶۹
[۲۲] ---- ۱۶۹
[۲۳] ---- ۱۶۹
[۲۴] ---- ۱۶۹
[۲۵] ---- ۱۶۹
[۲۶] ---- ۱۶۹
[۲۷] ---- ۱۶۹
اشارة ---- ۱۶۹
بیان ---- ۱۷۰
[۲۸] ---- ۱۷۰
[۲۹] ---- ۱۷۰
[۳۰] ---- ۱۷۰

[۳۱] ---------- ۱۷۰
[۳۲] ---------- ۱۷۰
[۳۳] ---------- ۱۷۱
[۳۴] ---------- ۱۷۱
[۳۵] ---------- ۱۷۱
[۳۶] ---------- ۱۷۱
[۳۷] ---------- ۱۷۱
[۳۸] ---------- ۱۷۲
[۳۹] ---------- ۱۷۲
[۴۰] ---------- ۱۷۲
[۴۱] ---------- ۱۷۲
[۴۲] ---------- ۱۷۲
اشارة ---------- ۱۷۲
بيان ---------- ۱۷۲
باب ۱۷ أن الزكاة لا تعطى من تجب نفقته على المعطى و لا غير العارف و لا شارب الخمر ---------- ۱۷۳
[۱] ---------- ۱۷۳
اشارة ---------- ۱۷۳
بيان ---------- ۱۷۳
[۲] ---------- ۱۷۳
[۳] ---------- ۱۷۳
[۴] ---------- ۱۷۳
اشارة ---------- ۱۷۳
بيان ---------- ۱۷۴
[۵] ---------- ۱۷۴

اشارة ----- ۱۷۴
بیان ----- ۱۷۴
[۶] ----- ۱۷۴
اشارة ----- ۱۷۴
بیان ----- ۱۷۴
[۷] ----- ۱۷۴
[۸] ----- ۱۷۵
[۹] ----- ۱۷۵
[۱۰] ----- ۱۷۵
[۱۱] ----- ۱۷۵
اشارة ----- ۱۷۵
بیان ----- ۱۷۵
[۱۲] ----- ۱۷۶
[۱۳] ----- ۱۷۶
[۱۴] ----- ۱۷۶
[۱۵] ----- ۱۷۶
[۱۶] ----- ۱۷۶
[۱۷] ----- ۱۷۷
[۱۸] ----- ۱۷۷
[۱۹] ----- ۱۷۷
[۲۰] ----- ۱۷۷
[۲۱] ----- ۱۷۷
[۲۲] ----- ۱۷۸
[۲۳] ----- ۱۷۸

اشارة ۱۷۸
بیان ۱۷۸
[۲۴] ۱۷۸
باب ۱۸ أن الزکاة لا تحل لبنی هاشم إلا ممن هو منهم أو عند الضرورة ۱۷۸
[۱] ۱۷۸
[۲] ۱۷۹
[۳] ۱۷۹
[۴] ۱۷۹
[۵] ۱۷۹
اشارة ۱۷۹
بیان ۱۷۹
[۶] ۱۸۰
[۷] ۱۸۰
[۸] ۱۸۰
[۹] ۱۸۰
[۱۰] ۱۸۰
[۱۱] ۱۸۰
[۱۲] ۱۸۰
[۱۳] ۱۸۱
[۱۴] ۱۸۱
[۱۵] ۱۸۱
[۱۶] ۱۸۱
اشارة ۱۸۱
بیان ۱۸۱

[۱۷] ---------- ۱۸۱
اشارة ---------- ۱۸۲
بيان ---------- ۱۸۲
[۱۸] ---------- ۱۸۲
اشارة ---------- ۱۸۲
بيان ---------- ۱۸۲
باب ۱۹ قسمة الزكاة و غيرها ---------- ۱۸۲
[۱] ---------- ۱۸۲
اشارة ---------- ۱۸۲
بيان ---------- ۱۸۳
[۲] ---------- ۱۸۳
اشارة ---------- ۱۸۳
بيان ---------- ۱۸۳
[۳] ---------- ۱۸۳
[۴] ---------- ۱۸۳
اشارة ---------- ۱۸۳
بيان ---------- ۱۸۳
[۵] ---------- ۱۸۴
اشارة ---------- ۱۸۴
بيان ---------- ۱۸۴
[۶] ---------- ۱۸۴
اشارة ---------- ۱۸۴
بيان ---------- ۱۸۴
[۷] ---------- ۱۸۴

[۸] ۱۸۵
اشارة ۱۸۵
بیان ۱۸۵
[۹] ۱۸۵
[۱۰] ۱۸۵
[۱۱] ۱۸۵
[۱۲] ۱۸۶
[۱۳] ۱۸۶
[۱۴] ۱۸۶
[۱۵] ۱۸۶
[۱۶] ۱۸۶
[۱۷] ۱۸۶
[۱۸] ۱۸۶
اشارة ۱۸۶
بیان ۱۸۷
[۱۹] ۱۸۷
[۲۰] ۱۸۷
[۲۱] ۱۸۷
اشارة ۱۸۷
بیان ۱۸۷
[۲۲] ۱۸۷
[۲۳] ۱۸۷
[۲۴] ۱۸۸
[۲۵] ۱۸۸

[۲۶] ---------- ۱۸۸
اشارة ---------- ۱۸۸
بیان ---------- ۱۸۸
باب ۲۰ أن القاسم شریک المعطی فی الأجر ---------- ۱۸۸
[۱] ---------- ۱۸۸
[۲] ---------- ۱۸۸
[۳] ---------- ۱۸۹
[۴] ---------- ۱۸۹
باب ۲۱ نقل الزکاة و ضمانها ---------- ۱۸۹
[۱] ---------- ۱۸۹
[۲] ---------- ۱۸۹
[۳] ---------- ۱۸۹
[۴] ---------- ۱۸۹
[۵] ---------- ۱۹۰
[۶] ---------- ۱۹۰
اشارة ---------- ۱۹۰
بیان ---------- ۱۹۰
[۷] ---------- ۱۹۰
[۸] ---------- ۱۹۰
[۹] ---------- ۱۹۰
[۱۰] ---------- ۱۹۱
اشارة ---------- ۱۹۱
بیان ---------- ۱۹۱
باب ۲۲ من یمتنع من أخذ الزکاة ---------- ۱۹۱

[۱] ۱۹۱
اشارة ۱۹۱
بيان ۱۹۱
[۲] ۱۹۱
[۳] ۱۹۲
[۴] ۱۹۲
اشارة ۱۹۲
بيان ۱۹۲
باب ۲۳ قضاء الزكاة عن الميت ۱۹۲
[۱] ۱۹۲
[۲] ۱۹۳
[۳] ۱۹۳
[۴] ۱۹۳
[۵] ۱۹۳
[۶] ۱۹۳
باب ۲۴ النوادر ۱۹۳
[۱] ۱۹۳
اشارة ۱۹۳
بيان ۱۹۴
[۲] ۱۹۴
[۳] ۱۹۴
اشارة ۱۹۴
بيان ۱۹۵
أبواب زكاة الفطرة ۱۹۵

الآيات ----- ۱۹۵

اشارة ----- ۱۹۵

بيان ----- ۱۹۵

باب ۲۵ من تجب عنه الفطرة و من لا تجب ----- ۱۹۵

[۱] ----- ۱۹۵

[۲] ----- ۱۹۵

[۳] ----- ۱۹۵

[۴] ----- ۱۹۶

[۵] ----- ۱۹۶

[۶] ----- ۱۹۶

[۷] ----- ۱۹۶

[۸] ----- ۱۹۶

[۹] ----- ۱۹۶

[۱۰] ----- ۱۹۶

اشارة ----- ۱۹۶

بيان ----- ۱۹۷

[۱۱] ----- ۱۹۷

اشارة ----- ۱۹۷

بيان ----- ۱۹۷

[۱۲] ----- ۱۹۷

[۱۳] ----- ۱۹۷

اشارة ----- ۱۹۷

بيان ----- ۱۹۷

[۱۴] ----- ۱۹۸

[۱۵] ---------- ۱۹۸
[۱۶] ---------- ۱۹۸
[۱۷] ---------- ۱۹۸
[۱۸] ---------- ۱۹۸
[۱۹] ---------- ۱۹۸
[۲۰] ---------- ۱۹۸
[۲۱] ---------- ۱۹۹
[۲۲] ---------- ۱۹۹
[۲۳] ---------- ۱۹۹
[۲۴] ---------- ۱۹۹
[۲۵] ---------- ۱۹۹
اشارة ---------- ۱۹۹
بيان ---------- ۱۹۹
[۲۶] ---------- ۲۰۰
[۲۷] ---------- ۲۰۰
اشارة ---------- ۲۰۰
بيان ---------- ۲۰۰
باب ۲۶ وقت زكاة الفطرة ---------- ۲۰۰
[۱] ---------- ۲۰۰
[۲] ---------- ۲۰۰
اشارة ---------- ۲۰۰
بيان ---------- ۲۰۱
[۳] ---------- ۲۰۱
اشارة ---------- ۲۰۱

بيان ---- ۲۰۱
[۴] ---- ۲۰۱
اشارة ---- ۲۰۱
بيان ---- ۲۰۱
[۵] ---- ۲۰۱
اشارة ---- ۲۰۲
بيان ---- ۲۰۲
[۶] ---- ۲۰۲
اشارة ---- ۲۰۲
بيان ---- ۲۰۲
[۷] ---- ۲۰۲
[۸] ---- ۲۰۲
[۹] ---- ۲۰۳
[۱۰] ---- ۲۰۳
اشارة ---- ۲۰۳
بيان ---- ۲۰۳
[۱۱] ---- ۲۰۳
اشارة ---- ۲۰۳
بيان ---- ۲۰۳
باب ۲۷ جنس زكاة الفطرة و كميتها ---- ۲۰۳
[۱] ---- ۲۰۳
[۲] ---- ۲۰۳
[۳] ---- ۲۰۴
اشارة ---- ۲۰۴

بیان ----- ۲۰۴
[۴] ----- ۲۰۴
اشارة ----- ۲۰۴
بیان ----- ۲۰۴
[۵] ----- ۲۰۵
[۶] ----- ۲۰۵
[۷] ----- ۲۰۵
[۸] ----- ۲۰۵
[۹] ----- ۲۰۵
اشارة ----- ۲۰۵
بیان ----- ۲۰۶
[۱۰] ----- ۲۰۶
اشارة ----- ۲۰۶
بیان ----- ۲۰۶
[۱۱] ----- ۲۰۶
[۱۲] ----- ۲۰۶
[۱۳] ----- ۲۰۶
اشارة ----- ۲۰۶
بیان ----- ۲۰۷
[۱۴] ----- ۲۰۷
[۱۵] ----- ۲۰۷
[۱۶] ----- ۲۰۷
[۱۷] ----- ۲۰۷
[۱۸] ----- ۲۰۷

اشارة ---- ۲۰۷
بیان ---- ۲۰۸
[۱۹] ---- ۲۰۸
اشارة ---- ۲۰۸
بیان ---- ۲۰۸
[۲۰] ---- ۲۰۸
اشارة ---- ۲۰۸
بیان ---- ۲۰۸
[۲۱] ---- ۲۰۹
[۲۲] ---- ۲۰۹
اشارة ---- ۲۰۹
بیان ---- ۲۰۹
[۲۳] ---- ۲۰۹
اشارة ---- ۲۰۹
بیان ---- ۲۰۹
باب ۲۸ أن التمر أفضل ما یعطی ---- ۲۰۹
[۱] ---- ۲۰۹
[۲] ---- ۲۱۰
[۳] ---- ۲۱۰
[۴] ---- ۲۱۰
[۵] ---- ۲۱۰
اشارة ---- ۲۱۰
بیان ---- ۲۱۰
[۶] ---- ۲۱۰

باب ۲۹ حمل الفطرة إلى الإمام و جواز إعطاء القيمة ----- ۲۱۱
[۱] ----- ۲۱۱
اشارة ----- ۲۱۱
بيان ----- ۲۱۱
[۲] ----- ۲۱۱
اشارة ----- ۲۱۱
بيان ----- ۲۱۱
[۳] ----- ۲۱۱
[۴] ----- ۲۱۲
[۵] ----- ۲۱۲
[۶] ----- ۲۱۲
[۷] ----- ۲۱۲
[۸] ----- ۲۱۲
باب ۳۰ مستحق الفطرة و أدب الإعطاء ----- ۲۱۲
[۱] ----- ۲۱۲
اشارة ----- ۲۱۲
بيان ----- ۲۱۳
[۲] ----- ۲۱۳
[۳] ----- ۲۱۳
اشارة ----- ۲۱۳
بيان ----- ۲۱۳
[۴] ----- ۲۱۳
اشارة ----- ۲۱۳
بيان ----- ۲۱۳

[۵] ---- ۲۱۴
اشارة ---- ۲۱۴
بيان ---- ۲۱۴
[۶] ---- ۲۱۴
اشارة ---- ۲۱۴
بيان ---- ۲۱۴
[۷] ---- ۲۱۴
[۸] ---- ۲۱۴
[۹] ---- ۲۱۵
[۱۰] ---- ۲۱۵
[۱۱] ---- ۲۱۵
اشارة ---- ۲۱۵
بيان ---- ۲۱۵
[۱۲] ---- ۲۱۵
[۱۳] ---- ۲۱۵
[۱۴] ---- ۲۱۶
۳۱ باب النوادر ---- ۲۱۶
[۱] ---- ۲۱۶
اشارة ---- ۲۱۶
بيان ---- ۲۱۶
[۲] ---- ۲۱۶
اشارة ---- ۲۱۶
بيان ---- ۲۱۷
أبواب الخمس و سائر ما يصرف إلى الإمام ع ---- ۲۱۷

الآيات ----- ۲۱۷

باب ۳۲ غناء الإمام عن أموال الناس و ما له فيها ----- ۲۱۷

[۱] ----- ۲۱۷

[۲] ----- ۲۱۸

[۳] ----- ۲۱۸

[۴] ----- ۲۱۸

[۵] ----- ۲۱۸

اشارة ----- ۲۱۸

بيان ----- ۲۱۸

[۶] ----- ۲۱۸

[۷] ----- ۲۱۸

اشارة ----- ۲۱۹

بيان ----- ۲۱۹

[۸] ----- ۲۱۹

[۹] ----- ۲۱۹

اشارة ----- ۲۱۹

بيان ----- ۲۱۹

باب ۳۳ أن الأرض كلها للإمام ع ----- ۲۲۰

[۱] ----- ۲۲۰

[۲] ----- ۲۲۰

اشارة ----- ۲۲۰

بيان ----- ۲۲۱

[۳] ----- ۲۲۱

[۴] ----- ۲۲۱

اشارة ----- ۲۲۱
بيان ----- ۲۲۱
[۵] ----- ۲۲۲
اشارة ----- ۲۲۲
بيان ----- ۲۲۲
[۶] ----- ۲۲۲
[۷] ----- ۲۲۲
[۸] ----- ۲۲۲
[۹] ----- ۲۲۲
[۱۰] ----- ۲۲۲
اشارة ----- ۲۲۳
بيان ----- ۲۲۳
باب ۳۴ جملة الغنائم و الفوائد و مصارفها ----- ۲۲۳
[۱] ----- ۲۲۳
اشارة ----- ۲۲۳
بيان ----- ۲۲۵
باب ۳۵ الأنفال و الفیء و مصرفهما ----- ۲۲۵
[۱] ----- ۲۲۵
اشارة ----- ۲۲۶
بيان ----- ۲۲۶
[۲] ----- ۲۲۶
اشارة ----- ۲۲۶
بيان ----- ۲۲۶
[۳] ----- ۲۲۶

[۴] ---- ۲۲۶
[۵] ---- ۲۲۷
[۶] ---- ۲۲۷
[۷] ---- ۲۲۷
اشارة ---- ۲۲۷
بیان ---- ۲۲۷
[۸] ---- ۲۲۷
اشارة ---- ۲۲۷
بیان ---- ۲۲۷
[۹] ---- ۲۲۸
[۱۰] ---- ۲۲۸
اشارة ---- ۲۲۸
بیان ---- ۲۲۸
[۱۱] ---- ۲۲۸
[۱۲] ---- ۲۲۸
اشارة ---- ۲۲۸
بیان ---- ۲۲۹
[۱۳] ---- ۲۲۹
اشارة ---- ۲۲۹
بیان ---- ۲۲۹
باب ۳۶ ما فیه الخمس من الأموال و ما لیس فیه ---- ۲۳۰
[۱] ---- ۲۳۰
اشارة ---- ۲۳۰
بیان ---- ۲۳۰

[۲] ----- ۲۳۰
اشارة ----- ۲۳۰
بیان ----- ۲۳۰
[۳] ----- ۲۳۰
[۴] ----- ۲۳۱
[۵] ----- ۲۳۱
[۶] ----- ۲۳۱
اشارة ----- ۲۳۱
بیان ----- ۲۳۱
[۷] ----- ۲۳۱
اشارة ----- ۲۳۱
بیان ----- ۲۳۲
[۸] ----- ۲۳۲
اشارة ----- ۲۳۲
بیان ----- ۲۳۲
[۹] ----- ۲۳۲
[۱۰] ----- ۲۳۳
[۱۱] ----- ۲۳۳
[۱۲] ----- ۲۳۳
اشارة ----- ۲۳۳
بیان ----- ۲۳۳
[۱۳] ----- ۲۳۳
[۱۴] ----- ۲۳۳
[۱۵] ----- ۲۳۳

اشارة ۲۳۴

بیان ۲۳۴

[۱۶] ۲۳۴

اشارة ۲۳۴

بیان ۲۳۴

[۱۷] ۲۳۴

اشارة ۲۳۵

بیان ۲۳۵

[۱۸] ۲۳۵

اشارة ۲۳۵

بیان ۲۳۵

[۱۹] ۲۳۵

باب ۳۷ نصاب الخمس و أنه بعد المئونة ۲۳۵

[۱] ۲۳۵

[۲] ۲۳۶

اشارة ۲۳۶

بیان ۲۳۶

[۳] ۲۳۶

[۴] ۲۳۶

[۵] ۲۳۶

اشارة ۲۳۶

بیان ۲۳۷

[۶] ۲۳۷

[۷] ۲۳۷

[۸] ۲۳۷
اشارة ۲۳۷
بيان ۲۳۷
[۹] ۲۳۷
[۱۰] ۲۳۷
باب ۳۸ مصرف الخمس ۲۳۸
[۱] ۲۳۸
[۲] ۲۳۸
[۳] ۲۳۸
[۴] ۲۳۸
[۵] ۲۳۹
[۶] ۲۳۹
اشارة ۲۳۹
بيان ۲۳۹
[۷] ۲۳۹
اشارة ۲۳۹
بيان ۲۴۰
[۸] ۲۴۰
باب ۳۹ تحليلهم الخمس لشيعتهم و تشديدهم الأمر فيه ۲۴۰
[۱] ۲۴۰
[۲] ۲۴۰
اشارة ۲۴۰
بيان ۲۴۱
[۳] ۲۴۱

[۴] ---------- ۲۴۱
[۵] ---------- ۲۴۱
اشارة ---------- ۲۴۱
بیان ---------- ۲۴۱
[۶] ---------- ۲۴۲
اشارة ---------- ۲۴۲
بیان ---------- ۲۴۲
[۷] ---------- ۲۴۲
اشارة ---------- ۲۴۲
بیان ---------- ۲۴۳
[۸] ---------- ۲۴۳
اشارة ---------- ۲۴۳
بیان ---------- ۲۴۳
[۹] ---------- ۲۴۳
اشارة ---------- ۲۴۳
بیان ---------- ۲۴۴
[۱۰] ---------- ۲۴۴
[۱۱] ---------- ۲۴۴
[۱۲] ---------- ۲۴۴
[۱۳] ---------- ۲۴۴
[۱۴] ---------- ۲۴۴
اشارة ---------- ۲۴۴
بیان ---------- ۲۴۵
[۱۵] ---------- ۲۴۵

[۱۶] ---------- ۲۴۵
[۱۷] ---------- ۲۴۵
[۱۸] ---------- ۲۴۵
[۱۹] ---------- ۲۴۵
اشارة ---------- ۲۴۵
بيان ---------- ۲۴۶
[۲۰] ---------- ۲۴۶
[۲۱] ---------- ۲۴۶
[۲۲] ---------- ۲۴۶
[۲۳] ---------- ۲۴۶
[۲۴] ---------- ۲۴۶
[۲۵] ---------- ۲۴۷
اشارة ---------- ۲۴۷
بيان ---------- ۲۴۷
[۲۶] ---------- ۲۴۸
اشارة ---------- ۲۴۸
بيان ---------- ۲۴۸
باب ۴۰ الجزية ---------- ۲۴۸
[۱] ---------- ۲۴۹
اشارة ---------- ۲۴۹
بيان ---------- ۲۴۹
[۲] ---------- ۲۴۹
[۳] ---------- ۲۴۹
[۴] ---------- ۲۴۹

[۵] ---------- ۲۵۰
[۶] ---------- ۲۵۰
[۷] ---------- ۲۵۰
[۸] ---------- ۲۵۰
[۹] ---------- ۲۵۰
اشارة ---------- ۲۵۰
بيان ---------- ۲۵۰
[۱۰] ---------- ۲۵۱
[۱۱] ---------- ۲۵۱
اشارة ---------- ۲۵۱
بيان ---------- ۲۵۱
[۱۲] ---------- ۲۵۱
[۱۳] ---------- ۲۵۲
[۱۴] ---------- ۲۵۲
[۱۵] ---------- ۲۵۲
[۱۶] ---------- ۲۵۲
[۱۷] ---------- ۲۵۲
[۱۸] ---------- ۲۵۳
باب ۴۱ الخراج ---------- ۲۵۳
[۱] ---------- ۲۵۳
اشارة ---------- ۲۵۳
بيان ---------- ۲۵۳
[۲] ---------- ۲۵۳
[۳] ---------- ۲۵۴

[۴] ----- ۲۵۴
باب ۴۲ فضل صلة الإمام و الذریة المطهرة و شیعتهم ع ----- ۲۵۴
[۱] ----- ۲۵۴
[۲] ----- ۲۵۴
[۳] ----- ۲۵۴
[۴] ----- ۲۵۵
[۵] ----- ۲۵۵
[۶] ----- ۲۵۵
[۷] ----- ۲۵۵
اشارة ----- ۲۵۵
بیان ----- ۲۵۵
[۸] ----- ۲۵۵
[۹] ----- ۲۵۶
اشارة ----- ۲۵۶
بیان ----- ۲۵۶
[۱۰] ----- ۲۵۶
[۱۱] ----- ۲۵۶
[۱۲] ----- ۲۵۶
باب ۴۳ النوادر ----- ۲۵۷
[۱] ----- ۲۵۷
[۲] ----- ۲۵۷
[۳] ----- ۲۵۷
[بیان] ----- ۲۵۷
أبواب سائر أصناف الإنفاق و المعروف و حقوقهما ----- ۲۵۷

الآيات ----- ۲۵۷
باب ۴۴ جملة ما يجب فى المال من الحقوق ----- ۲۵۸
[۱] ----- ۲۵۸
اشارة ----- ۲۵۸
بيان ----- ۲۵۸
[۲] ----- ۲۵۸
[۳] ----- ۲۵۹
[۴] ----- ۲۵۹
[۵] ----- ۲۵۹
اشارة ----- ۲۵۹
بيان ----- ۲۵۹
باب ۴۵ الحق المعلوم ----- ۲۶۰
[۱] ----- ۲۶۰
[۲] ----- ۲۶۰
[۳] ----- ۲۶۰
[۴] ----- ۲۶۰
اشارة ----- ۲۶۱
بيان ----- ۲۶۱
[۵] ----- ۲۶۱
باب ۴۶ حق الحصاد و الجداد ----- ۲۶۱
[۱] ----- ۲۶۱
[۲] ----- ۲۶۱
اشارة ----- ۲۶۱
بيان ----- ۲۶۲

[۳] ----- ۲۶۲
[۴] ----- ۲۶۲
[۵] ----- ۲۶۲
[۶] ----- ۲۶۲
[۷] ----- ۲۶۲
[۸] ----- ۲۶۳
اشارة ----- ۲۶۳
بيان ----- ۲۶۳
[۹] ----- ۲۶۳
[۱۰] ----- ۲۶۳
[۱۱] ----- ۲۶۳
اشارة ----- ۲۶۳
بيان ----- ۲۶۴
باب ۴۷ فضل الصدقة ----- ۲۶۴
[۱] ----- ۲۶۴
اشارة ----- ۲۶۴
بيان ----- ۲۶۴
[۲] ----- ۲۶۴
[۳] ----- ۲۶۴
[۴] ----- ۲۶۴
[۵] ----- ۲۶۵
[۶] ----- ۲۶۵
[۷] ----- ۲۶۵
[۸] ----- ۲۶۵

[۹] ---------- ۲۶۵
[۱۰] ---------- ۲۶۵
[۱۱] ---------- ۲۶۵
[۱۲] ---------- ۲۶۶
[۱۳] ---------- ۲۶۶
اشارة ---------- ۲۶۶
بيان ---------- ۲۶۶
[۱۴] ---------- ۲۶۶
[۱۵] ---------- ۲۶۶
[۱۶] ---------- ۲۶۶
[۱۷] ---------- ۲۶۷
[۱۸] ---------- ۲۶۷
اشارة ---------- ۲۶۷
بيان ---------- ۲۶۷
[۱۹] ---------- ۲۶۷
[۲۰] ---------- ۲۶۸
[۲۱] ---------- ۲۶۸
اشارة ---------- ۲۶۸
بيان ---------- ۲۶۸
[۲۲] ---------- ۲۶۸
[۲۳] ---------- ۲۶۸
اشارة ---------- ۲۶۸
بيان ---------- ۲۶۹
[۲۴] ---------- ۲۶۹

[۲۵] ---------- ۲۶۹
اشارة ---------- ۲۶۹
بيان ---------- ۲۶۹
[۲۶] ---------- ۲۶۹
[۲۷] ---------- ۲۶۹
[۲۸] ---------- ۲۷۰
[۲۹] ---------- ۲۷۰
[۳۰] ---------- ۲۷۰
باب ۴۸ ما يلحق بالصدقة ---------- ۲۷۰
[۱] ---------- ۲۷۰
[۲] ---------- ۲۷۰
اشارة ---------- ۲۷۰
بيان ---------- ۲۷۱
[۳] ---------- ۲۷۱
اشارة ---------- ۲۷۱
بيان ---------- ۲۷۱
[۴] ---------- ۲۷۱
اشارة ---------- ۲۷۱
بيان ---------- ۲۷۱
باب ۴۹ فضل صدقة السر ---------- ۲۷۱
[۱] ---------- ۲۷۱
[۲] ---------- ۲۷۱
[۳] ---------- ۲۷۲
[۴] ---------- ۲۷۲

اشارة ----- ۲۷۲
بيان ----- ۲۷۲
[۵] ----- ۲۷۲
اشارة ----- ۲۷۲
بيان ----- ۲۷۳
[۶] ----- ۲۷۳
[۷] ----- ۲۷۳
باب ۵۰ مصرف الصدقة ----- ۲۷۳
اشارة ----- ۲۷۳
[۱] ----- ۲۷۳
اشارة ----- ۲۷۳
بيان ----- ۲۷۳
[۲] ----- ۲۷۴
[۳] ----- ۲۷۴
[۴] ----- ۲۷۴
[۵] ----- ۲۷۴
[۶] ----- ۲۷۴
[۷] ----- ۲۷۴
اشارة ----- ۲۷۴
بيان ----- ۲۷۵
[۸] ----- ۲۷۵
اشارة ----- ۲۷۵
بيان ----- ۲۷۵
[۹] ----- ۲۷۵

اشارة ----- ۲۷۵
بيان ----- ۲۷۵
[۱۰] ----- ۲۷۵
باب ۵۱ كراهية الرد ----- ۲۷۶
[۱] ----- ۲۷۶
[۲] ----- ۲۷۶
[۳] ----- ۲۷۶
[۴] ----- ۲۷۶
اشارة ----- ۲۷۶
بيان ----- ۲۷۶
[۵] ----- ۲۷۷
[۶] ----- ۲۷۷
[۷] ----- ۲۷۷
[۸] ----- ۲۷۷
[۹] ----- ۲۷۷
[۱۰] ----- ۲۷۷
باب ۵۲ الإيثار على النفس ----- ۲۷۸
[۱] ----- ۲۷۸
اشارة ----- ۲۷۸
بيان ----- ۲۷۸
[۲] ----- ۲۷۸
[۳] ----- ۲۷۸
[۴] ----- ۲۷۹
باب ۵۳ آداب الإعطاء ----- ۲۷۹

[۱] ---- ۲۷۹
[۲] ---- ۲۷۹
اشارة ---- ۲۷۹
بيان ---- ۲۷۹
[۳] ---- ۲۷۹
[۴] ---- ۲۸۰
اشارة ---- ۲۸۰
بيان ---- ۲۸۰
[۵] ---- ۲۸۰
اشارة ---- ۲۸۰
بيان ---- ۲۸۰
[۶] ---- ۲۸۱
اشارة ---- ۲۸۱
بيان ---- ۲۸۱
[۷] ---- ۲۸۱
اشارة ---- ۲۸۱
بيان ---- ۲۸۱
[۸] ---- ۲۸۲
اشارة ---- ۲۸۲
بيان ---- ۲۸۲
[۹] ---- ۲۸۲
[۱۰] ---- ۲۸۲
[۱۱] ---- ۲۸۲
[۱۲] ---- ۲۸۲

[۱۳] ---------- ۲۸۳
باب ۵۴ كراهية السؤال و أدبه ---------- ۲۸۳
[۱] ---------- ۲۸۳
[۲] ---------- ۲۸۳
[۳] ---------- ۲۸۳
اشارة ---------- ۲۸۳
بيان ---------- ۲۸۳
[۴] ---------- ۲۸۳
[۵] ---------- ۲۸۴
[۶] ---------- ۲۸۴
اشارة ---------- ۲۸۴
بيان ---------- ۲۸۴
[۷] ---------- ۲۸۴
اشارة ---------- ۲۸۴
بيان ---------- ۲۸۴
[۸] ---------- ۲۸۵
[۹] ---------- ۲۸۵
[۱۰] ---------- ۲۸۵
اشارة ---------- ۲۸۵
بيان ---------- ۲۸۵
[۱۱] ---------- ۲۸۵
اشارة ---------- ۲۸۵
بيان ---------- ۲۸۶
[۱۲] ---------- ۲۸۶

[۱۳] ---- ۲۸۶
اشارة ---- ۲۸۶
بيان ---- ۲۸۶
[۱۴] ---- ۲۸۶
اشارة ---- ۲۸۶
بيان ---- ۲۸۷
[۱۵] ---- ۲۸۷
اشارة ---- ۲۸۷
بيان ---- ۲۸۷
باب ۵۵ التوسيع على العيال و تقديمه على الصدقة ---- ۲۸۷
[۱] ---- ۲۸۷
[۲] ---- ۲۸۸
اشارة ---- ۲۸۸
بيان ---- ۲۸۸
[۳] ---- ۲۸۸
[۴] ---- ۲۸۸
[۵] ---- ۲۸۸
اشارة ---- ۲۸۸
بيان ---- ۲۸۹
[۶] ---- ۲۸۹
[۷] ---- ۲۸۹
[۸] ---- ۲۸۹
[۹] ---- ۲۸۹
[۱۰] ---- ۲۸۹

[۱۱] ---- ۲۸۹
اشارة ---- ۲۸۹
بيان ---- ۲۸۹
[۱۲] ---- ۲۹۰
اشارة ---- ۲۹۰
بيان ---- ۲۹۰
[۱۳] ---- ۲۹۰
[۱۴] ---- ۲۹۰
[۱۵] ---- ۲۹۰
[۱۶] ---- ۲۹۰
اشارة ---- ۲۹۰
بيان ---- ۲۹۱
[۱۷] ---- ۲۹۱
اشارة ---- ۲۹۱
بيان ---- ۲۹۱
[۱۸] ---- ۲۹۱
اشارة ---- ۲۹۱
بيان ---- ۲۹۲
[۱۹] ---- ۲۹۲
[۲۰] ---- ۲۹۲
اشارة ---- ۲۹۲
بيان ---- ۲۹۲
باب ۵۶ من يلزم نفقته ---- ۲۹۲
[۱] ---- ۲۹۲

[۲] ---------- ۲۹۲
اشارهٔ ---------- ۲۹۲
بیان ---------- ۲۹۳
[۳] ---------- ۲۹۳
اشارهٔ ---------- ۲۹۳
بیان ---------- ۲۹۳
[۴] ---------- ۲۹۳
[۵] ---------- ۲۹۳
اشارهٔ ---------- ۲۹۳
بیان ---------- ۲۹۴
[۶] ---------- ۲۹۴
اشارهٔ ---------- ۲۹۴
بیان ---------- ۲۹۴
باب ۵۷ المعروف و فضله ---------- ۲۹۴
[۱] ---------- ۲۹۴
[۲] ---------- ۲۹۴
[۳] ---------- ۲۹۵
[۴] ---------- ۲۹۵
اشارهٔ ---------- ۲۹۵
بیان ---------- ۲۹۵
[۵] ---------- ۲۹۵
[۶] ---------- ۲۹۵
اشارهٔ ---------- ۲۹۵
بیان ---------- ۲۹۶

[۷] ----- ۲۹۶
[۸] ----- ۲۹۶
[۹] ----- ۲۹۶
[۱۰] ----- ۲۹۶
[۱۱] ----- ۲۹۶
[۱۲] ----- ۲۹۶
[۱۳] ----- ۲۹۷
اشارة ----- ۲۹۷
بيان ----- ۲۹۷
[۱۴] ----- ۲۹۷
اشارة ----- ۲۹۷
بيان ----- ۲۹۷
[۱۵] ----- ۲۹۷
[۱۶] ----- ۲۹۷
[۱۷] ----- ۲۹۸
اشارة ----- ۲۹۸
بيان ----- ۲۹۸
[۱۸] ----- ۲۹۸
[۱۹] ----- ۲۹۸
اشارة ----- ۲۹۸
بيان ----- ۲۹۸
[۲۰] ----- ۲۹۸
[۲۱] ----- ۲۹۹
[۲۲] ----- ۲۹۹

[۲۳] ---- ۲۹۹
[۲۴] ---- ۲۹۹
[۲۵] ---- ۲۹۹
اشارة ---- ۲۹۹
بيان ---- ۲۹۹
[۲۶] ---- ۳۰۰
[۲۷] ---- ۳۰۰
اشارة ---- ۳۰۰
بيان ---- ۳۰۰
باب ۵۸ أدب المعروف ---- ۳۰۰
[۱] ---- ۳۰۰
[۲] ---- ۳۰۰
[۳] ---- ۳۰۰
اشارة ---- ۳۰۰
بيان ---- ۳۰۱
[۴] ---- ۳۰۱
اشارة ---- ۳۰۱
بيان ---- ۳۰۱
[۵] ---- ۳۰۱
[۶] ---- ۳۰۲
[۷] ---- ۳۰۲
اشارة ---- ۳۰۲
بيان ---- ۳۰۲
[۸] ---- ۳۰۳

[۹] ---------- ۳۰۳
[۱۰] ---------- ۳۰۳
[۱۱] ---------- ۳۰۳
[۱۲] ---------- ۳۰۳
[۱۳] ---------- ۳۰۳
[۱۴] ---------- ۳۰۳
باب ۵۹ القرض ---------- ۳۰۴
[۱] ---------- ۳۰۴
[۲] ---------- ۳۰۴
اشارة ---------- ۳۰۴
بيان ---------- ۳۰۴
[۳] ---------- ۳۰۴
اشارة ---------- ۳۰۴
بيان ---------- ۳۰۴
[۴] ---------- ۳۰۴
اشارة ---------- ۳۰۵
بيان ---------- ۳۰۵
[۵] ---------- ۳۰۵
[۶] ---------- ۳۰۵
اشارة ---------- ۳۰۵
بيان ---------- ۳۰۵
[۷] ---------- ۳۰۵
[۸] ---------- ۳۰۶
اشارة ---------- ۳۰۶

بیان ---------- ۳۰۶
[۹] ---------- ۳۰۶
[۱۰] ---------- ۳۰۶
[۱۱] ---------- ۳۰۶
اشارة ---------- ۳۰۶
بیان ---------- ۳۰۶
[۱۲] ---------- ۳۰۷
[۱۳] ---------- ۳۰۷
[۱۴] ---------- ۳۰۷
[۱۵] ---------- ۳۰۷
باب ۶۰ إنظار المعسر و التحلیل ---------- ۳۰۷
[۱] ---------- ۳۰۷
اشارة ---------- ۳۰۷
بیان ---------- ۳۰۷
[۲] ---------- ۳۰۸
اشارة ---------- ۳۰۸
بیان ---------- ۳۰۸
[۳] ---------- ۳۰۸
اشارة ---------- ۳۰۸
بیان ---------- ۳۰۸
[۴] ---------- ۳۰۸
[۵] ---------- ۳۰۹
[۶] ---------- ۳۰۹
[۷] ---------- ۳۰۹

[۸] ---- ۳۰۹
[۹] ---- ۳۰۹
اشارة ---- ۳۰۹
بيان ---- ۳۱۰
باب ۶۱ مئونة النعم و احتمالها ---- ۳۱۰
[۱] ---- ۳۱۰
اشارة ---- ۳۱۰
بيان ---- ۳۱۰
[۲] ---- ۳۱۰
[۳] ---- ۳۱۰
[۴] ---- ۳۱۱
[۵] ---- ۳۱۱
[۶] ---- ۳۱۱
اشارة ---- ۳۱۱
بيان ---- ۳۱۱
[۷] ---- ۳۱۱
[۸] ---- ۳۱۱
باب ۶۲ الجود و البخل ---- ۳۱۲
[۱] ---- ۳۱۲
[۲] ---- ۳۱۲
[۳] ---- ۳۱۲
[۴] ---- ۳۱۲
[۵] ---- ۳۱۲
اشارة ---- ۳۱۲

بيان ----- ۳۱۲
[۶] ----- ۳۱۳
اشارة ----- ۳۱۳
بيان ----- ۳۱۳
[۷] ----- ۳۱۳
اشارة ----- ۳۱۳
بيان ----- ۳۱۳
[۸] ----- ۳۱۳
[۹] ----- ۳۱۴
[۱۰] ----- ۳۱۴
[۱۱] ----- ۳۱۴
[۱۲] ----- ۳۱۴
[۱۳] ----- ۳۱۴
[۱۴] ----- ۳۱۴
[۱۵] ----- ۳۱۵
[۱۶] ----- ۳۱۵
اشارة ----- ۳۱۵
بيان ----- ۳۱۵
[۱۷] ----- ۳۱۵
اشارة ----- ۳۱۵
بيان ----- ۳۱۵
[۱۸] ----- ۳۱۶
اشارة ----- ۳۱۶
بيان ----- ۳۱۶

[۱۹] ---- ۳۱۶
[۲۰] ---- ۳۱۶
[۲۱] ---- ۳۱۷
[۲۲] ---- ۳۱۷
[۲۳] ---- ۳۱۷
[۲۴] ---- ۳۱۷
[۲۵] ---- ۳۱۷
[۲۶] ---- ۳۱۷
[۲۷] ---- ۳۱۸
[۲۸] ---- ۳۱۸
[۲۹] ---- ۳۱۸
[۳۰] ---- ۳۱۸
[۳۱] ---- ۳۱۸
[۳۲] ---- ۳۱۸
[۳۳] ---- ۳۱۹
اشارة ---- ۳۱۹
بيان ---- ۳۱۹
[۳۴] ---- ۳۱۹
[۳۵] ---- ۳۱۹
[۳۶] ---- ۳۱۹
اشارة ---- ۳۱۹
بيان ---- ۳۱۹
[۳۷] ---- ۳۲۰
اشارة ---- ۳۲۰

بیان ---------- ۳۲۰
باب ۶۳ فضل القصد بین الإسراف و التقتیر ---------- ۳۲۰
[۱] ---------- ۳۲۰
[۲] ---------- ۳۲۰
[۳] ---------- ۳۲۰
[۴] ---------- ۳۲۱
اشارة ---------- ۳۲۱
بیان ---------- ۳۲۱
[۵] ---------- ۳۲۱
اشارة ---------- ۳۲۱
بیان ---------- ۳۲۱
[۶] ---------- ۳۲۱
[۷] ---------- ۳۲۱
[۸] ---------- ۳۲۲
[۹] ---------- ۳۲۲
[۱۰] ---------- ۳۲۲
[۱۱] ---------- ۳۲۲
[۱۲] ---------- ۳۲۲
[۱۳] ---------- ۳۲۲
[۱۴] ---------- ۳۲۲
[۱۵] ---------- ۳۲۳
[۱۶] ---------- ۳۲۳
اشارة ---------- ۳۲۳
بیان ---------- ۳۲۳

[۱۷] ----- ۳۲۳
اشارة ----- ۳۲۳
بیان ----- ۳۲۳
[۱۸] ----- ۳۲۴
[۱۹] ----- ۳۲۴
[۲۰] ----- ۳۲۴
اشارة ----- ۳۲۴
بیان ----- ۳۲۴
[۲۱] ----- ۳۲۴
[۲۲] ----- ۳۲۵
[۲۳] ----- ۳۲۵
اشارة ----- ۳۲۵
بیان ----- ۳۲۵
[۲۴] ----- ۳۲۵
[۲۵] ----- ۳۲۵
باب ۶۴ فضل إطعام الطعام ----- ۳۲۵
[۱] ----- ۳۲۵
[۲] ----- ۳۲۶
[۳] ----- ۳۲۶
[۴] ----- ۳۲۶
[۵] ----- ۳۲۶
[۶] ----- ۳۲۶
[۷] ----- ۳۲۶
[۸] ----- ۳۲۶

[۹] ----- ۳۲۷
[۱۰] ----- ۳۲۷
[۱۱] ----- ۳۲۷
اشارة ----- ۳۲۷
بیان ----- ۳۲۷
[۱۲] ----- ۳۲۷
اشارة ----- ۳۲۷
بیان ----- ۳۲۸
باب ۶۵ فضل سقی الماء ----- ۳۲۸
[۱] ----- ۳۲۸
[۲] ----- ۳۲۸
[۳] ----- ۳۲۸
[۴] ----- ۳۲۸
[۵] ----- ۳۲۸
[۶] ----- ۳۲۹
اشارة ----- ۳۲۹
بیان ----- ۳۲۹
باب ۶۶ أحكام الصدقات ----- ۳۲۹
[۱] ----- ۳۲۹
[۲] ----- ۳۲۹
اشارة ----- ۳۲۹
بیان ----- ۳۲۹
[۳] ----- ۳۳۰
[۴] ----- ۳۳۰

[۵] ۳۳۰
[۶] ۳۳۰
اشارة ۳۳۰
بيان ۳۳۱
[۷] ۳۳۱
[۸] ۳۳۱
اشارة ۳۳۱
بيان ۳۳۱
[۹] ۳۳۱
اشارة ۳۳۱
بيان ۳۳۱
[۱۰] ۳۳۲
[۱۱] ۳۳۲
[۱۲] ۳۳۲
[۱۳] ۳۳۲
[۱۴] ۳۳۲
[۱۵] ۳۳۲
[۱۶] ۳۳۳
اشارة ۳۳۳
بيان ۳۳۳
[۱۷] ۳۳۳
[۱۸] ۳۳۳
[۱۹] ۳۳۳
[۲۰] ۳۳۳

[۲۱] ۳۳۴
[۲۲] ۳۳۴
اشارة ۳۳۴
بیان ۳۳۴
[۲۳] ۳۳۴
اشارة ۳۳۴
بیان ۳۳۴
[۲۴] ۳۳۴
[۲۵] ۳۳۵
[۲۶] ۳۳۵
[۲۷] ۳۳۵
اشارة ۳۳۵
بیان ۳۳۵
[۲۸] ۳۳۵
[۲۹] ۳۳۵
[۳۰] ۳۳۵
[۳۱] ۳۳۶
اشارة ۳۳۶
بیان ۳۳۶
[۳۲] ۳۳۶
اشارة ۳۳۶
بیان ۳۳۶
[۳۳] ۳۳۶
اشارة ۳۳۶

بيان ----- ۳۳۷

[۳۴] ----- ۳۳۷

[۳۵] ----- ۳۳۷

[۳۶] ----- ۳۳۷

[۳۷] ----- ۳۳۷

[۳۸] ----- ۳۳۷

[۳۹] ----- ۳۳۷

[۴۰] ----- ۳۳۸

اشارة ----- ۳۳۸

بيان ----- ۳۳۸

باب ۶۷ الهبة و النحلة ----- ۳۳۸

[۱] ----- ۳۳۸

[۲] ----- ۳۳۸

[۳] ----- ۳۳۸

[۴] ----- ۳۳۸

[۵] ----- ۳۳۹

[۶] ----- ۳۳۹

[۷] ----- ۳۳۹

اشارة ----- ۳۳۹

بيان ----- ۳۳۹

[۸] ----- ۳۳۹

[۹] ----- ۳۳۹

[۱۰] ----- ۳۳۹

[۱۱] ----- ۳۴۰

[۱۲] ---- ۳۴۰
[۱۳] ---- ۳۴۰
[۱۴] ---- ۳۴۰
[۱۵] ---- ۳۴۰
[۱۶] ---- ۳۴۰
[۱۷] ---- ۳۴۰
اشارهٔ ---- ۳۴۱
بیان ---- ۳۴۱
[۱۸] ---- ۳۴۱
[۱۹] ---- ۳۴۱
[۲۰] ---- ۳۴۱
[۲۱] ---- ۳۴۲
اشارهٔ ---- ۳۴۲
بیان ---- ۳۴۲
[۲۲] ---- ۳۴۲
اشارهٔ ---- ۳۴۲
بیان ---- ۳۴۲
[۲۳] ---- ۳۴۲
[۲۴] ---- ۳۴۲
[۲۵] ---- ۳۴۳
[۲۶] ---- ۳۴۳
اشارهٔ ---- ۳۴۳
بیان ---- ۳۴۳
[۲۷] ---- ۳۴۳

[۲۸] ---------- ۳۴۳
[۲۹] ---------- ۳۴۳
[۳۰] ---------- ۳۴۳
[۳۱] ---------- ۳۴۴
[۳۲] ---------- ۳۴۴
باب ۶۸ السكنى و العمرى و الرقبى و الحبيس ---------- ۳۴۴
[۱] ---------- ۳۴۴
[۲] ---------- ۳۴۴
[۳] ---------- ۳۴۴
[۴] ---------- ۳۴۵
[۵] ---------- ۳۴۵
[۶] ---------- ۳۴۵
اشارة ---------- ۳۴۵
بيان ---------- ۳۴۵
[۷] ---------- ۳۴۶
اشارة ---------- ۳۴۶
بيان ---------- ۳۴۶
[۸] ---------- ۳۴۶
[۹] ---------- ۳۴۶
[۱۰] ---------- ۳۴۶
[۱۱] ---------- ۳۴۶
اشارة ---------- ۳۴۷
بيان ---------- ۳۴۷
[۱۲] ---------- ۳۴۷

باب ۶۹ الوقف ---- ۳۴۷
[۱] ---- ۳۴۷
[۲] ---- ۳۴۷
[۳] ---- ۳۴۸
[۴] ---- ۳۴۸
اشارة ---- ۳۴۸
بيان ---- ۳۴۸
[۵] ---- ۳۴۸
[۶] ---- ۳۴۸
[۷] ---- ۳۴۹
[۸] ---- ۳۴۹
اشارة ---- ۳۴۹
بيان ---- ۳۵۰
[۹] ---- ۳۵۰
[۱۰] ---- ۳۵۰
اشارة ---- ۳۵۰
بيان ---- ۳۵۰
[۱۱] ---- ۳۵۰
اشارة ---- ۳۵۰
بيان ---- ۳۵۰
[۱۲] ---- ۳۵۰
اشارة ---- ۳۵۱
بيان ---- ۳۵۱
[۱۳] ---- ۳۵۱

[۱۴] ۳۵۱
[۱۵] ۳۵۱
باب ۷۰ صدقات النبی و فاطمة و الأئمة ع و وصایاهم ۳۵۲
[۱] ۳۵۲
اشارة ۳۵۲
بیان ۳۵۲
[۲] ۳۵۲
[۳] ۳۵۲
[۴] ۳۵۲
[۵] ۳۵۳
[۶] ۳۵۳
[۷] ۳۵۳
[۸] ۳۵۳
اشارة ۳۵۳
بیان ۳۵۳
[۹] ۳۵۳
اشارة ۳۵۴
بیان ۳۵۴
[۱۰] ۳۵۴
اشارة ۳۵۴
بیان ۳۵۶
[۱۱] ۳۵۷
[۱۲] ۳۵۷
[۱۳] ۳۵۷

[۱۴] ---- ۳۵۷

[۱۵] ---- ۳۵۷

اشارة ---- ۳۵۷

بيان ---- ۳۵۸

[۱۶] ---- ۳۵۸

اشارة ---- ۳۵۸

بيان ---- ۳۵۸

[۱۷] ---- ۳۵۸

[۱۸] ---- ۳۵۹

اشارة ---- ۳۵۹

بيان ---- ۳۵۹

باب ۷۱ النوادر ---- ۳۶۰

[۱] ---- ۳۶۰

[۲] ---- ۳۶۰

اشارة ---- ۳۶۰

بيان ---- ۳۶۰

[۳] ---- ۳۶۰

[۴] ---- ۳۶۰

أبواب العتق و الانعتاق ---- ۳۶۱

الآيات ---- ۳۶۱

اشارة ---- ۳۶۱

بيان ---- ۳۶۱

باب ۷۲ ثواب العتق و فضله ---- ۳۶۱

[۱] ---- ۳۶۱

[۲] ---- ۳۶۱
[۳] ---- ۳۶۱
[۴] ---- ۳۶۱
[۵] ---- ۳۶۲
باب ۷۳ شرائط العتق و المعتق و المعتق ---- ۳۶۲
[۱] ---- ۳۶۲
[۲] ---- ۳۶۲
[۳] ---- ۳۶۲
[۴] ---- ۳۶۲
[۵] ---- ۳۶۲
[۶] ---- ۳۶۲
[۷] ---- ۳۶۳
[۸] ---- ۳۶۳
[۹] ---- ۳۶۳
[۱۰] ---- ۳۶۳
اشارة ---- ۳۶۳
بيان ---- ۳۶۳
[۱۱] ---- ۳۶۳
[۱۲] ---- ۳۶۳
[۱۳] ---- ۳۶۴
[۱۴] ---- ۳۶۴
اشارة ---- ۳۶۴
بيان ---- ۳۶۴
[۱۵] ---- ۳۶۴

اشارة ۳۶۴
بيان ۳۶۴
[۱۶] ۳۶۴
[۱۷] ۳۶۵
[۱۸] ۳۶۵
[۱۹] ۳۶۵
[۲۰] ۳۶۵
[۲۱] ۳۶۵
[۲۲] ۳۶۵
[۲۳] ۳۶۶
[۲۴] ۳۶۶
اشارة ۳۶۶
بيان ۳۶۶
[۲۵] ۳۶۶
اشارة ۳۶۶
بيان ۳۶۶
[۲۶] ۳۶۷
باب ۷۴ الشرط فی العتق و كتابه ۳۶۷
[۱] ۳۶۷
[۲] ۳۶۷
اشارة ۳۶۷
بيان ۳۶۷
[۳] ۳۶۷
[۴] ۳۶۸

[۵] ---------- ۳۶۸
اشارة ---------- ۳۶۸
بيان ---------- ۳۶۸
[۶] ---------- ۳۶۸
[۷] ---------- ۳۶۸
[۸] ---------- ۳۶۸
[۹] ---------- ۳۶۹
[۱۰] ---------- ۳۶۹
باب ۷۵ عتق المشترک ---------- ۳۶۹
[۱] ---------- ۳۶۹
[۲] ---------- ۳۶۹
[۳] ---------- ۳۶۹
[۴] ---------- ۳۶۹
اشارة ---------- ۳۷۰
بيان ---------- ۳۷۰
[۵] ---------- ۳۷۰
[۶] ---------- ۳۷۰
[۷] ---------- ۳۷۰
اشارة ---------- ۳۷۰
بيان ---------- ۳۷۰
[۸] ---------- ۳۷۱
[۹] ---------- ۳۷۱
[۱۰] ---------- ۳۷۱
اشارة ---------- ۳۷۱

بيان ----- ۳۷۱
[۱۱] ----- ۳۷۱
[۱۲] ----- ۳۷۱
اشارة ----- ۳۷۱
بيان ----- ۳۷۲
[۱۳] ----- ۳۷۲
[۱۴] ----- ۳۷۲
باب ۷۶ عتق بعض المملوک و الحبلی ----- ۳۷۲
[۱] ----- ۳۷۲
[۲] ----- ۳۷۲
اشارة ----- ۳۷۲
بيان ----- ۳۷۲
[۳] ----- ۳۷۳
اشارة ----- ۳۷۳
بيان ----- ۳۷۳
[۴] ----- ۳۷۳
اشارة ----- ۳۷۳
بيان ----- ۳۷۳
[۵] ----- ۳۷۴
[۶] ----- ۳۷۴
[۷] ----- ۳۷۴
اشارة ----- ۳۷۴
بيان ----- ۳۷۴
[۸] ----- ۳۷۴

باب ۷۷ العتق المبهم ----- ۳۷۵
[۱] ----- ۳۷۵
[۲] ----- ۳۷۵
[۳] ----- ۳۷۵
اشارة ----- ۳۷۵
بيان ----- ۳۷۵
[۴] ----- ۳۷۵
اشارة ----- ۳۷۵
بيان ----- ۳۷۶
[۵] ----- ۳۷۶
[۶] ----- ۳۷۶
[۷] ----- ۳۷۶
اشارة ----- ۳۷۶
بيان ----- ۳۷۶
[۸] ----- ۳۷۶
اشارة ----- ۳۷۷
بيان ----- ۳۷۷
[۹] ----- ۳۷۷
[۱۰] ----- ۳۷۷
[۱۱] ----- ۳۷۷
[۱۲] ----- ۳۷۷
[۱۳] ----- ۳۷۷
[۱۴] ----- ۳۷۸
اشارة ----- ۳۷۸

بيان ----- ۳۷۸
[۱۵] ----- ۳۷۸
اشارة ----- ۳۷۸
بيان ----- ۳۷۸
باب ۷۸ من أعتق و عليه دين ----- ۳۷۸
[۱] ----- ۳۷۸
[۲] ----- ۳۷۹
اشارة ----- ۳۷۹
بيان ----- ۳۷۹
[۳] ----- ۳۷۹
اشارة ----- ۳۷۹
بيان ----- ۳۷۹
[۴] ----- ۳۷۹
اشارة ----- ۳۷۹
بيان ----- ۳۸۰
[۵] ----- ۳۸۰
اشارة ----- ۳۸۰
بيان ----- ۳۸۰
[۶] ----- ۳۸۰
[۷] ----- ۳۸۰
[۸] ----- ۳۸۰
[۹] ----- ۳۸۰
[۱۰] ----- ۳۸۱
[۱۱] ----- ۳۸۱

[۱۲] ---------- ۳۸۱
اشارة ---------- ۳۸۱
بيان ---------- ۳۸۲
باب ۷۹ التدبير ---------- ۳۸۲
[۱] ---------- ۳۸۲
[۲] ---------- ۳۸۲
[۳] ---------- ۳۸۲
اشارة ---------- ۳۸۲
بيان ---------- ۳۸۲
[۴] ---------- ۳۸۳
[۵] ---------- ۳۸۳
[۶] ---------- ۳۸۳
[۷] ---------- ۳۸۳
[۸] ---------- ۳۸۳
[۹] ---------- ۳۸۳
[۱۰] ---------- ۳۸۳
[۱۱] ---------- ۳۸۴
[۱۲] ---------- ۳۸۴
[۱۳] ---------- ۳۸۴
[۱۴] ---------- ۳۸۴
اشارة ---------- ۳۸۴
بيان ---------- ۳۸۴
[۱۵] ---------- ۳۸۵
اشارة ---------- ۳۸۵

بيان ۳۸۵
[۱۶] ۳۸۵
[۱۷] ۳۸۵
[۱۸] ۳۸۵
[۱۹] ۳۸۶
اشارة ۳۸۶
بيان ۳۸۶
[۲۰] ۳۸۶
[۲۱] ۳۸۶
[۲۲] ۳۸۶
[۲۳] ۳۸۷
[۲۴] ۳۸۷
[۲۵] ۳۸۷
باب ۸۰ المكاتبة ۳۸۷
[۱] ۳۸۷
[۲] ۳۸۷
[۳] ۳۸۸
اشارة ۳۸۸
بيان ۳۸۸
[۴] ۳۸۸
[۵] ۳۸۸
[۶] ۳۸۸
[۷] ۳۸۹
[۸] ۳۸۹

اشارة ---------- ۳۸۹
بيان ---------- ۳۸۹
[۹] ---------- ۳۸۹
[۱۰] ---------- ۳۸۹
[۱۱] ---------- ۳۹۰
[۱۲] ---------- ۳۹۰
[۱۳] ---------- ۳۹۰
[۱۴] ---------- ۳۹۰
[۱۵] ---------- ۳۹۰
[۱۶] ---------- ۳۹۱
[۱۷] ---------- ۳۹۱
[۱۸] ---------- ۳۹۱
[۱۹] ---------- ۳۹۱
[۲۰] ---------- ۳۹۱
[۲۱] ---------- ۳۹۱
[۲۲] ---------- ۳۹۱
[۲۳] ---------- ۳۹۲
[۲۴] ---------- ۳۹۲
[۲۵] ---------- ۳۹۲
اشارة ---------- ۳۹۲
بيان ---------- ۳۹۲
[۲۶] ---------- ۳۹۲
اشارة ---------- ۳۹۲
بيان ---------- ۳۹۲

[۲۷] ---- ۳۹۳
[۲۸] ---- ۳۹۳
[۲۹] ---- ۳۹۳
اشارة ---- ۳۹۳
بیان ---- ۳۹۳
[۳۰] ---- ۳۹۳
[۳۱] ---- ۳۹۳
[۳۲] ---- ۳۹۴
اشارة ---- ۳۹۴
بیان ---- ۳۹۴
باب ۸۱ الانعتاق بالقرابة ---- ۳۹۴
[۱] ---- ۳۹۴
[۲] ---- ۳۹۴
[۳] ---- ۳۹۴
[۴] ---- ۳۹۴
[۵] ---- ۳۹۵
[۶] ---- ۳۹۵
[۷] ---- ۳۹۵
اشارة ---- ۳۹۵
بیان ---- ۳۹۵
[۸] ---- ۳۹۵
[۹] ---- ۳۹۵
[۱۰] ---- ۳۹۶
[۱۱] ---- ۳۹۶

اشارة ----- ۳۹۶
بیان ----- ۳۹۶
[۱۲] ----- ۳۹۶
[۱۳] ----- ۳۹۶
[۱۴] ----- ۳۹۷
اشارة ----- ۳۹۷
بیان ----- ۳۹۷
[۱۵] ----- ۳۹۷
[۱۶] ----- ۳۹۷
[۱۷] ----- ۳۹۷
[۱۸] ----- ۳۹۷
[۱۹] ----- ۳۹۸
[۲۰] ----- ۳۹۸
[۲۱] ----- ۳۹۸
[۲۲] ----- ۳۹۸
اشارة ----- ۳۹۸
بیان ----- ۳۹۸
[۲۳] ----- ۳۹۸
[۲۴] ----- ۳۹۹
اشارة ----- ۳۹۹
بیان ----- ۳۹۹
باب ۸۲ الانعتاق بالاستیلاد ----- ۳۹۹
[۱] ----- ۳۹۹
اشارة ----- ۳۹۹

بیان ----- ۳۹۹
[۲] ----- ۳۹۹
[۳] ----- ۴۰۰
[۴] ----- ۴۰۰
[۵] ----- ۴۰۰
[۶] ----- ۴۰۰
[۷] ----- ۴۰۰
[۸] ----- ۴۰۱
اشارة ----- ۴۰۱
بیان ----- ۴۰۱
[۹] ----- ۴۰۱
[۱۰] ----- ۴۰۱
اشارة ----- ۴۰۱
بیان ----- ۴۰۱
[۱۱] ----- ۴۰۱
[۱۲] ----- ۴۰۲
[۱۳] ----- ۴۰۲
[۱۴] ----- ۴۰۲
[۱۵] ----- ۴۰۲
باب ۸۳ الانعتاق بالتمثيل و العمى و الجذام و غيرها ----- ۴۰۲
[۱] ----- ۴۰۲
اشارة ----- ۴۰۲
بیان ----- ۴۰۲
[۲] ----- ۴۰۳

[۳] ۴۰۳
[۴] ۴۰۳
[۵] ۴۰۳
اشارة ۴۰۳
بيان ۴۰۳
[۶] ۴۰۳
[۷] ۴۰۴
[۸] ۴۰۴
اشارة ۴۰۴
بيان ۴۰۴
[۹] ۴۰۴
باب ۸۴ المملوک يعتق و له مال ۴۰۴
[۱] ۴۰۴
[۲] ۴۰۴
[۳] ۴۰۴
[۴] ۴۰۵
[۵] ۴۰۵
[۶] ۴۰۵
[۷] ۴۰۵
[۸] ۴۰۵
اشارة ۴۰۵
بيان ۴۰۶
باب ۸۵ المملوک يؤخذ منه المال ۴۰۶
[۱] ۴۰۶

اشارة ----- ۴۰۶

بیان ----- ۴۰۶

[۲] ----- ۴۰۶

[۳] ----- ۴۰۶

باب ۸۶ أن المولی علی من ینطلق ----- ۴۰۷

[۱] ----- ۴۰۷

[۲] ----- ۴۰۷

[۳] ----- ۴۰۷

[۴] ----- ۴۰۷

اشارة ----- ۴۰۷

بیان ----- ۴۰۷

[۵] ----- ۴۰۸

[۶] ----- ۴۰۸

[۷] ----- ۴۰۸

اشارة ----- ۴۰۸

بیان ----- ۴۰۸

باب ۸۷ النوادر ----- ۴۰۸

[۱] ----- ۴۰۸

اشارة ----- ۴۰۹

بیان ----- ۴۰۹

[۲] ----- ۴۰۹

اشارة ----- ۴۰۹

بیان ----- ۴۰۹

تعریف مرکز ----- ۴۰۹

الوافی المجلد ۱۰

اشارة

سرشناسه : فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، ۱۰۰۶-۱۰۹۱ق.

عنوان و نام پدیدآور : ...الوافی/ محمدمحسن المشتهر بالفیض‌الکاشانی؛ تحقیق مکتبةالامام‌امیرالمومنین‌علی علیه‌السلام (اصفهان)، سیدضیاءالدین حسینی «علامه»؛ اشراف السیدکمال‌الدین فقیه‌ایمانی.

مشخصات نشر : اصفهان: عطر عترت، ۱۴۳۰ق.= ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۲۶ ج.

شابک : ۲۰۰۰۰۰۰ ریال: دوره۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۳-۸ : ؛ ج. ۱۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۴-۵ : ؛ ج. ۲۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۵-۲ : ؛ ج. ۳۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۶-۹ : ؛ ج. ۴۹۷۸-۹۶۴-۷۹۴۱-۹۷-۶ : ؛ ج. ۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۳-۳ : ؛ ج. ۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۴-۰ : ؛ ج. ۷۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۵-۷ : ؛ ج. ۸۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۶-۴ : ؛ ج. ۹۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۷-۱ : ؛ ج. ۱۰۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۸-۸ : ؛ ج. ۱۱۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۰۹-۵ : ؛ ج. ۱۲۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۰-۱ : ؛ ج. ۱۳۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۱-۸ : ؛ ج. ۱۴۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۲-۵ : ؛ ج. ۱۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۳-۲ : ؛ ج. ۱۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۴-۹ : ؛ ج. ۱۷۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۵-۶ : ؛ ج. ۱۸۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۶-۳ : ؛ ج. ۱۹۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۷-۰ : ؛ ج. ۲۰۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۸-۷ : ؛ ج. ۲۱۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۱۹-۴ : ؛ ج. ۲۲۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۰-۰ : ؛ ج. ۲۳۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۱-۷ : ؛ ج. ۲۴۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۲-۴ : ؛ ج. ۲۵۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۳-۱ : ؛ ج. ۲۶۹۷۸-۶۰۰-۵۵۸۸-۲۴-۸ :

يادداشت : عربی.

یادداشت : کتابنامه.

مندرجات : ج. ۱. کتاب‌العقل والعلم والتوحید.- ج. ۲ و ۳. کتاب‌الحجة.- ج. ۴ و ۵. کتاب‌الایمان والکفر.- ج. ۶. کتاب‌الطهارة والتزین.- ج. ۷، ۸ و ۹. کتاب‌الصلاة والدعاء والقرآن.- ج. ۱۰. کتاب‌الزکاة والخمس والمیراث.- ج. ۱۱. کتاب‌الصیام والاعتکاف والمعاهدات.- ج. ۱۲، ۱۳ و ۱۴. کتاب‌الحج والعمرة والزیارات.- ج. ۱۵و ۱۶. کتاب‌الحسبة والاحکام والشهادات.- ج. ۱۷و ۱۸. کتاب‌المعایش والمکاسب والمعاملات.- ج. ۱۹ و ۲۰. کتاب‌المطاعم والمشارب والتجملات.- ج. ۲۱، ۲۲ و ۲۳. کتاب‌النکاح والطلاق والولادات.- ج. ۲۴ و ۲۵. کتاب‌الجنائز والفرائض والوصیات.- ج. ۲۶. کتاب‌الروضة.

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۰ق.

شناسه افزوده : علامه، سیدضیاءالدین، ۱۲۹۰ - ۱۳۷۷.

شناسه افزوده : فقیه‌ایمانی، سیدکمال

شناسه افزوده : Faghih Imani, Kamal

شناسه افزوده : کتابخانه عمومی امام امیرالمومنین علی علیه‌السلام(اصفهان)

رده بندی کنگره : BP۱۳۴/ف۹و۲ ۱۳۸۸

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۱۹۱۱۰۹۴

اشارة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله و الصلاة و السلام على رسول اللّه ثم على أهل بيت رسول اللّه ثم على رواة أحكام اللّه ثم على من انتفع بمواعظ اللّه

کتاب الزکاة و الخمس و المبرات

اشارة

و هو السادس من أجزاء کتاب الوافی تصنیف محمد بن مرتضی المدعو بمحسن أیده اللّه

الآیات

اشارة

قال اللّه سبحانه یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَیِّباتِ ما کَسَبْتُمْ وَ مِمّا أَخْرَجْنا لَکُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ لا تَیَمَّمُوا الْخَبِیثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَ لَسْتُمْ بِآخِذِیهِ إِلّا أَنْ تُغْمِضُوا فِیهِ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ غَنِیٌّ حَمِیدٌ.

و قال عز و جل لَیْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَکُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لکِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ الْمَلائِکَةِ وَ الْکِتابِ وَ النَّبِیِّینَ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیَتامی وَ الْمَساکِینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ وَ السّائِلِینَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ وَ الْمُوفُونَ

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶

بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا وَ الصّابِرِینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حِینَ الْبَأْسِ أُولئِکَ الَّذِینَ صَدَقُوا وَ أُولئِکَ هُمُ الْمُتَّقُونَ.

و قال تعالی وَ ما تُنْفِقُوا مِنْ خَیْرٍ فَلِأَنْفُسِکُمْ وَ ما تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغاءَ وَجْهِ اللّهِ وَ ما تُنْفِقُوا مِنْ خَیْرٍ یُوَفَّ إِلَیْکُمْ وَ أَنْتُمْ لا تُظْلَمُونَ.

بیان

الطیب الحلال و الجید وَ مِمّا أَخْرَجْنا قیل هو علی حذف المضاف بقرینة ما تقدم أی و من طیبات ما أخرجنا وَ لا تَیَمَّمُوا و لا تتعمدوا الْخَبِیثَ هو ما یقابل الطیب إِلّا أَنْ تُغْمِضُوا فِیهِ تتساهلوا فیه من أغمض بصره إذا غضه لَیْسَ الْبِرَّ رد علی أهل الکتابین حین أکثروا الخوض فی أمر القبلة حین حولت و ادعی کل أن البر التوجه إلی قبلته وَ لکِنَّ الْبِرَّ أی البار عَلی حُبِّهِ حب اللّه أو حب الإیتاء أو حب المال و الأخیر مروی.

ذَوِی الْقُرْبی قرابة المعطی أو قرابة النبی ص کما هو مروی و نصب الصابرین علی المدح فِی الْبَأْساءِ ما یتعلق بالمال کالفقر و التوی.

وَ الضَّرّاءِ ما یتعلق بالبدن کالمرض و العمی وَ حِینَ الْبَأْسِ الحرب فی الجهاد صَدَقُوا فی دعوی الإیمان الْمُتَّقُونَ الجامعون لوظائف التقوی مِنْ خَیْرٍ الخیر هنا المال کقوله عز و جل وَ إِنَّهُ لِحُبِّ الْخَیْرِ لَشَدِیدٌ- وَ ما تُنْفِقُونَ نفی یراد به النهی عن الریاء و السمعة و الأمر بالإخلاص ابْتِغاءَ وَجْهِ اللّهِ طلب رضاء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۷

اللّه و إنما کنی عن الرضا بالوجه لأن الراضی بشیء یقبل بوجهه علیه و الکاره یعرض بوجهه عنه فأطلق المسبب علی السبب یُوَفَّ إِلَیْکُمْ أی جزاءه وفاء تاما من غیر نقص

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۱

أبواب زكاة المال

الآيات

اشارة

قال اللّه تعالى خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكِّيهِمْ بِها وَ صَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَ اللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ.

و قال عز و جل وَ الَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لا يُنْفِقُونَها فِي سَبِيلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِيمٍ يَوْمَ يُحْمى عَلَيْها فِي نارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوى بِها جِباهُهُمْ وَ جُنُوبُهُمْ وَ ظُهُورُهُمْ هذا ما كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا ما كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ.

و قال سبحانه وَ وَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ الَّذِينَ لا يُؤْتُونَ الزَّكاةَ وَ هُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كافِرُونَ.

و قال عز اسمه وَ ما آتَيْتُمْ مِنْ زَكاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّهِ فَأُولئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ.

و قال جل ذكره إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ وَ الْعامِلِينَ عَلَيْها وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِي الرِّقابِ وَ الْغارِمِينَ وَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّهِ وَ اللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ.

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۲

بيان

قيل تخلف جماعة من الصحابة عن بعض الغزوات لإصلاح أموالهم ثم ندموا على ذلك فجاءوا بأموالهم إلى النبي ص بعد قدومه و قالوا هذه أموالنا التي تخلفنا لإصلاحها خذها و تصدق بها و طهرنا من الذنوب

فقال النبي ص ما أمرت أن آخذ من أموالكم شيئا

فنزلت خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ الآية فأخذ منهم الزكاة المقررة شرعا تُطَهِّرُهُمْ أي الصدقة أو أنت وَ تُزَكِّيهِمْ تأكيد أو تنمي أموالهم وَ صَلِّ عَلَيْهِمْ ادع لهم لتسكن نفوسهم و تطيب قلوبهم بقبول صدقتهم وَ لا يُنْفِقُونَها قيد الكنز بعدم الإنفاق لئلا يعم من جمع للإنفاق أو بعد إخراج الحقوق.

قيل إنما خص هذه الأعضاء بالكي لأن أصحاب الكنوز إذا سألهم الفقير تعبسوا في وجهه وجوههم و أمالوها عنه فعبر عن الوجوه بالجباه و إذا دار الفقير أعطوه جنوبهم فإذا دار أعطوه ظهورهم أو إن الجباة كناية عن مقاديم البدن و الجنوب عن طرفيه و الظهور عن المآخير يعني به أن الكي يستوعب البدن كله هذا ما كَنَزْتُمْ يعني يقال لهم هذا هُمُ الْمُضْعِفُونَ ذوو الأضعاف من الثواب في الأجل و المال في العاجل و الآية الأخيرة يأتي بيانها في الأخبار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۳

باب ۱ فرض الزكاة و عقاب منعها و الحث عليها

[۱]

۹۰۹۵- ۱ الكافي، ۳/ ۴۹۷/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطي عن حماد بن عثمان عن رفاعة أنه سمع أبا عبد اللّه ع يقول ما فرض اللّه على هذه الأمة شيئا أشد عليهم من الزكاة و فيها تهلك عامتهم

[۲]

اشارة

۹۰۹۶- ۲ الکافی، ۳/ ۴۹۷/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد و العدة عن سهل و أحمد جمیعا عن الفقیه، ۲/ ۱۳/ ۱۵۹۸ السراد عن عبد اللّه بن سنان قال قال أبو عبد اللّه ع لما نزلت آیة الزکاة خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً- تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَکِّیهِمْ بِها و أنزلت فی شهر رمضان فأمر رسول اللّه ص منادیه فنادی فی الناس إن اللّه تعالی فرض علیکم الزکاة- کما فرض علیکم الصلاة ففرض اللّه علیهم من الذهب و الفضة و فرض

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴

علیهم الصدقة من الإبل و البقر و الغنم و من الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و نادی فیهم بذلک فی رمضان و عفی لهم عما سوی ذلک- قال ثم لم یتعرض لشیء من أموالهم حتی حال علیهم الحول من قابل فصاموا و أفطروا فأمر منادیه فنادی فی المسلمین أیها المسلمون زکوا أموالکم تقبل صلواتکم قال ثم وجه عمال الصدقة و عمال الطسوق

بیان

الطسق بالفتح ما یوضع من الخراج علی الجربان

[۳]

اشارة

۹۰۹۷- ۳ الکافی، ۳/ ۴۹۷/ ۵/ ۱ الأربعة عن محمد و أبی بصیر و العجلی و الفضیل عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قالا فرض اللّه الزکاة مع الصلاة

بیان

یعنی جعلها قرینها و فی مرتبتها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵

[۴]

۹۰۹۸- ۴ الکافی، ۳/ ۵۰۶/ ۲۳/ ۱ علی بن محمد عن ابن جمهور عن أبیه عن علی بن حدید عن عثمان بن راشد عن الفقیه، ۲/ ۱۰/ ۱۵۸۴ معروف بن خربوذ عن أبی جعفر ع قال إن اللّه عز و جل قرن الزکاة بالصلاة قال وَ أَقِیمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّکاةَ فمن أقام الصلاة و لم یؤت الزکاة فلم یقم الصلاة

[۵]

اشارة

۹۰۹۹- ۵ الكافی، ۳/ ۵۰۴/ ۱۲/ ۱ العدة عن سهل عن علی بن حسان عن بعض أصحابنا عن الفقيه، ۲/ ۱۲/ ۱۵۹۴ أبی عبد اللّٰه ع قال صلاة فريضة [مكتوبة] خير من عشرين حجة و حجة خير من بيت مملوء ذهبا ينفقه فی بر حتی ينفد ثم قال فلا أفلح من ضيع عشرين بيتا من ذهب بخمسة و عشرين درهما فقلت و ما معنی خمسة و عشرين قال من منع الزكاة وقفت صلاته حتی يزكی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۶

بيان

الحج بالكسر الاسم و الحجة بالكسر المرة منه و عنی بخمسة و عشرين درهما خمسة و عشرين من كل ألف و يأتی ما يؤيد هذا المعنی فی الباب الآتی.

و المراد نفی الفلاح عمن كان له ما هو خير من عشرين بيتا من ذهب ينفق فی بر و هو كل صلاة فريضة صلاها فضيع ذلك بمنعه خمسة و عشرين درهما من كل ألف درهم

[۶]

۹۱۰۰- ۶ الكافی، ۳/ ۵۰۳/ ۲/ ۱ علی عن أبيه عن ابن مرار عن يونس عن الفقيه، ۲/ ۱۲/ ۱۵۹۲ ابن مسكان يرفعه إلی أبی جعفر ع قال بينا رسول اللّٰه ص فی المسجد إذ قال قم يا فلان قم يا فلان حتی أخرج خمسة نفر فقال اخرجوا من مسجدنا لا تصلوا فيه و أنتم لا تزكون

[۷]

۹۱۰۱- ۷ الكافی، ۳/ ۵۰۳/ ۳/ ۱ يونس عن علی عن الفقيه، ۲/ ۱۱/ ۱۵۹۱ أبی بصير عن أبی عبد اللّٰه ع قال من منع قيراطا من الزكاة فليس بمؤمن و لا مسلم و هو قوله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷

تعالی رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّی أَعْمَلُ صالِحاً فِيما تَرَكْتُ

[۸]

اشارة

۹۱۰۲- ۸ الكافی، ۳/ ۵۰۳/ ۳/ ۱ الفقيه، ۲/ ۱۱/ ۱۵۹۱/ ۱ و فی رواية أخری و لا تقبل له صلاة

بيان

القيراط يختلف وزنه بحسب البلاد فبمكة ربع سدس الدينار و بالعراق نصف عشرة

[۹]

۹۱۰۳- ۹ الكافی، ۳/ ۵۰۴/ ۱۱/ ۱ أحمد عن علی بن الحسن عن وهيب بن حفص عن أبی بصير قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول من منع الزكاة سأل الرجعة عند الموت و هو قول اللّه تعالی رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّی أَعْمَلُ صالِحاً فِيما تَرَكْتُ

[۱۰]

۹۱۰۴- ۱۰ الفقيه، ۲/ ۱۲/ ۱۵۹۳ أبو بصير عن أبی عبد اللّه ع قال من منع قيراطا من الزكاة فليس بمؤمن و لا مسلم و سأل الرجعة عند موته و هو قول اللّه تعالی حَتّی إِذا جاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قالَ رَبِّ ارْجِعُونِ- لَعَلِّی أَعْمَلُ صالِحاً فِيما تَرَكْتُ

[۱۱]

۹۱۰۵- ۱۱ الكافی، ۳/ ۵۰۵/ ۱۴/ ۱ القمی عمن ذكره عن حفص بن عمر عن سالم عن أبی بصير عن أبی عبد اللّه ع قال من منع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۸

قيراطا من الزكاة فليمت إن شاء يهوديا أو نصرانيا

[۱۲]

۹۱۰۶- ۱۲ الكافی، ۳/ ۵۰۳/ ۴/ ۱ يونس عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص ما من ذی زكاة مال نخل أو زرع أو كرم يمنع زكاة ماله إلا قلده اللّه تربة أرضه- يطوق بها من سبع أرضين إلی يوم القيامة

[۱۳]

اشارة

۹۱۰۷- ۱۳ الكافی، ۳/ ۵۰۵/ ۱۶/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن علی بن عقبة عن الفقيه، ۲/ ۱۰/ ۱۵۸۵ أيوب بن راشد قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول مانع الزكاة يطوق بحية قرعاء تأكل من دماغه- و ذلك قوله تعالی سَيُطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ

بيان

القرعاء من الحيات ما سقط شعر رأسه لكثرة سمه

[۱۴]

۹۱۰۸- ۱۴ الكافی، ۳/ ۵۰۲/ ۱/ ۲ الثلاثة عن ابن مسكان عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قول اللّه تعالى سَيُطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ فقال يا محمد ما من أحد يمنع من زكاة ماله شيئا إلا جعل اللّه ذلك يوم القيامة ثعبانا من نار مطوقا فی عنقه ينهش من لحمه حتى يفرغ

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹

من الحساب ثم قال هو قول اللّه تعالى سَيُطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ- يعنی ما بخلوا به من الزكاة

[۱۵]

۱۵ الكافی، ۳/ ۵۰۴/ ۱۰/ ۱ محمد عن ابن عيسى عن إسماعيل بن مهران عن ابن مسكان عن محمد قال سألت أبا جعفر ع الحديث

[۱۶]

۹۱۰۹- ۱۶ الفقيه، ۲/ ۱۰/ ۱۵۸۷ محمد عن أبی جعفر ع قال ما من عبد منع من زكاة ماله شيئا الحديث

[۱۷]

اشارة

۹۱۱۰- ۱۷ الكافی، ۳/ ۵۰۵/ ۱۹/ ۱ علی عن أبيه عن محمد بن خالد عن خلف بن حماد عن الفقيه، ۲/ ۹/ ۱۵۸۳ حريز قال قال أبو عبد اللّه ع ما من ذی مال ذهب أو فضة يمنع زكاة ماله إلا حبسه اللّه يوم القيامة بقاع قرقر و سلط عليه شجاعا أقرع يريده و هو يحيد عنه فإذا رأى أنه لا يتخلص منه أمكنه من يده فقضمها كما يقضم الفحل ثم يصير

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰

طوقا فی عنقه و ذلك قول اللّه تعالى سَيُطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ و ما من ذی مال إبل أو غنم أو بقر يمنع زكاة ماله إلا حبسه اللّه يوم القيامة بقاع قرقر يطؤه كل ذات ظلف بظلفها و ينهشه كل ذات ناب بنابها و ما من ذی مال نخل أو كرم أو زرع يمنع زكاتها إلا طوقه اللّه ريعة أرضه إلى سبع أرضين إلى يوم القيامة

بيان

القاع الأرض السهلة المطمئنة قد انفرجت عنها الجبال و القرقر الأرض المستوية اللينة.

و فی بعض النسخ قفر و هو الخلاء من الأرض و شجاع بالضم و الكسر الحية أو الذكر منها أو ضرب منها و الحيد الميل و القضم بالمعجمة الأكل بأطراف الأسنان و الفحل بالمهملة الذكر من كل حيوان و من الإبل خاصة و هو المراد هنا و الريع بكسر الراء و فتحها ثم المثناة من تحت ثم المهملة المرتفع من الأرض واحدته بهاء

[۱۸]

اشارة

۹۱۱۱- ۱۸ الکافی، ۳/ ۵۰۶/ ۲۲/ ۱ العدة عن أحمد عن النخعی عن ابن سنان عن أبی الجارود عن أبی جعفر ع قال إن اللّه تعالی یبعث یوم القیامة ناسا من قبورهم مشدودة أیدیهم إلی أعناقهم لا یستطیعون أن یتناولوا بها قیس أنملة معهم ملائکة یعیرونهم تعییرا شدیدا یقولون هؤلاء الذین منعوا خیرا قلیلا من خیر کثیر هؤلاء الذین أعطاهم اللّه فمنعوا حق اللّه فی أموالهم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۱

بیان

القیس بالکسر القدر

[۱۹]

۹۱۱۲- ۱۹ الکافی، ۳/ ۵۰۳/ ۵/ ۱ العدة عن سهل عن ابن شمون عن الأصم عن مالک بن عطیة الکافی، ۳/ ۵۰۳ العدة عن البرقی عن محمد بن علی عن موسی بن سعدان عن عبد اللّه بن القاسم عن مالک عن الفقیه، ۲/ ۱۱/ ۱۵۸۹ أبان بن تغلب قال قال أبو عبد اللّه ع دمان فی الإسلام حلال من اللّه لا یقضی فیهما أحد حتی یبعث اللّه قائمنا أهل البیت فإذا بعث اللّه قائمنا أهل البیت حکم فیهما بحکم اللّه لا یرید علیهما بینة الزانی المحصن یرجمه و مانع الزکاة یضرب عنقه

[۲۰]

۹۱۱۳- ۲۰ الکافی، ۳/ ۵۰۴/ ۷/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۲/ ۱۱/ ۱۵۸۸ عبید بن زرارة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول ما من رجل یمنع درهما فی حقه إلا أنفق اثنین فی غیر حقه و ما من رجل یمنع حقا فی ماله إلا طوقه اللّه به حیة من النار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲

[نار] یوم القیامة

[۲۱]

۹۱۱۴- ۲۱ الکافی، ۳/ ۵۰۴/ ۶/ ۱ حمید بن زیاد عن الخشاب عن ابن بقاح عن معاذ بن ثابت عن الفقیه، ۲/ ۱۱/ ۱۵۹۰ عمرو بن جمیع عن أبی عبد اللّه ع قال ما من رجل أدی الزکاة فنقصت من ماله و لا منعها أحد فزادت فی ماله

[۲۲]

۹۱۱۵- ۲۲ الکافی، ۳/ ۵۰۶/ ۲۰/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص ما حبس عبد زکاة فزادت فی ماله

[۲۳]

۹۱۱۶- ۲۳ الکافی، ۳/ ۵۰۶/ ۲۱/ ۱ الثلاثة عن هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع قال من منع حقا لله أنفق فی باطل مثلیه

[۲۴]

۹۱۱۷- ۲۴ الکافی، ۳/ ۵۰۵/ ۱۵/ ۱ أحمد عن علی بن الحسن عن علی بن النعمان عن إسحاق عمن سمع الفقیه، ۲/ ۱۲/ ۱۵۹۵ أبا عبد اللّه ع یقول ما ضاع مال فی بر و لا بحر إلا بتضییع الزکاة و لا یصاد من الطیر إلا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۳

ما ضیع تسبیحه

[۲۵]

۹۱۱۸- ۲۵ الکافی، ۳/ ۵۰۵/ ۱۸/ ۱ العاصمی عن علی بن الحسن المیثمی عن ابن أسباط عن أبیه عن سالم مولی أبان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول ما من طیر یصاد إلا بترکه التسبیح و ما من مال یصاب إلا بترک الزکاة

[۲۶]

۹۱۱۹- ۲۶ الکافی، ۴/ ۶۱/ ۵/ ۱ العدة عن سهل عن علی بن حسان عن الفقیه، ۲/ ۴/ ۱۵۷۶ موسی بن بکر عن أبی الحسن موسی ع قال حصنوا أموالکم بالزکاة

[۲۷]

۹۱۲۰- ۲۷ الکافی، ۳/ ۵۰۵/ ۱۷/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن السراد عن مالک بن عطیة عن أبی حمزة عن أبی جعفر ع قال وجدنا فی کتاب علی ع قال رسول اللّه ص إذا منعت الزکاة منعت الأرض برکاتها

[۲۸]

۹۱۲۱- ۲۸ الکافی، ۳/ ۵۰۵/ ۱۳/ ۱ علی عن أبیه عن الاثنین

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۴

الفقیه، ۲/ ۱۰/ ۱۵۸۶ مسعدة عن أبی عبد اللّه ع قال ملعون ملعون مال لا یزکی

[۲۹]

۹۱۲۲- ۲۹ الکافی، ۳/ ۵۰۴/ ۸/ ۱ الثلاثة عن الخراز عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص ملعون ملعون مال لا یزکی

[۳۰]

۹۱۲۳- ۳۰ الکافی، ۳/ ۵۰۴/ ۹/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن علی بن عقبة عن الفقیه، ۲/ ۹/ ۱۵۸۱ أبی الحسن ع یعنی الأول قال سمعته یقول من أخرج زکاة ماله تامة فوضعها فی موضعها لم یسأل من أین اکتسب ماله

[۳۱]

اشارة

۹۱۲۴- ۳۱ التهذیب، ۱۰/ ۱۵۳/ ۴۲/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی عبد اللّه عن علی بن سلیمان بن رشید عن ابن یقطین عن یونس عن إسماعیل بن کثیر بن سام قال قال أبو عبد اللّه ع السراق ثلاثة مانع الزکاة و مستحل النساء و کذلک من استدان دینا و لم ینو

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۵

قضاءه

بیان

و مستحل النساء أی مهورهن کما یظهر مما یأتی فی کتاب النکاح

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۷

باب ۲ العلة فی وضع الزکاة و قدرها

[۱]

۹۱۲۵- ۱ الکافی، ۳/ ۴۹۸/ ۶/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن الفقیه، ۲/ ۴/ ۱۵۷۵ مبارک العقرقوفی قال قال أبو الحسن ع إن اللّه تعالی وضع الزکاة قوتا للفقراء و توفیرا لأموالکم

[۲]

اشارة

۹۱۲۶- ۲ الکافی، ۳/ ۴۹۸/ ۷/ ۱ العدة عن أحمد عن الحسین عن النضر عن الفقیه، ۲/ ۳/ ۱۵۷۴ عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال إن اللّه فرض الزکاة کما فرض الصلاة فلو أن رجلا حمل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸

الزکاة و أعطاها علانیة لم یکن علیه فی ذلک عیب و ذلک أن اللّه تعالی فرض فی أموال الأغنیاء للفقراء ما یکتفون به و لو علم أن الذی فرض لا یکفیهم لزادهم و إنما یؤتی الفقراء فیما أتوا من منع من منعهم حقوقهم- لا من الفریضة

بيان

يؤتى و أتوا كلاهما على المجهول من الإتيان بمعنى المجيء يعنى أن الفقراء لم يصابوا بالفقر و المسكنة من قلة قدر الفريضة المقدرة لهم فى أموال الأغنياء و إنما يصابون بالفقر و الذلة و يدخل عليهم ذلك فى جملة ما دخل عليهم من البلاء من منع الأغنياء عنهم الفريضة المقدرة لهم فى أموالهم

[۳]

۹۱۲۷- ۳ الكافى، ۳/ ۴۹۷/ ۴/ ۱ على عن أبيه عن ابن المغيرة عن ابن مسكان و غير واحد عن أبى عبد اللّه ع قال إن اللّه تعالى جعل للفقراء فى أموال الأغنياء ما يكفيهم و لو لا ذلك لزادهم و إنما يؤتون من منع من منعهم

[۴]

۹۱۲۸- ۴ الكافى، ۳/ ۵۰۷/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن الوشاء عن أبى الحسن الرضا ع قال قيل لأبى عبد اللّه ع لأى شىء جعل اللّه الزكاة خمسة و عشرين فى كل ألف و لم يجعلها ثلاثين فقال إن اللّه تعالى جعلها خمسة و عشرين أخرج من أموال الأغنياء بقدر ما يكتفى به

الوافى، ج ۱۰، ص: ۴۹

الفقراء و لو أخرج الناس زكاة أموالهم ما احتاج أحد

[۵]

۹۱۲۹- ۵ الكافى، ۳/ ۵۰۸/ ۳/ ۱ القمى و غيره عن محمد بن أحمد عن إبراهيم بن محمد عن محمد بن حفص عن صباح الحذاء عن قثم عن أبى عبد اللّه ع قال قلت له جعلت فداك أخبرنى عن الزكاة- كيف صارت من كل ألف خمسة و عشرين لم يكن أقل أو أكثر ما وجهها- فقال إن اللّه تعالى خلق الخلق كلهم فعلم صغيرهم و كبيرهم و غنيهم و فقيرهم فجعل من كل ألف إنسان خمسة و عشرين مسكينا و لو علم أن ذلك لا يسعهم لزادهم لأنه خالقهم و هو أعلم بهم

[۶]

۹۱۳۰- ۶ الفقيه، ۲/ ۹/ ۱۵۸۲ الحديث مرسلا

[۷]

اشارة

۹۱۳۱- ۷ الكافى، ۳/ ۵۰۹/ ۴/ ۱ على عن أبيه عن العبيدى عن يونس عن مؤمن الطاق قال سألنى رجل من الزنادقة فقال كيف صارت الزكاة من كل ألف خمسة و عشرين درهما فقلت له إنما ذلك مثل الصلاة ثلاث و اثنتان و أربع قال فقبل منى ثم لقيت بعد ذلك أبا

عبد اللّه ع فسألته عن ذلک فقال إن اللّه حسب الأموال و المساکین- فوجد ما یکفیهم من کل ألف خمسة و عشرین درهما و لو لم یکفهم لزادهم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۰

قال فرجعت إلیه فأخبرته فقال جاءت هذه المسألة علی الإبل من الحجاز ثم قال لو أنی أعطیت أحدا طاعة لأعطیت صاحب هذا الکلام

بیان

یعنی لو أطعت أحدا لأطعت صاحب هذا الکلام

[۸]

۹۱۳۲- ۸ الفقیه، ۲/ ۷/ ۱۵۷۹ محمد بن جعفر الأسدی رضی اللّه عنه عن محمد بن إسماعیل البرمکی عن عبد اللّه بن أحمد عن الفضل بن إسماعیل عن معتب مولی الصادق ع قال قال الصادق ع إنما وضعت الزکاة اختبارا للأغنیاء و معونة للفقراء و لو أن الناس أدوا زکاة أموالهم ما بقی مسلم فقیرا محتاجا و لاستغنی بما فرض اللّه له و إن الناس ما افتقروا و لا احتاجوا و لا جاعوا و لا عروا إلا بذنوب الأغنیاء و حقیق علی اللّه تعالی أن یمنع رحمته ممن منع حق اللّه فی ماله- و أقسم بالذی خلق الخلق و بسط الرزق إنه ما ضاع مال فی بر و لا بحر إلا بترک الزکاة و ما صید صید فی بر و لا بحر إلا بترکه التسبیح فی ذلک الیوم و إن أحب الناس إلی اللّه تعالی أسخاهم کفا و أسخی الناس من أدی زکاة ماله و لم یبخل علی المؤمنین بما افترض اللّه لهم فی ماله

[۹]

اشارة

۹۱۳۳- ۹ الفقیه، ۲/ ۸/ ۱۵۸۰ کتب علی بن موسی الرضا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۱

ع إلی محمد بن سنان فیما کتب من جواب مسائله إن علة الزکاة من أجل قوت الفقراء و تحصین أموال الأغنیاء لأن اللّه عز و جل کلف أهل الصحة القیام بشأن أهل الزمانة و البلوی کما قال اللّه تعالی لَتُبْلَوُنَّ فِی أَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی أموالکم إخراج الزکاة و فی أنفسکم توطین الأنفس علی الضبر- مع ما فی ذلک من أداء شکر نعم اللّه تعالی و الطمع فی الزیادة مع ما فیه من الزیادة و الرأفة و الرحمة لأهل الضعف و العطف علی أهل المسکنة- و الحث لهم علی المواساة و تقویة الفقراء و المعونة لهم علی أمر الدین و هو عظة لأهل الغنی و عبرة لهم لیستدلوا علی فقر الآخرة بهم و ما لهم من الحث فی ذلک علی الشکر لله تعالی لما خولهم و أعطاهم و الدعاء و التضرع و الخوف من أن یصیروا مثلهم فی أمور کثیرة فی أداء الزکاة و الصدقات و صلة الأرحام و اصطناع المعروف

بیان

خولهم أنعم علیهم فی أمور کثیرة یعنی ما ذکر من الأمور فی جملة أمور أخر کثیرة هی العلة فی ذلک و الاصطناع العمل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳

باب ۳ ما فیه الزکاة من الأموال

[۱]

۹۱۳۴- ۱ الکافی، ۳/ ۵۰۹/ ۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و محمد و أبی بصیر و العجلی و الفضیل عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قالا فرض اللّه الزکاة مع الصلاة فی الأموال و سنها رسول اللّه ص فی تسعة أشیاء و عفا عما سواهن فی الذهب و الفضة و الإبل- و البقر و الغنم و الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و عفا رسول اللّه ص عما سوی ذلک

[۲]

۹۱۳۵- ۲ الکافی، ۳/ ۵۰۹/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن ابن مسکان عن الحضرمی عن أبی عبد اللّه ع قال وضع رسول اللّه ص الزکاة علی تسعة أشیاء الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و الذهب و الفضة و الإبل و البقر و الغنم و عفا عما سوی ذلک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴

[۳]

۹۱۳۶- ۳ التهذیب، ۴/ ۲/ ۱/ ۱ التیملی عن هارون بن مسلم عن القاسم بن عروة عن ابن بکیر عن زرارة عن أحدهما ع قال الزکاة علی تسعة أشیاء علی الذهب و الفضة و الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و الإبل و البقر و الغنم و عفا رسول اللّه ص عما سوی ذلک

[۴]

۹۱۳۷- ۴ التهذیب، ۴/ ۳/ ۴/ ۱ التیملی عن ابن زرارة عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۵]

۹۱۳۸- ۵ التهذیب، ۴/ ۲/ ۲/ ۱ عنه عن ابن أسباط عن محمد بن زیاد عن ابن أذینة عن زرارة قال سألت أبا جعفر ع عن صدقات الأموال فقال فی تسعة أشیاء لیس فی غیرها شیء فی الذهب و الفضة و الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و الإبل و البقر و الغنم السائمة و هی الراعیة و لیس فی شیء من الحیوان غیر هذه الثلاثة الأصناف شیء و کل شیء کان من هذه الثلاثة الأصناف فلیس فیه شیء حتی یحول علیه الحول منذ یوم ینتج

[۶]

۹۱۳۹- ۶ التهذیب، ۴/ ۳/ ۳/ ۱ عنه عن العباس بن عامر عن أبان عن أبی بصیر و الحسن بن شهاب عن أبی عبد اللّه ع قال وضع

رسول اللّه ص الزکاة علی تسعة أشیاء و عفا عما

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵

سوی ذلک علی الذهب و الفضة و الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و الإبل و البقر و الغنم

[۷]

اشارة

۹۱۴۰- ۷ التهذیب، ۴/ ۴/ ۹/ ۱ عنه عن محمد بن عبید اللّه بن علی الحلبی و العباس بن عامر جمیعا عن ابن بکیر عن محمد الطیار قال سألت أبا عبد اللّه ع عما یجب فیه الزکاة فقال فی تسعة أشیاء الذهب و الفضة و الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و الإبل و البقر و الغنم و عفا رسول اللّه ص عما سوی ذلک- فقلت أصلحک اللّه فإن عندنا حبا کثیرا قال فقال و ما هو فقلت الأرز قال نعم ما أکثره فقلت أ فیه الزکاة قال فزبرنی قال ثم قال أقول لک إن رسول اللّه ص عفا عما سوی ذلک- و تقول لی إن عندنا حبا کثیرا أ فیه الزکاة

بیان

فزبرنی أی ردنی و غلظ علی فی القول و الرد

[۸]

۹۱۴۱- ۸ التهذیب، ۴/ ۵/ ۱۰/ ۱ عنه عن جعفر بن محمد بن حکیم عن جمیل بن دراج عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول وضع رسول اللّه ص الزکاة علی تسعة أشیاء و عفا عما سوی ذلک علی الفضة و الذهب و الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و الإبل و البقر و الغنم فقال له الطیار و أنا حاضر إن عندنا حبا کثیرا یقال له

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶

الأرز فقال له أبو عبد اللّه ع و عندنا حب کثیر قال فعلیه شیء قال لا قد أعلمتک أن رسول اللّه ص عفا عما سوی ذلک

[۹]

۹۱۴۲- ۹ التهذیب، ۴/ ۶/ ۱۲/ ۱ عنه عن محمد بن إسماعیل عن حماد بن عیسی عن ابن أذینة عن زرارة و بکیر عن أبی جعفر ع قال لیس فی شیء أنبتت الأرض من الأرز و الذرة و الحمص و العدس و سائر الحبوب و الفواکه غیر هذه الأربعة الأصناف و إن کثر ثمنه- إلا أن یصیر مالا یباع بذهب أو فضة تکنزه ثم یحول علیه الحول و قد صار ذهبا أو فضة فتؤدی عنه من کل مائتی درهم خمسة دراهم و من کل عشرین دینارا نصف دینار

[۱۰]

۹۱۴۳- ۱۰ الکافی، ۳/ ۵۱۰/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن العباس بن معروف عن علی بن مهزیار قال قرأت فی کتاب عبد اللّه بن

محمد إلى أبی الحسن ع جعلت فداک روی عن أبی عبد اللّه ع أنه قال وضع رسول اللّه ص الزکاة على تسعة أشیاء- الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و الذهب و الفضة و الغنم و البقر و الإبل و عفا رسول اللّه ص عما سوى ذلک فقال له القائل عندنا شیء کثیر یکون بأضعاف ذلک فقال ما هو قال له الأرز فقال أبو عبد اللّه ع أقول لک إن رسول اللّه ص وضع الزکاة على تسعة أشیاء و عفا عما سوى ذلک و تقول عندنا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۷

أرز و عندنا ذرة و قد کانت الذرة على عهد رسول اللّه ص فوقع ع کذلک هو و الزکاة فی کل ما کیل بالصاع- و کتب عبد اللّه و روى غیر هذا الرجل عن أبی عبد اللّه ع أنه سأله عن الحبوب فقال ما هی فقال السمسم و الأرز و الدخن- و کل هذا غلة کالحنطة و الشعیر فقال أبو عبد اللّه ع فی الحبوب کلها زکاة و روى أیضا عن أبی عبد اللّه ع أنه قال کل ما دخل القفیز فهو یجری مجرى الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب فأخبرنی جعلت فداک هل على هذا الأرز و ما أشبهه من الحبوب الحمص و العدس زکاة فوقع ص صدقوا الزکاة فی کل شیء کیل

[۱۱]

۹۱۴۴- ۱۱ الکافی، ۳/ ۵۱۱/ ۵/ ۱ عنه عن أحمد عن محمد بن إسماعیل قال قلت لأبی الحسن ع إن لنا رطبة و أرزا فما الذی علینا فیهما- فقال أما الرطبة فلیس علیک فیها شیء و أما الأرز فما سقت السماء العشر و ما سقی بالدلو فنصف العشر فی کل ما کلت بالصاع أو قال و کیل بالمکیال

[۱۲]

۹۱۴۵- ۱۲ الکافی، ۳/ ۵۱۱/ ۶/ ۱ حمید عن ابن سماعة عمن ذکره عن أبان عن أبی مریم عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الحرث ما یزکى منه قال البر و الشعیر و الذرة و الأرز و السلت و العدس کل هذا مما یزکى و قال کل ما کیل بالصاع فبلغ الأوساق فعلیه الزکاة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸

[۱۳]

۹۱۴۶- ۱۳ الکافی، ۳/ ۵۱۰/ ۱/ ۱ الأربعة عن محمد قال سألته عن الحرث [الحب] ما یزکى منه فقال البر و الشعیر و الذرة و الدخن و الأرز و السلت و العدس و السمسم کل هذا یزکى و أشباهه

[۱۴]

۹۱۴۷- ۱۴ الکافی، ۳/ ۵۱۰/ ۲/ ۱ التهذیب، ۴/ ۶۵/ ۲/ ۱ حریز عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع مثله و قال کل ما کیل بالصاع فبلغ الأوساق فعلیه الزکاة قال و جعل رسول اللّه ص الصدقة فی کل شیء أنبتته الأرض إلا الخضر و البقول و کل شیء یفسد من یومه

[۱۵]

۹۱۴۸- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۶۵/ ۳/ ۱ التیملی عن إبراهیم بن هاشم عن حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع فی الذرة

شیء قال لی الذرة و العدس و السلت و الحبوب فیها مثل ما فی الحنطة و الشعیر و کل ما کیل بالصاع فبلغ الأوساق التی یجب فیها الزکاة- فعلیه فیه الزکاة

[۱۶]

اشارة

۹۱۴۹- ۱۶ التهذیب، ۴/ ۶۵/ ۴/ ۱ بهذا الإسناد عن حریز عن أبی بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع هل فی الأرز شیء فقال نعم ثم قال إن المدینة لم تکن یومئذ أرض أرز فیقال فیه و لکنه قد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۹

حصل فیه کیف لا تکون فیه و عامة خراج العراق منه

بیان

الدخن الجاورس و السلت بالضم الشعیر الحامض و هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی الندب و الاستحباب فیما سوی التسعة مستدلا علیه بقوله ع فی خبر ابن مهزیار کذلک هو مع قوله فیه و الزکاة فی کل ما کیل فلو لا الإیجاب فی التسعة و الاستحباب فیما سواها لیناقض الکلام بعضه بعضا.

و الظاهر من سکوت صاحب الکافی و صریح ما نقله فیه عن یونس الإیجاب فی الکل قال قال یونس إنما سنت فی أول النبوة علی تسعة أشیاء ثم وضعت علی جمیع الحبوب.

أقول ینافی هذا إنکار الصادق ع علی من قال عندنا أرز و ما یأتی فی باب زکاة الغلات من الأخبار بل المستفاد من سیاق حدیث ابن مهزیار التقیة فی فتواهم ع بمر الحق فی هذه المسألة فینبغی أن یحمل ما ورد فی زکاة ما سوی التسعة علی التقیة.

روی الصدوق رحمه اللّه فی کتاب معانی الأخبار بإسناده عن أبی سعید القماط عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن الزکاة فقال وضع رسول اللّه ص الزکاة علی تسعة و عفا عما سوی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰

ذلک الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب و الذهب و الفضة و البقر و الغنم و الإبل- فقال السائل فالذرة فغضب ع ثم قال کان و اللّه علی عهد رسول اللّه ص دائما السماسم و الذرة و الدخن و جمیع ذلک- فقال إنهم یقولون إنه لم یکن ذلک علی عهد رسول اللّه و إنما وضع علی تسعة لما لم یکن بحضرته غیر ذلک فغضب و قال کذبوا فهل یکون العفو إلا عن شیء قد کان و لا و اللّه ما أعرف شیئا علیه الزکاة غیر هذا فمن شاء فلیؤمن و من شاء فلیکفر

[۱۷]

۹۱۵۰- ۱۷ الکافی، ۳/ ۵۱۱/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال لیس علی البقول و لا علی البطیخ و أشباهه زکاة إلا ما اجتمع عندک من غلته فبقی عندک سنة

[۱۸]

۹۱۵۱- ۱۸ الکافی، ۳/ ۵۱۱/ ۲/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع أنه سئل عن الخضر فیها الزکاة و إن بیع بالمال العظیم فقال لا حتی یحول علیه الحول

[۱۹]

اشارة

۹۱۵۲- ۱۹ الکافی، ۳/ ۵۱۲/ ۳/ ۱ الخمسة قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما فی الخضر قال و ما هی قلت القضب و البطیخ و مثله من الخضر قال لیس علیه شیء إلا أن یباع مثله بمال فیحول علیه الحول ففیه الصدقة و عن العضاة من الفرسک و أشباهه فیه زکاة قال لا- قلت فثمنه قال ما حال علیه الحول من ثمنه فزکه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۱

بیان

القضب الإسفست و العضاة جمع عضة بالکسر أصلها عضهة فرد الهاء فی الجمع و هی کل شجر له شوک کأنه أراد بها الأشجار التی تحمل الثمار کانت ما کانت و الفرسک کزبرج الخوخ أو ضرب منه أحمر

[۲۰]

۹۱۵۳- ۲۰ الکافی، ۳/ ۵۱۲/ ۶/ ۱ الأربعة عن محمد عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع فی البستان یکون فیه الثمار ما لو بیع کان بمال هل فیه الصدقة قال لا

[۲۱]

اشارة

۹۱۵۴- ۲۱ التهذیب، ۴/ ۱۹/ ۱۸/ ۱ سأل علی بن جعفر أخاه موسی ع عن البستان لا تباع غلته و لو بیعت بلغت غلته مالا فهل تجب فیه صدقة قال لا إذا کانت تؤکل

بیان

ینبغی حملهما علی ما لا تجب فیه الزکاة أو لا یبلغ النصاب و أرید بقوله إذا کانت تؤکل إذا لم تحول بذهب أو فضة و لو حمل علی ما یجب فیه الزکاة فینبغی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲
تقییده بما إذا أکل منه المستحق بقدر حصته من الزکاة

[۲۲]

۹۱۵۵- ۲۲ الکافی، ۳/ ۵۱۲/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن مهزیار عن عبد العزیز بن المهتدی قال سألت أبا الحسن ع عن القطن و الزعفران علیهما زکاة قال لا

[۲۳]

۹۱۵۶- ۲۳ الکافی، ۳/ ۵۱۲/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار و غیره عن یونس قال سألت أبا الحسن ع عن الأشنان فیه زکاة قال لا

[۲۴]

۹۱۵۷- ۲۴ التهذیب، ۴/ ۶۶/ ۱/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین عن القاسم عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لیس علی الخضر و لا علی البطیخ و لا علی البقول و أشباهه زکاة إلا ما اجتمع عندک من غلته فیبقی عندک سنة

[۲۵]

۹۱۵۸- ۲۵ التهذیب، ۴/ ۶۶/ ۲/ ۱ عنه عن العباس بن معروف عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما قالا عفا رسول اللّه ص عن الخضر قلت و ما الخضر قالا کل شیء لا یکون له بقاء البقل و البطیخ و الفواکه و شبه ذلک مما یکون سریع الفساد قال زرارة قلت لأبی عبد اللّه ع هل فی القضب شیء قال لا

[۲۶]

۹۱۵۹- ۲۶ الکافی، ۳/ ۵۱۹/ ۱۰/ ۱ علی عن أبیه عن حماد عن ابن
الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۳
أذینة عن الفقیه، ۲/ ۱۶/ ۱۵۹۹ زرارة و بکیر عن أبی جعفر ع قال لیس فی الجوهر و أشباهه زکاة و إن کثر
الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵

باب ۴ زکاة الذهب و الفضة

[۱]

۹۱۶۰- ۱ الکافی، ۳/ ۵۱۵/ ۳/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن ابن فضال عن علی بن عقبة و عدة من أصحابنا عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قالا لیس فیما دون العشرین مثقالا من الذهب شیء فإذا کملت عشرین مثقالا ففیها نصف مثقال إلی أربعة و عشرین و إذا کملت أربعة و عشرین ففیها ثلاثة أخماس دینار إلی ثمانیة و عشرین فعلی هذا الحساب کلما زاد أربعة دنانیر

[۲]

اشارة

۹۱۶۱- ۲ الکافی، ۳/ ۵۱۶/ ۷/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن ابن أبی عمیر و الخمسة قال سئل أبو عبد اللّه ع عن الذهب و الفضة ما أقل ما یکون فیه الزکاة قال مائتا درهم و عدلها من الذهب قال سألته عن النیف الخمسة و العشرة قال لیس علیه شیء حتی یبلغ أربعین

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶

فیعطی من کل أربعین درهما درهم

بیان

النیف بالتشدید و التخفیف ما زاد علی العقد إلی أن یبلغ العقد الثانی أراد به ما زاد علی المائتین و أما قوله ع و عدلها من الذهب بالکسر فیأتی الکلام فیه

[۳]

۹۱۶۲- ۳ الکافی، ۳/ ۵۱۵/ ۱/ ۲ محمد عن ابن عیسی عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال فی کل مائتی درهم خمسة دراهم من الفضة فإن نقص شیء فلیس علیک زکاة و من الذهب من کل عشرین دینارا نصف دینار فإن نقص فلیس علیک شیء

[۴]

۹۱۶۳- ۴ الکافی، ۳/ ۵۱۵/ ۲/ ۱ الثلاثة عن رفاعة قال سأل رجل أبا عبد اللّه ع فقال إنی رجل صائغ أعمل بیدی و إنه یجتمع عندی الخمسة و العشرة ففیها الزکاة قال إذا اجتمع مائتا درهم فحال علیها الحول فإن علیها الزکاة

[۵]

۹۱۶۴- ۵ الکافی، ۳/ ۵۱۶/ ۵/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی عن ابن [أبی] عیینة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا جاز الزکاة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۷

العشرین دینارا ففی کل أربعة دنانیر عشر دینار

[۶]

۹۱۶۵- ۶ الکافی، ۳/ ۵۱۶/ ۶/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن الحسین عن الحسین بن بشار قال سألت أبا الحسن ع فی کم وضع رسول اللّه ص الزکاة فقال فی کل مائتی درهم خمسة دراهم فإن نقصت فلا زکاة فیها و فی الذهب فی کل عشرین دینارا نصف دینار فإن نقص فلا زکاة فیه

[۷]

۹۱۶۶- ۷ التهذیب، ۴/ ۶/ ۲/ ۱ التیملی عن سندی بن محمد عن أبان عن یحیی بن أبی العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال فی عشرین دینارا نصف دینار

[۸]

۹۱۶۷- ۸ التهذیب، ۴/ ۱۲/ ۳/ ۱ بهذا الإسناد عن أبان عن محمد الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال إذا زاد علی المائتی درهم أربعون درهما ففیها درهم و لیس فیما دون الأربعین شیء فقلت فما فی تسعة و ثلاثین درهما قال لیس علی التسعة و ثلاثین درهما شیء

[۹]

۹۱۶۸- ۹ التهذیب، ۴/ ۷/ ۳/ ۱ التیملی عن ابن أسباط عن محمد بن زیاد عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال فی الذهب إذا بلغ عشرین دینارا ففیه نصف دینار و لیس فیما دون العشرین شیء و فی الفضة إذا بلغت مائتی درهم خمسة دراهم و لیس فیما

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۸

دون المائتین شیء فإذا زادت تسعة و ثلاثون علی المائتین فلیس فیها شیء حتی تبلغ الأربعین و لیس فی شیء من الکسور شیء حتی تبلغ الأربعین- و کذلک الدنانیر علی هذا الحساب

[۱۰]

۹۱۶۹- ۱۰ التهذیب، ۴/ ۱۲/ ۱/ ۱ عنه عن هارون بن مسلم عن القاسم بن عروة عن ابن بکیر عن زرارة عن أحدهما ع قال لیس فی الفضة زکاة حتی تبلغ مائتی درهم فإذا بلغت مائتی درهم ففیها خمسة دراهم فإن زادت فعلی حساب ذلک فی کل أربعین درهما درهم و لیس فی الکسور شیء و لیس فی الذهب زکاة حتی یبلغ عشرین مثقالا- فإذا بلغ عشرین مثقالا ففیه نصف مثقال ثم علی حساب ذلک إذا زاد المال فی کل أربعین دینارا دینار

[۱۱]

۹۱۷۰- ۱۱ التهذیب، ۴/ ۱۲/ ۴/ ۱ عنه عن محمد بن إسماعیل عن حماد بن عیسی عن ابن أذینة عن زرارة و بکیر أنهما سمعا أبا جعفر ع یقول فی الزکاة أما فی الذهب فلیس فی أقل من عشرین دینارا شیء فإذا بلغت عشرین دینارا ففیه نصف دینار و لیس فی أقل من مائتی درهم شیء فإذا بلغ مائتی درهم ففیها خمسة دراهم فما زاد فبحساب ذلک و لیس فی مائتی درهم و أربعین درهما غیر درهم إلا خمسة الدراهم- فإذا بلغت أربعین و مائتی درهم ففیها ستة الدراهم فإذا بلغت ثمانین و مائتین ففیها سبعة الدراهم و ما زاد فعلی هذا الحساب و کذلک الذهب و کل ذهب و إنما الزکاة علی الذهب و الفضة الموضوع إذا حال علیه الحول ففیه الزکاة و ما لم یحل علیه الحول فلیس فیه شیء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۹

[۱۲]

اشارة

۹۱۷۱- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۹۲/ ۱/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن المختار بن زیاد عن حماد بن عیسی التهذیب، ۴/ ۹۲/ ۲/ ۱ علی بن مهزیار عن أحمد عن حماد عن حریز عن الفقیه، ۲/ ۲۲/ ۱۶۰۳ زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل عنده مائة درهم و تسعة و تسعون درهما و تسعة عشر دینارا أ یزکیهما قال لا لیس علیه شیء من الزکاة فی الدراهم و لا فی الدنانیر حتی تتم قال زرارة و کذلک هو فی جمیع الأشیاء قال قلت فرجل عنده أربعة أینق و تسعة و ثلاثون شاة و تسعة و عشرون بقرة أ یزکیهن قال لا یزکی شیئا منها لأنها لیس شیء منهن قد تم فلیس یجب فیه الزکاة

بیان

أینق بتقدیم الیاء علی النون المضمومة جمع ناقة من باب القلب و یجوز فیه تقدیم النون

و صدر هذا الحدیث فی التهذیبین هکذا رجل عنده مائة درهم و تسعة و تسعون درهما و تسعة و ثلاثون دینارا أ یزکیها قال لا لیس علیه شیء من الزکاة فی الدراهم و لا فی الدنانیر حتی تتم أربعین و الدراهم مائتی درهم

و ما فی الفقیه هو الصواب کما نقلناه منه و لیس فی الإسناد الأول من التهذیب قال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۷۰

زرارة و کذلک هو فی جمیع الأشیاء

[۱۳]

۹۱۷۲- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۹۲/ ۲/ ۱ بالإسناد الثانی قال قلت لأبی جعفر و لابنه ع الرجل یکون له الغلة الکثیرة من أصناف شتی أو مال لیس فیه صنف یجب فیه الزکاة هل علیه فی جمیعه زکاة واحدة فقالا لا إنما تجب علیه إذا تم فکان تجب فی کل صنف منه الزکاة فإن أخرجت أرضه شیئا قدر ما لا تجب فیه الصدقة أصنافا شتی لم تجب فیه زکاة واحدة

[۱۴]

۹۱۷۳- ۱۴ التهذیب، ۴/ ۹۴/ ۴/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا إبراهیم ع عن رجل له مائة درهم و عشرة دنانیر أ علیه زکاة فقال إن کان فر بها من الزکاة فعلیه الزکاة قلت لم یفر بها ورث مائة درهم و عشرة دنانیر قال لیس علیه زکاة قلت فلا یکسر الدراهم علی الدنانیر- و لا الدنانیر علی الدراهم قال لا

[۱۵]

۹۱۷۴- ۱۵ الکافی، ۳/ ۵۱۶/ ۸/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن إسحاق بن عمار عن أبی إبراهیم ع قال قلت له مائة و تسعون درهما و تسعة عشر دینارا أ علیها فی الزکاة شیء فقال إذا اجتمع الذهب و الفضة فبلغ ذلک مائتی درهم ففیها الزکاة لأن عین المال الدراهم و کل ما خلا الدراهم من ذهب أو متاع فهو عرض مردود ذلک إلی الدراهم فی الزکاة و الدیات

الوافی، ج ۱۰، ص: ۷۱

[۱۶]

اشارة

۹۱۷۵- ۱۶ الکافی، ۳/ ۵۱۶/ ۵/ ۱ الأربعة عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الذهب کم فیه من الزکاة قال إذا بلغ قیمته مائتی درهم فعلیه الزکاة

بیان

حملهما فی التهذیبین علی أن قیمة عشرین دینارا کانت فی ذلک الوقت مائتی درهم و لهذا تراهم کانوا یجعلون الدینار فی مقابلة عشرة دراهم فی الدیات و غیرها و جعل فی التهذیب المشار إلیه فی قوله فبلغ ذلک مائتی درهم فی صدر الخبر الأول کل واحد من الذهب و الفضة باعتبار القیمة فی الذهب و احتمل تنزیله علی من جعل ماله جنسین للفرار من الزکاة عقوبة له علی ذلک کما مر فی حدیث إسحاق و جوز فی الاستبصار حمله علی التقیة لأن ذلک مذهب العامة و هذا هو الصواب فی کلی الخبرین.

قیل و یحتمل أن یکون المراد بالخبر الأول زکاة التجارة فإن المرجع فیها إلی القیمة و یؤیده آخر الحدیث إلا أن هذا إنما یصح إذا کان اتخاذ الذهب للتجارة و علی هذا فالاحتمال جار فی الخبر الثانی أیضا

[۱۷]

اشارة

۹۱۷۶- ۱۷ التهذیب، ۴/ ۱۱/ ۱۷/ ۱ التیملی عن إبراهیم بن هاشم عن حماد عن حریز عن محمد و أبی بصیر و العجلی و الفضیل بن یسار عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قالا فی الذهب فی کل أربعین مثقالا مثقال و فی الورق فی کل مائتین خمسة دراهم و لیس فی أقل من أربعین مثقالا شیء و لا فی أقل من مائتی درهم شیء و لیس فی النیف

شیء حتی یتم أربعون فیکون فیه واحد

بیان

الورق مثلثة و ککتف الدراهم المضروبة حمل فی التهذیبین الشیء المنفی فی قوله ع و لیس فی أقل من أربعین مثقالا شیء علی الدینار لئلا ینافی ثبوت نصف دینار فی العشرین و هو کما تری و الأولی أن یحمل الخبر علی الشذوذ

[۱۸]

۹۱۷۷- ۱۸ الكافی، ۳/ ۵۱۷/ ۹/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن ابن هلال عن العلاء بن رزین عن زید الصائغ قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی كنت فی قریة من قرى خراسان یقال لها بخاری فرأیت فیها دراهم یعمل ثلث فضة و ثلث مس و ثلث رصاص و كانت تجوز عندهم و كنت أعملها و أنفقها فقال أبو عبد اللّه ع لا بأس بذلك إذا كانت تجوز عندهم فقلت أ رأیت إن حال علیها الحول و عندی منها ما تجب فیه الزكاة أزكیها قال نعم إنما هو مالك- قلت فإن أخرجتها إلى بلدة لا تنفق فیها فبقیت عندی حتى حال علیها الحول أزكیها قال إن كنت تعرف أن فیها من الفضة الخالصة ما تجب علیك فیه الزكاة فزك ما كان لك فیها من فضة و دع ما سوى ذلك من الخبث قلت و إن كنت لا أعلم ما فیها من الفضة الخالصة إلا أنی أعلم أن فیها ما تجب فیه الزكاة قال فاسبكها حتى تخلص الفضة و یحترق الخبث ثم تزكی ما خلص من الفضة لسنة واحدة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۷۳

[۱۹]

۹۱۷۸- ۱۹ التهذیب، ۴/ ۳۵/ ۲/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج عن زرارة عن أبی جعفر ع أنه قال الزكاة على المال الصامت الذی یحول علیه الحول و لم تحركه

[۲۰]

۹۱۷۹- ۲۰ الكافی، ۳/ ۵۱۸/ ۷/ ۱ الأربعة عن هارون بن خارجة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له إن أخی یوسف ولی لهؤلاء القوم أعمالا- أصاب فیها أموالا- كثیرة و إنه جعل ذلك المال حلیا أراد أن یفر به من الزكاة أ علیه الزكاة قال لیس على الحلی زكاة و ما أدخل على نفسه من النقصان فی وضعه و منعه نفسه فضله أكثر مما یخاف من الزكاة

[۲۱]

۹۱۸۰- ۲۱ الكافی، ۳/ ۵۵۹/ ۱/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۲/ ۳۲/ ۱۶۲۴ عمر بن یزید قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل فر بماله من الزكاة فاشترى به أرضا أو دارا أ علیه فیه شیء فقال لا و لو جعله حلیا أو نقرا فلا شیء علیه فیه و لما منع نفسه من فضله أكثر مما منع من حق اللّه بأن یكون فیه

[۲۲]

اشارة

۹۱۸۱- ۲۲ التهذیب، ۴/ ۸/ ۷/ ۱ ابن محبوب عن العبیدی عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۷۴

الكافی، ۳/ ۵۱۸/ ۸/ ۱ حماد عن حریز عن علی بن یقطین عن أبی إبراهیم ع قال قلت له إنه یجتمع عندی الشیء الكثیر قیمته فیبقى نحوا من سنة أ نزكیه قال لا كل ما لم یحل علیه عندك الحول فلیس علیك فیه زكاة و كل ما لم یكن ركازا فلیس علیك فیه شیء- قال قلت و ما الركاز قال الصامت المنقوش ثم قال إذا أردت ذلك فاسبكه فإنه لیس فی سبائك الذهب و نقار الفضة شیء من الزكاة

بيان

يأتى فى باب ما فيه الخمس معنى آخر للركاز إن شاء اللّه تعالى

[۲۳]

۹۱۸۲- ۲۳ الكافى، ۳/ ۵۱۸/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن على بن حديد عن جميل عن بعض أصحابنا أنه قال ليس فى التبر زكاة إنما هى على الدنانير و الدراهم

[۲۴]

اشارة

۹۱۸۳- ۲۴ التهذيب، ۴/ ۷/ ۶/ ۱ التيملى عن جعفر بن محمد بن حكيم عن جميل بن دراج عن أبى عبد اللّه ع و أبى الحسن ع مثله

بيان

التبر بالكسر الذهب و الفضة أو فتاتهما قبل أن يصاغا فإذا صيغا فذهب

الوافى، ج ۱۰، ص: ۷۵

و فضة

[۲۵]

۹۱۸۴- ۲۵ الكافى، ۳/ ۵۱۸/ ۵/ ۱ العدة عن ابن عيسى عن ابن يقطين عن أخيه [عن أبيه] قال سألت أبا الحسن ع عن المال الذى لا يعمل به و لا يقلب قال يلزمه الزكاة فى كل سنة إلا أن يسبك

[۲۶]

۹۱۸۵- ۲۶ الكافى، ۳/ ۵۱۷/ ۱/ ۱ النيسابوريان عن صفوان عن ابن مسكان عن محمد الحلبى عن أبى عبد اللّه ع قال سألته عن الحلى هل فيه زكاة قال لا

[۲۷]

۹۱۸۶- ۲۷ الكافى، ۳/ ۵۱۸/ ۴/ ۱ الثلاثة عن رفاعة قال سمعت أبا عبد اللّه ع و سأله بعضهم عن الحلى فيه زكاة فقال لا و إن بلغ مائة ألف

[۲۸]

۹۱۸۷- ۲۸ الکافی، ۳/ ۵۱۸/ ۳/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن یعقوب بن شعیب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الحلی أ یزکی قال إذن لا یبقی منه شیء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۷۶

[۲۹]

۹۱۸۸- ۲۹ الکافی، ۳/ ۵۱۸/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال زکاة الحلی عاریته

[۳۰]

۹۱۸۹- ۳۰ التهذیب، ۴/ ۸/ ۱۱/ ۱ التیملی عن أخویه عن علی بن یعقوب الهاشمی عن مروان بن مسلم عن أبی الحسن قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الحلی هل علیه الزکاة قال إنه لیس فیه زکاة و إن بلغ مائة ألف و أین یخالف الناس فی هذا

[۳۱]

۹۱۹۰- ۳۱ التهذیب، ۴/ ۹/ ۱۲/ ۱ عنه عن حماد عن حریز عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الحلی فیه زکاة قال لا إلا ما فر به من الزکاة

[۳۲]

اشارة

۹۱۹۱- ۳۲ التهذیب، ۴/ ۹/ ۱۳/ ۱ عنه عن ابن زرارة عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له الرجل یجعل لأهله الحلی من مائة دینار و المائتی دینار و أرانی قد قلت ثلاثمائة- فعلیه الزکاة قال لیس علیه فیه الزکاة قال قلت فإنه فر به من الزکاة فقال إن کان فر به من الزکاة فعلیه الزکاة و إن کان إنما فعله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۷۷

لیتجمل به فلیس علیه زکاة

بیان

حمل فی التهذیبین الوجوب علی الفار بما إذا جعله حلیا بعد حلول الحول مستدلا بالخبر الآتی

[۳۳]

اشارة

٩١٩٢- ٣٣ التهذيب، ٤/ ١٠/ ١٥/ ١ عنه عن إبراهيم بن هاشم عن حماد عن حريز عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن أباك قال من فر بها من الزكاة فعليه أن يؤديها قال صدق أبی إن عليه أن يؤدی ما وجب عليه و ما لم يجب عليه فلا شیء عليه منه ثم قال لی أ رأيت لو أن رجلا أغمی عليه يوما ثم مات فذهبت صلاته أ كان عليه و قد مات أن يؤديها قلت لا إلا أن يكون أفاق من يومه ثم قال لی أ رأيت لو أن رجلا مرض فی شهر رمضان ثم مات فيه أ كان يصام عنه قلت لا قال و كذلك الرجل لا يؤدی عن ماله إلا ما حل عليه الحول

بيان

يأتی حديث آخر فی الفرار فی باب وقت الزكاة

[٣٤]

اشارة

٩١٩٣- ٣٤ التهذيب، ٦/ ٣٩٨/ ٤٠/ ١ ابن سماعة عن محمد بن زياد عن هارون بن خارجة عن أبی عبد اللّه ع فی المال يوجد كنزا تؤدی زكاته قال لا قلت و إن كثر قال و إن كثر فأعدتها عليه ثلاث مرات

الوافی، ج ١٠، ص: ٧٨

بيان

يعنی قبل أن يحول عليه الحول عند من أخذه

الوافی، ج ١٠، ص: ٧٩

باب ٥ زكاة الحنطة و الشعير و التمر و الزبيب

[١]

٩١٩٤- ١ الكافی، ٣/ ٥١٤/ ٥/ ١ العدة عن أحمد عن البرقی عن سعد بن سعد قال سألت أبا الحسن ع عن أقل ما تجب فيه الزكاة من البر و الشعير و التمر و الزبيب قال خمسة أوساق بوسق النبی ص فقلت فكم الوسق فقال ستون صاعا- فقلت و هل علی العنب زكاة أو إنما تجب عليه إذا صيره زبيبا قال نعم إذا خرصه أخرج زكاته

[٢]

اشارة

۹۱۹۵- ۲ الکافی، ۳/ ۵۱۴/ ۷/ ۱ الأربعة عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن التمر و الزبیب ما أقل ما تجب فیه الزکاة قال خمسة أوساق و یترک معافأرة و أم جعرور لا- یزکیان و إن کثرا و یترک للحارس العذق و العذقان و الحارس من یکون فی النخل ینظره فیترک ذلک لعیاله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۰

بیان

الوسق بالفتح و ربما یضبط بالکسر و المعیفأرة و أم جعرور تمران من أردأ التمر

روی عن النبی ص أنه قال لا تخرصوهما و لا تأتوا منهما بشیء

و العذق بالفتح النخلة بحملها و بالکسر القنو منها و العنقود من العنب و الحدیث یحتمل الأمرین أی اترکوا نخلة أو نخلتین أو فی کل نخلة قنوا أو اثنین للحارس

[۳]

۹۱۹۶- ۳ التهذیب، ۴/ ۱۸/ ۱۳/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین عن النضر عن هشام عن سلیمان عن أبی عبد اللّه ع قال لیس فی النخل صدقة حتی یبلغ خمسة أوساق و العنب مثل ذلک حتی یکون خمسة أوساق زبیبا

[۴]

۹۱۹۷- ۴ التهذیب، ۴/ ۱۸/ ۱۵/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال لیس فیما دون خمسة أوساق شیء و الوسق ستون صاعا

[۵]

۹۱۹۸- ۵ التهذیب، ۴/ ۱۹/ ۱۶/ ۱ التیملی عن العباس بن عامر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۱

عن أبان عن أبی بصیر و الحسن بن شهاب قالا قال أبو عبد اللّه ع لیس فی أقل من خمسة أوساق زکاة و الوسق ستون صاعا

[۶]

اشارة

۹۱۹۹- ۶ التهذیب، ۴/ ۱۹/ ۱۷/ ۱ عنه عن محمد بن إسماعیل عن حماد عن ابن أذینة عن زرارة و بکیر عن أبی جعفر ع قال و أما ما

أنبتت الأرض من شیء من الأشیاء فلیس فیه زکاة إلا فی الأربعة أشیاء البر و الشعیر و التمر و الزبیب و لیس فی شیء من هذه الأربعة أشیاء شیء حتی یبلغ خمسة أوساق و الوسق ستون صاعا و هو ثلاثمائة صاع بصاع النبی ص فإن کان من کل صنف خمسة أوساق غیر شیء و إن قل فلیس فیه شیء و إن نقص البر و الشعیر و التمر و الزبیب أو نقص من خمسة أوساق صاع أو بعض صاع فلیس فیه شیء- فإذا کان یعالج بالرشاء و النضح و الدلاء ففیه نصف العشر و إن کان یسقی بغیر علاج بنهر أو غیره أو سماء ففیه العشر تاما

بیان

الرشاء الحبل و النضح السقی بالبعیر

[۷]

اشارة

۹۲۰۰- ۷ التهذیب، ۴/ ۱۳/ ۱/ ۱ سعد عن أحمد عن أبیه و الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۲

ع قال ما أنبتت الأرض من الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب ما بلغ خمسة أوساق و الوسق ستون صاعا فذلک ثلاثمائة صاع ففیه العشر و ما کان منه یسقی بالرشاء و الدوالی و النواضح ففیه نصف العشر و ما سقت السماء أو السیح أو کان بعلا ففیه العشر تاما و لیس فیما دون الثلاثمائة صاع شیء و لیس فیما أنبتت الأرض شیء إلا فی هذه الأربعة أشیاء

بیان

الدالیة الدولاب و الناضحة الناقة یسقی علیها و السیح الماء الجاری علی وجه الأرض و البعل بالعین المهملة ما لا یسقی من نخل أو شجر أو زرع

[۸]

اشارة

۹۲۰۱- ۸ التهذیب، ۴/ ۱۴/ ۲/ ۱ التیملی عن أخویه عن أبیهما عن علی بن عقبة عن ابن بکیر عن بعض أصحابنا عن أحدهما ع قال فی زکاة الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب لیس فیما دون الخمسة أوساق زکاة فإذا بلغت خمسة أوساق وجبت فیها الزکاة و الوسق ستون صاعا فذلک ثلاثمائة صاع بصاع النبی ص و الزکاة فیها العشر فیما سقت السماء أو کان سیحا أو نصف العشر فیما سقی بالغرب و النواضح

بیان

الغرب بالغین المعجمة و سکون الراء الدلو العظیم الذی یتخذ من جلد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۳

الثور

[۹]

اشارة

۹۲۰۲- ۹ التهذیب، ۴/ ۱۴/ ۳/ ۱ عنه عن ابن زرارة عن أبی أبی عمیر عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته فی کم تجب الزکاة من الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب قال فی ستین صاعا- و قال فی حدیث آخر لیس فی النخل صدقة حتی تبلغ خمسة أوساق- و العنب مثل ذلک حتی یبلغ خمسة أوساق زبیبا و الوسق ستون صاعا- و قال فی صدقة ما سقی بالغرب نصف الصدقة و ما سقت السماء و الأنهار- أو کان بعلا فالصدقة و هو العشر و ما سقی بالدوالی أو بالغرب فنصف العشر

بیان

یأتی تأویل صدر الحدیث إن شاء اللّه

[۱۰]

اشارة

۹۲۰۳- ۱۰ الکافی، ۳/ ۵۱۳/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی و الخمسة قال قال أبو عبد اللّه ع فی الصدقة فیما سقت السماء و الأنهار إذا کان سیحا أو کان بعلا العشر- و ما سقت السوانی و الدوالی أو یسقی بالغرب فنصف العشر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۴

بیان

السانیة الناقة یستقی علیها

[۱۱]

۹۲۰۴- ۱۱ التهذیب، ۴/ ۱۶/ ۷/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن حماد عن حریز عن ابن أذینة عن زرارة و بکیر عن أبی جعفر ع قال فی الزکاة ما کان یعالج بالرشاء و الدوالی و النواضح ففیه نصف العشر و إن کان یسقی من غیر علاج بنهر أو عین أو بعل أو سماء ففیه العشر کاملا

[۱۲]

۹۲۰۵- ۱۲ الکافی، ۳/ ۵۱۴/ ۶/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۴/ ۱۶/ ۸/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن معاویة بن شریح عن أبی عبد اللّه ع قال فیما سقت السماء و الأنهار أو کان بعلا فالعشر و أما ما سقت السوانی و الدوالی فنصف العشر فقلت له فالأرض تکون عندنا تسقی بالدوالی- ثم یزید الماء و تسقی سیحا فقال إن ذا لیکون عندکم کذلک- قلت نعم قال النصف و النصف نصف بنصف العشر و نصف بالعشر فقلت الأرض تسقی بالدوالی ثم یزید الماء فتسقی السقیة و السقیتین سیحا قال و فی کم تسقی السقیة و السقیتین سیحا قلت فی ثلاثین لیلة أربعین لیلة و قد مکثت قبل ذلک فی الأرض ستة أشهر سبعة أشهر قال نصف العشر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۵

[۱۳]

اشارة

۹۲۰۶- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۱۷/ ۹/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن صفوان عن إسحاق بن عمار عن أبی إبراهیم ع قال سألته عن الحنطة و التمر عن زکاتهما فقال العشر و نصف العشر العشر مما سقت السماء و نصف العشر مما سقی بالسوانی- فقلت لیس عن هذا أسألک إنما أسألک عما خرج منه قلیلا کان أو کثیرا أ له حد یزکی ما خرج منه فقال یزکی ما خرج منه قلیلا کان أو کثیرا من کل عشرة واحدا و من کل عشرة نصف واحد قلت فالحنطة و التمر سواء قال نعم

بیان

حمل فی التهذیبین القلیل و الکثیر علی ما زاد علی الخمسة أوساق أو علی الاستحباب

[۱۴]

۹۲۰۷- ۱۴ الکافی، ۳/ ۵۱۲/ ۱/ ۱ القمی عن أحمد عن عثمان عن سماعة قال سألته عن الزکاة فی الزبیب و التمر فقال فی کل خمسة أوساق وسق و الوسق ستون صاعا و الزکاة فیهما سواء فأما الطعام فالعشر فیما سقت السماء و أما ما سقی بالغرب و الدوالی فإنما علیه نصف العشر

[۱۵]

اشارة

۹۲۰۸- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۱۴/ ۴/ ۱ سعد عن ابن عیسی عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۶

الحسین عن أخیه الحسن عن زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع مثله إلی قوله سواء

بیان

طعن فی التهذیبین فیه أولا بالاضطراب لإضماره تارة و إظهاره أخری و ثانیا بتعاطی الفرق بین الثمرتین و الطعام فی الروایة الأولی مع أنه ثبت أن لا فرق بینهما ثم حمله علی الاستحباب تارة و علی الخمس أخری بإطلاق الزکاة علیه مجازا.

أقول قد بینا فی صدر الکتاب أن لا اضطراب فی مثله و یحتمل أن تکون لفظه وسق بعد خمسة أوساق من مزیدات النساخ و لهذا ربما لا یوجد فی بعض نسخ الکافی.

و قوله فی کل خمسة أوساق یعنی فی کل من الزبیب و التمر خمسة أوساق و لیس الطعام بمعنی الحنطة بل ما یطعم یعنی فأما الطعمة منها لأهلها أو هو مصدر فإنه جاء بمعنی الإطعام أیضا یعنی فأما إطعام المستحق منها فالعشر و نصف العشر و علی التقدیرین فهو بیان لمقدار ما یخرج من الزبیب و التمر من غیر تعرض للحنطة و الشعیر بوجه کما لا تعرض لهما فی السؤال و علی هذا فلا إشکال

[۱۶]

۹۲۰۹- ۱۶ التهذیب، ۴/ ۱۷/ ۱۰/ ۱ ابن محبوب عن علی بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۷

السندی عن حماد بن عیسی عن العرقوفی عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع لا تجب الصدقة إلا فی الوسقین و الوسق ستون صاعا

[۱۷]

۹۲۱۰- ۱۷ التهذیب، ۴/ ۱۷/ ۱۱/ ۱ عنه عن أحمد عن الحسین عن القاسم بن محمد عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا یکون فی الحب و لا فی النخل و لا فی العنب زکاة حتی تبلغ وسقین- و الوسق ستون صاعا

[۱۸]

اشارة

۹۲۱۱- ۱۸ التهذیب، ۴/ ۱۸/ ۱۲/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن صفوان بن یحیی عن بعض أصحابنا عن ابن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الزکاة فی کم تجب فی الحنطة و الشعیر فقال فی وسق

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی تأکید الاستحباب دون الفرض و الإیجاب

[۱۹]

۹۲۱۲- ۱۹ الکافی، ۳/ ۵۱۵/ ۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و عبید بن زرارة عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۸

أبی عبد اللّه ع قال أیما رجل کان له حرث أو ثمرة فصدقها- فلیس علیه فیه شیء و إن حال علیه الحول عنده إلا أن یحوله مالا فإن فعل ذلک فحال علیه الحول عنده فعلیه أن یزکیه و إلا- فلا شیء علیه و إن ثبت ذلک ألف عام إذا کان بعینه فإنما علیه فیه صدقة العشر فإذا أداها مرة واحدة فلا شیء علیه فیها حتی یحوله مالا و یحول علیه الحول و هو عنده

[۲۰]

۹۲۱۳- ۲۰ الکافی، ۳/ ۵۱۳/ ۴/ ۱ الأربعة عن محمد و أبی بصیر عن أبی جعفر ع أنهما قالا له هذه الأرض التی یزارع أهلها ما تری فیها- فقال کل أرض دفعها إلیک سلطان فما حرثته فیها فعلیک فیما أخرج اللّه منها الذی قاطعک علیه و لیس علی جمیع ما أخرج اللّه منها العشر إنما العشر علیک فیما یحصل فی یدک بعد مقاسمته لک

[۲۱]

اشارة

۹۲۱۴- ۲۱ التهذیب، ۷/ ۲۰۲/ ۳۵/ ۱ الحسین عن صفوان و فضالة عن العلاء عن محمد قال سألته عن الرجل یتکاری الأرض من السلطان بالثلث أو النصف هل علیه فی حصته زکاة قال لا

بیان

فی حصته أی فی حصة السلطان

الوافی، ج ۱۰، ص: ۸۹

باب ۶ زکاة الإبل و البقر و الغنم

[۱]

اشارة

۹۲۱۵- ۱ الکافی، ۳/ ۵۳۲/ ۲/ ۱ الخمسة التهذیب، ۴/ ۲۱/ ۲/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن الحسین عن ابن أبی عمیر عن البجلی عن أبی عبد اللّه ع قال فی خمس قلائص شاة و لیس فیما دون الخمس شیء و فی عشر شاتان و فی خمس عشر ثلاث و فی عشرین أربع و فی خمس و عشرین خمس و فی ست و عشرین ابنة مخاض إلی خمس و ثلاثین- الکافی، و قال عبد الرحمن هذا فرق بیننا و بین الناس

الوافی، ج ۱۰، ص: ۹۰

ش فإذا زادت واحدة ففيها ابنة لبون إلى خمس و أربعين فإذا زادت واحدة ففيها حقة إلى ستين فإذا زادت واحدة ففيها جذعة إلى خمس و سبعين فإذا زادت واحدة ففيها ابنتا لبون إلى تسعين فإذا زادت التهذيب، واحدة ففيها حقتان إلى عشرين و مائة فإذا كثرت ش الإبل ففی كل خمسين حقة

بيان

القلائص الشواب من الإبل و قول البجلی هذا فرق بيننا و بين الناس إشارة إلى ما ذهب إليه العامة أن فی خمس و عشرين ابنة مخاض. قال فی الكافی و الفقيه فی أسنان الإبل من يوم تطرحه أمه إلى تمام السنة حوار فإذا دخل فی الثانية سمی ابن مخاض لأن أمه قد حملت فإذا دخل فی الثالثة سمی ابن لبون و ذلك أن أمه قد وضعت و صار لها لبن فإذا دخل فی الرابعة سمی الذكر حقا و الأنثى حقة لأنه قد استحق أن يحمل عليه فإذا دخل فی الخامسة سمی جذعا فإذا دخل فی السادسة سمی ثنيا لأنه قد ألقى ثنيته فإذا دخل فی السابعة ألقى رباعيته و سمی رباعيا فإذا دخل فی الثامنة ألقى السن الذی بعد الرباعية و سمی سديسا فإذا دخل فی التاسعة فطر نابه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۹۱

و سمی بازلا فإذا دخل فی العاشرة فهو مخلف و ليس له بعدها اسم و الأسنان التی تؤخذ فی الصدقة من ابن مخاض إلى الجذع

[۲]

اشارة

۹۲۱۶- ۲ التهذيب، ۴/ ۲۰/ ۱/ ۱ سعد عن أحمد عن التميمی عن عاصم بن حميد و الحسين عن النضر عن عاصم عن أبی بصير عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الزكاة فقال ليس فيما دون الخمس من الإبل شیء فإذا كانت خمسا ففيها شاة إلى عشر فإذا كانت عشرا ففيها شاتان إلى خمس عشرة فإذا كانت خمس عشرة ففيها ثلاث من الغنم إلى العشرين فإذا كانت عشرين ففيها أربع من الغنم إلى خمس و عشرين فإذا كانت خمسا و عشرين ففيها خمس من الغنم- فإذا زادت واحدة ففيها ابنة مخاض إلى خمس و ثلاثين فإن لم تكن ابنة مخاض فابن لبون ذكر فإذا زادت واحدة على خمس و ثلاثين ففيها ابنة لبون أنثى إلى خمس و أربعين فإذا زادت واحدة ففيها حقة إلى ستين- فإذا زادت واحدة ففيها جذعة إلى خمس و سبعين فإذا زادت واحدة ففيها بنتا لبون إلى تسعين فإذا زادت واحدة ففيها حقتان إلى عشرين و مائة فإذا كثرت الإبل ففی كل خمسين حقة و لا تؤخذ هرمة و لا ذات عوار إلا أن يشاء المصدق يعد صغيرها و كبيرها

بيان

الهرم محركة أقصى الكبر و العوار العيب و المصدق بكسر الدال المشددة العامل على الصدقات

[۳]

۹۲۱۷- ۳ الفقيه، ۲/ ۲۳/ ۱۶۰۴ عمر بن أذينة عن زرارة عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۹۲

أبی جعفر ع مثله بأدنی تفاوت إلی قوله عشرین و مائة ثم قال فإذا زادت علی العشرین و مائة واحدة ففی کل خمسین حقة و فی کل أربعین ابنة لبون و زاد بعد قوله ففیها حقة و إنما سمیت حقة لأنها استحقت أن یرکب ظهرها

[۴]

اشارة

۹۲۱۸- ۴ التهذیب، ۴/ ۲۱/ ۳/ ۱ التیملی عن أخویه عن أبیهما عن القاسم بن عروة عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قالا لیس فی الإبل شیء حتی تبلغ خمسا فإذا بلغت خمسا ففیها شاة ثم فی کل خمس شاة حتی تبلغ خمسا و عشرین فإذا زادت ففیها ابنة مخاض فإن لم تکن فیها بنت مخاض فابن لبون ذکر إلی خمس و ثلاثین فإذا زادت علی خمس و ثلاثین فابنة لبون إلی خمس و أربعین فإذا زادت فحقة إلی ستین فإن زادت فجذعة إلی خمس و سبعین- فإن زادت فبنتا لبون إلی تسعین فإذا زادت فحقتان إلی عشرین و مائة فإن زادت ففی کل خمسین حقة و فی کل أربعین ابنة لبون و لیس فی شیء من الحیوان زکاة غیر هذه الأصناف التی سمیناها و کل شیء کان من هذه الأصناف من الدواجن و العوامل فلیس فیها شیء و ما کان من هذه الأصناف الثلاثة الإبل و البقر و الغنم فلیس فیها شیء حتی یحول علیها الحول من یوم تنتج

بیان

الدواجن هی الألفات فی البیوت و العوامل ما یعمل فی الحرث و السقی و سائر الأشغال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۹۳

[۵]

اشارة

۹۲۱۹- ۵ الکافی، ۳/ ۵۳۱/ ۱/ ۱ الأربعة عن زرارة و محمد و أبی بصیر و العجلی و الفضیل عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قالا فی صدقة الإبل فی کل خمس شاة إلی أن تبلغ خمسا و عشرین فإذا بلغت ذلک ففیها ابنة مخاض و لیس فیها شیء حتی تبلغ خمسا و ثلاثین فإذا بلغت خمسا و ثلاثین ففیها ابنة لبون ثم لیس فیها شیء حتی تبلغ خمسا و أربعین- فإذا بلغت خمسا و أربعین ففیها حقة طروقة الفحل ثم لیس فیها شیء حتی تبلغ ستین فإذا بلغت ستین ففیها جذعة- ثم لیس فیها شیء حتی تبلغ خمسا و سبعین فإذا بلغت خمسا و سبعین ففیها ابنتا لبون ثم لیس فیها شیء حتی تبلغ تسعین فإذا بلغت تسعین ففیها حقتان طروقتا الفحل ثم لیس فیها شیء أکثر من ذلک حتی تبلغ عشرین و مائة فإذا بلغت عشرین و مائة ففیها حقتان طروقتا الفحل فإذا زادت واحدة علی عشرین و مائة ففی کل خمسین حقة و فی کل أربعین بنت لبون ثم ترجع الإبل علی أسنانها و لیس علی النیف شیء و لا علی الکسور شیء و لا علی العوامل شیء إنما ذلک علی السائمة الراعیة قال قلت ما فی البخت السائمة قال مثل ما فی الإبل العربیة- و قالا فی البقر فی کل ثلاثین بقرة تبیع حولی و لیس فی أقل من

الوافی، ج ۱۰، ص: ۹۴

ذلک شیء و فی أربعین بقرة بقرة مسنة و لیس فیما بین الثلاثین إلی الأربعین شیء حتی تبلغ أربعین فإذا بلغت أربعین ففیها مسنة و لیس فیما بین الأربعین إلی الستین شیء فإذا بلغت الستین ففیها تبیعان إلی السبعین فإذا بلغت السبعین ففیها تبیع و مسنة إلی الثمانین فإذا بلغت ثمانین ففی کل أربعین مسنة إلی تسعین فإذا بلغت تسعین ففیها ثلاث تبیعات حولیات فإذا بلغت عشرین و مائة ففی کل أربعین مسنة ثم ترجع البقر علی أسنانها و لیس علی النیف شیء و لا علی الکسور شیء و لا علی العوامل السائمة شیء إنما الصدقة علی السائمة الراعیة و کل ما لم یحل علیه الحول عند ربه فلا شیء علیه حتی یحول علیه الحول فإذا حال علیه الحول وجب علیه- و قالا فی الشاة فی کل أربعین شاة شاة و لیس فیما دون الأربعین شیء ثم لیس فیها شیء حتی تبلغ عشرین و مائة فإذا بلغت عشرین و مائة ففیها مثل ذلک شاة واحدة فإذا زادت علی مائة و عشرین ففیها شاتان و لیس فیها أکثر من شاتین حتی تبلغ مائتین فإذا بلغت المائتین ففیها مثل ذلک فإذا زادت علی المائتین شاة واحدة ففیها ثلاث شیاه ثم لیس فیها أکثر من ذلک حتی تبلغ ثلاثمائة فإذا بلغت ثلاثمائة ففیها مثل ذلک ثلاث شیاه فإذا زادت واحدة ففیها أربع حتی تبلغ أربعمائة فإذا تمت أربعمائة کان علی کل مائة شاة و سقط الأمر الأول و لیس علی ما دون المائة بعد ذلک شیء و لیس فی النیف شیء و قالا کل ما لم یحل علیه من ذلک عند ربه حول فلا شیء علیه فإذا حال علیه الحول وجب علیه

بیان

قال فی التهذیبین قوله ع فإذا بلغت ذلک ففیها ابنة مخاض أراد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۹۵

و زادت واحدة و إنما لم یذکر فی اللفظ لعلمه بفهم المخاطب.

قال و لو لم یحتمل ذلک لجاز لنا أن نحمله علی التقیة کما صرح به فی روایة البجلی بقوله هذا فرق بیننا و بین الناس.

أقول الأول بعید و الثانی سدید.

قال استأذنا فی العلوم النقلیة السید ماجد بن هاشم الصادقی البحرانی طاب ثراه المراد برجوع الإبل علی أسنانها استئناف النصاب الکلی و إسقاط اعتبار الأسنان السابقة کأنه إذا أسقط اعتبار الأسنان و استؤنف النصاب الکلی ترکت الإبل علی أسنانها و لم تعتبر کما یقال رجعت الشیء علی حاله أی ترکته علیه و لم أغیره و هو و إن کان بعیدا بحسب اللفظ إلا أن السیاق یقتضیه و تعقیب ذکر أنصبة الغنم بقوله و سقط الأمر الأول ثم تعقیبه بمثل ما عقب به نصب الإبل و البقر من نفی الوجوب عن النیف یرشد إلیه لأنه جعل إسقاط الاعتبار بالأسنان السابقة فی الغنم مقابلا لرجوع الإبل علی أسنانها واقعا موقعه و هو یقتضی اتحادهما فی المؤدی.

و ربما أمکن حمله علی استئناف النصب السابقة فیما تجدد ملکه فی أثناء الحول کما أول به المرتضی رضی اللّه عنه ما رووه من استئناف الفریضة بعد المائة و العشرین و قد یقال أراد برجوعها علی أسنانها استئناف الفرائض السابقة بعد بلوغ المائة و العشرین بأن یؤخذ للخمس الزائدة بعد المائة و العشرین شاة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۹۶

و للعشر شاتان و هکذا إلی الخمس و العشرین فیؤخذ بنت مخاض و هکذا کما هو قول أبی حنیفة و یکون محمولا علی التقیة و الوجه هو الأول لما ذکرنا انتهی کلام أستادنا رحمه اللّه

[۶]

۹۲۲۰- ۶ الفقیه، ۲/ ۲۶/ ۱۶۰۷ حریز عن الکافی، ۳/ ۵۳۴/ ۲/ ۱ زرارة عن أبی جعفر ع قال قلت له فی الجوامیس شیء قال مثل ما فی البقر

[۷]

اشارة

۹۲۲۱- ۷ التهذیب، ۴/ ۲۵/ ۲/ ۱ سعد عن أحمد عن التمیمی عن عاصم و الحسین عن النضر عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی عبد اللّه ع قال لیس فیما دون الأربعین من الغنم شیء فإذا کانت أربعین ففیها شاة إلی عشرین و مائة فإذا زادت واحدة ففیها شاتان إلی المائتین فإذا زادت واحدة ففیها ثلاث من الغنم إلی ثلاثمائة فإذا کثرت الغنم ففی کل مائة شاة و لا تؤخذ هرمة و لا ذات عوار إلا أن یشاء المصدق و لا یفرق بین مجتمع و لا یجمع بین متفرق و یعد صغیرها و کبیرها

بیان

لعل المراد بالنهی عن الفرق و الجمع أن لا ینقل بعض الشیاه أو أهلها من

الوافی، ج ۱۰، ص: ۹۷

منزل إلی آخر بل یؤخذ صدقتها فی أماکنها و یأتی ما یؤید هذا المعنی فی باب آداب المصدق و إنما یعد صغیرها إذا حال علیه الحول کما فی الحدیث الآتی و غیره

[۸]

۹۲۲۲- ۸ الکافی، ۳/ ۵۳۳/ ۳/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال لیس فی صغار الإبل شیء حتی یحول علیها الحول من یوم تنتج

[۹]

اشارة

۹۲۲۳- ۹ الکافی، ۳/ ۵۳۵/ ۲/ ۱ الخمسة عن الفقیه، ۲/ ۲۸/ ۱۶۰۸ البجلی عن أبی عبد اللّه ع قال لیس فی الأکیلة و لا فی الربی و الربی التی تربی اثنین و لا شاة لبن و لا فحل الغنم صدقة

بیان

فی النهایة فی حدیث عمر دع الربی و الماخض و الأکولة أمر المصدق أن یعد علی رب المال هذه الثلاثة و لا یأخذها فی الصدقة

لأنها خيار المال و الأكولة التي تسمن للأكل و قيل هي الخصي و الهرمة و العاقر من الغنم.

قال أبو عبيدة و الذي يروى في الحديث الأكيلة و إنما الأكيلة المأكولة يقال هذه أكيله الأسد و الذئب و أما هذه فهي الأكولة.

و في القاموس الأكولة العاقر من الشياه تعزل للأكل كالأكيلة و فيه الربى

الوافي، ج ۱۰، ص: ۹۸

كحبلى الشاة إذا ولدت و إذا مات ولدها أيضا و الحديثة النتاج.

و في النهاية لا- تأخذ الأكولة و لا- الربى و لا الماخض الربى التي تربى في البيت من الغنم لأجل اللبن و قيل هي الشاة القريبة العهد بالولادة و جمعها رباب بالضم و منه الحديث ما بقي في غنمي إلا فحل أو شاة ربى.

و قال في الشرائع لا تؤخذ الربى و هي الوالد إلى خمسة عشر يوما و قيل إلى خمسين و لا الأكولة و هي السمينة المعدة للأكل و يمكن إرجاع ما في الحديث الآتي من تفسير الأكولة إلى هذا المعنى أيضا.

و أما ما في هذا الحديث من تفسير الربى فلم نجده في لغة و العلم عند اللّه

[۱۰]

۹۲۲۴- ۱۰ الكافي، ۳/ ۵۳۵/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن الفقيه، ۲/ ۲۸/ ۱۶۰۹ سماعة عن أبي عبد اللّه ع قال لا تؤخذ أكولة و الأكولة الكبيرة من الشاة تكون في الغنم- و لا والد و لا الكبش الفحل

[۱۱]

اشارة

۹۲۲۵- ۱۱ الكافي، ۳/ ۵۳۵/ ۴/ ۱ القميان عن صفوان عن الفقيه، ۲/ ۲۸/ ۱۶۱۰ إسحاق بن عمار قال قلت لأبي عبد اللّه ع السخل متى تجب فيه الصدقة قال إذا أجذع

الوافي، ج ۱۰، ص: ۹۹

بيان

السخل ولد الشاة ما كان أجذع تمت له سنة

[۱۲]

۹۲۲۶- ۱۲ الكافي، ۳/ ۵۳۱/ ۷/ ۱ الثلاثة قال كان علي ع لا يأخذ من صغار الإبل شيئا حتى يحول عليه الحول و لا يأخذ من جمال العمل صدقة و كأنه لم يحب أن يؤخذ من الذكور شيء لأنه ظهر يحمل عليها

[۱۳]

۹۲۲۷- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۴۲/ ۲۰/ ۱ ابن محبوب عن إبراهیم بن هاشم عن ابن مرار عن یونس بن عبد الرحمن عن بعض أصحابه عن زرارة عن أبی جعفر ع قال لیس فی صغار الإبل و البقر و الغنم شیء إلا ما حال علیه الحول عند الرجل و لیس فی أولادها شیء حتی یحول علیها الحول

[۱۴]

۹۲۲۸- ۱۴ التهذیب، ۴/ ۴۳/ ۲۱/ ۱ عنه عن الصهبانی عن التمیمی عن محمد بن سماعة عن رجل عن زرارة عن أبی جعفر ع قال لا یزکی من الإبل و البقر و الغنم إلا ما حال علیه الحول و ما لم یحل علیه الحول فکأنه لم یکن

[۱۵]

۹۲۲۹- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۴۱/ ۱۵/ ۱ الحسین عن حماد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۰۰

حریز عن زرارة و محمد و أبی بصیر و العجلی و الفضیل عن أبی جعفر و أبی عبد اللّٰه ع قالا- لیس علی العوامل من الإبل و البقر شیء- إنما الصدقات علی السائمة الراعیة و کل ما لم یحل علیه الحول عند ربه فلا شیء علیه فیه فإذا حال علیه الحول وجب علیه

[۱۶]

۹۲۳۰- ۱۶ التهذیب، ۴/ ۴۱/ ۱۶/ ۱ التیملی عن هارون بن مسلم عن القاسم بن عروة عن ابن بکیر عن زرارة عن أحدهما ع قال لیس فی شیء من الحیوان زکاة غیر هذه الأصناف الثلاثة الإبل و البقر و الغنم و کل شیء من هذه الأصناف من الدواجن و العوامل فلیس فیها شیء و ما کان من هذه الأصناف فلیس فیها شیء- حتی یحول علیه الحول منذ یوم ینتج

[۱۷]

۹۲۳۱- ۱۷ التهذیب، ۴/ ۴۱/ ۱۷/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن ابن مسکان عن إسحاق بن عمار قال سألته عن الإبل تکون للجمال أو تکون فی بعض الأمصار أ تجری علیها الزکاة- کما تجری علی السائمة فی البریة فقال نعم

[۱۸]

۹۲۳۲- ۱۸ التهذیب، ۴/ ۴۲/ ۱۹/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن عبد اللّٰه بن بحر عن ابن مسکان عن إسحاق قال سألت أبا عبد اللّٰه ع الحدیث

[۱۹]

اشارة

۹۲۳۳- ۱۹ التهذیب، ۴/ ۴۲/ ۱۸/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن إسحاق قال سألت أبا إبراهیم ع عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۰۱

الإبل العوامل علیه زکاهٔ فقال نعم علیها زکاهٔ

بیان

طعن فی التهذیبین فی الخبرین أولا بالاضطراب فی المسئول ثم حملهما علی الاستحباب و یمکن حمل الزکاهٔ فی الأخیر علی الإعارهٔ و حمل العاجز و الضعیف و نحو ذلک

[۲۰]

۹۲۳۴- ۲۰ الکافی، ۳/ ۵۳۱/ ۶/ ۱ الثلاثهٔ عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یکون له إبل أو بقر أو غنم أو متاع فیحول علیه الحول فیموت الإبل و البقر و الغنم و یحترق المتاع قال لیس علیه شیء

[۲۱]

۹۲۳۵- ۲۱ الکافی، ۳/ ۵۳۱/ ۵/ ۱ الأربعهٔ عن البصری قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل لم یزک إبله أو شاته عامین فباعها علی من اشتراها أن یزکیها لما مضی قال نعم یؤخذ منه زکاتها و یتبع بها البائع- أو یؤدی زکاتها البائع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۰۳

باب ۷ زکاهٔ مال التجارهٔ

[۱]

۹۲۳۶- ۱ الکافی، ۳/ ۵۲۸/ ۲/ ۱ الأربعهٔ عن محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل اشتری متاعا و کسد علیه و قد زکی ماله قبل أن یشتری المتاع متی یزکیه فقال إن کان أمسک متاعه یبتغی به رأس المال فلیس علیه زکاهٔ و إن کان حبسه بعد ما یجد رأس ماله فعلیه الزکاهٔ- بعد ما أمسکه بعد رأس المال قال و سألته عن الرجل توضع عنده الأموال یعمل بها فقال إذا حال علیها الحول فلیزکها

[۲]

۹۲۳۷- ۲ الکافی، ۳/ ۵۲۷/ ۱/ ۲ النیسابوریان عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبی الربیع الشامی عن أبی عبد اللّه ع فی رجل اشتری متاعا فکسد علیه متاعه و قد کان زکی ماله قبل أن یشتری به هل علیه زکاهٔ أو حتی یبیعه فقال إن کان أمسکه التماس الفضل علی رأس المال-

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۰۴

فعلیه الزکاهٔ

[۳]

اشارة

۹۲۳۸- ۳ الکافی، ۳/ ۵۲۹/ ۹/ ۱ العدة عن أحمد عن علی بن الحکم عن إسماعیل بن عبد الخالق قال سأله سعید الأعرج و أنا أسمع فقال إنا نکبس الزیت و السمن نطلب به التجارة فربما مکث عندنا السنة و السنتین هل علیه زکاة فقال إن کنت تربح فیه شیئا أو تجد رأس مالک فعلیک فیه زکاة و إن کنت إنما تربص به لأنک لا تجد إلا وضیعة فلیس علیک زکاة حتی یصیر ذهبا أو فضة فإذا صار ذهبا أو فضة فزکه للسنة التی تجبر فیها

بیان

نکبس ندخر فی الکبس و هو بالکسر البیت الصغیر و البیت من الطین تجبر فیها بالجیم و الباء الموحدة و حذف إحدی تاءی المضارع من قولهم تجبر الرجل إذا عاد إلیه ما ذهب منه و المراد هنا عود رأس ماله بعد فقدانه.

کذا ضبطه أستادنا السید ماجد بن هاشم و فی أکثر النسخ اتجر فیها و ربما یصحف فی النسخ بتصحیفات أخر کاتجرت و تتجر

[۴]

۹۲۳۹- ۴ الکافی، ۳/ ۵۲۹/ ۷/ ۱ القمیان عن صفوان عن محمد بن حکیم عن خالد بن الحجاج الکرخی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الزکاة فقال ما کان من تجارة فی یدک فیها فضل لیس یمنعک من بیعها- إلا لتزداد فضلا علی فضلک فزکه و ما کان للتجارة فی یدک فیها نقصان

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۰۵

فذلک شیء آخر

[۵]

۹۲۴۰- ۵ التهذیب، ۴/ ۶۹/ ۵/ ۱ التیملی عن سندی بن محمد عن العلاء عن أبی عبد اللّه ع قال قلت المتاع لا أصیب به رأس المال علی فیه الزکاة قال لا قلت أمسکه سنین ثم أبیعه ما ذا علی قال سنة واحدة

[۶]

۹۲۴۱- ۶ الکافی، ۳/ ۵۲۹/ ۸/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن الحسین عن القاسم عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا تأخذن مالا مضاربة إلا ما تزکیه أو یزکیه صاحبه و قال و إن کان عندک متاع فی البیت موضوع فأعطیت به رأس مالک فرغبت عنه فعلیک زکاته

[۷]

۹۲۴۲- ۷ الکافی، ۳/ ۵۲۸/ ۵/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن العلاء عن محمد أنه قال کل مال عملت به فعلیک فیه

الزکاة إذا حال علیه الحول

[۸]

۹۲۴۳- ۸ الکافی، ۳/ ۵۲۸/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن سماعة قال سألته عن الرجل یکون عنده المتاع موضوعا فیمکث عنده السنة و السنتین أو أکثر من ذلک قال لیس علیه زکاة حتی یبیعه إلا- أن یکون أعطی به رأس ماله فیمنعه من ذلک التماس الفضل فإذا هو فعل ذلک وجبت فیه الزکاة و إن لم یکن أعطی به رأس ماله فلیس علیه زکاة حتی یبیعه و إن حبسه ما حبسه فإذا هو باعه فإنما علیه زکاة سنة واحدة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۰۶

[۹]

۹۲۴۴- ۹ الکافی، ۳/ ۵۲۸/ ۴/ ۱ سماعة قال و سألته عن الرجل یکون معه المال مضاربة هل علیه فی ذلک المال زکاة إذا کان یتجر به فقال ینبغی له أن یقول لأصحاب المال زکوه فإن قالوا إنا نزکیه فلیس علیه غیر ذلک و إن هم أمروه بأن یزکیه فلیفعل قلت أ رأیت لو قالوا إنا نزکیه و الرجل یعلم أنهم لا یزکونه قال فإذا هم أقروا بأنهم یزکونه- فلیس علیه غیر ذلک و إن هم قالوا لا نزکیه فلا ینبغی له أن یقبل ذلک المال و لا یعمل به حتی یزکوه

[۱۰]

۹۲۴۵- ۱۰ الکافی، ۳/ ۵۲۸/ ۴/ ۱ و فی روایة أخری عنه إلا أن تطیب نفسک أن تزکیه من ربحک قال و سألته عن الرجل یربح فی السنة خمسمائة و ستمائة و سبعمائة هی نفقته و أصل المال مضاربة قال لیس علیه فی الربح زکاة

[۱۱]

۹۲۴۶- ۱۱ الکافی، ۳/ ۵۲۹/ ۶/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی عن حماد بن عیسی عن إسحاق بن عمار التهذیب، ۴/ ۶۹/ ۴/ ۱ الحسین عن صفوان عن إسحاق قال قلت لأبی إبراهیم ع الرجل یشتری الوصیفة یثبتها عنده لتزید و هو یرید بیعها أ علی ثمنها زکاة قال لا حتی یبیعها- قلت فإذا باعها یزکی ثمنها قال لا حتی یحول علیه الحول و هو فی یده

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۰۷

[۱۲]

اشارة

۹۲۴۷- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۷۰/ ۶/ ۱ التیملی عن أخویه عن علی بن یعقوب الهاشمی عن مروان بن مسلم عن ابن بکیر و عبید و جماعة من أصحابنا قالوا قال أبو عبد اللّه ع لیس فی المال المضطرب به زکاة فقال له إسماعیل ابنه یا أبة جعلت فداک أهلکت فقراء أصحابک فقال أی بنی حق أراد اللّه أن یخرجه فخرج

بيان

المضطرب به من الضرب بمعنى السير أو بمعنى المضارب به أو بمعنى المتحرك

[۱۳]

كاشانى، فيض، محمد محسن ابن شاه مرتضى، الوافي، ۲۶ جلد، كتابخانه امام امير المؤمنين على عليه السلام، اصفهان - ايران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافي؛ ج ۱۰، ص: ۱۰۷

۹۲۴۸- ۱۳ التهذيب، ۴/ ۳۵/ ۲/ ۱ الحسين عن ابن أبى عمير عن جميل بن دراج عن زرارة عن أبى جعفر ع أنه قال الزكاة على المال الصامت الذى يحول عليه الحول و لم يحركه

[۱۴]

۹۲۴۹- ۱۴ التهذيب، ۴/ ۷۰/ ۷/ ۱ الحسين عن النضر عن هشام بن سالم عن سليمان بن خالد قال سئل أبو عبد اللّه ع عن رجل كان له مال كثير فاشترى به متاعا ثم وضعه فقال هذا موضوع فإذا أحببت بعته فيرجع إلى رأس مالى و أفضل منه هل عليه فيه صدقة و هو متاع قال لا حتى يبيعه قال فهل يؤدى عنه إن باعه لما مضى إذا كان متاعا قال لا

الوافي، ج ۱۰، ص: ۱۰۸

[۱۵]

اشارة

۹۲۵۰- ۱۵ التهذيب، ۴/ ۷۰/ ۸/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسين عن حماد بن عيسى عن ابن أذينة عن زرارة قال كنت قاعدا عند أبى جعفر ع و ليس عنده غير ابنه جعفر فقال يا زرارة إن أبا ذر و عثمان تنازعا على عهد رسول اللّه ص فقال عثمان كل مال من ذهب أو فضة يدار و يعمل به و يتجر به ففيه الزكاة إذا حال عليه الحول- فقال أبو ذر أما ما اتجر به أو دير و عمل به فليس فيه زكاة إنما الزكاة فيه إذا كان ركازا أو كنزا موضوعا فإذا حال عليه الحول ففيه الزكاة- فاختصما فى ذلك إلى رسول اللّه ص فقال القول ما قال أبو ذر فقال أبو عبد اللّه ع لأبيه ع ما تريد إلى أن تخرج مثل هذا فيكف الناس أن يعطوا فقراءهم و مساكينهم فقال أبوه ع إليك عنى لا أجد منها بدا

بيان

فی هذه الأخبار ما یشعر بأن الأخبار الأولة إنما وردت للتقیة إلا أن صاحب التهذیبین و جماعة من الأصحاب حملوها علی الاستحباب

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۰۹

باب ۸ زکاة الرقیق و الخیل

[۱]

۹۲۵۱- ۱ الکافی، ۳/ ۵۳۰/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال لیس علی الرقیق زکاة إلا رقیق یبتغی به التجارة فإنه من المال الذی یزکی

[۲]

اشارة

۹۲۵۲- ۲ الکافی، ۳/ ۵۳۰/ ۴/ ۱ الأربعة عن زرارة و محمد عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما سئلا عما فی الرقیق فقالا لیس فی الرأس شیء أکثر من صاع من تمر إذا حال علیه الحول و لیس فی ثمنه شیء حتی یحول علیه الحول

بیان

کأنه أشار بالصاع إلی زکاة الفطر و بحول الحول علی الرأس إلی حلول لیلة الفطر

[۳]

اشارة

۹۲۵۳- ۳ الکافی، ۳/ ۵۳۰/ ۱/ ۱ الأربعة عن محمد و زرارة عنهما

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۱۰

ع قالا وضع أمیر المؤمنین ع علی الخیل العتاق الراعیة- فی کل فرس فی کل عام دینارین و جعل علی البراذین دینارا

بیان

العتیق العربیة الکریمة الأصل و البرذون العجمیة الأصل أو ما سوی العتیق و هذه الزکاة حملها فی الاستبصار علی الاستحباب لما ثبت من انتفاء الوجوب عما سوی الأصناف التسعة قیل و یحتمل أن یکون ذلک فی أموال المجوس و نحوهم جزیة أو عوضا عن انتفاعهم بمرعی المسلمین

[۴]

اشارة

۹۲۵۴- ۴ الکافی، ۳/ ۵۳۰/ ۲/ ۱ حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع هل فی البغال شیء فقال لا فقلت کیف صار علی الخیل و لم یصر علی البغال فقال لأن البغال لا تلقح و الخیل الإناث ینتجن و لیس علی الخیل الذکورة شیء قال قلت فما فی الحمیر قال لیس فیها شیء قال قلت هل علی الفرس أو علی البعیر یکون للرجل یرکبهما شیء قال لا لیس علی ما یعلف شیء إنما الصدقة علی السائمة المرسلة فی مرجها عامها الذی یقتنیها فیه الرجل فأما ما سوی ذلک فلیس فیه شیء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۱۱

بیان

المرج المرعی و الاقتناء الادخار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۱۳

باب ۹ زکاة المال الغائب و الدین و الودیعة

[۱]

۹۲۵۵- ۱ الکافی، ۳/ ۵۱۹/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن السراد عن العلاء بن رزین عن سدیر الصیرفی قال قلت لأبی جعفر ع ما تقول فی رجل کان له مال فانطلق به فدفنه فی موضع فلما حال علیه الحول ذهب لیخرجه من موضعه فاحتفر الموضع الذی ظن أن المال فیه مدفون فلم یصبه فمکث بعد ذلک ثلاث سنین ثم إنه احتفر الموضع من جوانبه کله فوقع علی المال بعینه کیف یزکیه قال یزکیه لسنة واحدة- لأنه کان غائبا عنه و إن کان احتبسه

[۲]

اشارة

۹۲۵۶- ۲ الکافی، ۳/ ۵۱۹/ ۲/ ۱ الثلاثة عن رفاعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یغیب عنه ماله خمس سنین ثم یأتیه فلا یرد رأس المال کم یزکیه قال سنة واحدة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۱۴

بیان

فلا یرد یعنی المال أو هو مبنی علی المفعول أو هو من الورود

[۳]

اشارة

۹۲۵۷- ۳ التهذیب، ۴/ ۳۱/ ۱/ ۱ التیملی عن أخویه عن أبیهما عن الحسن بن الجهم عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی رجل ماله عنه غائب لا یقدر علی أخذه قال فلا زکاة علیه حتی یخرج فإذا خرج زکاه لعام واحد و إن کان یدعه متعمدا و هو یقدر علی أخذه فعلیه الزکاة لکل ما مر به من السنین

بیان

هذه الأخبار حملها فی الاستبصار علی الاستحباب قال لأن الفرض إنما یتعلق به إذا حال علیه الحول بعد عوده إلیه

[۴]

۹۲۵۸- ۴ التهذیب، ۴/ ۳۱/ ۲/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لا صدقة علی الدین و لا علی المال الغائب عنک حتی یقع فی یدک

[۵]

۹۲۵۹- ۵ الکافی، ۳/ ۵۱۹/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن درست عن عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه ع قال لیس فی الدین زکاة إلا أن یکون صاحب الدین هو الذی یؤخره فإذا کان لا یقدر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۱۵

علی أخذه فلیس علیه زکاة حتی یقبضه

[۶]

۹۲۶۰- ۶ التهذیب، ۴/ ۳۲/ ۴/ ۱ التیملی عن النخعی عن صفوان عن ابن مسکان عن محمد بن علی الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له لیس فی الدین زکاة قال لا

[۷]

۹۲۶۱- ۷ التهذیب، ۴/ ۳۲/ ۶/ ۱ عنه عن أخویه عن أبیهما عن ابن بکیر عن میسرة عن عبد العزیز قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکون له الدین أ یزکیه قال کل دین یدعه هو إذا أراد أخذه فعلیه زکاته و ما کان لا یقدر علی أخذه فلیس علیه زکاة

[۸]

اشارة

۹۲۶۲- ۸ الکافی، ۳/ ۵۱۹/ ۴/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن عثمان عن سماعة قال سألته عن الرجل یکون له الدین علی الناس یجب [یحتبس] فیه الزکاة قال لیس علیه فیه زکاة حتی یقبضه فإذا قبضه فعلیه الزکاة و إن هو طال حبسه علی الناس حتی تمر لذلک سنون فلیس علیه زکاة حتی یخرج- فإذا خرج زکاه لعامه ذلک و إن کان یأخذ منه قلیلا قلیلا فلیزک ما خرج منه أولا فأولا و إن کان متاعه و دینه و ماله فی تجارته التی یتقلب فیها یوما بیوم یأخذ و یعطی و یبیع و یشتری فهو شبه العین فی یده فعلیه الزکاة و لا ینبغی له أن یغیر ذلک إذا کان حال متاعه و ماله علی ما وصفت لک فیؤخر الزکاة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۱۶

بیان

أرید بقوله فلیزک و قوله فعلیه الزکاة ما إذا حال علیه الحول من غیر تغییر فی الأول و أما فی الثانی فالتغییر لا یوجب التأخیر لأنه مال التجارة و لهذا نهاه عن التغییر إرادة التأخیر

[۹]

اشارة

۹۲۶۳- ۹ الکافی، ۳/ ۵۲۰/ ۵/ ۱ النیسابوریان عن صفوان التهذیب، ۴/ ۳۲/ ۷/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن صفوان عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع فی رجل استقرض مالا فحال علیه الحول و هو عنده قال إن کان الذی أقرضه یؤدی زکاته فلا زکاة علیه و إن کان لا یؤدی أدی المستقرض

بیان

یؤدی زکاته یعنی تبرعا إذ لیس علیه ذلک و إنما هو علی المستقرض

[۱۰]

۹۲۶۴- ۱۰ الکافی، ۳/ ۵۲۰/ ۶/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع رجل دفع إلی رجل مالا- قرضا علی من زکاته علی المقرض أم علی المقترض قال لا بل زکاتها إن کانت موضوعة عنده حولا علی المقترض قال قلت فلیس علی المقرض زکاتها قال لا یزکی المال من وجهین فی عام واحد و لیس علی الدافع شیء لأنه لیس فی یده شیء إنما المال فی ید الآخذ فمن کان المال فی یده زکاه- قال قلت أ فیزکی مال غیره من ماله قال إنه ماله ما دام فی یده

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۱۷

و لیس ذلک المال لأحد غیره ثم قال یا زرارة أ رأیت وضیعة ذلک المال أو ربحه لمن هو و علی من هو قلت للمقترض قال فله

الفضل و علیه النقصان و له أن ینکح و یلبس منه و یأکل منه و لا ینبغی له أن یزکیه بل یزکیه بلی یزکیه فإنه علیه جمیعا

[۱۱]

۹۲۶۵- ۱۱ الکافی، ۳/ ۵۲۱/ ۷/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن غیر واحد عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل علیه دین و فی یده مال لغیره فهل علیه زکاة قال إن کان قرضا فحال علیه الحول فزکه

[۱۲]

اشارة

۹۲۶۶- ۱۲ الکافی، ۳/ ۵۲۱/ ۸/ ۱ القمیان عن صفوان عن عبد الحمید بن سعد قال سألت أبا الحسن ع عن رجل باع بیعا إلی ثلاث سنین من رجل ملی بحقه و ماله فی ثقة یزکی ذلک المال فی کل سنة تمر به أو یزکیه إذا أخذه قال لا بل یزکیه إذا أخذه قلت لکم یزکیه إذا أخذه قال لثلاث سنین

بیان

ینبغی حمله علی ما إذا کان تأخیر القبض من قبله أو کان ماله مال تجارة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۱۸

و لیس فیه وضیعة عن رأس المال

[۱۳]

اشارة

۹۲۶۷- ۱۳ الکافی، ۳/ ۵۲۱/ ۹/ ۱ العدة عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن أبان عمن أخبره قال سألت أحدهما ع عن رجل علیه دین و فی یده مال وفاء بدینه و المال لغیره هل علیه زکاة فقال إذا استقرض فحال علیه الحول فزکاته علیه إذا کان فیه فضل

بیان

المستفاد من قوله ع إذا کان فیه فضل أنه إذا لم یفضل عن دینه فلا زکاة علیه و هو ینافی عموم الأخبار السابقة و خصوص خبر زرارة و ضریس الآتی و یمکن توجیهه بحمله علی مال التجارة أو ما إذا لم یفضل ماله عن الدین فإن زکاه صار غارما مستحقا للزکاة فلا تجب علیه الزکاة

[۱۴]

اشارة

۹۲۶۸- ۱۴ الکافی، ۳/ ۵۲۱/ ۱۲/ ۱ العدة عن أحمد عن الحسین عن علی بن النعمان عن الکنانی عن أبی عبد اللّه ع عن الرجل ینسئ أو یعیر فلا یزال ماله دینا کیف یصنع فی زکاته قال یزکیه و لا یزکی ما علیه من الدین فإنما الزکاة علی صاحب المال

بیان

ینسئ یؤخر ماله علی غیره و ینبغی حمل هذا الخبر أیضا علی ما إذا کان تأخیر القبض من قبله کما هو ظاهر ینسئ و یعیر.

و أما قوله ع و لا یزکی ما علیه من الدین یعنی من کان المال عنده لا صاحب المال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۱۹

[۱۵]

اشارة

۹۲۶۹- ۱۵ الکافی، ۳/ ۵۲۱/ ۱۱/ ۱ غیر واحد عن سهل عن علی بن مهزیار قال کتبت إلیه رجل علیه مهر امرأته لا تطلبه منه إما لرفق بزوجها و إما حیاء فمکث بذلک علی الرجل عمره و عمرها یجب علیه زکاة ذلک المهر أم لا فکتب لا یجب علیه الزکاة إلا فی ماله

بیان

کان معنی الحدیث أنه لا تجب الزکاة علی أحد إلا فی ماله و علی هذا فإن کان المهر مفروزا عن ماله متعینا فزکاته علی المرأة لیست علی الرجل و إن کان دینا علیه فما لم یفرزه فهو من ماله یجب علیه فیه الزکاة أو نقول إن السائل لما سأله عن المهر الذی یکون دینا علیه و مع هذا قال فی سؤاله هل یجب علیه زکاة ذلک المهر نبهه ع علی أن کل ما فی یده فهو ماله فإن زکاه فإنما یزکی عن ماله لا عن مال غیره لأنه ما لم یفرز المهر عن ماله لا یصیر مهرا لها

[۱۶]

۹۲۷۰- ۱۶ الکافی، ۳/ ۵۲۲/ ۱۳/ ۱ الأربعة عن زرارة عن أبی جعفر ع و عن ضریس عن أبی عبد اللّه ع أنهما قالا أیما رجل کان له مال موضوع حتی یحول علیه الحول فإنه یزکیه فإن کان علیه من الدین مثله و أکثر منه فلیزک ما فی یده

[۱۷]

۹۲۷۱- ۱۷ التهذیب، ۴/ ۳۳/ ۱۰/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن الحسن بن عطیة قال قلت لهشام بن أحمر أحب أن تسأل لی أبا الحسن ع أن لقوم عندی قروضا لیس یطلبونها منی أ فعلی فیها زکاة فقال لا تقضی و لا تزکی زک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۲۰

[۱۸]

۹۲۷۲- ۱۸ التهذیب، ۴/ ۳۳/ ۸/ ۱ الحسین عن علی بن النعمان عن یعقوب بن شعیب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یقرض المال للرجل السنة و السنتین و الثلاث أو ما شاء اللّه علی من الزکاة علی المقرض أو علی المستقرض فقال علی المستقرض لأن له نفعه فعلیه زکاته

[۱۹]

۹۲۷۳- ۱۹ التهذیب، ۴/ ۳۴/ ۱۱/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین و العباس بن معروف عن صفوان عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی إبراهیم ع الدین علیه الزکاة فقال لا حتی یقبضه قلت فإذا قبضه أ یزکیه قال لا حتی یحول علیه الحول فی یده

[۲۰]

۹۲۷۴- ۲۰ الکافی، ۳/ ۵۲۴/ ۱/ ۲ النیسابوریان عن صفوان عن إسحاق قال سألت أبا إبراهیم ع عن الرجل یکون له الولد فیغیب بعض ولده فلا یدری أین هو و مات الرجل کیف یصنع بمیراث الغائب من أبیه- قال یعزل حتی یجیء قلت فعلی ماله زکاة فقال لا حتی یجیء قلت فإذا هو جاء أ یزکیه قال لا حتی یحول علیه الحول فی یده

[۲۱]

۹۲۷۵- ۲۱ الکافی، ۳/ ۵۲۷/ ۵/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن إسحاق بن عمار عن أبی إبراهیم ع قال سألته عن رجل ورث مالا و الرجل غائب هل علیه زکاة قال لا حتی یقدم قلت له

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۲۱

أ یزکیه حین یقدم قال لا حتی یحول علیه الحول و هو عنده

[۲۲]

۹۲۷۶- ۲۲ الکافی، ۳/ ۵۲۱/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن علی بن أبی حمزة عن أبی عبد اللّه ع قال إن کان عندک ودیعة فحرکتها فعلیک الزکاة فإن لم تحرکها فلیس علیک شیء

[۲۳]

۹۲۷۷- ۲۳ التهذیب، ۴/ ۳۴/ ۱۲/ ۱ سعد عن أحمد عن الخراسانی قال قلت لأبی الحسن الرضا ع الرجل یکون له الودیعة و الدین فلا یصل إلیهما ثم یأخذهما متی تجب علیه الزکاة قال إذا أخذهما ثم یحول علیه الحول یزکی

[۲۴]

۹۲۷۸- ۲۴ الكافی، ۳/ ۵۴۴/ ۱/ ۱ القميان عن صفوان عن إسحاق عن أبی الحسن الماضی ع قال قلت له رجل خلف عند أهله نفقة- ألفين لسنتين عليها زكاة فقال إن كان شاهدا فعليه زكاة و إن كان غائبا فليس عليه زكاة

[۲۵]

۹۲۷۹- ۲۵ الكافی، ۳/ ۵۴۴/ ۳/ ۱ علی عن أبيه عن ابن مرار عن يونس عن الفقيه، ۲/ ۲۹/ ۱۶۱۴ سماعة عن أبی بصير عن أبی

الوافي، ج ۱۰، ص: ۱۲۲

عبد اللّه ع قال قلت له الرجل يخلف لأهله نفقة ثلاث آلاف درهم نفقة سنتين عليه زكاة قال إن كان شاهدا فعليه زكاة و إن كان غائبا فليس فيها شیء

[۲۶]

۹۲۸۰- ۲۶ الكافی، ۳/ ۵۴۴/ ۲/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن أبی عمير عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع عن رجل وضع لعياله ألف درهم نفقة فحال عليها الحول قال إن كان مقيما زكاه و إن كان غائبا لم يزك

الوافي، ج ۱۰، ص: ۱۲۳

باب ۱۰ زكاة مال اليتيم و المجنون و المملوك

[۱]

۹۲۸۱- ۱ الكافی، ۳/ ۵۴۰/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أبی عمير عن حماد عن الحلبی و الخمسة عن أبی عبد اللّه ع فی مال اليتيم عليه زكاة فقال إذا كان موضوعا فليس عليه زكاة و إذا علمت به فأنت له ضامن و الربح لليتيم

[۲]

اشارة

۹۲۸۲- ۲ الكافی، ۳/ ۵۴۰/ ۲/ ۱ التهذيب، ۴/ ۲۸/ ۹/ ۱ الأربعة عن صفوان عن إسحاق بن عمار عن أبی العطارد الخياط قال قلت لأبی

الوافي، ج ۱۰، ص: ۱۲۴

عبد اللّه ع مال اليتيم يكون عندی فأتجر به قال إذا حركته فعليك زكاته قال قلت فإنی أحركه ثمانية أشهر و أدعه أربعة أشهر فقال عليك زكاته

بيان

قال فی التهذيبين فعليك زكاته يعنی تولية زكاته عن اليتيم

[۳]

۹۲۸۳- ۳ الکافی، ۳/ ۵۴۱/ ۳/ ۱ الأربعة عن محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع هل علی مال الیتیم زکاة قال لا إلا أن یتجر به أو یعمل به

[۴]

اشارة

۹۲۸۴- ۴ التهذیب، ۴/ ۲۹/ ۱۴/ ۱ التیملی عن الکافی، ۳/ ۵۴۱/ ۴/ ۱ حماد عن حریز عن أبی بصیر قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول لیس علی مال الیتیم زکاة- التهذیب، و لیس علیه صلاة و لیس علی جمیع غلاته من نخل أو زرع أو غلة زکاة- ش و إن بلغ الیتیم فلیس علیه لما مضی زکاة و لا علیه فیما بقی حتی یدرک فإذا أدرک فإنما علیه زکاة واحدة ثم کان علیه مثل ما علی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۲۵

غیره من الناس

بیان

قال فی التهذیبین یعنی لیس علی جمیع غلاته زکاة و إن وجب علی غلاته الأربع قال و إنما خص الیتامی بهذا الحکم لأن غیرهم مندوبون إلی إخراج الزکاة عن سائر الحبوب أقول هذا التأویل بعید عن ظاهر اللفظ

[۵]

اشارة

۹۲۸۵- ۵ التهذیب، ۴/ ۲۹/ ۱۳/ ۱ سعد عن أحمد عن العباس بن معروف عن الکافی، ۳/ ۵۴۱/ ۵/ ۱ حماد عن حریز عن محمد و زرارة التهذیب، عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع ش أنهما قالا لیس علی مال الیتیم فی الدین و المال الصامت شیء فأما الغلات فعلیها الصدقة واجبة

بیان

فی التهذیبین فی العین بدل فی الدین و لعله الأصوب و أرید بها ما یقابل الغلات

[۶]

اشارة

۹۲۸۶- ۶ الکافی، ۳/ ۵۴۱/ ۶/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس عن سعید السمان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول لیس فی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۲۶

مال الیتیم زکاة إلا أن یتجر به فإن اتجر به فالربح للیتیم و إن وضع فعلی الذی یتجر به

بیان

یقال وضع الرجل فی تجارته و أوضع علی ما لم یسم فاعله فیها أی خسر

[۷]

۹۲۸۷- ۷ الکافی، ۳/ ۵۴۱/ ۷/ ۱ القمیان عن صفوان عن یونس بن یعقوب قال أرسلت إلی أبی عبد اللّه ع أن لی إخوة صغارا فمتی یجب علی أموالهم الزکاة فقال إذا وجبت علیهم الصلاة وجبت الزکاة- قلت فما لم تجب علیهم الصلاة قال إذا اتجر به فزکه

[۸]

۹۲۸۸- ۸ الکافی، ۳/ ۵۴۱/ ۸/ ۱ الکافی، ۴/ ۱۷۲/ ۱۳/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن القاسم بن الفضیل التهذیب، ۴/ ۳۳۴/ ۱۱۷/ ۱ أحمد بن محمد عن الحسین عن محمد بن القاسم التهذیب، ۴/ ۳۰/ ۱۵/ ۱ سعد عن أحمد عن محمد بن القاسم قال کتبت إلی أبی الحسن الرضا ع أسأله عن الوصی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۲۷

یزکی زکاة الفطر عن الیتامی إذا کان لهم مال فکتب لا زکاة علی الیتیم

[۹]

۹۲۸۹- ۹ التهذیب، ۴/ ۲۶/ ۲/ ۱ سعد عن أحمد عن صفوان و فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن مال الیتیم فقال لیس فیه زکاة

[۱۰]

۹۲۹۰- ۱۰ التهذیب، ۴/ ۲۶/ ۳/ ۱ عنه عن أحمد عن أبیه و الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال لیس فی مال الیتیم زکاة

[۱۱]

۹۲۹۱- ۱۱ التهذیب، ۴/ ۲۷/ ۴/ ۱ التیملی عن أخویه عن علی بن یعقوب الهاشمی عن مروان بن مسلم عن أبی الحسن عن أبیه ع قال کان أبی یخالف الناس فی مال الیتیم لیس علیه زکاة

[۱۲]

۹۲۹۲- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۲۷/ ۵/ ۱ عنه عن أخیه أحمد عن أبیه عن أحمد بن عمر بن أبی شعبة عن أبیه عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن مال الیتیم فقال لا زکاة علیه إلا أن یعمل به

[۱۳]

۹۲۹۳- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۲۷/ ۸/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن محمد بن عبد الحمید عن محمد بن الفضیل قال سألت أبا الحسن الرضا ع عن صبیة صغار لهم مال بید أبیهم أو أخیهم هل یجب علی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۲۸

مالهم زکاة فقال لا یجب فی مالهم زکاة حتی یعمل به فإذا عمل وجبت الزکاة فأما إذا کان موقوفا فلا زکاة علیه

[۱۴]

اشارة

۹۲۹۴- ۱۴ التهذیب، ۴/ ۲۸/ ۱۰/ ۱ سعد عن الزیات عن ابن جبلة عن إسحاق بن عمار عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له الرجل یکون عنده مال الیتیم فیتجر به أ یضمنه قال نعم- قلت فعلیه زکاة قال لا لعمری لا أجمع علیه خصلتین الضمان و الزکاة

بیان

قال فی التهذیبین إنما یضمن إذا لم یتجر نظرا للیتیم و حفظا لماله لما ورد أنه لا ضمان علیه إذا کان ناظرا له و یأتی هذا الخبر فی بابه إن شاء اللّه تعالی

[۱۵]

اشارة

۹۲۹۵- ۱۵ الکافی، ۳/ ۵۴۲/ ۲/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن البجلی قال قلت لأبی عبد اللّه ع امرأة من أهلنا مختلطة أ علیها زکاة قال إن کان عمل به فعلیها الزکاة و إن لم یعمل به فلا

بیان

مختلط أی فی عقلها و کذا مصابة فی الخبر الآتی

[۱۶]

۹۲۹۶- ۱۶ الکافی، ۳/ ۵۴۲/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن العباس بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۲۹

معروف عن علی بن مهزیار عن الحسین عن محمد بن الفضیل عن موسی بن بکر قال سألت أبا الحسن ع عن امرأة مصابة و لها مال فی ید أخیها هل علیها زکاة قال إن کان أخوها یتجر به فعلیه زکاة

[۱۷]

۹۲۹۷- ۱۷ الکافی، ۳/ ۵۴۲/ ۳/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی عن محمد بن سماعة عن موسی بن بکر عن عبد صالح ع مثله

[۱۸]

۹۲۹۸- ۱۸ الکافی، ۳/ ۵۴۲/ ۴/ ۱ محمد عن البرقی عن الفقیه، ۲/ ۳۶/ ۱۶۳۶ أبی البختری عن أبی عبد اللّه ع قال لیس فی مال المکاتب زکاة

[۱۹]

۹۲۹۹- ۱۹ الکافی، محمد عن أحمد عن الخشاب عن علی بن الحسین عن محمد بن أبی حمزة عن عبد صالح ع مثله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۳۰

[۲۰]

۹۳۰۰- ۲۰ الکافی، ۳/ ۵۴۲/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن خالد عن الفقیه، ۲/ ۳۶/ ۱۶۳۵ عبد اللّه بن سنان قال قلت لأبی عبد اللّه ع مملوک فی یده مال أ علیه زکاة قال لا قلت و لا علی سیده قال لا لأنه لم یصل إلی سیده و لیس هو للمملوک

[۲۱]

۹۳۰۱- ۲۱ الکافی، ۳/ ۵۴۲/ ۱/ ۱ الثلاثة عن الفقیه، ۲/ ۳۶/ ۱۶۳۴ عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لیس فی مال المملوک شیء و لو کان ألف ألف- و لو أنه احتاج لم یعط من الزکاة شیء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۳۱

باب ۱۱ وقت الزکاة و الفرار منها

[۱]

اشارة

۹۳۰۲- ۱ الکافی، ۳/ ۵۲۵/ ۲/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن ابن مسکان عن محمد الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یفید المال قال لا یزکیه حتی یحول علیه الحول

بیان

یفید أی یستفید و قد مضی فی معنی هذا الخبر أخبار أخر

[۲]

۹۳۰۳- ۲ الکافی، ۳/ ۵۲۵/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل کان له مال موضوع حتی إذا کان قریبا من رأس الحول أنفقه قبل أن یحول علیه أ علیه صدقة قال لا

[۳]

۹۳۰۴- ۳ الکافی، ۳/ ۵۲۵/ ۴/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع رجل کان عنده مائتا درهم غیر درهم أحد عشر شهرا ثم أصاب درهما بعد ذلک فی الشهر الثانی عشر فکملت عنده مائتا درهم أ علیه زکاتها قال لا حتی یحول علیه الحول و هی مائتا درهم فإن کان مائة و خمسین فأصاب خمسین بعد أن یمضی شهر فلا زکاة علیه حتی یحول علی المائتین الحول- قلت له فإن کانت عنده مائتا درهم غیر درهم فمضی علیه أیام قبل أن ینقضی الشهر ثم أصاب درهما فأتی علی الدراهم مع الدرهم حول- فعلیه زکاة فقال نعم و إن لم یمض علیهما جمیعا الحول فلا شیء علیه فیها- قال و قال زرارة و محمد بن مسلم قال أبو عبد اللّه ع أیما رجل کان له مال و حال علیه الحول فإنه یزکیه قلت فإن وهبه قبل حله بشهر أو بیوم قال لیس علیه شیء أبدا قال و قال زرارة عنه ع أنه قال إنما هذا بمنزلة رجل أفطر فی شهر رمضان یوما فی إقامته ثم خرج فی آخر النهار فی سفر فأراد بسفره ذلک إبطال الکفارة التی وجبت علیه- و قال إنه حین رأی الهلال الثانی عشر وجب علیه الزکاة و لکنه لو کان وهبها قبل ذلک لجاز و لم یکن علیه شیء بمنزلة من خرج ثم أفطر إنما لا یمنع ما حال علیه فأما ما لم یحل فله منعه فلا یحل له منع ما لغیره فیما قد حل علیه قال زرارة قلت له رجل کانت له مائتا درهم فوهبها لبعض إخوانه أو ولده أو أهله فرارا بها من الزکاة فعل ذلک قبل حلها بشهر- فقال إذا حل الشهر الثانی عشر فقد حال علیها الحول و وجبت علیه فیها

الزکاة- قلت فإن أحدث فیها قبل الحول قال جاز ذلک له قلت إنه فر بها من الزکاة قال ما أدخل علی نفسه أعظم مما منع من زکاتها- فقلت له إنه یقدر علیها فقال و ما علمه أنه یقدر علیها و قد خرجت من ملکه قلت فإنه دفعها إلیه علی شرط فقال إنه إذا سماها هبة جازت الهبة و سقط الشرط و ضمن الزکاة قلت و کیف یسقط الشرط و تمضی الهبة و یضمن و تجب الزکاة فقال هذا شرط فاسد و الهبة المضمونة ماضیة و الزکاة له لازمة عقوبة له- ثم قال إنما ذلک له إذا اشتری بها دارا أو أرضا أو متاعا قال زرارة قلت له إن أباک ع قال لی من فر بها من الزکاة فعلیه أن یؤدیها فقال صدق أبی ع علیه أن یؤدی ما وجب علیه و ما لم یجب فلا شیء علیه فیه ثم قال أ رأیت لو أن رجلا أغمی علیه یوما ثم مات فذهبت صلاته أ کان علیه و قد مات أن یؤدیها قلت لا إلا أن یکون أفاق من یومه- ثم قال لو أن رجلا مرض فی شهر رمضان ثم مات فیه أ کان یصام عنه قلت لا قال فکذلک الرجل لا یؤدی عن ماله إلا ما حال

علیه الحول

[۴]

اشارة

۹۳۰۵- ۴ الفقیه، ۲/ ۳۲/ ۱۶۲۵ زرارة و محمد عن أبی عبد اللّه ع أنه قال أیما رجل کان له مال و حال علیه الحول فإنه یزکیه- قیل فإن وهبه قبل حوله بشهر أو بیوم قال لیس علیه شیء إذا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۳۴

و روی زرارة عنه ع أنه قال إنما هذا بمنزلة رجل أفطر فی شهر رمضان یوما فی إقامته ثم یخرج فی آخر النهار فی سفر و أراد بسفره ذلک- إبطال الکفارة التی وجبت علیه

بیان

قوله ع إنما هذا بمنزلة رجل إشارة إلی قوله ع أیما رجل کان له مال و حال علیه الحول فإنه یزکیه و الصواب ثم وهبه فإنه یزکیه و لعله سقطت کلمة ثم وهبه من قلم النساخ أو اکتفی عنها بدلالة ما بعدها علیها شبه الفار من الزکاة بعد حول الحول بمن أفطر فی إقامته ثم سافر لإبطال الکفارة لاشتراکهما فی إرادة إسقاط الواجب بعد ما تحقق وجوبه و هذا مما لا یجوز ثم شبه الفار منها قبل الحول بمن سافر ثم أفطر لاشتراکهما فی إرادة إسقاط الواجب قبل تحقق وجوبه و هذا جائز.

ثم شرح ذلک بقوله إنما لا- یمنع یعنی إنما لیس لمرید الفرار منع ما حال علیه الحول یعنی ما وجب زکاته دون ما لم یحل ثم علل ذلک بقوله فلا یحل له منع ما لغیره یعنی بالغیر مستحق الزکاة و ذلک لأنه قد ثبت حق المستحق فی ماله بعد الحل و فی بعض النسخ یوجد الفصل بین اللام و الغیر و المعنی واحد هذا شرط فاسد لمنافاته لمقتضی الهبة عقوبة له یعنی أنها إنما لزمته لمحض العقوبة لیس لها موجب سواها إذا اشتری بها یعنی من دون شرط فاسد فإن العقوبة إنما لزمته بالشرط من فر بها یعنی بالدراهم أو بالهبة و الشراء و نحوهما و ما لم یجب فلا شیء علیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۳۵

فیه إلا علی سبیل العقوبة فیما إذا شرط ما ینافی مقتضی المعاملة کما تبین.

ثم نقول لعل المراد بوجوب الزکاة و حول الحول برؤیة هلال الثانی عشر الوجوب و الحول لمرید الفرار یعنی لا یجوز الفرار حینئذ لاستقرار الزکاة فی المال بذلک کیف و الحول معناه معروف و الأخبار بإطلاقه مستفیضة و لو حملناه علی معنی استقرار الزکاة فلا یجوز تقیید ما ثبت بالضرورة من الدین بمثل هذا الخبر الواحد الذی فیه ما فیه و إنما یستقیم بوجوه من التکلف و قد مضی أخبار أخر فی الفرار من الزکاة فی باب زکاة الذهب و الفضة

[۵]

۹۳۰۶- ۵ الکافی، ۳/ ۵۲۳/ ۸/ ۱ الأربعة عن عمر بن یزید قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یکون عنده المال أ یزکیه إذا مضی نصف السنة قال لا و لکن حتی یحول علیه الحول و تحل علیه إنه لیس لأحد أن یصلی صلاة إلا لوقتها و کذلک الزکاة و لا یصومن أحد

شهر رمضان إلا فی شهره إلا قضاء و کل فریضة إنما تؤدی إذا حلت

[۶]

۹۳۰۷- ۶ الکافی، ۳/ ۵۲۴/ ۹/ ۱ حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی جعفر ع أ یزکی الرجل ماله إذا مضی ثلث السنة قال لا أ یصلی الأولی قبل الزوال

[۷]

۹۳۰۸- ۷ الکافی، ۳/ ۵۲۴/ ۹/ ۱ و قد روی أیضا أنه یجوز إذا أتاه من یصلح

له الزکاة أن یعجل له قبل وقت الزکاة إلا أنه یضمنها إذا جاء وقت الزکاة و قد أیسر المعطی أو ارتد أعاد الزکاة

[۸]

۹۳۰۹- ۸ الکافی، ۳/ ۵۴۵/ ۲/ ۱ الخمسة عن مؤمن الطاق التهذیب، ۴/ ۴۵/ ۷/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن أبیه عن ابن أبی عمیر عن ابن مسکان عن الفقیه، ۲/ ۳۰/ ۱۶۱۵ مؤمن الطاق عن أبی عبد اللّه ع فی رجل عجل زکاة ماله ثم أیسر المعطی قبل رأس السنة- قال یعید المعطی الزکاة

[۹]

۹۳۱۰- ۹ التهذیب، ۴/ ۴۴/ ۳/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له الرجل تحل علیه الزکاة فی شهر رمضان فیؤخرها إلی المحرم قال لا بأس قال قلت فإنها لا تحل علیه إلا فی المحرم فیعجلها فی شهر رمضان قال لا بأس

[۱۰]

۹۳۱۱- ۱۰ التهذیب، ۴/ ۴۴/ ۴/ ۱ عنه عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حسین عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن

الرجل یأتیه المحتاج فیعطیه من زکاته فی أول السنة فقال إن کان محتاجا فلا بأس

[۱۱]

۹۳۱۲- ۱۱ التهذیب، ۴/ ۴۴/ ۵/ ۱ سعد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن محمد بن یونس عن حماد بن عثمان عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بتعجیل الزکاة شهرین و تأخیرها شهرین

[۱۲]

۹۳۱۳- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۴۴/ ۶/ ۱ عنه عن محمد بن الحسین عن بعض أصحابنا عن أبی سعید المکاری عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یعجل زکاته قبل المحل فقال إذا مضت ثمانیة أشهر فلا بأس

[۱۳]

اشارة

۹۳۱۴- ۱۳ الفقیه، ۲/ ۱۷/ ۱۶۰۰ قد روی فی تقدیم الزکاة و تأخیرها أربعة أشهر و ستة أشهر

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی ما إذا کان التعجیل علی سبیل القرض إذا حل الوقت احتسب من الزکاة و لهذا إذا أیسر المستحق لزم الإعادة قال و علی هذا لا فرق بین أن یکون شهرا أو شهرین أو ما زاد علی ذلک.

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۳۸

أقول هذا التأویل یستلزم رد خبر أبی بصیر إلا أن یحمل ذلک علی کراهة القرض قبل مضی ثمانیة أشهر بقصد احتسابه من الزکاة بعد حول الحول

[۱۴]

اشارة

۹۳۱۵- ۱۴ الکافی، ۳/ ۵۲۲/ ۱/ ۱ الأربعة عن صفوان عن محمد بن حکیم عن خالد بن الحجاج الکرخی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الزکاة فقال انظر شهرا من السنة فانو أن تؤدی زکاتک فیه فإذا دخل ذلک الشهر فانظر ما نض یعنی ما حصل فی یدک من مالک فزکه- فإذا حال الحول و الشهر الذی زکیت فیه فاستقبل مثل ما صنعت لیس علیک أکثر منه

بیان

هذا الخبر کأنه ورد فی مال التجارة

[۱۵]

۹۳۱۶- ۱۵ الکافی، ۳/ ۵۲۲/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد رفعه عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له هل للزکاة وقت معلوم تعطی فیه- فقال إن ذلک لیختلف فی إصابة الرجل المال فأما الفطرة فإنها معلومة

[۱۶]

٩٣١٧- ١۶ الکافی، ٣/ ٥٢٢/ ٣/ ١ محمد عن أحمد عن ابن فضال التهذیب، ۴/ ۴۵/ ١٠/ ١ سعد عن أبی جعفر عن العباس بن معروف عن ابن فضال عن یونس بن یعقوب قال قلت لأبی عبد اللّه ع زکاتی تحل علی فی شهر أ یصلح لی أن أحبس منها

الوافی، ج ١٠، ص: ١٣٩

شیئا مخافة أن یجیئنی من یسألنی فقال إذا حال الحول فأخرجها من مالک و لا تخلطها بشیء ثم أعطها کیف شئت قال قلت فإن أنا کتبتها و أثبتها أ یستقیم لی قال نعم لا یضرک

[١٧]

٩٣١٨- ١٧ الکافی، ٣/ ٥٢٣/ ٧/ ١ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان التهذیب، ۴/ ۴۵/ ٩/ ١ سعد عن أحمد عن الحسین عن النضر عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی الرجل یخرج زکاته فیقسم بعضها و یبقی بعضها یلتمس لها المواضع فیکون من أوله إلی آخره ثلاثة أشهر قال لا بأس

[١٨]

اشارة

٩٣١٩- ١٨ الکافی، ۴/ ۶٠/ ٢/ ١ علی بن محمد عمن حدثه عن معلی بن عبید عن علی بن أبی حمزة عن أبیه عن أبی جعفر ع قال سألته عن الزکاة تجب علی فی موضع لا یمکننی أن أؤدیها قال اعزلها- فإن اتجرت بها فأنت لها ضامن و لها الربح و إلا تویت فی حال ما عزلتها- من غیر أن تشغلها فی تجارة فلیس علیک و إن لم تعزلها و اتجرت بها فی جملة مالک فلها بقسطها من الربح و لا وضیعة علیها

بیان

تویت تلفت

[١٩]

٩٣٢٠- ١٩ الکافی، ٣/ ٥٢٣/ ۴/ ١ العدة عن أحمد عن محمد بن خالد

الوافی، ج ١٠، ص: ١۴٠

البرقی عن سعد بن سعد عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن الرجل تحل علیه الزکاة فی السنة فی ثلاثة أوقات أ یؤخرها حتی یدفعها فی وقت واحد قال متی حلت أخرجها- و عن الزکاة فی الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب متی تجب علی صاحبها قال إذا صرم و إذا خرص

[٢٠]

اشارة

۹۳۲۱- ۲۰ الکافی، ۳/ ۵۲۳/ ۵/ ۱ عنه عن محمد بن حمزة عن الأصبهانی قال قلت لأبی عبد اللّه ع یکون لی علی الرجل مال فأقبضه متی أزکیه قال إذا قبضته فزکه قلت فإنی أقبض بعضه فی صدر السنة- و بعضه بعد ذلک قال فتبسم ثم قال ما أحسن ما أدخلت فیها من السؤال ثم قال ما قبضت منه فی الستة الأشهر الأولی فزکه لسنته و ما قبضت بعد فی الستة الأشهر الأخیرة فاستقبل به فی السنة المستقبلة- و کذلک إذا استفدت مالا منقطعا فی السنة کلها فما استفدت منه فی أول السنة إلی ستة أشهر فزکه فی عامک ذلک کله و ما استفدت بعد ذلک فاستقبل به السنة المستقبلة

بیان

کأن قوله متی أزکیه سؤال عن ابتداء حول الزکاة یعنی به متی أبتدئ فی احتساب حوله فأجابه ع بقوله إذا قبضته فزکه أی اجعل وقت القبض ابتداء الحول ثم أجابه ع فی المسألة الثانیة بأن یجعل ابتداء حول ما یستفید فی الستة الأشهر الأولی عند الشروع فی الاستفادة و ما یستفید فی الستة الأشهر الأخری عند الفراغ منها جمیعا فینجبر نقصان إحداهما بزیادة الأخری ثم جعل هذا الحکم کلیا فی کل مال منقطع و ینبغی تخصیصه بما إذا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۴۱

کان القسط الأول نصابا أو جعل ابتداء الحول بعد تمام النصاب أو کان المال مما یتجر به

[۲۱]

۹۳۲۲- ۲۱ الکافی، ۳/ ۵۲۳/ ۶/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن محمد بن یحیی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل یکون نصف ماله عینا و نصفه دینا أ یحل علیه الزکاة قال یزکی العین و یدع الدین قلت فإنه اقتضاه بعد ستة أشهر قال یزکیه حین اقتضاه- قلت فإن هو حال علیه الحول و حل الشهر الذی کان یزکی فیه و قد أتی لنصف ماله سنة و لنصفه الآخر ستة أشهر قال یزکی الذی مرت علیه سنة و یدع الآخر حتی تمر علیه سنة قلت فإن اشتهی أن یزکی ذلک قال ما أحسن ذلک

[۲۲]

اشارة

۹۳۲۳- ۲۲ الکافی، ۳/ ۵۲۷/ ۲/ ۱ علی بن محمد عن ابن جمهور عن أبیه عن یونس عن عبد الحمید بن عواض عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یکون عنده المال فیحول علیه الحول ثم یصیب مالا- آخر قبل أن یحول علی المال الحول قال إذا حال علی المال الحول زکاهما جمیعا

بیان

لعل المراد بالمال الثالث المال الأول كما يوجد في بعض النسخ وصفه به و بالأخير الأخير أو المجموع و بالحولين الأخيرين الحول الثاني إلا أن في بعض النسخ وصف المال الأخير بالأول و بالجملة لا يخلو هذا الخبر من اشتباه

الوافي، ج ۱۰، ص: ۱۴۲

[۲۳]

اشارة

۹۳۲۴- ۲۳ الكافي، ۳/ ۵۲۷/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و الاثنان جميعا عن الوشاء عن أبان عن شعيب قال قال أبو عبد اللّه ع كل شيء جر عليك المال فزكه و كل شيء ورثته أو وهب لك فاستقبل به

بيان

جر عليك المال تتجر به فاستقبل به أي استأنف الحول حين ما ملكته

[۲۴]

اشارة

۹۳۲۵- ۲۴ الفقيه، ۲/ ۳۲/ ۱۶۲۶ قال أبو جعفر ع في التسعة الأصناف إذا حولتها في السنة فليس عليك فيها شيء

بيان

معنى التحويل في السنة في الغلات تحويلها قبل أن يجب فيها الزكاة

الوافي، ج ۱۰، ص: ۱۴۳

باب ۱۲ احتساب ما يأخذه السلطان من الزكاة

[۱]

اشارة

۹۳۲۶- ۱ الكافي، ۳/ ۵۴۳/ ۱/ ۱ الثلاثة التهذيب، ۴/ ۳۹/ ۱۰/ ۱ سعد عن أبي جعفر عن الحسين عن ابن أبي عمير عن البجلي عن سليمان بن خالد قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول إن أصحاب أبي أتوه فسألوه عما يأخذه السلطان فرق لهم و إنه ليعلم أن الزكاة لا تحل إلا لأهلها فأمرهم أن يحتسبوا به فجاز ذا و اللّه لهم فقلت يا أبة إنهم إن سمعوا ذلك لم يزك أحد فقال يا بني حق أحب اللّه أن

يظهره

بيان

فی بعض النسخ فجال فكری و اللّه لهم و فی بعضها فحار فكری بالمهملتين و لعل ما كتبناه أولى

[۲]

۹۳۲۷- ۲ الكافی، ۳/ ۵۴۳/ ۴/ ۱ النيسابوريان عن صفوان

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۴۴

التهذيب، ۴/ ۳۹/ ۱۱/ ۱ سعد عن أحمد عن التميمی و علی بن الحسن الطويل عن صفوان عن عيص بن القاسم عن أبی عبد اللّه ع فی الزكاة فقال ما أخذ منكم بنو أمية فاحتسبوا به و لا تعطوهم شيئا ما استطعتم فإن المال لا يبقى على هذا إن يزكيه مرتين

[۳]

۹۳۲۸- ۳ الكافی، ۳/ ۵۴۳/ ۲/ ۱ محمد عن محمد بن الحسين عن صفوان بن يحيى عن الفقيه، ۲/ ۲۹/ ۱۶۱۲ يعقوب بن شعيب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن العشور التی تؤخذ من الرجل أ يحتسب بها من زكاته قال نعم إن شاء

[۴]

۹۳۲۹- ۴ الكافی، ۳/ ۵۴۳/ ۳/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی عن رفاعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل يرث الأرض أو يشتريها فيؤدی خراجها إلى السلطان هل عليه عشر قال لا

[۵]

۹۳۳۰- ۵ الكافی، ۳/ ۵۴۳/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن عبد اللّه بن مالك عن أبی قتادة عن سهل بن اليسع أنه حيث أنشأ سهل‌آباذ سأل أبا الحسن موسى ع عما يخرج منها ما عليه فقال إن كان السلطان يأخذ خراجه فليس عليك شیء و إن لم يأخذ السلطان منها شيئا فعليك إخراج عشر ما يكون فيها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۴۵

[۶]

۹۳۳۱- ۶ التهذيب، ۴/ ۴۰/ ۱۲/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن البزنطی و ابن أبی عمير عن حماد عن الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صدقة المال يأخذ السلطان فقال لا آمرك أن تعيد

[۷]

۹۳۳۲- ۷ التهذیب، ۴/ ۳۷/ ۶/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن رفاعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل له الضیعة فیؤدی خراجها هل علیه فیها عشر قال لا

[۸]

۹۳۳۳- ۸ التهذیب، ۴/ ۳۷/ ۷/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن ابن فضال عن أبی کهمش عن أبی عبد اللّه ع قال من أخذ منه السلطان الخراج فلا زکاة علیه

[۹]

۹۳۳۴- ۹ الفقیه، ۲/ ۴۳/ ۱۶۵۶ سئل أبو عبد اللّه ع عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۴۶

الرجل یأخذ منه هؤلاء زکاة ماله أو خمس غنیمته أو خمس ما یخرج له من المعادن أ یحسب ذلک له فی زکاته و خمسه فقال نعم

[۱۰]

اشارة

۹۳۳۵- ۱۰ الکافی، ۳/ ۵۴۴/ ۶/ ۱ الأربعة الفقیه، ۲/ ۲۹/ ۱۶۱۳ السکونی عن جعفر عن آبائه ع قال ما أخذ منک العاشر فطرحه فی کوزه فهو من زکاتک و ما لم یطرحه فی الکوز فلا تحتسبه من زکاتک

بیان

لعل العاشر یومئذ کان یصرف ما یطرحه من ذلک فی الکوز إلی السلطان و ما لم یطرحه فیه ینفقه علی نفسه

[۱۱]

اشارة

۹۳۳۶- ۱۱ التهذیب، ۴/ ۴۰/ ۱۳/ ۱ ابن محبوب عن الخزاز عن حماد عن حریز عن الشحام قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک إن هؤلاء المصدقین یأتونا فیأخذون منا الصدقة فنعطیهم إیاها أ یجزی عنا فقال لا إنما هؤلاء قوم غصبوکم أو قال ظلموکم أموالکم و إنما الصدقة لأهلها

بیان

حمله فی التهذیبین علی استحباب الإعادة و لیس ببعید ثم خص هذه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۴۷

الرخصة بما أخذوها علی جهة الزکاة قال و أما ما أخذوها باسم الخراج فی الأرضین الخراجیة فإنما یسقط الزکاة فیما أخذوه فقط دون ما یبقی فی ید المالک و علیه أول الأخبار المتضمنة لذکر الخراج و فیه بعد و استدل علیه بقوله ع فی حدیث محمد و أبی بصیر الذی مضی فی آخر باب زکاة الغلات و لیس علی جمیع ما أخرج اللّه منها العشر إنما العشر علیک فیما یحصل فی یدک بعد مقاسمته لک و هذا الاستدلال إنما یحسن علی إیجاب الزکاة فیما یبقی فی یده دون تأویل تلک الأخبار بما أولها به فلا بد فی الجمع من طریق آخر و الحمل علی الاستحباب لیس ببعید کما قاله هناک

[۱۲]

اشارة

۹۳۳۷- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۳۸/ ۹/ ۱ التیملی عن أخویه عن أبیهما عن ابن بکیر عن بعض أصحابنا عن أحدهما ع قال فی زکاة الأرض إذا قبلها النبی ص أو الإمام بالنصف أو الثلث أو الربع فزکاتها علیه و لیس علی المتقبل زکاة إلا أن یشترط صاحب الأرض أن الزکاة علی المتقبل فإن اشترط فإن الزکاة علیهم و لیس علی أهل الأرض الیوم زکاة إلا علی من کان فی یده شیء مما أقطعه الرسول ص

بیان

قبله به مثلثة قبالة فتقبل إذا سلمه إلیه لیعمل فیه و یعطی ما شرط حمل فی التهذیبین نفی الزکاة علی المتقبل علی نفیه عن جمیع ما خرج من الأرض و إن کان یلزمه زکاة ما یحصل فی یده بعد المقاسمة مستدلا علیه بما مر و أن المفصل یحکم به علی المجمل و یؤید الإیجاب ما یأتی فی باب الخراج أن المتقبلین فی حصصهم العشر و نصف العشر إلا أن یحمل ذلک علی ما إذا وقع الشرط من

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۴۸

صاحب الأرض و فیه بعد و بالجملة لا تخلو هذه الأحکام من اشتباه.

ثم حمل فی التهذیبین قوله ع و لیس علی أهل الأرض الیوم زکاة علی الرخصة التی قدمها من سقوط الزکاة رأسا إذا أخذها الجائر و إن کان الأفضل إخراجها ثانیا لأن ذلک ظلم ظلم به و لیس ببعید و لعل الوجه فی استثناء من فی یده أقطاع النبی ص أن ذلک إنما کان یومئذ فی أیدی الظلمة أنفسهم أو فی یدی من کانوا لا یأخذون منه الخراج و الزکاة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۴۹

باب ۱۳ قصاص الزکاة بالدین

[۱]

۹۳۳۸- ۱ الکافی، ۳/ ۵۵۸/ ۱/ ۲ محمد عن محمد بن الحسین و النیسابوریان عن صفوان عن البجلی قال سألت أبا الحسن الأول ع عن دین لی علی قوم قد طال حبسه عندهم لا یقدرون علی قضائه و هم مستوجبون للزکاة هل لی أن أدعه فأحتسب به علیهم من الزکاة قال نعم

[۲]

۹۳۳۹- ۲ الکافی، ۳/ ۵۵۸/ ۲/ ۲ العدة عن أحمد عن الحسین عن أخیه الحسن عن زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّٰه ع قال سألته عن الرجل یکون له الدین علی رجل فقیر یرید أن یعطیه من الزکاة فقال إن کان الفقیر عنده وفاء بما کان علیه من الدین من عرض من دار أو متاع من متاع البیت أو یعالج عملا یتقلب فیه بوجهه فهو یرجو أن یأخذ منه ماله عنده من دینه فلا بأس أن یقاصه بما أراد أن یعطیه من الزکاة أو یحتسب بها و إن لم یکن عند الفقیر وفاء و لا یرجو أن یأخذ منه شیئا فلیعطه من زکاته و لا یقاصه بشیء من الزکاة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۵۱

باب ۱۴ إعطاء القیمة و تبدیل الفریضة

[۱]

۹۳۴۰- ۱ الکافی، ۳/ ۵۵۹/ ۱/ ۲ محمد عن أحمد التهذیب، ۴/ ۹۵/ ۵/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الفقیه، ۲/ ۳۲/ ۱۶۲۳ محمد بن خالد البرقی قال کتبت إلی أبی جعفر الثانی ع هل یجوز أن أخرج عما یجب فی الحرث من الحنطة و الشعیر و ما یجب علی الذهب دراهم بقیمة ما یسوی أم لا یجوز إلا أن یخرج من کل شیء ما فیه فأجاب ع أیما تیسر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۵۲

یخرج

[۲]

۹۳۴۱- ۲ الکافی، ۳/ ۵۵۹/ ۲/ ۱ محمد عن العمرکی عن علی بن جعفر التهذیب، ۴/ ۹۵/ ۶/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن موسی بن القاسم عن الفقیه، ۲/ ۳۱/ ۱۶۲۲ علی بن جعفر قال سألت أبا الحسن موسی ع عن الرجل یعطی زکاته عن الدراهم دنانیر و عن الدنانیر دراهم بالقیمة أ یحل ذلک قال لا بأس به

[۳]

اشارة

۹۳۴۲- ۳ الکافی، ۳/ ۵۵۹/ ۳/ ۱ محمد بن أبی عبد اللّٰه عن سهل عن البزنطی عن سعید بن عمرو عن أبی عبد اللّٰه ع قال قلت یشتری الرجل من الزکاة الثیاب و السویق و الدقیق و البطیخ و العنب فیقسمه قال لا یعطیهم إلا الدراهم کما أمره اللّٰه تعالی

بیان

هذا الحدیث لا ینافی ما قبله لأن التبدیل إنما یجوز بالدراهم و الدنانیر دون غیرهما

[۴]

۹۳۴۳- ۴ الکافی، ۳/ ۵۳۹/ ۷/ ۱ علی عن أبیه عن العبیدی عن یونس عن محمد بن مقرن بن عبد اللّه بن زمعة بن سبیع عن أبیه عن جده عن جد أبیه أن أمیر المؤمنین ع کتب له فی کتابه الذی کتب له بخطه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۵۳

حین بعثه علی الصدقات- من بلغت عنده من الإبل صدقة الجذعة و لیس عنده جذعة و عنده حقة فإنه تقبل منه الحقة و یجعل معها شاتین أو عشرین درهما و من بلغت عنده صدقة الحقة و لیست عنده الحقة و عنده جذعة فإنه تقبل منه الجذعة و یعطیه المصدق شاتین أو عشرین درهما و من بلغت صدقته حقة و لیست عنده حقة و عنده ابنة لبون فإنه تقبل منه ابنة لبون- و یعطی معها شاتین أو عشرین درهما و من بلغت صدقته ابنة لبون- و لیست عنده ابنة لبون و عنده حقة فإنه تقبل منه الحقة و یعطیه المصدق شاتین أو عشرین درهما و من بلغت صدقته ابنة لبون و لیست عنده ابنة لبون و عنده ابنة مخاض فإنه تقبل منه ابنة مخاض و یعطی معها شاتین أو عشرین درهما و من بلغت صدقته ابنة مخاض و لیست عنده ابنة مخاض و عنده ابنة لبون فإنه یقبل منه ابنة لبون و یعطیه المصدق شاتین أو عشرین درهما فمن لم تکن عنده ابنة مخاض علی وجهها و عنده ابن لبون ذکر فإنه یقبل منه ابن لبون و لیس معه شیء- و من لم یکن معه إلا أربعة من الإبل و لم یکن له مال غیرها فلا شیء فیها إلا أن یشاء ربها فإذا بلغ ماله خمسا من الإبل ففیها شاة

[۵]

۹۳۴۴- ۵ الفقیه، ۲/ ۲۳/ ۱۶۰۴ عمر بن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال کل من وجبت علیه جذعة و لم تکن عنده و کانت عنده حقة دفعها و دفع معها شاتین أو عشرین درهما و من وجبت علیه حقة و لم تکن عنده و کانت عنده جذعة دفعها و أخذ من المصدق شاتین أو عشرین

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۵۴

درهما و من وجبت علیه حقة و لم تکن عنده و کانت عنده ابنة لبون دفعها- و دفع معها شاتین أو عشرین درهما و من وجبت علیه ابنة لبون و لم تکن عنده و کانت عنده حقة دفعها و أعطاه المصدق شاتین أو عشرین درهما و من وجبت علیه ابنة لبون و لم تکن عنده و کانت عنده ابنة مخاض دفعها و أعطی معها شاتین أو عشرین درهما و من وجبت علیه ابنة مخاض و لم تکن عنده- و کانت عنده ابنة لبون دفعها و أعطاه المصدق شاتین أو عشرین درهما و من وجبت علیه ابنة مخاض و لم تکن عنده و کان عنده ابن لبون ذکر فإنه یقبل منه ابن لبون و لیس یدفع معه شیئا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۵۵

باب ۱۵ آداب المصدق

[۱]

اشارة

۹۳۴۵- ۱ الکافی، ۳/ ۵۳۶/ ۱/ ۱ الأربعة عن العجلی قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول بعث أمیر المؤمنین ع مصدقا من الکوفة إلی

بادیتها فقال له یا عبد اللّه انطلق و علیک بتقوى اللّه وحده لا شریک له و لا تؤثرن دنیاک على آخرتک و کن حافظا لما ائتمنتک علیه راعیا لحق اللّه فیه حتى تأتی نادی بنی فلان فإذا قدمت فانزل بمائهم من غیر أن تخالط أبیاتهم ثم امض إلیهم بسکینة و وقار حتى تقوم بینهم فتسلم علیهم- ثم قل لهم یا عباد اللّه أرسلنی إلیکم ولی اللّه لآخذ منکم حق اللّه فی أموالکم- فهل لله فی أموالکم من حق فتؤدوه إلى ولیه فإن قال لک قائل لا فلا تراجعه و إن أنعم لک منهم منعم فانطلق معه من غیر أن تخیفه أو تعده إلا خیرا فإذا أتیت ماله فلا تدخله إلا بإذنه فإن أکثره له فقل له یا عبد اللّه أ تأذن لی فی دخول مالک فإن أذن لک فلا تدخله دخول متسلط علیه فیه و لا عنف به فاصدع المال صدعین ثم خیره أی الصدعین شاء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۵۶

فأیهما اختار فلا تعرض له ثم اصدع الباقی صدعین ثم خیره فأیهما اختار فلا تعرض له فلا تزال کذلک حتى یبقى ما فیه وفاء لحق اللّه فی ماله- فإذا بقی ذلک فاقبض حق اللّه منه فإن استقالک فأقله ثم اخلطهما و اصنع مثل الذی صنعت أولا حتى تأخذ حق اللّه فی ماله فإذا قبضته فلا تؤکل به إلا ناصحا شفیقا أمینا حفیظا غیر معنف بشیء منها ثم احدر کل ما اجتمع عندک من کل ناد إلینا نصیره حیث أمر اللّه فإذا انحدر بها رسولک فأوعز إلیه ألا- یحول بین ناقة و بین فصیلها و لا یفرق بینهما و لا یمصرن لبنها فیضر ذلک بفصیلها و لا یجهدنها رکوبا و لیعدل بینهن فی ذلک- و لیوردهن کل ماء یمر به و لا یعدل بهن عن نبت الأرض إلى جواد الطرق- فی الساعة التی تریح و تغبق و لیرفق بهن جهده حتى تأتینا بإذن اللّه سحاحا سمانا غیر متعبات و لا مجهدات فنقسمهن بإذن اللّه على کتاب اللّه و سنة نبیه ص على أولیاء اللّهح فإن ذلک أعظم لأجرک و أقرب لرشدک ینظر اللّه إلیها و إلیک و إلى جهدک و نصحک لمن بعثک و بعثت فی حاجته فإن رسول اللّه ص قال ما ینظر اللّه إلى ولی له یجهد نفسه بالطاعة و النصیحة له و لإمامه إلا کان معنا فی الرفیق الأعلى- قال ثم بکى أبو عبد اللّه ع ثم قال یا برید لا و اللّه ما بقیت لله حرمة إلا انتهکت و لا عمل بکتاب اللّه و لا سنة نبیه ص فی هذا العالم و لا أقیم فی هذا الخلق حد منذ قبض اللّه أمیر المؤمنین ص و لا عمل بشیء من الحق إلى یوم الناس هذا- ثم قال أما و اللّه لا تذهب الأیام و اللیالی حتى یحیی اللّه الموتى و یمیت الأحیاء و یرد اللّه الحق إلى أهله و یقیم دینه الذی ارتضاه لنفسه و نبیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۵۷

فأبشروا ثم أبشروا ثم أبشروا فو الله ما الحق إلا فی أیدیکم

بیان

النادی مجتمع القوم و أهل المجلس و إن أنعم لک منهم منعم أی قال لک نعم و الصدع الشق فأوعز إلیه بالعین المهملة و الزای أی أوصه یقال أوعز إلیه فی کذا تقدم و أمر و المصر حلب کل ما فی الضرع و الإجهاد الإیقاع فی المشقة و الإراحة النزول فی آخر النهار و الغبوق بالغین المعجمة و الباء الموحدة شرب آخر النهار و ضبطه صاحب کتاب السرائر تعنق بالعین المهملة و النون من العنق و هو شدة سیر الإبل و جعل جعله تغبق تصحیفا فاحشا و خطأ قبیحا معللا بأن تریح من الراحة لیس من الرواح.

قال أستاذنا رحمه اللّه کون ذلک تصحیفا غیر معلوم بل یحتمل الأمرین و السح بالمهملتین أن یسمن غایة السمن یقال شاة ساحة أی ممتلئة سمنا فی الرفیق الأعلى أی فی الرفقة العالیة و هم الأنبیاء و المرسلون و الملائکة المقربون قوله حتى یحیی اللّه الموتى و یمیت الأحیاء إما محمول على الحقیقة بناء على الرجعة و إما تجوز شبه الشیعة لقلتهم و خفائهم و عدم تمکنهم من إظهار دینهم بالموتى

[۲]

اشارة

۹۳۴۶- ۲ الکافی، ۳/ ۵۴۰/ ۸/ ۱ العدة عن سهل عن ابن أسباط عن أحمد بن معمر عن أبی الحسن العرنی عن إسماعیل بن إبراهیم بن مهاجر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۵۸

عن الفقیه، ۲/ ۲۴/ ۱۶۰۵ رجل من ثقیف قال استعملنی علی بن أبی طالب ع علی باب بانقیا و سواد من سواد الکوفة فقال لی و الناس حضور انظر خراجک فجد فیه و لا تترک منه درهما فإذا أردت أن تتوجه إلی عملک فمر بی قال فأتیته فقال لی إن الذی سمعت منی خدعة إیاک أن تضرب مسلما أو یهودیا أو نصرانیا فی درهم خراج أو تبیع دابة عمل فی درهم فإنما أمرنا أن نأخذ منهم العفو

بیان

بانقیا هی القادسیة و ما والاها من أعمالها و إنما سمیت القادسیة بدعوة إبراهیم الخلیل ع لأنه قال لها کونی مقدسة أی مطهرة من التقدس و إنما سمیت بانقیا لأن إبراهیم ع اشتراها بمائة نعجة من غنمه لأن باما نعة و نقیا شاة بلغة نبط کذا فی السرائر نقلا عن علماء اللغة و إنما قال ع ذلک فی حضور الناس لمصلحة رآها و العفو ما جاء بسهولة یقال أخذت هذا عفوا أی بسهولة من غیر تکلف

[۳]

اشارة

۹۳۴۷- ۳ الکافی، ۳/ ۵۳۸/ ۵/ ۱ الثلاثة عن البجلی عن محمد بن خالد أنه سأل أبا عبد اللّه ع عن الصدقة فقال إن ذلک لا یقبل منک- فقال إنی أحمل ذلک فی مالی فقال له أبو عبد اللّه ع مر مصدقک أن لا یحشر من ماء إلی ماء و لا یجمع بین متفرق و لا یفرق بین

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۵۹

مجتمع و إذا دخل المال فلیقسم الغنم نصفین ثم لیخیر صاحبها أی القسمین شاء فإذا اختار فلیدفعه إلیه فإن تتبعت نفس صاحب الغنم من النصف الآخر منها شاة أو شاتین أو ثلاثا فلیدفعها إلیه ثم لیأخذ منه صدقته فإذا أخرجها فلیقومها فی من یزید فإذا قامت علی ثمن فإن أرادها صاحبها فهو أحق بها و إن لم یردها فلیبیعها

بیان

محمد بن خالد هو عامل المدینة و سؤاله إیاه ع عن الصدقة هنا مجمل. و الظاهر أنه سأله عما یلزمه من التساهل فی أمرها و عدم عنایة مصدقه بها فأجابه ع أن هذا لا یقبل منک و اعتذر له محمد بن خالد بضمان ما یتلف و تحمل ما یفوت منها فی ماله و الحشر بالحاء المهملة و الشین المعجمة السوق و المعنی لا یبعثها من منزل أهلها إلی منزل آخر بل یأخذ الصدقة منهم فی أماکنهم و إنما عبر عن المنزل بالماء لأن عادة العرب النزول عند موارد الماء و قد ورد هذا المعنی فی بعض الأخبار من طریق العامة فما بعده تفسیر له و قد

مضی مثله و فی الحديث الآتی إشارة إليه

[۴]

اشارة

۹۳۴۸- ۴ الکافی، ۳/ ۵۳۸/ ۲/ ۱ حماد عن حريز عن محمد عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل أ يجمع الناس للمصدق أم يأتيهم علی مناهلهم قال لا بل يأتيهم علی مناهلهم فيصدقهم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۶۰

بيان

المنهل الموضع الذی فيه المشرب و المنزل فی المفازة

[۵]

۹۳۴۹- ۵ الکافی، ۳/ ۵۳۸/ ۴/ ۱ العدة عن ابن عيسی عن محمد بن يحيی عن غياث بن إبراهيم عن جعفر عن أبيه ع قال كان علی ع إذا بعث مصدقه قال إذا أتيت علی رب المال فقل له- تصدق رحمك اللّه مما أعطاك اللّه فإن ولی عنك فلا تراجعه

[۶]

اشارة

۹۳۵۰- ۶ الکافی، ۳/ ۵۳۸/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عيسی بالإسناد المذكور عن الفقيه، ۲/ ۲۵/ ۱۶۰۶ علی ع أنه قال لا تباع الصدقة حتی تعقل

بيان

أی تؤخذ و تدرك و تقبض

[۷]

اشارة

۹۳۵۱- ۷ الکافی، ۳/ ۵۳۹/ ۶/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن يقطين عن أخيه عن أبيه قال سألت أبا الحسن ع عمن يلی الصدقة العشر

علی من لا بأس به فقال إن کان ثقة فمره یضعها فی مواضعها و إن لم یکن ثقة فخذها منه و ضعها فی مواضعها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۶۱

بیان

لعل مراد السائل استعلام جواز أن یتولی غیره إعطاء صدقته المفروضة إذا أعطاها من یستحقها فالعشر بدل من الصدقة و من لا بأس به عبارة عن المستحق و علی صلة الصدقة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۶۳

باب ۱۶ مصرف الزکاة

[۱]

اشارة

۹۳۵۲- ۱ الکافی، ۳/ ۴۹۶/ ۱/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۲/ ۴/ ۱۵۷۷ زرارة و محمد أنهما قالا لأبی عبد اللّه ع أ رأیت قول اللّه تعالی إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکِینِ وَ الْعامِلِینَ عَلَیْها وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِینَ وَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ فَرِیضَةً مِنَ اللّهِ أ کل هؤلاء یعطی و إن کان لا یعرف فقال إن الإمام یعطی هؤلاء جمیعا لأنهم یقرون له بالطاعة- قال زرارة قلت فإن کانوا لا یعرفون فقال یا زرارة لو کان یعطی من یعرف دون من لا یعرف لم یوجد لها موضع و إنما یعطی من لا یعرف لیرغب فی الدین فیثبت علیه فأما الیوم فلا تعطها أنت و أصحابک إلا من یعرف فمن وجدت من هؤلاء المسلمین عارفا فأعطه دون الناس ثم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۶۴

قال سهم المؤلفة و سهم الرقاب عام و الباقی خاص قال قلت فإن لم یوجدوا قال لا تکون فریضة فرضها اللّه لا یوجد لها أهل- قال قلت فإن لم تسعهم الصدقات فقال إن اللّه فرض للفقراء فی مال الأغنیاء ما یسعهم و لو علم أن ذلک لا یسعهم لزادهم أنهم لم یؤتوا من قبل فریضة اللّه و لکن أتوا من منع من منعهم حقهم لا مما فرض اللّه لهم- و لو أن الناس أدوا حقوقهم لکانوا عائشین بخیر

بیان

المراد بالمعرفة معرفة الإمام ع لو کان یعطی من یعرف یعنی فی ذلک الزمان لم یوجد لها موضع لقلة العارف یومئذ و الباقی خاص یعنی بالعارف و آخر الحدیث قد مضی شرحه

[۲]

۹۳۵۳- ۲ الکافی، ۳/ ۵۰۲/ ۱۸/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع أنه سئل عن الفقیر و المسکین فقال الفقیر الذی لا یسأل و المسکین الذی هو أجهد منه الذی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۶۵

يسأل

[۳]

اشارة

۹۳۵۴- ۳ الكافی، ۳/ ۵۰۱/ ۱۶/ ۱ علی عن أحمد عن محمد بن خالد عن الكاهلی عن ابن مسكان عن أبی بصير قال قلت لأبی عبد اللّه ع قول اللّه تعالی إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ فقال الفقير الذی لا يسأل الناس و المسكين أجهد منه و البائس أجهدهم و كل ما فرض اللّه عليك فإعلانه أفضل من إسراره و كل ما كان تطوعا فإسراره أفضل من إعلانه فلو أن رجلا حمل زكاة ماله على عاتقه فقسمها علانية كان ذلك حسنا جميلا

بيان

لعل البائس هو الذی أصابه الشدة فی المال و البدن جميعا

[۴]

اشارة

۹۳۵۵- ۴ التهذيب، ۴/ ۴۹/ ۳/ ۱ ذكر علی بن إبراهيم فی كتاب التفسير تفصيل هذه الثمانية الأصناف فقال فسرهم العالم ع فقال الفقراء هم الذين لا يسألون لقول اللّه تعالی فی سورة البقرة لِلْفُقَراءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ لا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْباً فِی الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِياءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيماهُمْ لا يَسْئَلُونَ النّاسَ إِلْحافاً- وَ الْمَساكِينِ هم أهل الديانات قد دخل فيهم الرجال و النساء و الصبيان- وَ الْعامِلِينَ عَلَيْها هم السعاة و الجباة فی أخذها و جمعها و حفظها حتى

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۶۶

يؤدوها إلی من يقسمها- وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ قال هم قوم وحدوا اللّه و خلعوا عبادة من دون اللّه- و لم تدخل المعرفة قلوبهم أن محمدا رسول اللّه ص فكان رسول اللّه يتألفهم و يعلمهم و يعرفهم كيما يعرفوا فجعل لهم نصيبا فی الصدقات لكی يعرفوا و يرغبوا- وَ فِی الرِّقابِ قوم لزمتهم كفارات فی قتل الخطإ و فی الظهار و فی الأيمان و فی قتل الصيد فی الحرم و ليس عندهم ما يكفرون و هم مؤمنون- فجعل اللّه لهم سهما فی الصدقات ليكفر عنهم- وَ الْغارِمِينَ قوم قد وقعت عليهم ديون أنفقوها فی طاعة اللّه من غير إسراف فيجب على الإمام أن يقضی عنهم و يفكهم من مال الصدقات- وَ فِی سَبِيلِ اللّهِ قوم يخرجون إلی الجهاد و ليس عندهم ما يتقوون به أو قوم من المؤمنين ليس عندهم ما يحجون به أو فی جميع سبل الخير فعلى الإمام أن يعطيهم من مال الصدقات حتى يقووا على الحج و الجهاد- وَ ابْنِ السَّبِيلِ أبناء الطريق الذين يكونون فی الأسفار فی طاعة اللّه- فيقطع عليهم و يذهب مالهم فعلى الإمام أن يردهم إلی أوطانهم من مال الصدقات

بيان

أُحْصِرُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ حبسوا علی العبادة عن السفر و تحصیل المعاش و الضرب فی الأرض بمعنی السفر و الإلحاف الإلحاح أهل الدیانات أی المذلات فإن الدین الذل و الجباة الجامعون و خلعوا نزعوا عن أنفسهم و یرغبوا یعنی فی الإسلام.
و فی بعض النسخ و یرعوا أی ینتهوا عن الجهل و یرجعوا وَ فِی الرِّقابِ قوم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۶۷

لزمتهم کفارات یأتی فی باب المکاتبة تفسیره بالمکاتب الذی أدی بعض مال المکاتبة و عجز عن الباقی.
و هذا أشهر بین أصحابنا و قد یفسر بالعبد الذی یکون تحت الشدة فیشتری و یعتق. و یأتی فی هذا الباب ما یدل علی جواز ذلک من الزکاة

[۵]

۹۳۵۶- ۵ الکافی، ۳/ ۵۶۰/ ۱/ ۱ الأربعة عن أبی بصیر قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول یأخذ الزکاة صاحب السبعمائة إذا لم یجد غیره قلت فإن صاحب السبعمائة یجب علیه الزکاة فقال زکاته صدقة علی عیاله فلا یأخذها إلا أن یکون إذا اعتمد علی السبعمائة أنفدها فی أقل من سنة فهذا یأخذها و لا تحل الزکاة لمن کان محترفا و عنده ما یجب فیه الزکاة أن یأخذ الزکاة

[۶]

۹۳۵۷- ۶ الکافی، ۳/ ۵۶۰/ ۴/ ۱ العدة عن أحمد عن التهذیب، ۴/ ۱۰۷/ ۴۲/ ۱ الحسین عن أخیه الحسن عن زرعة عن الفقیه، ۲/ ۳۳/ ۱۶۲۹ سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الزکاة هل تصلح لصاحب الدار و الخادم- قال نعم إلا أن تکون داره دار غلة فیخرج له من غلتها دراهم تکفیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۶۸

و عیاله فإن لم تکن الغلة تکفیه لنفسه و لعیاله فی طعامهم و کسوتهم و حاجتهم فی غیر إسراف فقد حلت له الزکاة فإن کانت غلتها تکفیهم فلا

[۷]

۹۳۵۸- ۷ الکافی، ۳/ ۵۶۱/ ۹/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی عبد اللّه ع قال قد تحل الزکاة لصاحب السبعمائة و تحرم علی صاحب الخمسین درهما فقلت له و کیف [یکون] هذا قال إذا کان صاحب السبعمائة له عیال کثیر فلو قسمها بینهم لم تکفه فلیعف عنها نفسه- و لیأخذها لعیاله و أما صاحب الخمسین فإنه تحرم علیه إذا کان وحده و هو محترف یعمل بها و هو یصیب منها ما یکفیه [إن شاء اللّه]

[۸]

اشارة

۹۳۵۹- ۸ التهذیب، ۴/ ۴۸/ ۱/ ۱ ابن محبوب عن العباس عن علی عن الحسن بن سعید عن زرعة عن سماعة قال سألته عن الزکاة لمن

یصلح أن یأخذها قال هی تحل للذین وصف اللّه تعالی فی کتابه لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکِینِ وَ الْعامِلِینَ عَلَیْها وَ الْمُؤَلَّفَهِٔ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِینَ- وَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ فَرِیضَهًٔ مِنَ اللّهِ و قد تحل الزکاهٔ لصاحب السبعمائهٔ- و تحرم علی صاحب خمسین درهما الحدیث و زاد فی آخره قال و سألته عن الزکاهٔ هل تصلح لصاحب الدار و الخادم الحدیث کما مر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۶۹

بیان

إسناد هذا الحدیث فی نسخ التهذیب علی ما وجدناه هکذا ابن محبوب عن العباس عن علی بن الحسن عن سعید و الظاهر أنه سهو و إن الصحیح ما ذکرناه و المراد بالعباس العباس بن المعروف و بعلی علی بن مهزیار

[۹]

اشارهٔ

۹۳۶۰- ۹ الکافی، ۳/ ۵۶۱/ ۸/ ۱ القمیان عن صفوان عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل له ثمانمائهٔ درهم و لابن له مائتا درهم و له عشر من العیال و هو یقوتهم منها قوتا شدیدا و لیست له حرفهٔ بیده إنما یستبضعها فیغیب عنه الأشهر ثم یأکل من فضلها أ تری له إذا حضرت الزکاهٔ أن یخرجها من ماله فیعود بها علی عیاله یسبغ علیهم بها النفقهٔ قال نعم و لکن یخرج منها الشیء الدرهم

بیان

قوتا شدیدا أی ذا شدهٔ و ضیق یستبضعها یجعلها بضاعهٔ فیعود بها یجود و یتفضل یسبغ بالباء الموحدهٔ بین المهملهٔ و المعجمهٔ من الإسباغ بمعنی التوسیع و فی بعض النسخ لیسع یخرج منها الشیء یعنی إلی غیر عیاله و کأنه علی الاستحباب دون الإیجاب و لعل جواز إنفاق الرجل من زکاهٔ ماله علی عیاله حیث یجوز مختص بالزائد علی القدر الضروری کما هو منطوق هذه الأخبار بل هو مختص أیضا بزکاهٔ مال التجارهٔ لاختصاص موارد هذا الحکم بها أو العیال فیها مختص بما عدا من تجب علیه نفقته لما یأتی من عدم جواز إعطائها من تجب علیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۷۰

نفقته و بالجملهٔ فتعمیم الحکم فی هذه الأمور مطلقا مما لا وجه له

[۱۰]

اشارهٔ

۹۳۶۱- ۱۰ الکافی، ۳/ ۵۶۰/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن بکر بن صالح عن الحسن بن علی عن إسماعیل بن عبد العزیز عن أبیه عن الفقیه،

۲/ ۳۴/ ۱۶۳۰ أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل من أصحابنا له ثمانمائة درهم و هو رجل خفاف و له عیال کثیر أ له أن یأخذ من الزکاة فقال یا أبا محمد أ یربح فی دراهمه ما یقوت به عیاله و یفضل قال قلت نعم قال کم یفضل قلت لا أدری قال إن کان یفضل عن القوت مقدار نصف القوت- فلا- یأخذ الزکاة و إن کان أقل من نصف القوت أخذ الزکاة قلت فعلیه فی ماله زکاة تلزمه قال بلی قلت کیف یصنع قال یتوسع بها علی عیاله فی طعامهم و کسوتهم و إن بقی منها شیء یناوله غیرهم و ما أخذ من الزکاة فضه علی عیاله حتی یلحقهم بالناس

بیان

فضه بالفاء و تشدید المعجمة أی وزعه و قسمه علیهم حتی یلحقهم بالناس أی یغنیهم و یرفع عنهم الحاجة

[۱۱]

۹۳۶۲- ۱۱ الکافی، ۳/ ۵۶۱/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۷۱

صفوان بن یحیی عن البجلی عن أبی الحسن الأول ع قال سألته عن الرجل یکون أبوه أو عمه أو أخوه یکفیه مئونته أ یأخذ من الزکاة فیتوسع به إن کانوا لا یوسعون علیه فی کل ما یحتاج إلیه فقال لا بأس

[۱۲]

اشارة

۹۳۶۳- ۱۲ الکافی، ۳/ ۵۶۱/ ۶/ ۱ صفوان عن ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل تکون له ثلاثمائة درهم أو أربعمائة درهم و له عیال و هو یحترف فلا- یصیب نفقته فیها أ یکب فیأکلها و لا یأخذ الزکاة أو یأخذ الزکاة قال لا بل ینظر إلی فضلها فیقوت بها نفسه و من وسعه ذلک من عیاله و یأخذ البقیة من الزکاة و یتصرف بها [بهذه] لا ینفقها

بیان

الإکباب الإقبال

[۱۳]

اشارة

۹۳۶۴- ۱۳ الکافی، ۳/ ۵۶۲/ ۱۱/ ۱ العدة عن أحمد عن الحسین عن أخیه الحسن عن زرعة عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته

عن الرجل یکون له الدراهم یعمل بها و قد وجبت علیه فیها الزکاة و یکون فضله الذی یکتسب بماله کفاف عیاله لطعامهم و کسوتهم و لا یسعهم لأدمهم و إنما هو ما یقوتهم فی الطعام و الکسوة- قال فلینظر إلی زکاة ماله ذلک فلیخرج منها شیئا قل أو کثر فلیعطه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۷۲

بعض من تحل له الزکاة و لیعد بما بقی من الزکاة علی عیاله فلیشتر بذلک إدامهم و ما یصلح لهم من طعامهم فی غیر إسراف و لا یأکل هو منه فإنه رب فقیر أسرف من غنی فقلت کیف یکون الفقیر أسرف من الغنی- فقال إن الغنی ینفق مما أوتی و الفقیر ینفق من غیر ما أوتی

بیان

یستفاد من هذا الحدیث أن الفقیر إذا کان یأخذ و ینفق فیما ینفق فیه الغنی مما لا حاجة مهمة تدعو إلیه فهو مسرف فی ذلک الإنفاق و إن کان الغنی قد یکون غیر مسرف فیه

[۱۴]

۹۳۶۵- ۱۴ الکافی، ۳/ ۵۶۲/ ۱۰/ ۱ علی عن أبیه عن إسماعیل بن عبد العزیز عن أبیه قال دخلت أنا و أبو بصیر علی أبی عبد اللّه ع فقال له أبو بصیر إن لنا صدیقا و هو رجل صدوق یدین اللّه بما ندین به فقال من هذا یا أبا محمد الذی تزکیه فقال العباس بن الولید بن صبیح فقال رحم اللّه الولید بن صبیح ما له یا أبا محمد قال جعلت فداک له دار تساوی أربعة آلاف درهم و له جاریة و له غلام یستقی علی الجمل کل یوم ما بین الدرهمین إلی الأربعة سوی علف الجمل و له عیال أ له أن یأخذ من الزکاة قال نعم- قال و له هذه العروض فقال یا أبا محمد فتأمرنی أن آمره أن یبیع داره و هی عزه و مسقط رأسه أو یبیع جاریته التی تقیه الحر و البرد- و تصون وجهه و وجه عیاله أو آمره أن یبیع غلامه و جمله و هی معیشته و قوته- یأخذ الزکاة فهی له حلال و لا یبیع داره و لا غلامه و لا جمله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۷۳

[۱۵]

۹۳۶۶- ۱۵ الکافی، ۳/ ۵۶۱/ ۷/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة التهذیب، ۴/ ۵۱/ ۴/ ۱ الحسین عن حماد عن ابن أذینة عن غیر واحد عن الفقیه، ۲/ ۳۳/ ۱۶۲۷ أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما سألا- عن الرجل له دار و خادم و عبد أ یقبل الزکاة- فقالا نعم إن الدار و الخادم لیستا بمال

[۱۶]

اشارة

۹۳۶۷- ۱۶ التهذیب، ۴/ ۵۲/ ۵/ ۱ الحسین عن یحیی بن عیسی عن سعید بن یسار قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول تحل الزکاة لصاحب الدار و الخادم لأن أبا عبد اللّه ع لم یکن یری الدار و الخادم شیئا

بيان

قوله لأن إلى آخره من كلام الراوي

[۱۷]

۹۳۶۸- ۱۷ الكافي، ۳/ ۵۶۲/ ۱۲/ ۱ العدة عن أحمد عن السراد عن ابن وهب قال قلت لأبي عبد اللّه ع يروون عن النبي ص أن الصدقة لا تحل لغني و لا لذي مرة سوى فقال أبو عبد اللّه

الوافي، ج ۱۰، ص: ۱۷۴

ع لا تصلح لغني

[۱۸]

اشارة

۹۳۶۹- ۱۸ الفقيه، ۳/ ۱۷۷/ ۳۶۷۱ قيل للصادق ع إن الناس يروون عن رسول اللّه ص أنه قال إن الصدقة لا تحل لغني و لا لذي مرة سوى فقال ع قد قال لغني و لم يقل لذي مرة سوى

بيان

المرة بالكسر القوة و الشدة و السوي الصحيح الأعضاء أقول ذكر الغني يغني عن ذكر ذي المرة السوي و لذا لم يقله و ذلك لأن الغناء قد يكون بالقوة و الشدة كما يكون بالمال و لو فرض رجل لا تغنيه القوة و الشدة فهو فقير محتاج لا وجه لمنعه من الصدقة فبناء المنع على الغناء ليس إلا

[۱۹]

۹۳۷۰- ۱۹ الكافي، ۳/ ۵۶۰/ ۲/ ۱ حماد عن حريز عن زرارة عن أبي جعفر ع قال سمعته يقول إن الصدقة لا تحل لمحترف و لا لذي مرة سوي قوي فتنزهوا عنها

[۲۰]

۹۳۷۱- ۲۰ التهذيب، ۴/ ۵۱/ ۱/ ۱ التيملي عن شعر عن الغنوي قال قلت لأبي عبد اللّه ع يروى عن النبي ص أنه قال لا تحل الصدقة لغني و لا لذي مرة سوى فقال لا تصلح لغني قال فقلت له الرجل يكون له ثلاثمائة درهم في بضاعته و له عيال فإن أقبل عليها أكلها عياله و لم يكتفوا بربحها قال فلينظر ما يستفضل منها فيأكله هو و من يسعه ذلك و ليأخذ لمن لم يسعه من عياله

الوافي، ج ۱۰، ص: ۱۷۵

[۲۱]

۹۳۷۲- ۲۱ التهذیب، ۴/ ۵۱/ ۲/ ۱ التیملی عن علی بن إبراهیم عن حماد عن حریز عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع فإن کان بالمصر غیر واحد قال فأعطهم إن قدرت جمیعا قال ثم قال لا یحل لمن کانت عنده أربعون درهما یحول علیها الحول عنده أن یأخذها- و إن أخذها أخذها حراما

[۲۲]

۹۳۷۳- ۲۲ الکافی، ۳/ ۵۴۵/ ۱/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن حسین عمن ذکره عن الفقیه، ۲/ ۳۰/ ۱۶۱۶ أبی عبد اللّه ع فی رجل یعطی زکاة ماله رجلا و هو یری أنه معسر فوجده موسرا قال لا یجزی عنه

[۲۳]

۹۳۷۴- ۲۳ الکافی، ۳/ ۵۴۵/ ۳/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن عثمان عن أبی المغراء عن أبی عبد اللّه ع قال إن اللّه أشرک بین الأغنیاء و الفقراء فی الأموال فلیس لهم أن یصرفوا إلی غیر شرکائهم

[۲۴]

۹۳۷۵- ۲۴ الفقیه، ۲/ ۳۹/ ۱۶۴۲ إسماعیل بن جابر قال قلت لأبی عبد اللّه ع یحل للرجل أن یأخذ الزکاة و هو لا یحتاج إلیها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۷۶

فیتصدق بها قال نعم و قال فی الفطرة مثل ذلک

[۲۵]

۹۳۷۶- ۲۵ الکافی، ۳/ ۵۵۷/ ۱/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن جمیل عن السکونی عن الحکم بن عتیبة قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یعطی الرجل من زکاة ماله یحج بها قال ما للزکاة یحج بها قلت إنه رجل مسلم أعطی رجلا مسلما فقال إن کان محتاجا فلیعطه لحاجته و فقره و لا یقول له حج بها یصنع بها بعد ما شاء

[۲۶]

۹۳۷۷- ۲۶ الکافی، ۴/ ۳۱۳/ ۳/ ۱ الخمسة قال بعثنی عمر بن یزید إلی أبی جعفر الأحول بدراهم و قال قل له إن أراد أن یحج بها فلیحج و إن أراد أن ینفقها فلینفقها قال فأنفقها و لم یحج قال حماد فذکر ذلک أصحابنا لأبی عبد اللّه ع قال وجدتم الشیخ فقیها

[۲۷]

اشارة

۹۳۷۸- ۲۷ الکافی، ۳/ ۵۵۶/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن النضر عن عاصم بن حمید عن أبی بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن شیخا من أصحابنا یقال له عمر سأل عیسی بن أعین و هو محتاج فقال له عیسی أما إن عندی من الزکاة و لکن لا أعطیک منها فقال له و لم قال لأنی رأیتک اشتریت لحما و تمرا فقال إنما ربحت درهما فاشتریت بدانقین لحما و بدانقین تمرا و رجعت بدانقین لحاجة- قال فوضع أبو عبد اللّه ع یده علی جبهته ساعة ثم رفع رأسه ثم قال إن اللّه نظر فی أموال الأغنیاء ثم نظر فی الفقراء فجعل فی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۷۷

أموال الأغنیاء ما یکتفون به و لو لم یکفهم لزادهم بلی فلیعطه ما یأکل و یشرب و یکتسی و یتزوج و یتصدق و یحج

بیان

فی بعض النسخ العدة مکان محمد

[۲۸]

۹۳۷۹- ۲۸ الکافی، ۳/ ۵۵۶/ ۳/ ۱ محمد عن الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال سأله رجل و أنا جالس فقال إنی أعطی من الزکاة فأجمعه حتی أحج به فقال نعم یأجر اللّه من یعطیک

[۲۹]

۹۳۸۰- ۲۹ الکافی، ۳/ ۵۵۶/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا أخذ الرجل الزکاة فهی کماله یصنع به ما شاء قال و قال إن اللّه فرض للفقراء فی أموال الأغنیاء فریضة لا یحمدون بأدائها و هی الزکاة فإذا هی وصلت إلی الفقیر فهی بمنزلة ماله یصنع بها ما شاء فقلت یتزوج بها و یحج منها قال نعم هی ماله قلت فهل یؤجر الفقیر إذا حج من الزکاة کما یؤجر الغنی صاحب المال قال نعم

[۳۰]

۹۳۸۱- ۳۰ التهذیب، ۵/ ۴۶۰/ ۲۴۸/ ۱ حماد عن الفقیه، ۲/ ۴۲۷/ ۲۸۷۹ حریز عن الفقیه، ۲/ ۳۵/ ۱۶۳۲ محمد قال سألت أبا عبد اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۷۸

ع عن الصرورة أ یحج من الزکاة قال نعم

[۳۱]

۹۳۸۲- ۳۱ الفقیه، ۲/ ۳۵/ ۱۶۳۳ قال علی بن یقطین لأبی الحسن الأول ع عندی المال من الزکاة أ فأحج به موالی و أقاربی قال نعم لا بأس

[۳۲]

۹۳۸۳- ۳۲ الکافی، ۳/ ۵۵۷/ ۲/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن عمرو عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یجتمع عنده من الزکاة الخمسمائة و الستمائة یشتری منها نسمة و یعتقها قال إذا یظلم قوما آخرین حقوقهم ثم مکث ملیا ثم قال إلا أن یکون عبدا مسلما فی ضرورة فلیشتره و یعتقه

[۳۳]

۹۳۸۴- ۳۳ الکافی، ۳/ ۵۵۷/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن مروان بن مسلم عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أخرج زکاة ماله ألف درهم فلم یجد موضعا یدفع ذلک إلیه فنظر إلی مملوک یباع فیمن یزید فاشتراه بتلک الألف التی أخرجها من زکاته فأعتقه هل یجوز له ذلک قال نعم لا بأس بذلک- قلت فإنه لما أن أعتق و صار حرا اتجر و احترف فأصاب مالا ثم مات

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۷۹

و لیس له وارث فمن یرثه إذا لم یکن له وارث قال یرثه الفقراء المؤمنون الذین یستحقون الزکاة لأنه إنما اشتری بمالهم

[۳۴]

۹۳۸۵- ۳۴ الکافی، ۳/ ۵۶۳/ ۱۴/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن البجلی قال قلت لأبی الحسن ع رجل مسلم مملوک و مولاه رجل مسلم و له مال یزکیه و للمملوک ولد صغیر حر أ یجزی مولاه أن یعطی ابن عبده من الزکاة فقال لا بأس

[۳۵]

۹۳۸۶- ۳۵ الکافی، ۳/ ۵۴۹/ ۲/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین و النیسابوریان جمیعا عن صفوان التهذیب، ۹/ ۱۷۰/ ۳۸/ ۱ التیملی عن النخعی و سندی بن محمد عن صفوان عن البجلی قال سألت أبا الحسن ع عن رجل عارف فاضل توفی و ترک علیه دینا قد ابتلی به لم یکن بمفسد و لا مسرف و لا معروف بالمسألة هل یقضی عنه من الزکاة الألف و الألفان قال نعم

[۳۶]

۹۳۸۷- ۳۶ الکافی، ۳/ ۵۴۹/ ۳/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أحمد بن عائذ عن أبی خدیجة عن أبی عبد اللّه ع قال ذریة الرجل المسلم إذا مات یعطون من الفطرة و الزکاة کما کان یعطی أبوهم حتی یبلغوا فإذا بلغوا و عرفوا ما کان أبوهم یعرف أعطوا و إن نصبوا لا یعطوا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۸۰

[۳۷]

۹۳۸۸- ۳۷ الکافی، ۳/ ۵۴۸/ ۱/ ۲ الأربعة عن أبی بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل یموت و یترک العیال أ یعطون من الزکاة- فقال نعم حتی ینشئوا و یبلغوا و یسألوا من أین کانوا یعیشون إذا قطع ذلک عنهم فقلت إنهم لا یعرفون فقال یحفظ فیهم میتهم و یحبب إلیهم دین أبیهم فلا یلبثون أن یهتموا بدین أبیهم فإذا بلغوا و عدلوا إلی غیرکم فلا تعطوهم

[۳۸]

۹۳۸۹- ۳۸ الکافی، ۳/ ۵۵۲/ ۱/ ۱ العدة عن أحمد عن السراد عن أبی محمد الوابشی عن أبی عبد اللّٰه ع قال سأله بعض أصحابنا عن رجل اشتری أباه من الزکاة زکاة ماله قال اشتری خیر رقبة لا بأس بذلک

[۳۹]

۹۳۹۰- ۳۹ الکافی، ۳/ ۵۵۳/ ۲/ ۱ القمیان عن صفوان عن إسحاق قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن رجل علی أبیه دین و لابنه مئونة أ یعطی أباه من زکاته یقضی دینه قال نعم و من أحق من أبیه

[۴۰]

۹۳۹۱- ۴۰ الکافی، ۳/ ۵۵۳/ ۳/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّٰه ع رجل حلت علیه الزکاة و مات أبوه و علیه دین أ یؤدی زکاته فی دین أبیه و للابن مال کثیر فقال إن کان أبوه أورثه مالا ثم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۸۱

ظهر علیه دین لم یعلم به یومئذ فیقضیه عنه قضاه من جمیع المیراث و لم یقضه من زکاته و إن لم یکن أورثه مالا لم یکن أحد أحق بزکاته من دین أبیه فإذا أداها فی دین أبیه علی هذا الحال أجزأت عنه

[۴۱]

۹۳۹۲- ۴۱ الکافی، ۳/ ۵۵۲/ ۷/ ۱ محمد و محمد بن عبد اللّٰه عن عبد اللّٰه بن جعفر عن أحمد بن حمزة قال قلت لأبی الحسن ع رجل من موالیک له قرابة کلهم یقول بک و له زکاة أ یجوز أن یعطیهم جمیع زکاته قال نعم

[۴۲]

اشارة

۹۳۹۳- ۴۲ الکافی، ۳/ ۵۵۲/ ۸/ ۱ التهذیب، ۴/ ۵۴/ ۲/ ۱ محمد بن أبی عبد اللّٰه عن سهل عن علی بن مهزیار عن أبی الحسن ع قال سألته عن الرجل یضع زکاته کلها فی أهل بیته و هم یتولونک قال نعم

بیان

أرید بالقرابة و أهل البیت فی الخبرین من لا تجب نفقته علیه من عیاله أو محمول علی حال الاضطرار لما یأتی من عدم جواز إعطائها العیال الواجب نفقتهم علیه إلا مع قلة بضاعته و کثرة عیاله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۸۳

باب ۱۷ أن الزکاة لا تعطی من تجب نفقته علی المعطی و لا غیر العارف و لا شارب الخمر

[۱]

اشارة

۹۳۹۴- ۱ الکافی، ۳/ ۵۵۱/ ۱/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن علی بن الحکم عن عبد الملک بن عتبة عن إسحاق بن عمار عن أبی الحسن موسی ع قال قلت له لی قرابة أنفق علی بعضهم و أفضل بعضهم فیأتینی إبان الزکاة أ فأعطیهم منها قال مستحقون لها قلت نعم- قال هم أفضل من غیرهم أعطهم قال قلت فمن ذا الذی یلزمنی من ذوی قرابتی حتی لا أحسب الزکاة علیه قال أبوک و أمک قلت أبی و أمی قال الوالدان و الولد

بیان

الإبان بکسر الهمزة و تشدید الباء الموسم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۸۴

[۲]

۹۳۹۵- ۲ الکافی، ۳/ ۵۵۲/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن البجلی عن أبی عبد اللّه ع قال خمسة لا یعطون من الزکاة شیئا الأب و الأم و الولد و المرأة و المملوک و ذلک أنهم عیاله لازمون له

[۳]

۹۳۹۶- ۳ الکافی، ۳/ ۵۵۲/ ۶/ ۱ القمی و غیره عن محمد بن أحمد عن محمد بن عبد الحمید عن أبی جمیلة عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع قال فی الزکاة یعطی منها الأخ و الأخت و العم و العمة و الخال و الخالة و لا یعطی الجد و لا الجدة

[۴]

اشارة

۹۳۹۷- ۴ التهذیب، ۴/ ۵۷/ ۱۰/ ۱ التیملی عن عبد الرحمن بن أبی هاشم عن أبی خدیجة عن أبی عبد اللّه ع قال لا تعط من الزکاة أحدا ممن تعول- و قال إذا کان لرجل خمسمائة درهم و کان عیاله کثیرا قال لیس علیه زکاة ینفقها علی عیاله یزیدها فی نفقتهم و فی کسوتهم و فی طعام لم یکونوا یطعمونه و إن لم یکن له عیال و کان وحده فلیقسمها فی قوم لیس بهم بأس أعفاء عن المسألة لا یسألون أحدا شیئا- و قال لا- تعطین قرابتک الزکاة کلها و لکن أعطهم بعضا و اقسم بعضا فی سائر المسلمین- و قال الزکاة تحل لصاحب الدار و الخادم و من کان له خمسمائة درهم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۸۵
بعد أن یکون له عیال و یجعل زکاة الخمسمائة زیادة فی نفقة عیاله یوسع علیهم

بیان

حمل فی الإستبصار إعطاء البعض دون الکل علی الاستحباب لما مر من جواز إعطاء الکل للقرابة و یحتمل أن یراد بقرابته هنا عیاله الذین کانت فیهم کثرة کما دل علیه أول الحدیث

[۵]

اشارة

۹۳۹۸- ۵ الکافی، ۳/ ۵۵۲/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن عمران بن إسماعیل عن عمران القمی قال کتبت إلی أبی الحسن الثالث ع أن لی ولدا رجالا و نساء أ فیجوز أن أعطیهم من الزکاة شیئا فکتب إن ذلک جائز لک

بیان

حمله فی التهذیبین علی اختصاصه بالسائل و من حاله کحاله فی أن بضاعته لا تفی بنفقة عیاله

[۶]

اشارة

۹۳۹۹- ۶ الکافی، ۳/ ۵۵۲/ ۱۰/ ۱ القمی و غیره عن محمد بن أحمد عن بعض أصحابنا عن محمد بن جزک قال سألت الصادق ع
الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۸۶
أدفع عشر مالی إلی ولد ابنی فقال نعم لا بأس

بیان

إن أراد بعشر ماله الزکاة کما هو الظاهر من الکافی فینبغی حمله علی حال الضرورة أو یبنی علی أن ولد الولد ممن لا تجب نفقته فإن فی ذلک اشتباها و إن أراد أن یشاور معه ع فی هبة أو وصیة و لم یکن سؤالا عن الزکاة فلا ینافی ما قررناه

[۷]

۹۴۰۰- ۷ الکافی، ۳/ ۵۵۱/ ۲/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن المثنی عن أبی بصیر قال سأله رجل و أنا أسمع فقال أعطی قرابتی من زکاة مالی و هم لا یعرفون فقال لا تعط الزکاة إلا مسلما و أعطهم من غیر ذلک- ثم قال أبو عبد اللّه ع أ ترون أنما فی المال الزکاة وحدها ما فرض اللّه فی المال من غیر الزکاة أکثر تعطی منه القرابة و المعترض لک ممن یسألک فتعطیه ما لم تعرفه بالنصب فإذا عرفته بالنصب فلا تعطه إلا أن تخاف لسانه فتشتری دینک و عرضک منه

[۸]

۹۴۰۱- ۸ الکافی، ۳/ ۵۵۱/ ۳/ ۱ العدة عن سهل عن ابن عیسی عن البزنطی قال سألت الرضا ع عن الرجل له قرابة و موال و أتباع یحبون أمیر المؤمنین ع و لیس یعرفون صاحب هذا الأمر أ یعطون من

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۸۷

الزکاة قال لا

[۹]

۹۴۰۲- ۹ الکافی، ۳/ ۵۵۱/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۴/ ۵۵/ ۵/ ۱ الحسین عن النضر عن زرعة التهذیب، عن سماعة و محمد بن أبی نصر ش عن أبی بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرجل تکون له الزکاة و له قرابة محتاجون غیر عارفین أ یعطیهم من الزکاة قال لا و لا کرامة لا یجعل الزکاة وقایة لماله یعطیهم من غیر الزکاة إن أراد

[۱۰]

۹۴۰۳- ۱۰ الکافی، ۳/ ۵۴۷/ ۶/ ۱ العدة عن أحمد عن إسماعیل بن سعد الأشعری عن الرضا ع قال سألته عن الزکاة هل توضع فیمن لا یعرف قال لا و لا زکاة الفطر

[۱۱]

اشارة

۹۴۰۴- ۱۱ الکافی، ۳/ ۵۵۵/ ۱۱/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن النضر عن یحیی بن عمران عن ابن مسکان عن ضریس قال سأل المدائنی أبا جعفر ع فقال إن لنا زکاة نخرجها من أموالنا ففیمن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۸۸

نضعها فقال فی أهل ولایتک فقال إنی فی بلاد لیس فیها أحد من أولیائک فقال ابعث بها إلی بلدهم تدفع إلیهم و لا تدفعها إلی قوم إن دعوتهم غدا إلی أمرک لم یجیبوک کان و اللّه أربح

بیان

کأنه أراد دعوتهم إلی الجهاد معک و نصره دینک لم یجیبوک لأنهم لم یدینوا بدینک کان و اللّه أربح یعنی إن بعثها إلی بلد الأولیاء أربح من إعطائها أهل البلد الذین هذا حالهم و فی بعض النسخ و کان و اللّه الذبح و لعل المراد به أنک إن أعطیت أهل البلد لم تجد من یعینک و فی ذلک القتل بأیدی الأعداء إن ظهر أمرک

[۱۲]

۹۴۰۵- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۴۶/ ۱۲/ ۱ سعد عن إبراهیم بن إسحاق عن عبد اللّه بن حماد الأنصاری عن أبان عن یعقوب بن شعیب الحداد عن العبد الصالح ع قال قلت له الرجل منا یکون فی أرض منقطعة کیف یصنع بزکاة ماله قال یضعها فی إخوانه و أهل ولایته قلت فإن لم یحضره منهم فیها أحد قال یبعث بها إلیهم قلت فإن لم یجد من یحملها إلیهم قال یدفعها إلی من لا ینصب قلت

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۸۹

فغیرهم قال ما لغیرهم إلا الحجر

[۱۳]

۹۴۰۶- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۵۲/ ۶/ ۱ التیملی عن إبراهیم بن هاشم عن حماد عن حریز عن زرارة و محمد عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما قالا الزکاة لأهل الولایة قد بین اللّه لکم موضعها فی کتابه

[۱۴]

۹۴۰۷- ۱۴ التهذیب، ۴/ ۵۲/ ۱۳/ ۱ سعد عن بعض أصحابنا عن محمد بن جمهور عن إبراهیم الأوسی عن الرضا ع قال سمعت أبی یقول کنت عند أبی یوما فأتاه رجل فقال إنی رجل من أهل الری- و لی زکاة فإلی من أدفعها فقال إلینا فقال أ لیس الصدقة محرمة علیکم فقال بلی إذا دفعتها إلی شیعتنا فقد دفعتها إلینا- فقال إنی لا أعرف لها أحدا فقال فانتظر بها سنة قال فإن لم أصب لها أحدا قال انتظر بها سنتین حتی بلغ أربع سنین ثم قال له إن لم تصب لها أحدا قال انتظر بها سنتین حتی بلغ أربع سنین ثم قال له إن لم تصب لها أحدا فصرها صررا و اطرحها فی البحر فن اللّه عز و جل حرم أموالنا و أموال شیعتنا علی عدونا

[۱۵]

۹۴۰۸- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۵۳/ ۱۱/ ۱ الصفار عن علی بن بلال قال کتبت إلیه أسأله هل یجوز أن أدفع زکاة المال و الصدقة إلی محتاج غیر أصحابی فکتب لا تعط الصدقة و الزکاة إلا أصحابک

[۱۶]

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج ۱۰، ص: ۱۸۹

۹۴۰۹- ۱۶ التهذیب، ۴/ ۵۳/ ۱۲/ ۱ عنه عن یعقوب بن یزید عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۰

محمد بن عمر عن محمد بن عذافر عن عمر بن یزید قال سألته عن الصدقة علی النصاب و علی الزیدیة فقال لا تصدق علیهم بشیء و لا تسقهم من الماء إن استطعت و قال الزیدیة هم النصاب

[۱۷]

۹۴۱۰- ۱۷ التهذیب، ۴/ ۵۳/ ۱۳/ ۱ عنه عن محمد بن عیسی عن إبراهیم بن عبد الحمید عن ابن أبی یعفور قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک ما تقول فی الزکاة لمن هی قال فقال هی لأصحابک قال قلت فإن فضل منهم فقال فأعد علیهم قال قلت فإن فضل عنهم قال فأعد علیهم قال قلت فإن فضل منهم قال فأعد علیهم قلت فیعطی السؤال منها شیئا قال فقال لا- و اللّه إلا التراب إلا أن ترحمه فإن رحمته فأعطه کسرة ثم أومی بیده فوضع إبهامه علی أصول أصابعه

[۱۸]

۹۴۱۱- ۱۸ الکافی، ۳/ ۵۴۵/ ۱/ ۲ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة و بکیر و محمد و الفضیل و العجلی عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما قالا فی الرجل یکون فی بعض هذه الأهواء الحروریة و المرجئة و العثمانیة و القدریة ثم یتوب و یعرف هذا الأمر و یحسن رأیه أ یعید کل صلاة صلاها أو صوم أو زکاة أو حج أو لیس علیه إعادة شیء من ذلک قال لیس علیه إعادة شیء من ذلک غیر الزکاة لا بد أن یؤدیها لأنه وضع الزکاة فی غیر موضعها و إنما موضعها أهل الولایة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۱

[۱۹]

۹۴۱۲- ۱۹ الکافی، ۳/ ۵۴۶/ ۵/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة قال کتب إلی أبو عبد اللّه ع أن کل عمل عمله الناصب فی حال ضلاله أو حال نصبه ثم من اللّه علیه و عرفه هذا الأمر فإنه یؤجر علیه و یکتب له إلا الزکاة فإنه یعیدها لأنه وضعها فی غیر موضعها و إنما موضعها أهل الولایة- و أما الصلاة و الصوم فلیس علیه قضاؤهما

[۲۰]

۹۴۱۳- ۲۰ الکافی، ۳/ ۵۴۶/ ۴/ ۱ التهذیب، ۴/ ۵۲/ ۷/ ۱ الثلاثة عن جمیل بن دراج عن الولید بن صبیح قال قال لی شهاب بن عبد ربه أقرئ أبا عبد اللّه ع عنی السلام و أعلمه إنه یصیبنی فزع فی منامی قال فقلت له إن شهابا یقرئک السلام و یقول لک إنه یصیبه فزع فی منامه قال قل له فلیزک ماله قال فأبلغت شهابا ذلک فقال لی فتبلغه عنی فقلت نعم فقال قل له إن الصبیان فضلا عن الرجال لیعلمون أنی أزکی مالی فأبلغته فقال أبو عبد اللّه ع قل له إنک تخرجها و لا تضعها مواضعها

[۲۱]

۹۴۱۴- ۲۱ الکافی، ۳/ ۵۴۶/ ۲/ ۱ الأربعة عن عبید بن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل عارف أدی زکاته إلی غیر أهلها زمانا هل علیه أن یؤدیها ثانیة إلی أهلها إذا علمهم قال نعم قلت فإن لم یعرف لها أهلا فلم یؤدها أو لم یعلم أنها علیه فعلم بعد ذلک قال یؤدیها إلی أهلها لما مضی قال قلت له فإنه لم یعلم أهلها فدفعها إلی من لیس هو

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۲

لها بأهل و قد کان طلب و اجتهد ثم علم بعد ذلک سوء ما صنع قال لیس علیه أن یؤدیها مرة أخری

[۲۲]

۹۴۱۵- ۲۲ الکافی، ۳/ ۵۴۶/ ۲/ ۱ و روی زرارة مثله غیر أنه قال إن اجتهد فقد بریء و إن قصر فی الاجتهاد فی الطلب فلا

[۲۳]

اشارة

۹۴۱۶- ۲۳ الکافی، ۳/ ۵۴۶/ ۳/ ۱ حماد عن حریز عن زرارة و محمد عن أبی عبد اللّه ع قال الزکاة و الصدقة لا یحابی بها قریب و لا یمنعها بعید

بیان

یعنی أنهما سیان فیها لأنها حق اللّه لیس للمعطی أن یؤثر بها قریبه لقربه أو یمنع البعید لبعده إلا أن یکون القریب أحق

[۲۴]

۹۴۱۷- ۲۴ الکافی، ۳/ ۵۶۳/ ۱۵/ ۱ علی عن التهذیب، ۴/ ۵۲/ ۹/ ۱ العبیدی عن داود الصرمی قال سألته عن شارب الخمر یعطی من الزکاة شیئا قال لا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۳

باب ۱۸ أن الزکاة لا تحل لبنی هاشم إلا ممن هو منهم أو عند الضرورة

[۱]

۹۴۱۸- ۱ الکافی، ۴/ ۵۸/ ۱/ ۱ الأربعة عن صفوان عن عیص بن القاسم عن أبی عبد اللّه ع قال إن أناسا من بنی هاشم أتوا رسول اللّه ص فسألوه أن یستعملهم علی صدقات المواشی و قالوا یکون لنا هذا السهم الذی جعله اللّه تعالی للعاملین علیها- فنحن أولی به فقال رسول اللّه ص یا بنی عبد المطلب إن الصدقة لا- تحل لی و لا لکم و لکنی قد وعدت الشفاعة- ثم قال أبو عبد اللّه ع أشهد لقد وعدها رسول اللّه ص فما ظنکم یا بنی عبد المطلب إذا أخذت بحلقة باب الجنة- أ ترونی مؤثرا علیکم غیرکم

[۲]

۹۴۱۹- ۲ الکافی، ۴/ ۵۸/ ۲/ ۱ الأربعة عن محمد و زرارة و أبی بصیر عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قالا قال رسول اللّه ص

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۴

إن الصدقة أوساخ أیدی الناس و إن اللّه قد حرم علی منها و من غیرها ما قد حرمه و إن الصدقة لا تحل لبنی عبد المطلب ثم قال أما و اللّه لو قد قمت علی باب الجنة ثم أخذت بحلقته لقد علمتم أنی لا أؤثر علیکم فارضوا لأنفسکم بما رضی اللّه و رسوله لکم قالوا قد رضینا

[۳]

۹۴۲۰- ۳ التهذیب، ۴/ ۵۹/ ۵/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین عن النضر عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال لا تحل الصدقة لولد العباس و لا لنظرائهم من بنی هاشم

[۴]

۹۴۲۱- ۴ التهذیب، ۹/ ۱۵۸/ ۲۸/ ۱ عنه عن أحمد عن البزنطی عن حماد عن المعلی بن خنیس عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول لا تحل الصدقة لأحد من ولد العباس و لا لأحد من ولد علی ع و لا لنظرائهم من ولد عبد المطلب

[۵]

اشارة

۹۴۲۲- ۵ الکافی، ۵/ ۴۸۵/ ۱/ ۲ التهذیب، ۷/ ۳۴۱/ ۲۸/ ۱ الخمسة الفقیه، ۳/ ۱۳۴/ ۳۴۹۷ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنه ذکر أن بریرة کانت عند زوج لها و هی مملوکة فاشترتها عائشة فأعتقتها فخیرها رسول اللّه ص و قال إن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۵

شاءت تقر عند زوجها و إن شاءت فارقته و کان موالیها الذین باعوها- اشترطوا علی عائشة أن لهم ولاءها فقال رسول اللّه ص الولاء لمن أعتق- و تصدق علی بریرة بلحم فأهدته إلی رسول اللّه ص فعلقته عائشة و قالت إن رسول اللّه ص لا یأکل لحم الصدقة فجاء رسول اللّه ص و اللحم معلق فقال ما شأن هذا اللحم لم یطبخ فقالت یا رسول اللّه صدق به علی بریرة و أنت لا تأکل الصدقة فقال هو لها صدقة و لنا هدیة ثم أمر بطبخه فجاء فیها ثلاث من السنن

بیان

السنة الأولی تخییر المعتقة فی فسخ نکاحها و الثانیة أن الولاء لمن أعتق و إن اشترط البائع لنفسه و الثالثة حل الصدقة لبنی هاشم إذا أهداها لهم المتصدق علیه لأنها لیست لهم بصدقة

[۶]

۹۴۲۳- ۶ الکافی، ۴/ ۵۹/ ۳/ ۱ النیسابوریان عن صفوان عن البجلی عن جعفر بن إبراهیم الهاشمی عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له أ تحل الصدقة لبنی هاشم فقال إنما تلک الصدقة الواجبة علی الناس- لا تحل لنا فأما غیر ذلک فلیس به بأس و لو کان کذلک ما استطاعوا إلی أن یخرجوا إلی مکة هذه المیاه عامتها صدقة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۶

[۷]

۹۴۲۴- ۷ الکافی، ۴/ ۵۹/ ۵/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن غیر واحد عن أبان عن الهاشمی التهذیب، ۴/ ۵۸/ ۳/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد عن حماد بن عثمان عن الهاشمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصدقة التی حرمت علی بنی هاشم ما هی فقال هی الزکاة قلت فتحل صدقة بعضهم علی بعض قال نعم

[۸]

۹۴۲۵- ۸ التهذیب، ۴/ ۶۱/ ۱۲/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن ابن أبی عمیر عن البجلی عن أبی عبد اللّه ع أنه قال لو حرمت علینا الصدقة لم یحل لنا أن نخرج إلی مکة لأن کل ماء بین مکة و المدینة فهو صدقة

[۹]

۹۴۲۶- ۹ التهذیب، ۴/ ۵۹/ ۴/ ۱ عنه عن موسی بن الحسن عن محمد بن عبد الحمید عن المفضل بن صالح عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الصدقة التی حرمت علیهم فقال هی الزکاة المفروضة و لم تحرم علینا صدقة بعضنا علی بعض

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۷

[۱۰]

۹۴۲۷- ۱۰ الفقیه، ۲/ ۳۷/ ۱۶۳۸ القاسم بن سلیمان عن أبی عبد اللّه ع قال إن صدقات رسول اللّه ص و صدقات علی ع تحل لبنی هاشم

[۱۱]

۹۴۲۸- ۱۱ الفقیه، ۲/ ۳۸/ ۱۶۳۹ و روی الحلبی أن فاطمة ع جعلت صدقاتها لبنی هاشم و بنی عبد المطلب

[۱۲]

۹۴۲۹- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۶۰/ ۷/ ۱ التیملی عن جعفر بن محمد بن حکیم عن جمیل بن دراج عن أبی عبد اللّه ع قال سألته هل تحل لبنی هاشم الصدقة قال لا قلت تحل لموالیهم قال تحل لموالیهم و لا تحل لهم إلا صدقات بعضهم علی بعض

[۱۳]

۹۴۳۰- ۱۳ الکافی، ۴/ ۵۹/ ۴/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن الحسین عن معلی بن النعمان عن سعید الأعرج قال قلت لأبی عبد اللّه ع أ تحل الصدقة لموالی بنی هاشم فقال نعم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۸

[۱۴]

۹۴۳۱- ۱۴ الکافی، ۴/ ۶۰/ ۱۰/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن محمد بن إسماعیل عن ثعلبة بن میمون قال کان أبو عبد اللّه ع یسأل شهابا من زکاته لموالیه و إنما حرمت علیهم الزکاة دون موالیهم

[۱۵]

۹۴۳۲- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۶۱/ ۱۱/ ۱ التیملی عن إبراهیم بن هاشم عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له صدقات بنی هاشم بعضها علی بعض تحل لهم فقال نعم صدقة الرسول ص تحل لجمیع الناس من بنی هاشم و غیرهم و صدقات بعضهم علی بعض تحل لهم و لا تحل لهم صدقات إنسان غریب

[۱۶]

اشارة

۹۴۳۳- ۱۶ التهذیب، ۴/ ۵۹/ ۶/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی عبد اللّه ع قال موالیهم منهم لا تحل الصدقة من الغریب لموالیهم و لا بأس بصدقات موالیهم علیهم ثم قال إنه لو کان العدل ما احتاج هاشمی و لا مطلبی إلی صدقة إن اللّه جعل لهم فی کتابه ما کان فیه سعتهم- ثم قال إن الرجل إذا لم یجد شیئا حلت له المیتة و الصدقة لا تحل لأحد منهم إلا أن لا یجد شیئا و یکون ممن تحل له المیتة

بیان

و لا بأس بصدقات موالیهم علیهم یعنی بعضهم علی بعض أو علی الغرباء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۱۹۹

ما کان فیه سعتهم یعنی به الخمس الممنوع عنهم بالجور و فی نسخ التهذیب و لا تحل لأحد منهم بالواو و لعله من مزیدات النساخ و حمل الموالی علی الممالیک کما فی التهذیب بعید مع أنه لا یجری فی الأخیر لأن المملوک لا یملک شیئا یتصدق به فالأولی أن یحمل علی الکراهة کما فی الإستبصار

[۱۷]

اشارة

۹۴۳۴- ۱۷ الكافی، ۴/ ۵۹/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد و الاثنان عن الوشاء عن أحمد بن عائذ عن أبی خديجة التهذيب، ۴/ ۶۰/ ۸/ ۱ التيملی عن عبد الرحمن بن أبی هاشم عن الفقيه، ۲/ ۳۷/ ۱۶۳۷ أبی خديجة عن أبی عبد اللّه ع قال أعطوا الزكاة من أرادها من بنی هاشم فإنها تحل لهم و إنما تحرم على النبی و على الإمام الذی بعده و على الأئمة ع

بيان

حمله فی التهذيبين على حال الضرورة و أنهم ع بأنفسهم لا يضطرون إلى ذلك أبدا

[۱۸]

اشارة

۹۴۳۵- ۱۸ التهذيب، ۴/ ۶۰/ ۹/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن الفقيه، ۲/ ۳۸/ ۱۶۴۰ ابن بزيع قال بعثت إلى الرضا ع بدنانير من قبل بعض أهلی و كتبت إليه أخبره أن فيها زكاة خمسة

الوافی، ج۱۰، ص: ۲۰۰

و سبعين و الباقی صلة فكتب بخطه قبضت و بعثت إليه دنانير لی و لغيری و كتبت إليه أنها من فطرة العيال فكتب بخطه قبضت

بيان

إنما قبضها ع ليفرقها على من يستحقها لا ليصرفها إلى نفسه

الوافی، ج۱۰، ص: ۲۰۱

باب ۱۹ قسمة الزكاة و غيرها

[۱]

اشارة

۹۴۳۶- ۱ الكافی، ۳/ ۵۵۰/ ۲/ ۱ النيسابوريان عن ابن أبی عمير و صفوان التهذيب، ۴/ ۱۰۱/ ۱۸/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسين عن صفوان عن البجلی قال سألت أبا الحسن ع عن الزكاة- أ يفضل بعض من يعطى ممن لا يسأل على غيره قال نعم يفضل الذی لا يسأل على الذی يسأل

بيان

و ذلك لأن الذى يسأل أكثر نيلا لها فالتفضيل هنا هو عين التعديل

[۲]

اشارة

۹۴۳۷- ۲ الكافى، ۳/ ۵۵۰/ ۵/ ۱ على عن أبيه عن بعض أصحابه عن عنبسة بن مصعب عن أبى عبد اللّه ع قال سمعته يقول أتى النبى ص بشىء فقسمه فلم يسع أهل الصفة جميعا

الوافي، ج ۱۰، ص: ۲۰۲

فخص به أناسا منهم فخاف رسول اللّه ص أن يكون قد دخل قلوب الآخرين شىء فخرج إليهم فقال معذرة إلى اللّه و إليكم يا أهل الصفة إنا قد أوتينا بشىء فأردنا أن نقسمه بينكم فلم يسعكم- فخصصت به أناسا منكم خشينا جزعهم و هلعهم

بيان

الهلع أفحش الجزع

[۳]

۹۴۳۸- ۳ الكافى، ۳/ ۵۵۴/ ۸/ ۱ الثلاثة عن ابن أذينة عن زرارة عن عبد الكريم بن عتبة الهاشمى عن أبى عبد اللّه ع قال الفقيه، ۲/ ۳۱/ ۱۶۱۹ كان رسول اللّه ص يقسم صدقة أهل البوادى فى أهل البوادى و صدقة أهل الحضر فى أهل الحضر و لا يقسمها بينهم بالسوية إنما يقسمها على قدر من يحضرها منهم و ما يرى ليس فى ذلك شىء مؤقت

[۴]

اشارة

۹۴۳۹- ۴ الكافى، ۳/ ۵۵۴/ ۱۰/ ۱ القميان عن صفوان عن ابن مسكان عن الحلبى عن أبى عبد اللّه ع قال لا تحل صدقة المهاجرين للأعراب و لا صدقة الأعراب للمهاجرين

الوافي، ج ۱۰، ص: ۲۰۳

بيان

لعل ذلک لأن أعین فقراء کل موطن ممدودة إلی أموال ذلک الموطن فالأولی أن تصرف إلی أهله و لا تخرج منه و فی الکافی أورد هذین الخبرین فی باب بعث الزکاة من بلد إلی آخر و حکمهما أعم من ذلک کما هو غیر خاف و قد مر و یأتی جواز النقل بل وجوبه إذا لم یکن فی المنقول عنه أهل

[۵]

اشارة

۹۴۴۰- ۵ الکافی، ۳/ ۵۴۹/ ۱/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی التهذیب، ۴/ ۱۰۱/ ۱۹/ ۱ سعد عن إبراهیم بن هاشم عن البزنطی عن عنبسة عن الفقیه، ۲/ ۳۵/ ۱۶۳۱ عبد اللّه بن عجلان السکونی قال قلت لأبی جعفر ع إنی ربما قسمت الشیء بین أصحابی أصلهم به فکیف أعطیهم فقال أعطهم علی الهجرة فی الدین و الفقه و العقل

بیان

إنما رخص له التفضیل علی الفقه و الدین لأنه إنما یصلهم بماله و لیس له ذلک فی قسمة حق اللّه فیهم کما یأتی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۰۴

[۶]

اشارة

۹۴۴۱- ۶ التهذیب، ۶/ ۱۴۶/ ۱/ ۱ الصفار عن القاسانی عن القاسم بن محمد عن المنقری عن حفص بن غیاث قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول و سئل عن قسمة بیت المال فقال أهل الإسلام هم أبناء الإسلام أسوی بینهم فی العطاء و فضائلهم بینهم و بین اللّه- أحملهم کبنی رجل واحد لا یفضل أحد منهم لفضله و صلاحه فی المیراث- علی آخر ضعیف منقوص و قال هذا هو فعل رسول اللّه ص فی بدو أمره و قد قال غیرنا أقدمهم فی العطایا بما قد فضلهم اللّه بسوابقهم فی الإسلام إذ کانوا بالإسلام أصابوا ذلک فأنزلهم اللّه علی مواریث ذوی الأرحام بعضهم أقرب من بعض و أوفر نصیبا لقربه من المیت و إنما ورثوا برحمهم و کذلک کان عمر یفعله

بیان

قد مضی فی کتاب الحجة أن القائم ع إذا ظهر قسم المال بین الرعیة علی السویة و فی باب سیرتهم مع الناس منه أن ذلک حقهم علی الإمام.

و یأتی فی باب أدب المعروف من هذا الکتاب و فی أبواب الخطب من کتاب الروضة کلمات فی بیان ذلک إن شاء اللّه

[۷]

۹۴۴۲- ۷ التهذیب، ۴/ ۱۴۸/ ۳۴/ ۱ التیملی عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن الحکم بن أیمن عن أبی خالد الکابلی قال إن رأیت صاحب هذا الأمر یعطی کل ما فی بیت المال رجلا واحدا فلا یدخلن فی قلبک شیء فإنما یعمل بأمر اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۰۵

[۸]

اشارة

۹۴۴۳- ۸ الکافی، ۳/ ۵۵۰/ ۳/ ۱ علی بن محمد عن إبراهیم بن إسحاق عن محمد بن سلیمان عن عبد اللّه بن سنان قال قال أبو عبد اللّه ع إن صدقة الخف و الظلف تدفع إلی المتجملین من المسلمین فأما صدقة الذهب و الفضة و ما کیل بالقفیز مما أخرجت الأرض فللفقراء المدقعین- قال ابن سنان قلت و کیف صار هذا هکذا قال لأن هؤلاء متجملون یستحیون من الناس فیدفع إلیهم أجمل الأمرین عند الناس و کل صدقة

بیان

الخف کنایة عن الإبل و الظلف عن البقر و الغنم و المدقع کمحسن الملصق بالدقعاء و هو التراب و لعل هذا الحکم مما یختلف باختلاف الأعصار و البلاد فإن بعث التمر و الزبیب إلی المتجملین الیوم و فی بعض البلاد لیس بأدنی من بعث الخف و الظلف

[۹]

۹۴۴۴- ۹ الکافی، ۳/ ۵۴۸/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن أبی ولاد الحناط عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول لا یعطی أحد من الزکاة أقل من خمسة دراهم و هو أقل ما فرض اللّه من الزکاة فی أموال المسلمین فلا تعطوا أحدا من الزکاة أقل من خمسة دراهم فصاعدا

[۱۰]

۹۴۴۵- ۱۰ الکافی، ۳/ ۵۴۸/ ۲/ ۱ عنه عن أحمد عن عبد الملک بن عتبة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۰۶

عن إسحاق بن عمار عن أبی الحسن موسی ع قال قلت له أعطی الرجل من الزکاة ثمانین درهما قال نعم و زده قلت أعطیه مائة قال نعم و أغنه إن قدرت أن تغنیه

[۱۱]

۹۴۴۶- ۱۱ الکافی، ۳/ ۵۴۸/ ۳/ ۱ القمی عن محمد بن أحمد عن الفطحیة عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل کم یعطی الرجل من الزکاة قال قال أبو جعفر ع إذا أعطیت فأغنه

[۱۲]

۹۴۴۷- ۱۲ الکافی، ۳/ ۵۴۸/ ۴/ ۱ الثلاثة عن سعید بن غزوان عن أبی عبد اللّه ع قال تعطیه من الزکاة حتی تغنیه

[۱۳]

۹۴۴۸- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۶۳/ ۴/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن سعید بن غزوان عن أبی عبد اللّه ع قال سألته کم یعطی الرجل الواحد من الزکاة قال أعطه من الزکاة حتی تغنیه

[۱۴]

۹۴۴۹- ۱۴ التهذیب، ۴/ ۶۲/ ۲/ ۱ سعد عن إبراهیم بن إسحاق بن إبراهیم عن عبد اللّه بن حماد الأنصاری عن ابن عمار و ابن بکیر عن أبی عبد اللّه ع قال قال لا یجوز أن تدفع الزکاة أقل من خمسة دراهم فإنها أقل الزکاة

[۱۵]

۹۴۵۰- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۶۳/ ۶/ ۱ عنه عن أحمد بن الحسین بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۰۷

الصقر عن اللؤلؤی عن محمد بن سنان عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع أعطی الرجل من الزکاة مائة درهم قال نعم قلت مائتین قال نعم قلت ثلاثمائة قال نعم قلت أربعمائة قال نعم قلت خمسمائة قال نعم حتی تغنیه

[۱۶]

۹۴۵۱- ۱۶ التهذیب، ۴/ ۶۳/ ۵/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن زیاد بن مروان عن أبی الحسن موسی ع قال أعطه ألف درهم

[۱۷]

۹۴۵۲- ۱۷ التهذیب، ۴/ ۶۳/ ۳/ ۱ ابن عیسی عن الصهبانی قال کتبت إلی الصادق ع هل یجوز لی یا سیدی أن أعطی الرجل من إخوانی من الزکاة الدرهمین و الثلاثة الدراهم فقد اشتبه ذلک علی فکتب ذلک جائز

[۱۸]

اشارة

۹۴۵۳- ۱۸ الفقیه، ۲/ ۱۷/ ۱۶۰۰ الصهبانی أن بعض أصحابنا کتب علی یدی أحمد بن إسحاق إلی علی بن محمد العسکری ع الحدیث بأدنی تفاوت

بيان

أراد بالصادق في الخبر الأول على بن محمد العسكرى ع و أوله في التهذيبين بما فوق النصاب الأول و فيه بعد و الصواب أن يحمل على الرخصة أو الضرورة لكثرة الإخوان و عدم الرجحان

الوافي، ج ۱۰، ص: ۲۰۸

[۱۹]

۹۴۵۴- ۱۹ الكافي، ۳/ ۵۶۳/ ۱۳/ ۱ الخمسة عن أبي عبد اللّه ع قال قلت له ما يعطى المصدق قال ما يرى الإمام و لا يقدر له شيء

[۲۰]

۹۴۵۵- ۲۰ الكافي، ۳/ ۵۵۰/ ۴/ ۱ على عن أبيه عن ابن مرار عن يونس عن على بن أبي حمزة عن أبي إبراهيم ع قال قلت له الرجل يعطى الألف درهم من الزكاة فيقسمها فيحدث نفسه أن يعطى الرجل منها ثم يبدو له فيعزله فيعطى غيره قال لا بأس به

[۲۱]

اشارة

۹۴۵۶- ۲۱ الكافي، ۳/ ۵۵۰/ ۶/ ۱ الثلاثة عن حسين عمن ذكره عن أبي عبد اللّه ع أو أبي الحسن ع في الرجل يأخذ الشيء للرجل ثم يبدو له فيجعله لغيره قال لا بأس به

بيان

يأخذ الشيء يعنى من ماله أو من مال غيره و لكن هو الذى عين المعطى له دون صاحب المال فلا ينافي ما يأتى

[۲۲]

۹۴۵۷- ۲۲ الكافي، ۳/ ۵۵۵/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن على بن الحكم عن أبان عن سعيد بن يسار قال قلت لأبي عبد اللّه ع الرجل يعطى الزكاة يقسمها في أصحابه أ يأخذ منها شيئا قال نعم

الوافي، ج ۱۰، ص: ۲۰۹

[۲۳]

۹۴۵۸- ۲۳ الكافي، ۳/ ۵۵۵/ ۲/ ۱ الثلاثة عن حسين عن أبي إبراهيم ع في رجل أعطى مالا يفرقه فيمن يحل له أ له أن يأخذ منه شيئا لنفسه و إن لم يسم له قال يأخذ منه لنفسه مثل ما يعطى غيره

[۲۴]

۹۴۵۹- ۲۴ الکافی، ۳/ ۵۵۵/ ۳/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن البجلی قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل یعطی الرجل الدراهم یقسمها و یضعها فی مواضعها و هو ممن تحل له الصدقة قال لا بأس أن یأخذ لنفسه کما یعطی غیره قال و لا یجوز له أن یأخذ إذا أمره أن یضعها فی مواضع مسماة إلا بإذنه

[۲۵]

۹۴۶۰- ۲۵ التهذیب، ۶/ ۳۵۲/ ۱۲۲/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن البجلی عن أبی عبد اللّه ع فی رجل أعطاه رجل مالا لیقسمه فی المساکین و له عیال محتاجون أ یعطیهم منه من غیر أن یستأمر صاحبه- قال نعم

[۲۶]

اشارة

۹۴۶۱- ۲۶ التهذیب، ۶/ ۳۵۲/ ۱۲۱/ ۱ بهذا الإسناد قال سألته عن رجل أعطاه رجل مالا لیقسمه فی محاویج أو فی مساکین و هو محتاج- أ یأخذ منه لنفسه و لا یعلمه قال لا یأخذ منه شیئا حتی یأذن له صاحبه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۰

بیان

أولی تأویلات الإستبصار له حمله علی الکراهة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۱

باب ۲۰ أن القاسم شریک المعطی فی الأجر

[۱]

۹۴۶۲- ۱ الکافی، ۴/ ۱۸/ ۳/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج عن الفقیه، ۲/ ۶۹/ ۱۷۵۰ أبی عبد اللّه ع فی الرجل یعطی الدراهم لیقسمها قال یجری له مثل ما یجری للمعطی و لا ینتقص المعطی من أجره شیء

[۲]

۹۴۶۳- ۲ الکافی، ۴/ ۱۷/ ۲/ ۳ العدة عن البرقی عن أبیه عن أبی نهشل عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع قال لو جری المعروف علی ثمانین کفا لأوجروا کلهم فیه من غیر أن ینقص صاحبه من أجره شیء

[۳]

۹۴۶۴- ۳ الفقیه، ۲/ ۶۹/ ۱۷۵۰ قال الصادق ع لو أن المعروف جری علی سبعین یدا لأوجروا کلهم من غیر أن ینتقص

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۲

من أجر صاحبه شیء

[۴]

۹۴۶۵- ۴ الکافی، ۴/ ۱۷/ ۱/ ۲ العدة عن سهل عن السراد عن صالح بن رزین قال دفع إلی شهاب بن عبد ربه دراهم من الزکاة أقسمها فأتیته یوما فسألنی هل قسمتها فقلت لا فأسمعنی کلاما فیه بعض الغلظة- فطرحت ما کان بقی معی من الدراهم و قمت مغضبا فقال ارجع حتی أحدثک بشیء سمعته من جعفر بن محمد ع فرجعت- فقال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی إذا وجبت زکاتی أخرجتها فأدفع منها إلی من أثق به یقسمها قال نعم لا بأس بذلک أما إنه أحد المعطین قال صالح فأخذت الدراهم حیث سمعت الحدیث فقسمتها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۳

باب ۲۱ نقل الزکاة و ضمانها

[۱]

۹۴۶۶- ۱ الکافی، ۳/ ۵۵۳/ ۱/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۲/ ۳۰/ ۱۶۱۷ محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل بعث بزکاة ماله لیقسم فضاعت هل علیه ضمانها حتی یقسم فقال إذا وجد لها موضعا فلم یدفعها إلیه فهو لها ضامن حتی یدفعها و إن لم یجد لها من یدفعها إلیه فبعث بها إلی أهلها فلیس علیه ضمان لأنها قد خرجت من یده و کذلک الوصی الذی یوصی إلیه یکون ضامنا لما دفع إلیه إذا وجد ربه الذی أمر بدفعه إلیه و إن لم یجد فلیس علیه ضمان

[۲]

۹۴۶۷- ۲ الکافی، ۳/ ۵۵۳/ ۲/ ۲ حماد عن حریز عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۴

الفقیه، ۲/ ۳۰/ ۱۶۱۸ أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال إذا أخرج الرجل الزکاة من ماله ثم سماها لقوم- فضاعت أو أرسل بها إلیهم فضاعت فلا شیء علیه

[۳]

۹۴۶۸- ۳ الکافی، ۳/ ۵۵۳/ ۳/ ۲ حریز عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع أنه قال إذا أخرجها من ماله فذهبت و لم یسمها لأحد فقد بریء منها

[۴]

۹۴۶۹- ۴ الکافی، ۳/ ۵۵۳/ ۴/ ۱ حریز عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع عن رجل بعث إلیه أخ له زکاته لیقسمها فضاعت فقال لیس علی الرسول و لا علی المؤدی ضمان قلت فإنه لم یجد لها أهلا- ففسدت و تغیرت أ یضمنها قال لا و لکن إذا عرف لها أهلا فعطبت أو فسدت فهو لها ضامن حتی یخرجها

[۵]

۹۴۷۰- ۵ الکافی، ۳/ ۵۵۴/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن جمیل بن صالح عن بکیر قال سألت أبا جعفر ع عن الرجل یبعث بزکاته فتسرق أو تضیع قال لیس علیه شیء

[۶]

اشارة

۹۴۷۱- ۶ الکافی، ۳/ ۵۵۴/ ۶/ ۱ الثلاثة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۵

التهذیب، ۴/ ۴۶/ ۱۱/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عمن أخبره عن درست عن رجل عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی الزکاة یبعث بها الرجل إلی بلد غیر بلده قال لا بأس أن یبعث بها الثلث أو الربع شک أبو أحمد

بیان

یعنی بأبی أحمد ابن أبی عمیر

[۷]

۹۴۷۲- ۷ الفقیه، ۲/ ۳۱/ ۱۶۲۰ درست عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۸]

۹۴۷۳- ۸ الکافی، ۳/ ۵۵۴/ ۷/ ۱ الخمسة عن الفقیه، ۲/ ۳۱/ ۱۶۲۱ هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یعطی الزکاة یقسمها أ له أن یخرج الشیء منها من البلد الذی هو به إلی غیره قال لا بأس

[۹]

۹۴۷۴- ۹ الکافی، ۳/ ۵۵۴/ ۹/ ۱ العدة عن أحمد عن الحسن بن علی عن وهیب بن حفص قال کنا مع أبی بصیر فأتاه عمرو بن إلیاس فقال له یا أبا محمد إن أخی بحلب بعث إلی بمال من الزکاة أقسمه بالکوفة فقطع علیه الطریق فهل عندک فیه روایة فقال نعم سألت

أبا جعفر ع عن هذه المسألة و لم أظن أن أحدا يسألنى عنها أبدا فقلت لأبى

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۶

جعفر ع جعلت فداك الرجل يبعث بزكاته من أرض إلى أرض- فقطع عليه الطريق فقال قد أجزأته [قد أجزأت منه] و لو كنت أنا لأعدتها

[۱۰]

اشارة

۹۴۷۵- ۱۰ التهذيب، ۴/ ۴۶/ ۱۲۲/ ۱ سعد عن عبد اللّه بن جعفر و غيره عن أحمد بن حمزة قال سألت أبا الحسن الثالث ع عن الرجل يخرج زكاته من بلد إلى بلد آخر و يصرفها إلى إخوانه فهل يجوز ذلك فقال نعم

بيان

قد مضى أخبار أخر فى هذا المعنى و لا يخفى أن صرف بعضها فى أهل البلد مع وجود أهلها فيه أولى و قد مر عدم حل صدقة الأعراب للمهاجرين و لا صدقة المهاجرين للأعراب

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۷

باب ۲۲ من يمتنع من أخذ الزكاة

[۱]

اشارة

۹۴۷۶- ۱ الكافى، ۳/ ۵۶۳/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عيسى عن النهدى عن الحسن بن على عن الفقيه، ۲/ ۱۳/ ۱۵۹۶ مروان بن مسلم عن عبد اللّه بن هلال بن خاقان قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول تارك الزكاة و قد وجبت له كمانعها و قد وجبت عليه

بيان

و قد وجبت له أى اضطر إليها

[۲]

۹۴۷۷- ۲ الكافى، ۳/ ۵۶۳/ ۲/ ۱ العدة عن البرقى عن عبد العظيم بن عبد اللّه الحسنى عن الحسين بن على عن بعض أصحابنا عن أبى عبد اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۸

ع مثله

[۳]

۹۴۷۸- ۳ الكافی، ۳/ ۵۶۳/ ۳/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی عن الفقيه، ۲/ ۱۳/ ۱۵۹۷ عاصم بن حميد عن أبی بصير قال قلت لأبی جعفر ع الرجل من أصحابنا يستحی أن يأخذ من الزكاة فأعطيه من الزكاة و لا أسمی له أنها من الزكاة قال أعطه و لا تسم له و لا تذل المؤمن

[۴]

اشارة

۹۴۷۹- ۴ الكافی، ۳/ ۵۶۴/ ۴/ ۱ الأربعة عن محمد قال قلت لأبی جعفر ع الرجل يكون محتاجا فنبعث إليه بالصدقة و لا يقبلها على وجه الصدقة يأخذه من ذلك ذمام و استحياء و انقباض أ فنعطيها إياه على غير ذلك الوجه و هی منا صدقة فقال لا إذا كانت زكاة فله أن يقبلها- فإن لم يقبلها على وجه الزكاة فلا تعطها إياه و لا ينبغی له أن يستحی مما فرض اللّه إنما هی فريضة اللّه له فلا يستحی منها

بيان

لعل الفرق بين هذا و ما فی الخبر السابق أن ذاک كان قد علم من حاله الاستحياء منها و التنزه عنها و لكنه كان بحيث إذا بعثت إليه لقبلها إذا كان مضطرا إليها بخلاف هذا فإنه قد بعثت إليه و استنكف منها و إنما نهی عن إعطائها إياه لأنه إن كان مضطرا إليها فقد وجبت عليه أخذها فإن لم يأخذ فهو

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۱۹

عاص و هو كمانع الزكاة و قد وجبت عليه و إن لم يضطر إليها و لم يقبلها فلا وجه لإعطائها إياه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۲۱

باب ۲۳ قضاء الزكاة عن الميت

[۱]

۹۴۸۰- ۱ الكافی، ۳/ ۵۴۷/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عيسى عن السراد التهذيب، ۹/ ۱۷۰/ ۳۹/ ۱ التيملی عن عمرو بن عثمان عن السراد عن عباد بن صهيب عن أبی عبد اللّه ع فی رجل فرط فی إخراج زكاته فی حياته فلما حضرته الوفاة حسب جميع ما كان فرط فيه مما لزمه من الزكاة ثم أوصى به أن يخرج ذلك فيدفع إلى من تجب له قال جائز يخرج ذلك من جميع المال إنما هو بمنزلة دين لو كان عليه ليس للورثة شیء حتى يؤدوا ما أوصى به من الزكاة- التهذيب، قيل له فإن كان أوصى بحجة الإسلام قال جائز يحج عنه من جميع المال

[۲]

۹۴۸۱- ۲ الکافی، ۳/ ۵۴۷/ ۲/ ۱ الأربعة عن زرارة قال قلت لأبی جعفر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۲۲

ع رجل لم یزک ماله فأخرج زکاته عند موته فأداها أ کان ذلک یجزی عنه قال نعم قلت فإن أوصی بوصیة من ثلثه و لم یکن زکی أ یجزی عنه من زکاته قال نعم یحسب له زکاة و لا یکون له نافلة و علیه فریضة

[۳]

۹۴۸۲- ۳ الکافی، ۳/ ۵۴۷/ ۳/ ۱ الخمسة عن شعیب قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن علی أخی زکاة کثیرة فأقضیها أو أؤدیها عنه فقال لی و کیف لک بذلک فقلت أحتاط قال نعم إذا تفرج عنه

[۴]

۹۴۸۳- ۴ الکافی، ۳/ ۵۴۷/ ۵/ ۱ الثلاثة عن الفقیه، ۲/ ۳۸/ ۱۶۴۱ علی بن یقطین قال قلت لأبی الحسن الأول ع رجل مات و علیه زکاة فأوصی أن تقضی عنه الزکاة و ولده محاویج إن دفعوها أضر بهم ذلک ضررا شدیدا قال یخرجونها فیعودون بها علی أنفسهم و یخرجون منها شیئا فیدفع إلی غیرهم

[۵]

۹۴۸۴- ۵ الکافی، ۳/ ۵۴۷/ ۴/ ۱ الثلاثة عن ابن عمار قال قلت له رجل یموت و علیه خمسمائة درهم من الزکاة و علیه حجة الإسلام و ترک ثلاثمائة درهم و أوصی بحجة الإسلام و أن یقضی عنه دین الزکاة قال یحج عنه من أقرب ما یکون و یرد [یخرج] البقیة فی الزکاة

[۶]

۹۴۸۵- ۶ التهذیب، ۹/ ۱۷۰/ ۴۰/ ۱ التیملی عن محمد بن عبد اللّه عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع فی رجل مات

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۲۳

و ترک ثلاثمائة درهم و علیه من الزکاة سبعمائة درهم فأوصی أن یحج عنه قال یحج عنه من أقرب المواضع و یجعل ما بقی فی الزکاة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۲۵

باب ۲۴ النوادر

[۱]

اشارة

۹۴۸۶- ۱ الكافی، ۳/ ۵۰۷/ ۲/ ۱ علی عن سلمة بن الخطاب عن الحسن بن راشد عن علی المیثمی عن حبیب الخثعمی قال كتب أبو جعفر المنصور إلی محمد بن خالد و كان عامله علی المدینة أن یسأل أهل المدینة عن الخمسة فی الزكاة من المائتین كیف صارت وزن سبعة و لم یكن هذا علی عهد رسول اللّه ص و أمره أن یسأل فیمن یسأل عبد اللّه بن الحسن و جعفر بن محمد ع فسأل أهل المدینة فقالوا أدركنا من كان قبلنا علی هذا فبعث إلی عبد اللّه بن الحسن و جعفر بن محمد فسأل عبد اللّه فقال كما قال المفتون المستفتون من أهل المدینة فقال ما تقول یا با عبد اللّه فقال إن رسول اللّه ص جعل فی كل أربعین أوقیة أوقیة فإذا حسبت ذلك كان علی وزن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۲۶

سبعة و قد كانت وزن ستة كانت الدراهم خمسة دوانیق قال حبیب فحسبناه فوجدناه كما قال فأقبل علیه عبد اللّه بن الحسن فقال من أین

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۲۷

أخذت هذا قال قرأت فی كتاب أمك فاطمة ع قال ثم انصرف فبعث إلیه محمد بن خالد ابعث إلی بكتاب فاطمة ع فأرسل إلیه أبو عبد اللّه ع أنی إنما أخبرتك أنی قرأته و لم أخبرك أنه عندی قال حبیب فجعل محمد بن خالد یقول لی ما رأیت مثل هذا قط

بیان

بناء هذه الشبهة و انبعاثها علی تغیر الدراهم فی الوزن بحسب القرون و قد كانت فی زمن رسول اللّه ص تحسب بالوقیة و كانت الوقیة أربعین درهما و الدرهم ستة دوانیق ثم صار الدرهم خمسة دوانیق و كانت الزكاة وزن ستة كما یستفاد من هذا الخبر و لعله صار فی زمن المنصور أقل من خمسة دوانیق و صارت الزكاة وزن سبعة إن قیل كما غیرت الدراهم فی الزكاة غیرت أیضا فی النصب قلنا إنما كان العد فی الزكاة و أما النصب فكانوا یزنونها من غیر عد

[۲]

۹۴۸۷- ۲ الكافی، ۳/ ۵۲۴/ ۱/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال باع أبی أرضا من سلیمان بن عبد الملك بمال و اشترط فی بیعه أن یزكی هذا المال من عنده لست سنین

[۳]

اشارة

۹۴۸۸- ۳ الكافی، ۳/ ۵۲۴/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۲۸

عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول باع أبی ع من هشام بن عبد الملك أرضا له بكذا و كذا ألف دینار و اشترط علیه زكاة ذلك المال عشر سنین و إنما فعل ذلك لأن هشاما كان هو الوالی

بیان

لعل الولاة کانوا یومئذ لا یزکون أموالهم فأراد ع أن یحل له ثمن أرضه کملا فاشترط علی هشام زکاته لیحل.

آخر أبواب زکاة المال و الحمد لله أولا و آخرا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۳۱

أبواب زکاة الفطرة

الآیات

اشارة

قال اللّه سبحانه قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَکّی وَ ذَکَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّی.

بیان

قد ثبت أنها نزلت فی زکاة الفطر و صلاة العید و قد مضی فی الأخبار و یأتی إن شاء اللّه تعالی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۳۳

باب ۲۵ من تجب عنه الفطرة و من لا تجب

[۱]

۹۴۸۹- ۱ الکافی، ۴/ ۱۷۳/ ۱۶/ ۱ العدة عن سهل عن التهذیب، ۴/ ۳۳۲/ ۱۰۹/ ۱ الفقیه، ۲/ ۱۷۸/ ۲۰۶۷ السراد عن عمر بن یزید قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکون عنده الضیف من إخوانه فیحضر یوم الفطر یؤدی عنه الفطرة فقال نعم الفطرة واجبة علی کل من یعول من ذکر أو أنثی صغیر أو کبیر حر أو مملوک

[۲]

۹۴۹۰- ۲ الکافی، ۴/ ۱۷۰/ ۱/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال کل من ضممت إلی عیالک من حر أو مملوک فعلیک أن تؤدی الفطرة عنه قال و إعطاء الفطرة قبل الصلاة أفضل و بعد الصلاة صدقة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۳۴

[۳]

۹۴۹۱- ۳ الکافی، ۴/ ۱۷۱/ ۲/ ۱ العدة عن أحمد عن الفقیه، ۲/ ۱۷۵/ ۲۰۶۱ التمیمی و علی بن الحکم عن صفوان الجمال قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الفطرة فقال علی الصغیر و الکبیر و الحر و العبد عن کل إنسان صاع من حنطة أو صاع من تمر- أو صاع من زبیب

[۴]

۹۴۹۲- ۴ الکافی، ۴/ ۱۷۴/ ۲۰/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد رفعه عن أبی عبد اللّه ع قال یؤدی الرجل زکاة الفطرة عن مکاتبه و رقیق امرأته و عبده النصرانی و المجوسی و من أغلق علیه بابه

[۵]

۹۴۹۳- ۵ التهذیب، ۴/ ۳۳۱/ ۱۰۷/ ۱ ابن محبوب عن علی بن الحسین عن حماد بن عیسی عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۶]

۹۴۹۴- ۶ الکافی، ۴/ ۱۷۴/ ۲۱/ ۱ القمیان عن صفوان عن الفقیه، ۲/ ۱۸۱/ ۲۰۷۸ إسحاق بن عمار عن معتب عن أبی عبد اللّه ع قال اذهب فأعط عن عیالنا الفطرة و أعط عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۳۵

الرقیق و اجمعهم و لا تدع منهم أحدا فإنک إن ترکت منهم إنسانا تخوفت علیه الفوت قلت و ما الفوت قال الموت

[۷]

۹۴۹۵- ۷ التهذیب، ۴/ ۷۵/ ۱۸/ ۱ الحسین عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال صدقة الفطرة علی کل رأس من أهلک الصغیر و الکبیر و الحر و المملوک و الغنی و الفقیر عن کل إنسان صاع من حنطة أو شعیر أو صاع من تمر أو زبیب للفقراء المسلمین و قال التمر أحب ذلک إلی

[۸]

۹۴۹۶- ۸ الکافی، ۴/ ۱۷۲/ ۱۲/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۴/ ۷۲/ ۵/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن مولود ولد لیلة الفطر علیه فطرة قال لا قد خرج الشهر- قال و سألته عن یهودی أسلم لیلة الفطر علیه فطرة قال لا

[۹]

۹۴۹۷- ۹ التهذیب، ۴/ ۳۳۱/ ۱۰۵/ ۱ محمد بن الحسین عن ابن أبی عمیر الإسناد و الحدیث إلی قوله قد خرج الشهر

[۱۰]

اشارة

۹۴۹۸- ۱۰ الفقیه، ۲/ ۱۷۹/ ۲۰۷۰ علی بن أبی حمزة عن ابن عمار مثله تاما بأدنی تفاوت

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۳۶

بيان

قال فی التهذیب و قد روی أنه إن ولد قبل الزوال یخرج عنه الفطرة و کذلک من أسلم و ذلک محمول علی الاستحباب دون الفرض و الإیجاب

[۱۱]

اشارة

۹۴۹۹- ۱۱ الفقیه، ۲/ ۱۸۱/ ۲۰۷۹ صفوان عن البجلی قال سألت أبا الحسن ع عن رجل ینفق علی رجل لیس من عیاله إلا أنه یتکلف له نفقته و کسوته أ یکون علیه فطرته قال لا- إنما یکون فطرته علی عیاله صدقة دونه و قال العیال الولد و المملوک و الزوجة و أم الولد

بيان

ینبغی حمله علی ما إذا لم یضمه إلی عیاله بل یتصدق علیه بالنفقة و الکسوة

[۱۲]

۹۵۰۰- ۱۲ الفقیه، ۲/ ۱۸۱/ ۲۰۸۰ صفوان بن یحیی عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال الواجب علیک أن تعطی عن نفسک و أبیک و أمک و ولدک و امرأتک و خادمک

[۱۳]

اشارة

۹۵۰۱- ۱۳ الفقیه، ۲/ ۱۸۲/ ۲۰۸۱ محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عما یجب علی الرجل فی أهله من صدقة الفطرة- قال تصدق عن جمیع من تعول من حر أو عبد أو صغیر أو کبیر من أدرک منهم الصلاة
الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۳۷

بيان

لعله أريد بالصلاة صلاة العيد و بإدراكها إدراك وقتها بمعنى دخوله في عيلولته قبل وقتها

[۱۴]

۹۵۰۲- ۱۴ الفقيه، ۲/ ۱۸۲/ ۲۰۸۲ العياشي عن محمد بن نصير عن سهل عن منصور بن العباس عن إسماعيل بن سهل عن حماد عن حريز عن زرارة عن أبي عبد اللّه ع قال قلت رقيق بين قوم عليهم فيه زكاة الفطرة قال إذا كان لكل إنسان رأس فعليه أن يؤدي عنه فطرته و إذ كان عدة العبيد و عدة الموالي سواء و كانوا جميعا فيهم سواء- أدوا زكاتهم لكل واحد منهم على قدر حصته و إن كان لكل إنسان منهم أقل من رأس فلا شيء عليهم

[۱۵]

۹۵۰۳- ۱۵ التهذيب، ۴/ ۷۲/ ۷/ ۱ الحسين عن صفوان عن إسحاق بن المبارك قال قلت لأبي إبراهيم ع على الرجل المحتاج صدقة الفطرة قال ليس عليه فطرة

[۱۶]

۹۵۰۴- ۱۶ التهذيب، ۴/ ۷۳/ ۸/ ۱ عنه عن محمد بن سنان عن ابن مسكان عن يزيد بن فرقد قال قلت لأبي عبد اللّه ع على المحتاج صدقة الفطرة قال لا

[۱۷]

۹۵۰۵- ۱۷ التهذيب، ۴/ ۷۳/ ۹/ ۱ عنه عن الثلاثة عن

الوافي، ج ۱۰، ص: ۲۳۸

أبي عبد اللّه ع قال سئل عن رجل يأخذ من الزكاة عليه صدقة الفطرة قال لا

[۱۸]

۹۵۰۶- ۱۸ التهذيب، ۴/ ۷۳/ ۱۰/ ۱ علي بن مهزيار عن إسماعيل بن سهل عن حماد عن حريز عن يزيد بن فرقد عن أبي عبد اللّه ع قال سمعته يقول من أخذ من الزكاة فليس عليه فطرة قال و قال ابن عمار إن أبا عبد اللّه ع قال لا فطرة على من أخذ الزكاة

[۱۹]

۹۵۰۷- ۱۹ التهذيب، ۴/ ۷۳/ ۱۲/ ۱ عنه عن إسماعيل بن سهل التهذيب، ۴/ ۸۷/ ۲/ ۱ ابن قولويه عن الهيثم عن إسماعيل بن سهل عن حماد عن حريز عن الفضيل بن يسار قال قلت لأبي عبد اللّه ع أ على من قبل الزكاة زكاة فقال أما من قبل زكاة المال فإن عليه زكاة الفطرة و ليس عليه لما قبله زكاة و ليس على من يقبل الفطرة فطرة

[۲۰]

۹۵۰۸- ۲۰ التهذيب، ۴/ ۷۴/ ۱۵/ ۱ التيملي عن إبراهيم بن هاشم عن حماد عن حريز عن زرارة قال قلت له هل على من قبل الزكاة زكاة الحديث بدون قوله و ليس عليه لما قبله زكاة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۳۹

[۲۱]

۹۵۰۹- ۲۱ التهذيب، ۴/ ۷۳/ ۱۳/ ۱ سعد عن أبي جعفر عن الحسين عن صفوان بن يحيى عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبي إبراهيم ع على الرجل المحتاج زكاة الفطرة قال ليس عليه فطرة

[۲۲]

۹۵۱۰- ۲۲ التهذيب، ۴/ ۷۴/ ۱۴/ ۱ عنه عن أبي جعفر عن علي بن الحكم عن أبان عن يزيد بن فرقد النهدي قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل يقبل الزكاة هل عليه صدقة الفطرة قال لا

[۲۳]

۹۵۱۱- ۲۳ التهذيب، ۴/ ۷۵/ ۱۹/ ۱ الحسين عن حماد عن القداح عن أبي عبد اللّه عن أبيه ع قال زكاة الفطرة صاع من تمر أو صاع من زبيب أو صاع من شعير أو صاع من أقط عن كل إنسان حر أو عبد صغير أو كبير و ليس على من لا يجد ما يتصدق به حرج

[۲۴]

۹۵۱۲- ۲۴ الكافي، ۴/ ۱۷۲/ ۱۱/ ۱ علي عن العبيدي عن يونس عن ابن أذينة عن زرارة قال قلت الفقير الذي يتصدق عليه هل يجب عليه صدقة الفطرة قال نعم يعطي مما يتصدق به عليه

[۲۵]

اشارة

۹۵۱۳- ۲۵ الكافي، ۴/ ۱۷۲/ ۱۰/ ۱ محمد عن عبد اللّه بن محمد عن علي بن الحكم عن داود بن النعمان و

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۴۰

الفقيه، ۲/ ۱۷۷/ ۲۰۶۶ سيف بن عميرة عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبي عبد اللّه ع الرجل لا يكون عنده شيء من الفطرة إلا ما يؤدي عن نفسه من الفطرة وحدها يعطيه غريبا أو يأكل هو و عياله فقال يعطي بعض عياله ثم يعطي الآخر عن نفسه يرددونها فيكون عنهم جميعا فطرة واحدة

بيان

هذان الخبران حملهما فی التهذیبین علی الاستحباب

[۲۶]

۹۵۱۴- ۲۶ الکافی، ۴/ ۱۷۲/ ۱۳/ ۱ محمد بن الحسین عن محمد بن القاسم بن الفضیل التهذیب، ۴/ ۳۳۴/ ۱۱۷/ ۱ أحمد عن الحسین عن الفقیه، ۲/ ۱۷۷/ ۲۰۶۵ محمد بن القاسم عن أبی الحسن ع قال کتبت إلیه الوصی یزکی زکاة الفطرة عن الیتامی إذا کان لهم مال فکتب لا- زکاة علی یتیم- الکافی، الفقیه، و عن المملوک یموت مولاه و هو عنه غائب فی بلد آخر و فی یده مال لمولاه و یحضر الفطر أ یزکی عن نفسه من مال مولاه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۴۱

و قد صار للیتامی فقال نعم

[۲۷]

اشارة

۹۵۱۵- ۲۷ التهذیب، ۸/ ۲۷۷/ ۴۰/ ۱ ابن محبوب عن العلوی عن العمرکی عن التهذیب، ۴/ ۳۳۲/ ۱۰۸/ ۱ الفقیه، ۲/ ۱۷۹/ ۲۰۷۲ علی بن جعفر عن أخیه ع قال سألته عن المکاتب هل علیه فطرة رمضان أو علی من کاتبه و تجوز شهادته فقال الفطرة علیه و لا تجوز شهادته

بیان

قال فی الفقیه و هذا علی الإنکار لا علی الإخبار یرید بذلک کیف تجب علیه الفطرة و لا تجوز شهادته أی أن شهادته جائزة کما أن الفطرة علیه واجبة أقول هذا التأویل بعید جدا و الصواب أن یحمل عدم جواز شهادته علی التقیة کما فعله فی باب الشهادات

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۴۳

باب ۲۶ وقت زکاة الفطرة

[۱]

۹۵۱۶- ۱ الکافی، ۴/ ۱۷۱/ ۴/ ۱ الثلاثة عن ابن عمار التهذیب، ۴/ ۷۶/ ۳/ ۱ الحسین عن عثمان عن حماد عن ابن عمار عن إبراهیم بن میمون قال قال أبو عبد اللّه ع الفطرة إن أعطیت قبل أن تخرج إلی العید فهی فطرة و إن کان بعد ما تخرج إلی العید فهی صدقة

[۲]

اشارة

۹۵۱۷- ۲ التهذیب، ۴/ ۷۵/ ۱/ ۱ الحسین عن صفوان عن العیص بن القاسم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الفطرة متی هی- فقال قبل الصلاة یوم الفطر قلت فإن بقی منه شیء بعد الصلاة فقال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۴۴

لا بأس نحن نعطی عیالنا منه یبقی فنقسمه

بیان

لعل المراد بالعیال من ضموه إلی واجبی نفقتهم من الفقراء

[۳]

اشارة

۹۵۱۸- ۳ التهذیب، ۴/ ۷۶/ ۲/ ۱ عنه عن أحمد عن الحسن عن الحضرمی عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه عز و جل قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَکّی وَ ذَکَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّی قال یروح إلی الجبانة فیصلی

بیان

الجبانة بالتشدید الصحراء

[۴]

اشارة

۹۵۱۹- ۴ الکافی، ۴/ ۱۷۱/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن تعجیل الفطرة بیوم فقال لا بأس به قلت فما تری أن نجمعها و نجعل قیمتها ورقا و نعطیها رجلا واحدا مسلما قال لا بأس به

بیان

الورق ککتف الدرهم المسکوک و لعل المراد بجواز التعجیل فی هذا الحدیث و الحدیث الآتی ما یکون علی سبیل القرض ثم الاحتساب من الزکاة لما مضی من أن الزکاة کالصلاة و الصوم فی عدم جواز تقدیمها علی الوقت

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۴۵

[۵]

اشارة

۹۵۲۰- ۵ التهذیب، ۴/ ۸۷/ ۴/ ۱ الصفار عن محمد بن عیسی عن سلیمان بن جعفر المروزی قال سمعته یقول إن لم تجد من تضع الفطرة فیه فاعزلها تلک الساعة قبل الصلاة و الصدقة بصاع من تمر أو قیمتها فی تلک البلاد دراهم

بیان

الظاهر حفص مکان جعفر کما یعطیه الفحص فکأنه مما صحف

[۶]

اشارة

۹۵۲۱- ۶ التهذیب، ۴/ ۷۶/ ۴/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین و التمیمی و العباس بن معروف عن حماد عن حریز عن ابن أذینة عن زرارة و بکیر و الفضیل و محمد و العجلی عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أنهما قالا علی الرجل أن یعطی عن کل من یعول من حر و عبد صغیر و کبیر یعطی یوم الفطر فهو أفضل و هو فی سعة و إن یعطیها فی أول یوم یدخل فی شهر رمضان إلی آخره فإن أعطی تمرا فصاع لکل رأس- و إن لم یعط تمرا فنصف صاع لکل رأس من حنطة أو شعیر و الحنطة و الشعیر سواء ما أجزأ عنه الحنطة فالشعیر یجزی

بیان

السعة محمولة علی القرض و الاحتساب کما مر و نصف الصاع علی التقیة
الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۴۶
کما یأتی

[۷]

۹۵۲۲- ۷ التهذیب، ۴/ ۷۷/ ۶/ ۱ التیملی عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع فی الفطرة إذا عزلتها و أنت تطلب بها الموضع أو تنتظر بها رجلا فلا بأس به

[۸]

۹۵۲۳- ۸ التهذیب، ۴/ ۷۷/ ۷/ ۱ سعد عن العبیدی عن یونس عن إسحاق بن عمار و غیره قال سألته عن الفطرة قال إذا عزلتها فلا یضرک متی أعطیتها قبل الصلاة أو بعد الصلاة

[۹]

۹۵۲۴- ۹ الفقیه، ۲/ ۱۸۱/ ۲۰۸۰ صفوان بن یحیی عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع الحدیث

[۱۰]

اشارة

۹۵۲۵- ۱۰ التهذیب، ۴/ ۷۷/ ۸/ ۱ عنه عن أحمد عن العباس بن معروف عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع فی رجل أخرج فطرته فعزلها حتی یجد لها أهلا فقال إذا أخرجها من ضمانه فقد بریء و إلا فهو ضامن لها حتی یؤدیها إلی أربابها

بیان

المراد بإخراجها من ضمانه بعد العزل مراعاة حفظها بحیث لو تلفت لم یضمن و لعل تأخیر أدائها من غیر عذر ینافی ذلک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۴۷

[۱۱]

اشارة

۹۵۲۶- ۱۱ التهذیب، ۴/ ۷۶/ ۵/ ۱ عنه عن الزیات عن ذبیان عن الحارث عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس أن تؤخر الفطرة إلی هلال ذی القعدة

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما إذا لم یجد المستحق و کان قد عزلها من ماله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۴۹

باب ۲۷ جنس زکاة الفطرة و کمیتها

[۱]

۹۵۲۷- ۱ الکافی، ۴/ ۱۷۳/ ۱۴/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له جعلت فداک هل علی أهل البوادی الفطرة قال فقال الفطرة علی کل من اقتات قوتا فعلیه أن یؤدی من ذلک القوت

[۲]

۹۵۲۸- ۲ التهذیب، ۴/ ۷۸/ ۲/ ۱ الصفار عن العبیدی عن یونس عن زرارة و ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع قال الفطرة علی کل قوم مما یغذون عیالاتهم لبن أو زبیب أو غیره

[۳]

اشارة

۹۵۲۹- ۳ الکافی، ۴/ ۱۷۳/ ۱۵/ ۱ علی عن أبیه رفعه عن أبی عبد اللّه ع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۵۰

التهذیب، ۴/ ۷۸/ ۳/ ۱ سعد عن إبراهیم بن هاشم التهذیب، ۴/ ۸۴/ ۱۹/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهیم عن أبی الحسن علی بن سلیمان عن الحسن بن علی عن القاسم بن الحسن عمن حدثه عن أبی عبد اللّه ع قال سئل رجل بالبادیة لا یمکنه الفطرة فقال تصدق بأربعة أرطال من لبن

بیان

لا- یمکنه الفطرة یعنی من الغلات قال بعض مشایخنا لا یبعد أن یکون وضع الأرطال موضع الأمداد سهوا من الراوی و یأتی فی آخر الباب کلام آخر فی ذلک من التهذیبین

[۴]

اشارة

۹۵۳۰- ۴ التهذیب، ۴/ ۷۹/ ۱/ ۱ علی بن حاتم القزوینی عن أبی الحسن محمد بن عمرو عن أبی عبد اللّه الحسین بن الحسن الحسینی عن إبراهیم بن محمد الهمدانی قال اختلفت الروایات فی الفطرة فکتبت إلی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۵۱

أبی الحسن صاحب العسکر ع أسأله عن ذلک فکتب أن الفطرة صاع من قوت بلدک علی أهل مکة و الیمن و الطائف و أطراف الشام و الیمامة و البحرین و العراقین و فارس و الأهواز و کرمان تمر و علی أهل أوساط الشام زبیب و علی أهل الجزیرة و الموصل و الجبال کلها بر أو شعیر و علی أهل طبرستان الأرز- و علی أهل خراسان البر إلا أهل مرو و الری فعلیهم الزبیب و علی أهل مصر البر و من سوی ذلک فعلیهم ما غلب قوتهم و من سکن البوادی من الأعراب فعلیهم الأقط و الفطرة علیک و علی الناس کلهم و من تعول من ذکر أو أنثی صغیر أو کبیر حر أو عبد فطیم أو رضیع تدفعه وزنا ستة أرطال برطل المدینة و الرطل مائة و خمسة و تسعون درهما تکون الفطرة ألفا و مائة و سبعین درهما

بیان

الموجود فی کتب الرجال الحسین بن الحسن الحسنی مکبرا فی النسبة کما فی الإستبصار و کأنه الصواب و أراد بالعراقین البصرة و الکوفة و إخراجها من غالب القوت محمول علی الأفضلیة کما فی الإستبصار

[۵]

۹۵۳۱- ۵ الکافی، ۴/ ۱۷۱/ ۵/ ۱ محمد عن البرقی عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۵۲

الفقیه، ۲/ ۱۷۶/ ۲۰۶۲ أبیه عن سعد بن سعد عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن الفطرة کم تدفع عن کل رأس من الحنطة و الشعیر و التمر و الزبیب قال صاع بصاع النبی ص

[۶]

۹۵۳۲- ۶ التهذیب، ۴/ ۸۰/ ۳/ ۱ سعد عن الصهبانی عن صفوان بن یحیی عن جعفر بن محمد بن یحیی عن ابن المغیرة عن أبی الحسن الرضا ع فی الفطرة قال یعطی من الحنطة صاع و من الشعیر صاع و من الأقط صاع

[۷]

۹۵۳۳- ۷ التهذیب، ۴/ ۸۰/ ۴/ ۱ بهذا الإسناد عن صفوان عن محمد بن أبی حمزة عن ابن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال یعطی أصحاب الإبل و البقر و الغنم فی الفطرة من الأقط صاعا

[۸]

۹۵۳۴- ۸ التهذیب، ۴/ ۸۱/ ۶/ ۱ ابن قولویه عن جعفر بن محمد بن مسعود عن جعفر بن معروف قال کتبت إلی أبی بکر الرازی فی زکاة الفطر و سألناه أن یکتب فی ذلک إلی مولانا یعنی علی بن محمد ع فکتب أن ذلک قد خرج لعلی بن مهزیار أنه یخرج من کل شیء التمر و البر و غیره صاع و لیس عندنا بعد جوابه علینا فی ذلک اختلاف

[۹]

اشارة

۹۵۳۵- ۹ التهذیب، ۴/ ۸۲/ ۱۱/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۵۳

عن سلمة أبی حفص عن أبی عبد اللّه ع عن أبیه ع قال صدقة الفطرة علی کل صغیر أو کبیر حر أو عبد عن کل من تعول یعنی من تنفق علیه صاع من تمر أو صاع من شعیر أو صاع من زبیب فلما کان فی زمن عثمان حوله مدین من قمح

بيان

القمح بالقاف و الحاء المهملة البر كما هو المعروف من العرف و اللغة إلا أن بعض الأخبار الآتية يشعر بخلاف ذلك و لعله نوع منه خاص أدون

[۱۰]

اشارة

۹۵۳۶- ۱۰ التهذيب، ۴/ ۸۲/ ۱۲/ ۱ عنه عن فضالة عن أبي المغراء عن أبي عبد الرحمن الحذاء عن أبي عبد اللّه ع أنه ذكر صدقة الفطرة أنها على كل صغير و كبير من حر أو عبد ذكر أو أنثى صاع من تمر أو صاع من زبيب أو صاع من شعير أو صاع من ذرة قال فلما كان زمن معاوية و خصب الناس عدل الناس ذلك إلى نصف صاع من حنطة

بيان

الخصب الرخص و عدله و عادلة وازنة و لعل معنى الحديث أن الناس كانوا في الابتداء إنما يزكون صاعا من التمر أو الشعير أو الزبيب دون الحنطة لقلتها فيهم فلما خصبوا و كثرت الحنطة فيهم و شرعوا في إعطاء الزكاة منها و كانت قيمتها ضعف قيمة الشعير قوموها و وازنوا قيمة الصاع من الشعير بنصف صاع من الحنطة فأعطوا من الحنطة نصف صاع يستفاد هذا التفسير من الحديث الآتي و في بعض نسخ الإستبصار عدل الناس عن ذلك فيكون من العدول و إنما نسب

الوافي، ج ۱۰، ص: ۲۵۴

هذه البدعة في الحديث السابق إلى عثمان و في هذا الحديث إلى معاوية لأن بدوها كان من عثمان و إعادتها من معاوية ... اللّه

[۱۱]

۹۵۳۷- ۱۱ التهذيب، ۴/ ۸۳/ ۱۳/ ۱ عنه عن حماد عن ابن وهب قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول في الفطرة جرت السنة بصاع من تمر أو صاع من زبيب أو صاع من شعير فلما كان في زمن عثمان و كثرت الحنطة قومه الناس فقال نصف صاع من بر بصاع من شعير

[۱۲]

۹۵۳۸- ۱۲ التهذيب، ۴/ ۸۳/ ۱۴/ ۱ التيملي عن عباد بن يعقوب عن إبراهيم بن أبي يحيى عن أبي عبد اللّه عن أبيه ع أن أول من جعل مدين من الزكاة عدل صاع من تمر عثمان

[۱۳]

اشارة

۹۵۳۹- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۸۳/ ۱۵/ ۱ الصفار عن یعقوب بن یزید عن یاسر القمی عن أبی الحسن الرضا ع قال الفطرة صاع من حنطة و صاع من شعیر و صاع من تمر و صاع من زبیب و إنما خفف الحنطة معاویة

بیان

یعنی ثانیا بعد انقضاء زمن عثمان و رجوع الحق إلی أهله

[۱۴]

۹۵۴۰- ۱۴ التهذیب، ۴/ ۸۱/ ۷/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن مسکان عن الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صدقة الفطرة فقال علی کل من یعول الرجل علی الحر و العبد و الصغیر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۵۵

و الکبیر صاع من تمر أو نصف صاع من بر و الصاع أربعة أمداد

[۱۵]

۹۵۴۱- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۸۱/ ۸/ ۱ عنه عن حماد عن ابن المغیرة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع فی صدقة الفطرة فقال تصدق عن جمیع من تعول من صغیر أو کبیر أو مملوک علی کل إنسان نصف صاع من حنطة أو صاع من تمر أو صاع من شعیر و الصاع أربعة أمداد

[۱۶]

۹۵۴۲- ۱۶ التهذیب، ۴/ ۸۱/ ۹/ ۱ عنه عن حماد عن حریز عن محمد قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول الصدقة لمن لا یجد الحنطة و الشعیر یجزی عنه القمح و العدس و الذرة نصف صاع من ذلک کله أو صاع من تمر أو زبیب

[۱۷]

۹۵۴۳- ۱۷ الفقیه، ۲/ ۱۷۶/ ۲۰۶۴ قال أبو عبد اللّه ع من لم یجد الحنطة و الشعیر أجزأ عنه القمح و السلت و العدس و الذرة

[۱۸]

اشارة

۹۵۴۴- ۱۸ التهذیب، ۴/ ۸۲/ ۱۰/ ۱ إبراهیم بن إسحاق الأحمری عن عبد اللّه بن حماد عن إسماعیل بن سهل عن حماد و العجلی و محمد عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قالوا سألناهما عن زکاة الفطرة- قالا صاع من تمر أو زبیب أو شعیر أو نصف ذلک کله حنطة

أو دقیق أو سویق أو ذرة أو سلت عن الصغیر و الکبیر و الذکر و الأنثی- و البالغ و من تعول فی ذلک سواء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۵۶

بیان

قال فی التهذیبین هذه الأخبار و ما جری مجراها خرجت مخرج التقیة و وجه التقیة فیها أن السنة کانت جاریة فی إخراج الفطرة بصاع من کل شیء فلما کان زمن عثمان و بعده فی أیام معاویة جعل نصف صاع من حنطة بإزاء صاع من تمر و تابعهم الناس علی ذلک فخرجت هذه الأخبار وفاقا لهم علی جهة التقیة

[۱۹]

اشارة

۹۵۴۵- ۱۹ التهذیب، ۴/ ۳۳۲/ ۱۰۹/ ۱ السراد عن عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه ع قال سألته تعطی الفطرة دقیقا مکان الحنطة قال لا بأس یکون أجر طحنه بقدر ما بین الحنطة و الدقیق

بیان

لعل مراد السائل إعطاء الدقیق أعنی الذی یحصل من صاع من الحنطة بعد وضع أجرة الطحن منها کما یستفاد من الجواب

[۲۰]

اشارة

۹۵۴۶- ۲۰ الکافی، ۴/ ۱۷۲/ ۹/ ۱ محمد عن التهذیب، ۴/ ۳۳۴/ ۱۱۹/ ۱ الفقیه، ۲/ ۱۷۶/ ۲۰۶۳ محمد بن أحمد عن جعفر بن إبراهیم بن محمد الهمذانی و کان معنا حاجا قال کتبت إلی أبی الحسن ع علی یدی أبی جعلت فداک إن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۵۷

أصحابنا اختلفوا فی الصاع بعضهم یقول الفطرة بصاع المدنی و بعضهم یقول بصاع العراقی قال فکتب إلی الصاع ستة أرطال بالمدنی و تسعة أرطال بالعراقی و أخبرنی أنه یکون بالوزن ألفا و مائة و سبعین وزنة

بیان

قد مضی تفسیر الصاع و الرطل و المد و الوزنة فی باب مقدار ماء الوضوء من کتاب الطهارة

[۲۱]

۹۵۴۷- ۲۱ الکافی، ۴/ ۱۷۲/ ۸/ ۱ بعض أصحابنا عن محمد بن عیسی عن علی بن بلال قال کتبت إلی الرجل ع أسأله عن الفطرة و کم تدفع قال فکتب ستة أرطال من تمر بالمدنی و ذلک تسعة أرطال بالبغدادی

[۲۲]

اشارة

۹۵۴۸- ۲۲ التهذیب، ۴/ ۸۴/ ۱۸/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن محمد بن الریان قال کتبت إلی الرجل ع أسأله عن الفطرة و زکاتها کم تؤدی فکتب أربعة أرطال بالمدنی

بیان

حمله فی التهذیبین تارة علی تصحیف الأمداد بالأرطال علی الراوی و أخری

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۵۸

علی تخصیصه باللبن و الأقط ممن کان قوته ذلک کما مر فی بعض الأخبار.

أقول و یحتمل تبدیل الستة بالأربعة و هو أوفق بتقییدها بالمدنی

[۲۳]

اشارة

۹۵۴۹- ۲۳ التهذیب، ۴/ ۳۳۴/ ۱۱۸/ ۱ عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع کم یعطی الرجل قال کل بلدة بمکیالهم نصف ربع لکل رأس

بیان

جعله فی التهذیب غیر معمول علیه.

أقول لعل المکیال الأعظم کان یومئذ فی کل بلدة ثمانیة أصوع و لما کانت المکاییل المتساویة ربما تختلف بحسب البلاد قال کل بلدة بمکیالهم و ذلک لأنه مما یتسامح فیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۵۹

باب ۲۸ أن التمر أفضل ما یعطی

[۱]

۹۵۵۰- ۱ الکافی، ۴/ ۱۷۱/ ۳/ ۱ الخمسة عن الفقیه، ۲/ ۱۸۰/ ۲۰۷۵ هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع قال التمر فی الفطرة أفضل من غیره لأنه أسرع منفعة و ذلک أنه إذا وقع فی ید صاحبه أکل منه و قال نزلت الزکاة و لیس للناس أموال و إنما کانت الفطرة

[۲]

۹۵۵۱- ۲ التهذیب، ۴/ ۸۵/ ۴/ ۱ ابن قولویه عن أبیه عن القمی عن محمد بن حمدان الکوفی عن ابن سماعة عن محمد بن زیاد عن عمارة بن مروان عن الشحام قال قال أبو عبد اللّه ع لئن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶۰

أعطی صاعا من تمر أحب من أن أعطی صاعا من ذهب فی الفطرة

[۳]

۹۵۵۲- ۳ الفقیه، ۲/ ۱۸۰/ ۲۰۷۴ قال الصادق ع لئن أعطی فی الفطرة صاعا من تمر أحب إلی من أن أعطی صاعا من تبر

[۴]

۹۵۵۳- ۴ التهذیب، ۴/ ۸۶/ ۵/ ۱ سعد عن أحمد عمن حدثه عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن صدقة الفطرة قال عن کل رأس من أهلک الصغیر منهم و الکبیر و الحر و المملوک و الغنی و الفقیر کل من ضممت إلیک عن کل إنسان صاع من حنطة أو صاع من شعیر أو تمر أو زبیب و قال التمر أحب إلی فإن لک بکل تمرة نخلة فی الجنة

[۵]

اشارة

۹۵۵۴- ۵ التهذیب، ۴/ ۸۵/ ۱/ ۱ عنه عن محمد بن الحسن عن علی بن نعمان عن منصور بن خارجة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن صدقة الفطرة قال صاع من تمر أو نصف صاع من حنطة أو صاع من شعیر و التمر أحب إلی

بیان

النصف محمول علی التقیة کما مر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶۱

[۶]

۹۵۵۵- ۶ التهذیب، ۴/ ۸۵/ ۲/ ۱ عنه عن أحمد عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن إسحاق بن عمار قال سألت أبا الحسن ع عن صدقة الفطرة قال التمر أفضل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶۳

باب ۲۹ حمل الفطرة إلی الإمام و جواز إعطاء القیمة

[۱]

اشارة

۹۵۵۶- ۱ الکافی، ۴/ ۱۷۴/ ۲۳/ ۱ أبو العباس الکوفی عن محمد بن عیسی عن أبی علی بن راشد قال سألته عن الفطرة لمن هی قال للإمام قال فقلت له فأخبر أصحابی قال نعم من أردت أن تطهره منهم و قال لا بأس بأن تعطی و تحمل ثمن ذلک ورقا

بیان

تعطی علی صیغة المجهول و تحمل علی المعلوم یعنی إلی الإمام و قد مضی خبر آخر فی جواز جعلها ورقا

[۲]

اشارة

۹۵۵۷- ۲ الکافی، ۴/ ۱۷۴/ ۲۲/ ۱ محمد عن بنان عن أخیه عبد الرحمن بن محمد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶۴

الفقیه، ۲/ ۱۸۳/ ۲۰۸۳ ابن بزیع قال بعثت إلی أبی الحسن الرضا ع بدراهم لی و لغیری و کتبت إلیه أخبره أنها من فطرة العیال فکتب بخطه قبضت و قبلت

بیان

فی نسخ التهذیب عبد اللّه مکان عبد الرحمن و هو سهو لأن عبد اللّه اسم بنان لا أخیه و بنان لقبه و أما أخوه فاسمه عبد الرحمن

[۳]

۹۵۵۸- ۳ الکافی، ۴/ ۱۷۴/ ۲۴/ ۱ محمد و محمد بن عبد اللّه عن عبد اللّه بن جعفر عن النخعی قال کتبت إلی أبی الحسن ع أن قوما لیسألونی عن الفطرة و یسألونی أن یحملوا قیمتها إلیک و قد بعث إلیک هذا الرجل عام أول و سألنی أن أسألک فأنسیت ذلک و قد بعث إلیک العام عن کل رأس من عیاله بدرهم علی قیمة تسعة أرطال تمر بدرهم فرأیک جعلنی اللّه فداک فی ذلک فکتب الفطرة قد کثر السؤال عنها و أنا أکره کل ما أدی إلی الشهرة فاقطعوا ذکر ذلک و اقبض ممن دفع لها و أمسک عمن لم یدفع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶۵

[۴]

۹۵۵۹- ۴ التهذیب، ۴/ ۷۸/ ۴/ ۱ سعد عن التهذیب، ۴/ ۸۶/ ۷/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن ثعلبة بن میمون عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بالقیمة فی الفطرة

[۵]

۹۵۶۰- ۵ التهذیب، ۴/ ۳۳۲/ ۱۰۹/ ۱ السراد عن عمر بن یزید قال سألت أبا عبد اللّه ع یعطی الرجل الفطرة دراهم ثمن التمر و الحنطة یکون أنفع لأهل بیت المؤمن قال لا بأس

[۶]

۹۵۶۱- ۶ التهذیب، ۴/ ۷۸/ ۵/ ۱ سعد عن أحمد عن ابن أبی عمیر و علی بن عثمان عن الفقیه، ۲/ ۱۸۰/ ۲۰۷۶ إسحاق بن عمار قال سألت أبا الحسن ع عن الفطرة قال الجیران أحق بها و لا بأس أن یعطی قیمة ذلک فضة

[۷]

۹۵۶۲- ۷ التهذیب، ۴/ ۷۹/ ۶/ ۱ عنه عن موسی بن الحسن عن أحمد بن هلال عن ابن أبی عمیر عن محمد بن أبی حمزة عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع مثله و قال لا بأس أن تعطیه قیمتها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶۶

درهما

[۸]

۹۵۶۳- ۸ التهذیب، ۴/ ۸۶/ ۶/ ۱ ابن قولویه عن أبیه عن سعد عن العبیدی عن یونس عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع جعلت فداک ما تقول فی الفطرة یجوز أن أؤدیها فضة بقیمة هذه الأشیاء التی سمیتها قال نعم إن ذلک أنفع له یشتری ما یرید

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶۷

باب ۳۰ مستحق الفطرة و أدب الإعطاء

[۱]

اشارة

۹۵۶۴- ۱ الکافی، ۴/ ۱۷۳/ ۱۸/ ۱ العدة عن أحمد عن الحسین عن فضالة عن القاسم بن برید عن مالک الجهنی قال سألت أبا جعفر ع عن زکاة الفطرة فقال تعطیها المسلمین فإن لم تجد مسلما فمستضعفا و أعط ذا قرابتک منها إن شئت

بیان

أراد ع بالمسلم العارف كأن غيره ليس بمسلم

[۲]

۹۵۶۵- ۲ التهذيب، ۴/ ۸۷/ ۱/ ۱ ابن قولويه عن جعفر بن محمد عن عبد اللّه بن نهيك عن ابن أبی عمير عن محمد بن عبد الحميد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶۸

يونس بن يعقوب عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الفطرة من أهلها الذين تجب لهم قال من لا يجد شيئا

[۳]

اشارة

۹۵۶۶- ۳ التهذيب، ۴/ ۸۷/ ۲/ ۱ عنه عن الهيثم عن إسماعيل بن سهل التهذيب، ۴/ ۷۳/ ۱۱/ ۱ علی بن مهزيار عن إسماعيل بن سهل عن حماد عن حريز عن الفضيل بن يسار عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له لمن تحل الفطرة قال لمن لا يجد و من حلت له لا تحل عليه

بیان

لا- تحل عليه أی لا- تجب عليه قال فی القاموس حل أمر اللّه عليه يحل حلولا وجب و أحله اللّه عليه و زاد بالسند الأخير و من حلت عليه لم تحل له

[۴]

اشارة

۹۵۶۷- ۴ التهذيب، ۴/ ۸۷/ ۵/ ۱ الصفار عن محمد بن عيسى قال كتب إليه إبراهيم بن عقبة يسأله عن الفطرة كم هی برطل بغداد عن كل رأس و هل يجوز إعطاؤها غير مؤمن فكتب إليه عليك أن تخرج من نفسك صاعا بصاع النبی ص و عن عيالك أيضا- لا ينبغی لك أن تعطی زكاتك إلا مؤمنا

بیان

ينبغی حمله علی ما إذا وجد المؤمن و لا مانع عن إعطائه لتتوافق الأخبار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۶۹

[۵]

اشارة

۹۵۶۸- ۵ التهذیب، ۴/ ۸۸/ ۶/ ۱ الصفار عن محمد بن عیسی قال حدثنی علی بن بلال و أرانی قد سمعته من علی بن بلال قال کتبت إلیه هل یجوز أن یکون الرجل فی بلدة و رجل من إخوانه فی بلدة أخری محتاج أن یوجه له فطرة أم لا فکتب یقسم الفطرة علی من حضر و لا یوجه ذلک إلی بلدة أخری و إن لم یجد موافقا

بیان

و أرانی قد سمعته من کلام الصفار أن یوجه بدل من أن یکون موافقا یعنی فی الدین

[۶]

اشارة

۹۵۶۹- ۶ الکافی، ۴/ ۱۷۴/ ۱۹/ ۱ علی عن أبیه عن العبیدی عن یونس عن إسحاق بن عمار عن أبی إبراهیم ع قال سألته عن صدقة الفطرة أعطیها غیر أهل ولایتی من فقراء جیرانی قال نعم الجیران أحق بها لمکان الشهرة

بیان

حملهما فی التهذیبین علی غیر الناصب منهم أو علی وجه التقیة کما یشعر به قوله لمکان الشهرة فإن معناه أنه إن لم یعط جیرانه شهروه بالرفض

[۷]

۹۵۷۰- ۷ التهذیب، ۴/ ۸۸/ ۸/ ۱ التیملی عن إبراهیم بن هاشم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۷۰

عن حماد عن حریز عن الفضیل عن أبی عبد اللّه ع قال کان جدی ع یعطی فطرته الضعفاء و من لا یجد و من لا یتولی- قال و قال أبو عبد اللّه ع هی لأهلها إلا أن لا تجدهم فإن لم تجدهم فلمن لا ینصب و لا تنقل من أرض إلی أرض و قال الإمام أعلم- یضعها حیث یشاء و یصنع فیها ما یری

[۸]

۹۵۷۱- ۸ الفقيه، ۲/ ۱۸۰/ ۲۰۷۷ سأل علی بن يقطين أبا الحسن الأول ع عن زكاة الفطرة أ يصلح أن يعطی الجيران و الظئورة ممن لا يعرف و لا ينصب فقال لا بأس بذلك إذا كان محتاجا

[۹]

۹۵۷۲- ۹ الفقيه، ۲/ ۱۷۹/ ۲۰۷۱ محمد بن عيسی عن علی بن بلال قال كتبت إلی الطيب العسكری ع هل يجوز أن تعطی الفطرة عن عيال الرجل و هم عشرة أقل أو أكثر رجلا محتاجا موافقا- فكتب ع نعم افعل ذلك

[۱۰]

۹۵۷۳- ۱۰ التهذيب، ۴/ ۸۹/ ۹/ ۱ أحمد عن الحسين عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال لا تعط أحدا أقل من رأس

[۱۱]

اشارة

۹۵۷۴- ۱۱ التهذيب، ۴/ ۸۹/ ۱۰/ ۱ الحسين عن صفوان عن إسحاق بن المبارك قال سألت أبا إبراهيم ع عن صدقة الفطرة- أ هی مما قال اللّه تعالی أَقِيمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّكاةَ فقال نعم- و قال صدقة التمر أحب إلی لأن أبی ع كان يتصدق بالتمر قلت فنجعل قيمتها فضة فنعطيها رجلا واحدا أو اثنين فقال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۷۱

تفرقها أحب إلی و لا بأس بأن تجعلها فضة و التمر أحب إلی قلت فأعطيها غير أهل الولاية من هذا الجيران قال نعم الجيران أحق بها- قلت فأعطی الرجل الواحد ثلاثة أصيع و أربعة أصيع قال نعم

بيان

لا دلالة فی قوله ع تفرقها أحب إلی علی جواز تفريق رأس واحد بل ما عليه من الرءوس فلا ينافی الخبر السابق

[۱۲]

۹۵۷۵- ۱۲ الكافی، ۴/ ۱۷۳/ ۱۷/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن أبی عمير عن بعض أصحابنا عن الفقيه، ۲/ ۱۷۸/ ۲۰۶۸ إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بأن يعطی الرجل الرجل الرأسين- و الثلاثة و الأربعة يعنی الفطرة

[۱۳]

۹۵۷۶- ۱۳ الفقيه، ۲/ ۱۷۸/ ۲۰۶۹ و فی خبر آخر لا بأس بأن تدفع عن نفسك و عمن تعول إلی واحد

[۱۴]

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج ۱۰، ص: ۲۷۱

۹۵۷۷- ۱۴ الکافی، ۴/ ۱۷۱/ ۷/ ۱ النیسابوریان عن جمیل بن دراج

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۷۲

التهذیب، ۴/ ۳۳۱/ ۱۰۶/ ۱ علی بن السندی عن ابن أبی عمیر عن جمیل عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس أن یعطی الرجل عن عیاله و هم غیب عنه أو یأمرهم فیعطون عنه و هو غائب عنهم التهذیب، یعنی الفطر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۷۳

۳۱ باب النوادر

[۱]

اشارة

۹۵۷۸- ۱ التهذیب، ۲/ ۱۵۹/ ۸۳/ ۱ التهذیب، ۴/ ۱۰۸/ ۴۸/ ۱ ابن أبی عمیر عن أبی بصیر عن زرارة الفقیه، ۲/ ۱۸۳/ ۲۰۸۵ حماد عن حریز عن أبی بصیر و زرارة عن أبی عبد اللّه ع أنه قال من تمام الصوم إعطاء الزکاة کالصلاة علی النبی ص من تمام الصلاة- و من صام و لم یؤدها فلا صوم له إذا ترکها متعمدا و من صلی و لم یصل علی النبی ص و ترک ذلک متعمدا فلا صلاة له إن اللّه عز و جل بدأ بها قبل الصلاة فقال قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَکّی وَ ذَکَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّی

بیان

أرید بالزکاة زکاة الفطر و البارز فی بدأ بها یعود إلیها و قد مضی هذا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۷۴

الحدیث فی باب التشهد من کتاب الصلاة مع زیادة بیان

[۲]

اشارة

۹۵۷۹- ۲ الفقیه، ۲/ ۱۸۳/ ۲۰۸۴ فی روایة السکونی بإسناده أن أمیر المؤمنین ع قال من أدی زکاة الفطرة تمم اللّه له بها ما نقص من

زکاة ماله

آخر أبواب زکاة الفطرة و الحمد لله أولا و آخرا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۷۷

بیان

أَنَّما غَنِمْتُمْ الغنیمة یحتمل شمولها لکل فائدة کما یظهر من بعض الأخبار الآتیة و اختصاصها بغنائم دار الحرب کما فهمه الأکثرون یَوْمَ الْفُرْقانِ یوم یفرق بین الحق و الباطل بغلبة الحق علی الباطل یَوْمَ الْتَقَی الْجَمْعانِ المسلمون و الکفار الْأَنْفالِ یأتی تفسیره و ما أَفاءَ اللَّهُ أعاده و أرجعه مِنْهُمْ من الکفار فَما أَوْجَفْتُمْ فما أسرعتم السیر و لا تعبتم فی القتال علیه و إنما مشیتم بأرجلکم فلا وجه لتقسیمه بینکم کالغنائم التی تؤخذ بالمقاتلة عنوة و قهرا فالأمر فیه مفوض إلی الرسول ص یضعه حیث یشاء کَیْ لا یَکُونَ الفیء الذی حقه أن یعطی الفقراء لیکون لهم بلغة یعیشون بها دُولَةً یتداوله الأغنیاء بینهم کما کان فی الجاهلیة حیث کانت الرؤساء یستأثرون بالغنائم بغلبتهم و دولتهم وَ هُمْ صاغِرُونَ أذلاء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۷۹

أبواب الخمس و سائر ما یصرف إلی الإمام ع

الآیات

قال اللّه سبحانه وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْیَتامی وَ الْمَساکِینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ إِنْ کُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَ ما أَنْزَلْنا عَلی عَبْدِنا یَوْمَ الْفُرْقانِ یَوْمَ الْتَقَی الْجَمْعانِ وَ اللَّهُ عَلی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ.

و قال عز و جل وَ آتِ ذَا الْقُرْبی حَقَّهُ وَ الْمِسْکِینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ.

و قال تعالی یَسْئَلُونَکَ عَنِ الْأَنْفالِ قُلِ الْأَنْفالُ لِلَّهِ وَ الرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَصْلِحُوا ذاتَ بَیْنِکُمْ وَ أَطِیعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ.

و قال جل اسمه وَ ما أَفاءَ اللَّهُ عَلی رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَما أَوْجَفْتُمْ عَلَیْهِ مِنْ خَیْلٍ وَ لا رِکابٍ وَ لکِنَّ اللَّهَ یُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلی مَنْ یَشاءُ وَ اللَّهُ عَلی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ ما أَفاءَ اللَّهُ عَلی رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُری فَلِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْیَتامی وَ الْمَساکِینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ کَیْ لا یَکُونَ دُولَةً بَیْنَ الْأَغْنِیاءِ مِنْکُمْ وَ ما آتاکُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ ما نَهاکُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِیدُ الْعِقابِ.

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۷۸

و قال عز و علا- قاتِلُوا الَّذِینَ لا یُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ لا بِالْیَوْمِ الْآخِرِ وَ لا یُحَرِّمُونَ ما حَرَّمَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ لا یَدِینُونَ دِینَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ حَتَّی یُعْطُوا الْجِزْیَةَ عَنْ یَدٍ وَ هُمْ صاغِرُونَ.

باب ۳۲ غناء الإمام عن أموال الناس و ما له فیها

[۱]

۹۵۸۰- ۱ الکافی، ۱/ ۵۳۷/ ۱/ ۱ الحسین بن محمد بإسناده رفعه قال قال أبو عبد اللّه ع من زعم أن الإمام یحتاج إلی ما فی أیدی الناس فهو کافر إنما الناس یحتاجون أن یقبل منهم الإمام قال اللّه تعالی خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَکِّیهِمْ بِها

[۲]

۹۵۸۱- ۲ الکافی، ۱/ ۵۳۸/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن الفقیه، ۲/ ۴۴/ ۱۶۵۸ ابن بکیر قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إنی لآخذ من أحدکم الدرهم و إنی لمن أکثر أهل المدینة مالا ما أرید بذلک إلا أن تطهروا

[۳]

۹۵۸۲- ۳ الکافی، ۱/ ۵۳۷/ ۳/ ۱ العدة عن أحمد عن محمد بن سنان عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۸۰

حماد بن أبی طلحة عن معاذ صاحب الأکسیة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إن اللّه لم یسأل خلقه مما فی أیدیهم قرضا من حاجة به إلی ذلک و ما کان لله من حق فإنما هو لولیه

[۴]

۹۵۸۳- ۴ الکافی، ۱/ ۱۸۶/ ۶/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۴/ ۱۳۲/ ۱/ ۱ التیملی عن محمد بن الحسین عن ابن أبی عمیر عن سیف بن عمیرة عن الکنانی قال قال لی أبو عبد اللّه ع نحن قوم فرض اللّه طاعتنا لنا الأنفال و لنا صفو المال و نحن الراسخون فی العلم و نحن المحسودون الذین قال اللّه تعالی أَمْ یَحْسُدُونَ النّاسَ عَلی ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ

[۵]

اشارة

۹۵۸۴- ۵ الکافی، ۱/ ۵۴۶/ ۱۷/ ۱ الثلاثة عن شعیب عن الکنانی مثله إلی قوله صفو المال

بیان

یأتی تفسیر الأنفال و صفو المال فی الأخبار و قد مر هذا الخبر فی کتاب الحجة بتقریب آخر مع بیان

[۶]

۹۵۸۵- ۶ الکافی، ۱/ ۵۳۹/ ۲/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۸۱

محمد عن أبی جعفر ع فی قول اللّه تعالی وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیْءٍ- فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْیَتامی قال هم قرابة رسول اللّه ص فالخمس لله و للرسول و لنا

[۷]

اشارة

۹۵۸۶- ۷ الفقيه، ۲/ ۴۱/ ۱۶۴۹ قال الصادق ع إن اللّه لا إله إلا هو لما حرم علينا الصدقة أنزل لنا الخمس فالصدقة علينا حرام و الخمس لنا فريضة و الكرامة لنا حلال

بيان

المراد بالكرامة أما الخمس يعنى هو فريضة لنا على الناس و كرامة من اللّه لنا حلال و إما الهدايا و الصلات

[۸]

۹۵۸۷- ۸ الكافی، ۱/ ۵۳۹/ ۱/ ۱ علی عن أبيه عن حماد عن اليمانی عن أبان بن أبی عياش عن سليم بن قيس قال سمعت أمير المؤمنين ع يقول نحن و اللّه الذين عنى اللّه بذی القربى الذين قرنهم اللّه بنفسه و نبيه فقال ما أَفاءَ اللَّهُ عَلى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرى فَلِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبى وَ الْيَتامى وَ الْمَساكِينِ منا خاصة لأنه لم يجعل لنا سهما فی الصدقة- أكرم اللّه نبيه و أكرمنا أن يطعمنا أوساخ ما فی أيدی الناس

[۹]

اشارة

۹۵۸۸- ۹ الكافی، ۱/ ۵۴۴/ ۹/ ۱ الثلاثة عن جميل عن زرارة قال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۸۲

الإمام يجری و ينفل و يعطی ما شاء قبل أن يقع السهام و قد قاتل رسول اللّه ص بقوم لم يجعل لهم فی الفیء نصيبا و إن شاء قسم ذلك بينهم

بيان

قال فی الكافی إن اللّه تبارك و تعالى جعل الدنيا كلها بأسرها لخليفته حيث يقول للملائكة إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِيفَةً فكانت الدنيا بأسرها لآدم و صارت بعده لأبرار ولده و خلفائه فما غلب عليه أعداؤهم ثم رجع إليهم بحرب أو غلبة سمی فيئا و هو أن يفیء إليهم بغلبة و حرب و كان حكمه فيه ما قال اللّه تعالى وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبى وَ الْيَتامى وَ الْمَساكِينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ.

فهو لله و للرسول و لقرابة الرسول فهذا هو الفیء الراجع و إنما يكون الراجع ما كان فی يد غيرهم فأخذ منهم بالسيف و أما ما رجع إليهم من غير أن يوجف عليه بخيل و لا ركاب فهو الأنفال هو لله و للرسول خاصة و ليس لأحد فيه شركة و إنما جعل الشركة فی

شیء قوتل علیه فجعل لمن قاتل من الغنائم أربعة أسهم و للرسول سهم و الذی للرسول یقسمه علی ستة أسهم ثلاثة له و ثلاثة للیتامی و المساکین و ابن السبیل.

و أما الأنفال فلیس هذه سبیلها کان للرسول خاصة و کانت فدک لرسول اللّه ص خاصة لأنه فتحها و أمیر المؤمنین لم یکن معهما أحد فزال عنها اسم الفیء و لزمها اسم الأنفال و کذلک الآجام و المعادن و البحار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۸۳

و المفاوز هی للإمام خاصة فإن عمل فیها قوم بإذن الإمام فلهم أربعة أخماس و للإمام خمس و الذی للإمام یجری مجری الخمس و من عمل فیها بغیر إذن الإمام فالإمام یأخذه کله لیس لأحد فیه شیء و کذلک من عمر شیئا أو أجری قناة أو عمل فی أرض خراب بغیر إذن صاحب الأرض فلیس له ذلک فإن شاء أخذها منه کلها و إن شاء ترکها فی یده

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۸۵

باب ۳۳ أن الأرض کلها للإمام ع

[۱]

۹۵۸۹- ۱ الکافی، ۱/ ۴۰۷/ ۱ الکافی، ۵/ ۲۷۹/ ۵/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن التهذیب، ۷/ ۱۵۲/ ۲۳/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن أبی خالد الکابلی عن أبی جعفر ع قال وجدنا فی کتاب علی ع إِنَّ الْأَرْضَ لِلّٰهِ یُورِثُها مَنْ یَشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ أنا و أهل بیتی الذین أورثنا اللّه الأرض و نحن المتقون و الأرض کلها لنا فمن أحیا أرضا من المسلمین فلیعمرها و لیؤد خراجها إلی الإمام من أهل بیتی- و له ما أکل منها- فإن ترکها أو أخربها و أخذها رجل من المسلمین من بعده فعمرها و أحیاها فهو أحق بها من الذی ترکها یؤدی خراجها إلی الإمام من أهل بیتی و له ما أکل منها حتی یظهر القائم ع من أهل بیتی بالسیف

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۸۶

فیحویها و یمنعها و یخرجهم منها کما حواها رسول اللّه ص و منعها إلا ما کان فی أیدی شیعتنا فإنه یقاطعهم علی ما فی أیدیهم- و یترک الأرض فی أیدیهم

[۲]

اشارة

۹۵۹۰- ۲ الکافی، ۱/ ۴۰۸/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد التهذیب، ۴/ ۱۴۴/ ۲۵/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن السراد عن عمر بن یزید قال رأیت مسمعا بالمدینة و قد کان حمل إلی أبی عبد اللّه ع تلک السنة مالا فرده أبو عبد اللّه ع علیه- فقلت له لم رد علیک أبو عبد اللّه ع المال الذی حملته إلیه قال فقال إنی قلت له حین حملت إلیه المال إنی کنت ولیت البحرین الغوص فأصبت أربعمائة ألف درهم و قد جئتک بخمسها ثمانین ألف درهم و کرهت أن أحبسها عنک أو أعرض لها و هی حقک الذی جعله اللّه لک فی أموالنا فقال أ و مالنا من الأرض و ما أخرج اللّه منها إلا الخمس یا با سیار إن الأرض کلها لنا فما أخرج اللّه منها من شیء فهو لنا- فقلت له و أنا أحمل إلیک المال کله فقال یا با سیار قد طیبناه لک و أحللناک منه فضم إلیک مالک و کل ما فی أیدی شیعتنا من الأرض فهم فیه محللون یحل ذلک لهم حتی یقوم قائمنا فیجبیهم طسق ما کان فی أیدیهم- و یترک الأرض فی أیدیهم و أما ما کان فی أیدی غیرهم فإن کسبهم من

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۸۷

الأرض حرام علیهم حتی یقوم قائمنا فیأخذ الأرض من أیدیهم و یخرجهم عنها صغرة- الکافی، قال عمر بن یزید فقال لی أبو سیار ما أری أحدا من أصحاب الضیاع و لا من یلی الأعمال یأکل حلالا غیری إلا من طیبوا له ذلک

بیان

أعرض لها أی أتعرض بالتصرف فیه فیجبیهم کأنه بالجیم من الجبایة بمعنی الجمع یقال جباهم و جبی منهم أی جمع من أموالهم و الطسق الوظیفة من خراج الأرض المقدرة علیها فارسی معرب صغرة أی أذلاء من الصغار بمعنی الذل

[۳]

۹۵۹۱- ۳ الکافی، ۱/ ۴۰۹/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد رفعه عن عمرو بن شمر عن جابر عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص خلق اللّه آدم و أقطعه الدنیا قطیعة فما کان لآدم فلرسول اللّه ص و ما کان لرسول اللّه ص فهو للأئمة من آل محمد ع

[۴]

اشارة

۹۵۹۲- ۴ الکافی، ۱/ ۴۰۹/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد عن محمد بن عبد اللّه بن أحمد عن علی بن النعمان عن صالح بن حمزة عن أبان بن مصعب عن یونس بن ظبیان أو المعلی بن خنیس قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما لکم من هذه الأرض فتبسم ثم قال إن اللّه تعالی بعث

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۸۸

جبرئیل و أمره أن یخرق بإبهامه ثمانیة أنهار فی الأرض منها- سیحان و جیحان و هو نهر بلخ و الخشوع و هو نهر الشاش و مهران و هو نهر الهند و نیل مصر و دجلة و فرات فما سقت أو استقت فهو لنا و ما کان لنا فهو لشیعتنا و لیس لعدونا منه شیء إلا ما غصب علیه و إن ولینا لفی أوسع فیما بین ذه و ذه [فیما بین ذه إلی ذه] یعنی بین السماء و الأرض ثم تلا هذه الآیة قُلْ هِیَ لِلَّذِینَ آمَنُوا فِی الْحَیٰاةِ الدُّنْیٰا المغصوبین علیها خٰالِصَةً یَوْمَ الْقِیٰامَةِ بلا غصب

بیان

سیحان نهر بالشام و آخر بالبصرة و الشاش بلد بما وراء النهر فما سقت أی هذه الأنهار أو استقت أی منها یقال استقی أی قبل السقی و تروی و لعل المراد به ما یکون بقرب النهر لا یحتاج إلی السقی من خارج و الاستثناء منقطع تمام الآیة قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِینَةَ اللّٰهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبٰادِهِ وَ الطَّیِّبٰاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِیَ لِلَّذِینَ آمَنُوا فِی الْحَیٰاةِ الدُّنْیٰا خٰالِصَةً یَوْمَ الْقِیٰامَةِ قید اختصاصهم بها فی الحیاة الدنیا بالغصب لیظهر معنی خلوصها لهم یوم القیامة

[۵]

اشارة

۹۵۹۳- ۵ الکافی، ۱/ ۴۰۹/ ۸/ ۱ الخمسة عن الفقیه، ۲/ ۴۵/ ۱۶۶۳ حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع قال إن جبرئیل ع کری برجله خمسة أنهار و لسان الماء یتبعه الفرات و دجلة و نیل مصر و مهران و نهر بلخ فما

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۸۹

سقت أو سقی منها فللإمام و البحر المطیف بالدنیا الفقیه، و هو أفسیکون

بیان

الکری استحداث الحفر

[۶]

۹۵۹۴- ۶ الکافی، ۱/ ۴۰۹/ ۶/ ۱ علی بن محمد عن سهل عن محمد بن عیسی عن محمد بن الریان قال کتبت إلی العسکری ع جعلت فداک روی لنا أن لیس لرسول اللّه ص من الدنیا إلا الخمس فجاء الجواب أن الدنیا و ما علیها لرسول اللّه ص

[۷]

۹۵۹۵- ۷ الکافی، ۱/ ۴۰۸/ ۲/ ۱ الاثنان عن أحمد بن محمد بن عبد اللّه عمن رواه قال الدنیا و ما فیها لله و لرسوله و لنا فمن غلب علی شیء منها فلیتق اللّه و لیؤد حق اللّه و لیبر إخوانه فإن لم یفعل ذلک فالله و رسوله و نحن برآء منه

[۸]

۹۵۹۶- ۸ الکافی، ۱/ ۴۰۸/ ۴/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد عن الرازی عن ابن أبی حمزة عن أبیه عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۹۰

قلت له أ ما علی الإمام زکاة فقال أحلت یا أبا محمد أ ما علمت أن الدنیا و الآخرة للإمام یضعها حیث یشاء و یدفعها إلی من یشاء جائز له ذلک من اللّه إن الإمام یا أبا محمد لا یبیت لیلة أبدا و لله فی عنقه حق یسأله عنه

[۹]

۹۵۹۷- ۹ الفقیه، ۲/ ۳۹/ ۱۶۴۳ أبو بصیر قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما علی الإمام من الزکاة فقال یا أبا محمد أ ما علمت الحدیث

[۱۰]

اشارة

۹۵۹۸- ۱۰ الکافی، ۱/ ۴۰۹/ ۸/ ۱ علی عن السندی بن الربیع قال لم یکن ابن أبی عمیر یعدل بهشام بن الحکم شیئا و کان لا یغب إتیانه ثم انقطع عنه و خالفه و کان سبب ذلک أن أبا مالک الحضرمی کان أحد رجال هشام وقع بینه و بین ابن أبی عمیر ملاحاة فی شیء من الإمامة قال ابن أبی عمیر الدنیا کلها للإمام علی جهة الملک و إنه أولی بها من الذین هی فی أیدیهم- و قال أبو مالک کذلک أملاک الناس لهم إلا ما حکم اللّه به للإمام من الفیء و الخمس و المغنم فذلک له و ذلک أیضا قد بین اللّه للإمام أین یضعه و کیف یصنع به فتراضیا بهشام بن الحکم و صارا إلیه فحکم هشام لأبی مالک علی ابن أبی عمیر فغضب ابن أبی عمیر و هجر هشاما بعد ذلک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۹۱

بیان

لا یغب إتیانه یعنی بل یکثر إتیانه فإن الإغباب فی الإتیان أن یأتیه حینا دون حین و الملاحاة المجادلة أملاک الناس لهم بدل من کذلک لعل هشاما استعمل التقیة فی هذه الفتوی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۹۳

باب ۳۴ جملة الغنائم و الفوائد و مصارفها

[۱]

اشارة

۹۵۹۹- ۱ الکافی، ۱/ ۵۳۹/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن حماد بن عیسی التهذیب، ۴/ ۱۲۸/ ۲/ ۱ التیملی عن علی بن یعقوب عن أبی الحسن البغدادی عن الحسن بن إسماعیل بن صالح الضمیری عن الحسن بن راشد عن حماد عن بعض أصحابنا عن العبد الصالح أبو الحسن الأول ع قال الخمس من خمسة أشیاء من الغنائم و الغوص و من الکنوز و من المعادن و الملاحة- التهذیب، و فی روایة لیونس و العنبر أصبتها فی بعض کتبه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۹۴

هذا الحرف وحده العنبر و لم أسمعه- ش یؤخذ من کل هذه الصنوف الخمس فیجعل لمن جعله اللّه تعالی له و یقسم الأربعة الأخماس بین من قاتل علیه و ولی ذلک- و یقسم بینهم الخمس علی ستة أسهم سهم لله و سهم لرسول اللّه و سهم لذی القربی و سهم للیتامی و سهم للمساکین و سهم لأبناء السبیل- فسهم اللّه و سهم رسول اللّه لأولی الأمر من بعد رسول اللّه ص وراثة فله ثلاثة أسهم سهمان وراثة و سهم مقسوم له من اللّه فله نصف الخمس کملا- و نصف الخمس الباقی بین أهل بیته فسهم لیتاماهم و سهم لمساکینهم و سهم لأبناء سبیلهم یقسم بینهم علی الکفاف و السعة- ما یستغنون به فی سنتهم- فإن فضل عنهم شیء فهو للوالی و إن عجز أو نقص عن استغنائهم- کان علی الوالی أن ینفق من عنده بقدر ما یستغنون به و إنما صار علیه أن یمونهم لأن له ما فضل عنهم

و إنما جعل اللّه هـذا الخمس خاصـة لهم دون مساكين الناس و أبناء سبيلهم عوضا لهم من صدقات الناس تنزيها من اللّه لهم لقرابتهم من رسول اللّه ص و كرامة من اللّه لهم عن أوساخ الناس فجعل لهم خاصـة من عنده ما يغنيهم به عن أن يصيرهم فی موضع الذل و المسكنة- و لا بأس بصـدقات بعضهـم على بعض و هؤلاء الـذين جعل اللّه لهم الخمس هم قرابة النبی الذين ذكرهم اللّه فقال وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ و هم بنو عبد المطلب أنفسهم الذكر منهم و الأنثى ليس فيهم من أهل بيوتات

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۹۵

قريش و لا من العرب أحد و لا فيهم و لا منهم فی هذا الخمس من مواليهم- و قد تحل صدقات الناس لمواليهم و هم و الناس سواء و من كـانت أمه من بنی هـاشم و أبوه من سـائر قريش فإن الصـدقات تحل له و ليس له من الخمس شـیء لأن اللّه تعالى يقول ادْعُوهُمْ لِآبائِهِمْ و للإمام صـفو المال أن يأخـذ من هذه الأموال صـفوها الجارية الفارهة و الدابة الفارهة و الثوب و المتاع مما يحب أو يشـتهی فـذلك له قبل القسـمة و قبل إخراج الخمس و له أن يسـد بـذلك المال جميع ما ينوبه من مثل إعطاء المؤلفة قلوبهم و غير ذلك مما ينوبه فإن بقی بعـد ذلك شـیء أخرج الخمس منه فقسـمه فی أهله و قسم الباقی على من ولی من ذلك و إن لم يبق بعـد سد النوائب شیء فلا شیء لهم- و ليس لمن قاتل شیء من الأرضين و لا ما غلبوا عليه إلا ما احتوى عليه العسكر و ليس للأعراب من الغنيمة شیء و إن قاتلوا مع الوالی لأن رسول اللّه ص صالـح الأعراب أن يدعهم فی ديارهم و لا يهاجروا على أنه إن دهم رسول اللّه ص من عدوه دهم أن يسـتنفرهم فيقاتـل بهم و ليس لهم فی الغنيمـة نصـيب و سـنته جاريـة فيهم و فی غيرهم و الأرضون التی أخـذت عنوة بخيل و رجال فهی موقوفـة متروكـة فی أيـدی من يعمرها و يحييها و يقوم عليها على ما يصالحهم الوالی على قـدر طاقتهم من الحق النصف و الثلث و الثلثين على مـا قـدر ما يكون لهم صـلاحا و لا يضرهم فإذا أخرج منها ما أخرج بـدأ فأخرج منه العشر من الجميع مما سـقت السماء أو سقی سيحا و نصف العشر مما سقی بالدوالی و النواضح

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۹۶

فأخذه الوالی فوجهه فی الجهة التی وجهها اللّه على ثمانية أسهم لِلْفُقَراءِ- وَ الْمَساكِينِ وَ الْعامِلِينَ عَلَيْها وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِينَ وَ فِی سَبِيلِ اللَّهِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ ثمانيـة أسـهم يقسم بينهم فی مواضـعهم بقدر ما يسـتغنون به فی سـنتهم بلا ضـيق و لا تقتير فإن فضل من ذلك شـیء رد إلى الوالی و إن نقص من ذلك شیء و لم يكتفوا به كان على الوالی أن يمونهم من عنده بقدر سعتهم حتى يسـتغنوا و يؤخـذ بعد ما بقی من العشـر فيقسم بين الوالی و بين شـركائه الذين هم عمال الأرض و أكرتها فيدفع إليهم أنصـباؤهم على قـدر ما صالحهم عليه و يؤخـذ الباقی فيكون ذلك أرزاق أعوانه على دين اللّه و فی مصـلحة ما ينوبه من تقوية الإسـلام و تقوية الدين فی وجوه الجهاد و غير ذلك مما فيه مصلحة العامة ليس لنفسه من ذلك قليل و لا كثير- و له بعد الخمس الأنفال و الأنفال كل أرض خربـة قـد بـاد أهلها- و كل أرض لم يوجف عليه بخيل و لا ركاب و لكن صالحوا صـلحا و أعطوا بأيـديهم على غير قتال و له رءوس الجبال و بطون الأودية و الآجام و كل أرض ميتة لا رب لها و له صوافی الملوك ما كان فی أيديهم من غير وجه الغصب لأن الغصب كله مردود و هو وارث من لا وارث له يعول من لا حيلة له- و قال إن اللّه لم يترك شيئا من صنوف الأموال إلا و قد قسمه فأعطى كل ذی حق حقه الخاصـة و العامـة و الفقراء و المسـاكين و كـل صـنف من صـنوف الناس- و قال لو عـدل فی الناس لاسـتغنوا ثم قال إن العدل أحلى من العسل و لا يعدل إلا من يحسن العدل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۲۹۷

قـال و كـان رسول اللّه ص يقسم صـدقات البوادی فی البوادی و صـدقات أهل الحضـر فی أهل الحضـر و لا يقسم بينهم بالسويـة على ثمانيـة حتى يعطی أهل كل سـهم ثمنا و لكن يقسـمها على قـدر من يحضـره من الأصـناف الثمانية على قدر ما يقيم كل صـنف منهم يقدر لسنته- ليس فی ذلك شیء موقوت و لا مسمى و لا مؤلف إنما يضع ذلك على قدر ما يرى و ما يحضره حتى يسد فاقة كل قوم منهم و إن فضل من ذلك فضل عن فقراء أهل المال حمله الى غيرهم- و الأنفال إلى الوالی كل أرض فتحت أيام النبی ص إلى آخر

الأبـد ما کان افتتاحا بـدعوة أهل الجور و أهل العدل لأن ذمة رسول اللّه ص فی الأولین و الآخرین ذمة واحدة لأن رسول اللّه ص قال المسلمون إخوة تتکافی دماؤهم- و یسعی بذمتهم أدناهم و لیس فی مال الخمس زکاة لأن فقراء الناس جعل أرزاقهم فی أموال الناس علی ثمانیة أسهم فلم یبق منهم أحد- و جعل لفقراء قرابة الرسول نصف الخمس فأغناهم به عن صدقات الناس و صدقات النبی ص و ولی الأمر فلم یبق فقیر من فقراء الناس و لم یبق فقیر من فقراء قرابة رسول اللّه ص إلا و قد استغنی فلا فقیر و لذلک لم یکن علی مال النبی و الوالی زکاة لأنه لم یبق فقیر محتاج و لکن علیهم أشیاء [نوائب] تنوبهم من وجوه و لهم من تلک الوجوه کما علیهم

بیان

الغنائم ما حوته العسکر من دار الحرب و الملاحـة بالتشدیـد منبت الملح أصـبتها یعنی الروایة هذا الحرف وحده یعنی إنما زاد روایته العنبر وحده

الوافی، ج ١٠، ص: ٢٩٨

و لم أسمعه یعنی من یونس بین من قاتل علیه یعنی فی الغنائم و ولی ذلک یعنی فی سائر الأشیاء و یقسم بینهم یعنی بین من جعله اللّه له علی الکفاف و السعة فی بعض النسخ علی الکتاب و السنـة و یشبه أن یکون أحـدهما تصـحیف الآخر و إن عجز یعنی الوالی بأن یغصب منه مثلا أو نقص یعنی المال یمونهم یقوتهم وزنا و معنی و قد یهمز و الفارهة من الجاریة الملیحة و من الدواب الجید السیر و له أن یسد بذلک المال یعنی به جمیع ما یجب فیه الخمس ما ینوبه أی یعرضه و یصـیبه إلا ما احتوی علیه العسکر أی حازته و جعلته تحت تصرفها دون ما کان رکازا و نحوه دهم غشی و الدهم العدد الکثیر و الجماعة من الناس أن یستنفرهم من النفر.
و فی بعض النسخ أن یسـتفزهم و الاسـتفزاز الإزعاج و الاسـتخفاف و العنوة التذلل أخذت عنوة أی خضعت أهلها فأسلموها من الحق فی بعض النسخ من الخراج فإذا أخرج منها ما أخرج أی حصل من الأرض ما حصل من الزرع و الثمر و السـیح الماء الجاری المنبسط علی وجه الأرض و الدالیـة الـدولاب و الناضـحة الناقـة یسـتقی علیها و الأکار الحراث و الأنصباء جمع نصـیب باد هلک و له رءوس الجبال إلی قوله و هو وارث من لا وارث له کله داخل فی الأنفال کما یظهر من أخبار الباب الآتی فهو من قبیل ذکر الخاص بعـد العام موقوت مفروض فی الأوقات مؤلف بفتـح اللام معهود من الإیلاف بمعنی العهـد کما فی التنزیل لِإِیلافِ قُرَیْشٍ أی عهـدهم حمله إلی غیرهم یعنی إلی موضع آخر و بلدة أخری.
و فی بعض النسخ و إن فضل من ذلک فضل عرضوا المال جملة إلی غیرهم و هو تصحیف بین کل أرض فتحت بدل من الأنفال.
و فی بعض النسخ و کل أرض بالعطف و هو أوضح ما کان افتتاحا بدل من کل أرض بدعوة أهل الجور إضافة إلی الفاعل.

الوافی، ج ١٠، ص: ٢٩٩

و فی التهـذیب بدعوة النبی من أهل الجور أی بالدعوة إلی النبی الصادرة منهما لأن ذمة رسول اللّه ص تعلیل للتسویة بین الدعوتین و الذمـة العهـد و الأمان یسعی بذمتهم أدناهم یعنی إذا أعطی واحد من الجیش العدو أمانا جاز ذلک علی جمیع المسـلمین و لیس لهم أن ینقضوا علیه عهده سواء کان عادلا أو جائرا

الوافی، ج ١٠، ص: ٣٠١

باب ٣٥ الأنفال و الفیء و مصرفهما

[١]

اشارة

۹۶۰۰- ۱ الکافی، ۱/ ۵۳۹/ ۳/ ۱ الثلاثة عن حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع قال الأنفال ما لم یوجف علیه بخیل و لا رکاب أو قوم صالحوا أو قوم أعطوا بأیدیهم و کل أرض خربة و بطون الأودیة فهو لرسول اللّه ص و هو للإمام من بعده یضعه حیث یشاء

بیان

أو قوم فی الموضعین بتقدیر مضاف و هو من عطف الخاص علی العام فإن الأول یشمل ما جلا عنها أهلها

[۲]

اشارة

۹۶۰۱- ۲ الکافی، ۱/ ۵۴۳/ ۶/ ۱ العدة عن أحمد عن علی بن الحکم عن علی بن أبی حمزة عن محمد التهذیب، ۴/ ۱۴۹/ ۳۷/ ۱ التیملی عن سندی بن محمد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۰۲

عن العلاء عن محمد قال سمعت أبا جعفر ع یقول الأنفال من النفل و فی سورة الأنفال جدع الأنف

بیان

النفل محرکة الغنیمة و جدع الأنف بالمهملة قطعه یعنی فی هذه السورة قطع أنف الجاحدین لحقوقنا و إرغامهم

[۳]

۹۶۰۲- ۳ الکافی، ۱/ ۵۴۶/ ۱۸/ ۱ العدة عن أحمد عن التهذیب، ۴/ ۱۳۴/ ۸/ ۱ الحسین عن الجوهری عن رفاعة عن الفقیه، ۲/ ۴۴/ ۱۶۶۱ أبان بن تغلب عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یموت لا وارث له و لا مولی له فقال هو من أهل هذه الآیة یَسْئَلُونَکَ عَنِ الْأَنْفالِ

[۴]

۹۶۰۳- ۴ التهذیب، ۴/ ۱۳۲/ ۲/ ۱ التیملی عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له ما یقول اللّه یَسْئَلُونَکَ عَنِ الْأَنْفالِ قُلِ الْأَنْفالُ لِلّٰهِ وَ الرَّسُولِ قال الأنفال لله و الرسول و هی کل أرض جلا أهلها من غیر أن یحمل علیها بخیل و لا رجال و لا رکاب

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۰۳

فهی نفل لله و للرسول

[۵]

۹۶۰۴- ۵ التهذیب، ۴/ ۱۳۲/ ۳/ ۱ عنه عن محمد بن سالم عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع فی الغنیمة قال یخرج منها الخمس و یقسم ما بقی بین من قاتل علیه و ولی ذلک فأما الفیء و الأنفال فهو خالص لرسول اللّه ص

[۶]

۹۶۰۵- ۶ التهذیب، ۴/ ۱۳۳/ ۴/ ۱ عنه عن إبراهیم بن هاشم عن حماد بن عیسی عن محمد عن أبی عبد اللّه ع أنه سمعه یقول إن الأنفال ما کان من أرض لم یکن فیها هراقة دم أو قوم صولحوا و أعطوا بأیدیهم و ما کان من أرض خربة أو بطون أودیة فهذا کله من الفیء و الأنفال لله و للرسول فما کان لله فهو للرسول یضعه حیث یحب

[۷]

اشارة

۹۶۰۶- ۷ التهذیب، ۴/ ۱۳۳/ ۵/ ۱ عنه عن محمد بن علی عن أبی جمیلة قال و حدثنی محمد بن الحسن عن أبیه عن أبی جمیلة عن محمد بن علی الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الأنفال- فقال ما کان من الأرضین باد أهلها و فی غیر ذلک الأنفال هو لنا و قال سورة الأنفال فیها جدع الأنف و قال ما أَفاءَ اللّهُ عَلی رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُری .. فَما أَوْجَفْتُمْ عَلَیْهِ مِنْ خَیْلٍ وَ لا رِکابٍ وَ لکِنَّ اللّهَ یُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلی مَنْ یَشاءُ- قال الفیء ما کان من أموال لم یکن فیها هراقة دم أو قتل- و الأنفال مثل ذلک هو بمنزلته

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۰۴

بیان

و فی غیر ذلک أی و ما کان فی غیر ذلک کما صالح أهلها علیها أو أعطوا بأیدیهم و لعله ع أشار بقوله من أهل القری إلی تفسیر الآیة و تعمیمها کما یدل علیه حدیث آخر الباب فإن الموجود فی المصاحف منهم یعنی من بنی النضیر

[۸]

اشارة

۹۶۰۷- ۸ التهذیب، ۴/ ۱۳۳/ ۶/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن محمد بن خالد البرقی عن إسماعیل بن سهل عن حماد عن حریز عن محمد قال سمعت أبا عبد اللّه ع و سئل عن الأنفال فقال کل قریة یهلک أهلها أو یجلون عنها فهی نفل لله عز و جل نصفها یقسم بین الناس و نصفها لرسول اللّه ص فما کان لرسول اللّه ص فهو للإمام ع

بیان

نصفها یقسم بین الناس یعنی إن شاء و إلا فهی کلها للإمام کما دلت علیه الأخبار الأخر و قد ذکر فی تلک الأخبار أنه یضعه حیث شاء

[۹]

۹۶۰۸- ۹ التهذیب، ۴/ ۱۳۳/ ۷/ ۱ عنه عن أبی جعفر عن عثمان عن سماعة قال سألته عن الأنفال فقال کل أرض خربة أو شیء کان یکون للملوک فهو خالص للإمام لیس للناس فیها سهم و قال و منها البحرین لم یوجف علیها بخیل و لا رکاب

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۰۵

[۱۰]

اشارة

۹۶۰۹- ۱۰ التهذیب، ۴/ ۱۳۴/ ۳۷۵ ابن محبوب عن أحمد بن هلال عن ابن أبی عمیر عن أبان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن صفو المال قال الإمام یأخذ الجاریة الروقة- و المرکب الفاره و السیف القاطع و الدرع قبل أن یقسم الغنیمة فهذا صفو المال

بیان

الروقة بالقاف الحسناء یقال راقنی الشیء إذا أعجبه

[۱۱]

۹۶۱۰- ۱۱ التهذیب، ۴/ ۱۳۴/ ۱۱/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن علی بن الحکم عن سیف بن عمیرة عن داود بن فرقد قال قال أبو عبد اللّه ع قطائع الملوک کلها للإمام لیس للناس فیها شیء

[۱۲]

اشارة

۹۶۱۱- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۱۳۴/ ۱۰/ ۱ التیملی عن سندی بن محمد عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال سمعته یقول الفیء و الأنفال ما کان من أرض لم تکن فیها هراقة الدماء و قوم صولحوا و أعطوا بأیدیهم و ما کان من أرض خربة أو بطون أودیة فهو کله من الفیء فهذا لله و لرسوله فما کان لله فهو لرسوله یضعه حیث شاء و هو للإمام بعد الرسول و قوله مٰا أَفٰاءَ اللّٰهُ عَلیٰ رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمٰا أَوْجَفْتُمْ عَلَیْهِ مِنْ خَیْلٍ وَ لٰا رِکٰابٍ قال أ لا تری هو هذا و أما قوله مٰا أَفٰاءَ اللّٰهُ عَلیٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُریٰ فهذا بمنزلة المغنم کان أبی یقول ذلک و لیس لنا فیه غیر سهمین- سهم الرسول و سهم القربی ثم نحن شرکاء الناس فیما بقی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۰۶

بيان

أ لا ترى هو هـذا يعنى هو ما يتعلق بالأرض دون الغنائم و الأموال و يختص بالله و الرسول كما يدل عليه قوله وَ لكِنَّ اللّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلى مَنْ يَشاءُ

[۱۳]

اشارة

۹۶۱۲- ۱۳ الكافى، ۱/ ۵۴۳/ ۵/ ۱ على بن محمد بن عبد اللّه عن بعض أصحابنا أظنه التهذيب، ۴/ ۱۴۸/ ۳۶/ ۱ السيارى عن ابن أسباط قال لما ورد أبو الحسن موسى ع على المهدى رآه يرد المظالم فقال يا أمير المؤمنين ما بال مظلمتنا لا ترد فقال له و ما ذاك يا أبا الحسن قال إن اللّه تعالى لما فتح على نبيه ص فدك و ما والاها لم يوجف عليه بخيل و لا ركاب فأنزل اللّه على نبيه ص وَ آتِ ذَا الْقُرْبى حَقَّهُ فلم يدر رسول اللّه ص من هم فراجع فى ذلك جبرئيل و راجع جبرئيل ربه فأوحى اللّه إليه أن ادفع فدك إلى فاطمة فدعاها رسول اللّه ص فقال لها يا فاطمة إن اللّه أمرنى أن أدفع إليك فدك فقالت قد قبلت يا رسول اللّه من اللّه و منك فلم يزل وكلاؤها فيها حياة رسول اللّه ص فلما ولى أبو بكر أخرج عنها وكلاءها فأتته فسألته أن يردها عليها فقال لها ائتينى بأسود أو أحمر يشهد لك بذلك- فجاءت بأمير المؤمنين ع و أم أيمن فشهدوا لها فكتب لها بترك التعرض فخرجت و الكتاب معها فلقيها عمر فقال ما هذا معك يا بنت محمد قالت كتاب كتبه لى ابن أبى قحافة قال لها أرينيه فأبت

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۰۷

فانتزعه من يدها و نظر فيه ثم تفل فيه و محاه و خرقه فقال لها هذا لم يوجف عليه أبوك بخيل و لا ركاب فضعى الحبال فى رقابنا- فقال له المهدى يا أبا الحسن حدها لى فقال حد منها جبل أحد و حد منها عريش مصر و حد منها سيف البحر و حد منها دومة الجندل فقال كل هذا قال نعم يا أمير المؤمنين هذا كله إن هذا كله مما لم يوجف أهله على رسول اللّه ص بخيل و لا ركاب فقال كثير و أنظر فيه

بيان

هكذا الحديث فى الكافى و زاد فى التهذيب بعد قوله فجاءت بأمير المؤمنين و الحسن و الحسين ثم ساق الحديث إلى قوله و خرقه ثم قال و قال هذا لأن أباك لم يوجف عليها بخيل و لا ركاب و مضى فقال له المهدى حدها فحدها فقال هذا كثير فأنظر فيه و ليس فى الحديث الحبال و لا تفصيل الحدود.

و لعل هذه ليست حدود فدك فحسب بل هى حدود لما لم يوجف عليه بخيل و لا ركاب كما يدل عليه ما بعده و لعل عمر أراد بقوله هذا لأن أباك لم يوجف عليها بخيل و لا ركاب أن النبى ص لم يتعب فى تحصيلها حتى يكون له و كأنه خذله اللّه لم يدر معنى أفاء و لا معنى وَ لكِنَّ اللّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۰۸
أو تجاهل و أما قوله فضعی الحبال فی رقابنا بالمهملة فلعله أراد به أنک أردت بذلک تسخیرنا و لن تستطیعی ذلک فإنا قاهرون و السیف بالکسر الساحل و دومة الجندل بضم الدال اسم حصن و أهل الحدیث یفتحون الدال
الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۰۹

باب ۳۶ ما فیه الخمس من الأموال و ما لیس فیه

[۱]

اشارة

۹۶۱۳- ۱ الکافی، ۱/ ۵۴۵/ ۱۱/ ۱ الثلاثة عن حسین عن سماعة قال سألت أبا الحسن ع عن الخمس فقال فی کل ما أفاد الناس من قلیل أو کثیر

بیان

أفاد استفاد و فیه إشارة إلی تعمیم آیة الغنیمة و یأتی التصریح به أیضا فی باب تحلیلهم الخمس

[۲]

اشارة

۹۶۱۴- ۲ الکافی، ۱/ ۵۴۵/ ۱۲/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن یزید قال کتبت جعلت لک الفداء تعلمنی ما الفائدة و ما حدها رأیک أبقاک اللّه أن
الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۱۰
تمن علی ببیان ذلک لکیلا أکون مقیما علی حرام لا صلاة لی و لا صوم- فکتب الفائدة مما یفید إلیک فی تجارة من ربحها أو حرث بعد الغرام أو جائزة

بیان

یفید من فأدت الفائدة إذا حصلت بعد الغرام أی بعد ما تغرم من مئونة البذر و غیره

[۳]

۹۶۱۵- ۳ الکافی، ۱/ ۵۴۶/ ۱۹/ ۱ الخمسة الفقیه، ۲/ ۴۰/ ۱۶۴۵ الحلبی عن أبی عبد اللّه ع عن الکنز کم فیه قال الخمس و عن

المعادن کم فیها قال الخمس و کـذلک الرصاص و الصـفر و الحدیـد و کل ما کان من المعادن- یؤخـذ منها ما یؤخـذ من الـذهب و الفضة

[۴]

۹۶۱۶- ۴ الکافی، ۱/ ۵۴۴/ ۸/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۴/ ۱۲۱/ ۲/ ۱ علی بن مهزیـار عن فضالـة و ابن أبی عمیر عن جمیـل بن دراج عن محمد عن أبی جعفر ع أنه سئل عن معادن الذهب و الفضة و الحدید و الرصاص و الصفر فقال علیها الخمس التهذیب، جمیعا

الوافی، ج۱۰، ص: ۳۱۱

[۵]

۹۶۱۷- ۵ الکافی، ۱/ ۵۴۸/ ۲۸/ ۱ الخمسة التهذیب، ۴/ ۱۲۱/ ۳/ ۱ علی بن مهزیـار عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی قال سألت أبـا عبـد اللّه ع عن العنبر و غوص اللؤلؤ فقـال علیه الخمس- التهـذیب، قال و سألته عن الکنز کم فیه قال الخمس- و عن المعادن کم فیهـا قال الخمس و عن الرصاص و الصـفر و الحدیـد- و ما کان من المعادن کم فیها قال یؤخـذ منها کما یؤخـذ من معادن الـذهب و الفضة

[۶]

اشارة

۹۶۱۸- ۶ التهذیب، ۴/ ۱۳۹/ ۱۶/ ۱ الریـان بن الصـلت قـال کتبت إلی أبی محمـد ع ما الـذی یجب علی یا مولای فی غلـة رحی فی أرض قطیعة لی و فی ثمن سمک و بردی و قصب أبیعه من أجمة هذه القطیعة فکتب یجب علیک فیه الخمس إن شاء اللّه تعالی

بیان

البردی بالفتح نبات معروف

[۷]

اشارة

۹۶۱۹- ۷ التهذیب، ۴/ ۱۲۲/ ۵/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن عبد اللّه بن القاسم الحضرمی عن عبد اللّه بن سنان قال قال

الوافی، ج۱۰، ص: ۳۱۲

أبو عبـد اللّه ع علی کل امرئ غنم أو اکتسب الخمس مما أصاب لفاطمـة ع و لمن یلی أمرها من بعدها من ذریتها الحجج علی الناس فذلک لهم خاصة یضعونه حیث شاءوا و حرم علیهم الصدقة حتی الخیاط یخیط قمیصا بخمسة دوانیق فلنا منه دانق إلا من أحللناه من

شیعتنا لیطیب لهم به الولادة إنه لیس شیء عند اللّه یوم القیامة أعظم من الزنا إنه لیقوم صاحب الخمس فیقول یا رب سل هؤلاء بما نکحوا

بیان

یأتی زیادة بیان لطیب الولادة إن شاء اللّه تعالی

[۸]

اشارة

۹۶۲۰- ۸ التهذیب، ۴/ ۱۲۲/ ۴/ ۱ ابن محبوب عن العباس بن معروف عن حماد عن حریز عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن المعادن ما فیها فقال کل ما کان رکازا ففیه الخمس- و قال ما عالجته بمالک ففیه ما أخرج اللّه سبحانه منه من حجارته مصفی الخمس

بیان

قال ابن الأثیر فی حدیث الصدقة و فی الرکاز الخمس الرکاز عند أهل الحجاز کنوز الجاهلیة المدفونة فی الأرض و عند أهل العراق المعادن و القولان یحتملهما اللغة لأن کلا منهما مرکوز فی الأرض أی ثابت یقال رکزه یرکزه رکزا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۱۳

إذا أدفنه و أرکز الرجل إذا وجد الرکاز و الحدیث إنما جاء فی التفسیر الأول و هو الکنز الجاهلی و إنما کان فیه الخمس لکثرة نفعه و سهولة أخذه.

و قد جاء فی مسند أحمد فی بعض طرق هذا الحدیث و فی الرکائز الخمس کأنها جمع رکیزة أو رکازة و الرکیزة و الرکزة القطعة من جواهر الأرض المرکوزة فیها و جمع الرکزة الرکاز و منه حدیث عمر أن عبدا وجد رکزة علی عهده فأخذها منه أی قطعة عظیمة من الذهب و هذا یعضد التفسیر الثانی انتهی کلامه.

و قد مر معنی آخر للرکاز فی باب زکاة الذهب و الفضة و لعل المراد بآخر الحدیث أن الخمس إنما یجب فیما عولج بعد وضع مئونة العلاج

[۹]

۹۶۲۱- ۹ التهذیب، ۴/ ۱۲۲/ ۶/ ۱ أحمد عن السراد عن الخراز عن الفقیه، ۲/ ۴۱/ ۱۶۴۸ محمد قال سألت أبا جعفر ع عن الملاحة فقال و ما الملاحة فقلت أرض سبخة مالحة- یجتمع فیها الماء فیصیر ملحا فقال هذا المعدن فیه الخمس فقلت فالکبریت و النفط یخرج من الأرض قال فقال هذا و أشباهه فیه الخمس

[۱۰]

۹۶۲۲- ۱۰ التهذیب، ۴/ ۱۲۲/ ۷/ ۱ أحمد عن الحسین عن ابن أبی عمیر عن حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع قال خذ مال الناصب حیث ما وجدته و ادفع إلینا الخمس

[۱۱]

۹۶۲۳- ۱۱ التهذیب، ۶/ ۳۸۷/ ۲۷۴/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۱۴

عن فضالة عن سیف بن عمیرة عن الحضرمی عن المعلی بن خنیس عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۲]

اشارة

۹۶۲۴- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۱۲۳/ ۸/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن سیف بن عمیرة عن الحضرمی عن المعلی مثله مقطوعا

بیان

قال صاحب السرائر أرید بالناصب الکافر الناصب للحرب مع المسلمین دون ناصب العداوة لأهل البیت ع للاتفاق علی عصمة مال مظهر الشهادتین و فیه کلام یأتی فی آخر أبواب المکاسب من کتاب المعایش إن شاء اللّه و قد مضی فی باب الناصب و مجالسته من کتاب الحجة حدیث یدل علی أن الناصب من نصب العداوة لشیعة أهل البیت ع

[۱۳]

۹۶۲۵- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۱۲۴/ ۱۴/ ۱ سعد عن علی بن إسماعیل عن صفوان عن ابن مسکان عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل من أصحابنا یکون فی لوائهم فیکون معهم فیصیب غنیمة فقال یؤدی خمسنا و تطیب له

[۱۴]

۹۶۲۶- ۱۴ التهذیب، ۴/ ۱۲۳/ ۱۲/ ۱ عنه عن أحمد عن السراد عن الخراز عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۱۵

الفقیه، ۲/ ۴۲/ ۱۶۵۳ الحذاء قال سمعت أبا جعفر ع یقول أیما ذمی اشتری من مسلم أرضا فإن علیه الخمس

[۱۵]

اشارة

۹۶۲۷- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۱۲۴/ ۱۵/ ۱ عنه عن یعقوب بن یزید عن علی بن جعفر عن الحکم بن بهلول عن أبی همام عن الحسن بن زیاد عن أبی عبد اللّه ع قال إن رجلا أتی أمیر المؤمنین ع فقال یا أمیر المؤمنین إنی أصبت مالا لا أعرف حلاله من حرامه- فقال له أخرج الخمس من ذلک المال فإن اللّه عز و جل قد رضی من المال بالخمس و اجتنب ما کان صاحبه یعمل

بیان

هکذا فی النسخ التی رأیناها و الأظهر یعلم بدل یعمل کما یوجد فی حواشی بعضها و لو صح یعمل فلعل المراد به الأمر باجتناب إصابة المال الذی لا یعرف حلاله من حرامه أو اجتناب عمل صاحبه و هو عدم المبالاة فی تحصیله أو اجتناب ما کان صاحبه عاملا یعنی من قبل الجائر

[۱۶]

اشارة

۹۶۲۸- ۱۶ الفقیه، ۲/ ۴۳/ ۱۶۵۵ جاء رجل إلی أمیر المؤمنین ع فقال یا أمیر المؤمنین أصبت مالا أغمضت فیه أ فلی توبة- قال ائتنی بخمسه فأتاه بخمسه فقال هو لک إن الرجل إذا تاب تاب ماله معه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۱۶

بیان

أغمضت فیه أی تساهلت فی تحصیله غیر مجتنب عن الحرام و الشبهة من إغماض العین هو لک أی هذا الخمس لک لأنک بتوبتک صرت أهلا لأن أوثرک به دون غیرک ممن هو مثلک فی الاستحقاق له و هذا معنی قوله إن الرجل إذا تاب تاب ماله معه.

و هذان الخبران و الذی قبلهما لا دلالة فی شیء منها علی أن مصرف الخمس المذکور فیه هو المصرف المذکور فی آیة الخمس کما فهمه جماعة من أصحابنا بل یحتمل أن یکون المراد بالأول تضعیف الزکاة علی الذمی المشتری من المسلم أرضه أو الخراج و بالأخیرین التصدق علی الفقراء و المساکین و یکون التعلیل برضا اللّه بالخمس من المال لتعیین هذا المقدار للتصدق فی رضاء اللّه.

و الدلیل علی ذلک قوله ع فی هذین الخبرین بروایة السکونی علی ما یأتی فی کتاب المعایش تصدق بخمس مالک فإن اللّه جل اسمه رضی من الأشیاء بالخمس و سائر المال لک حلال هذا کلامه ع هناک و ظاهر أن التصدق لا یحل لبنی هاشم و أما قوله ص ائتنی بخمسه فلا دلالة فیه علی أن هذا الخمس له و لعله إنما قبضه لیصرفه علی أهله لأنه أعرف بمواضعه و لذا أعطاه إیاه حیث وجده أهلا

[۱۷]

اشارة

۹۶۲۹- ۱۷ التهذیب، ۴/ ۱۲۴/ ۱۶/ ۱ الفقیه، ۲/ ۴۰/ ۱۶۴۶ السراد عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول لیس الخمس إلا فی الغنائم خاصة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۱۷

بیان

قال فی التهذیبین یعنی لیس الخمس بظاهر القرآن إلا فی الغنائم خاصة لأن ما عدا الغنائم الذی أوجبنا فیه الخمس إنما یثبت ذلک بالسنة و زاد فی الإستبصار وجها آخر و هو شمول الغنائم لکل ما وجب فیه الخمس و هو أولی فیکون تفسیرا للآیة الشریفة و تعمیما لها کما مرت الإشارة إلیه

[۱۸]

اشارة

۹۶۳۰- ۱۸ الکافی، ۱/ ۵۴۷/ ۲۳/ ۱ سهل عن محمد بن عیسی عن علی بن الحسین بن عبد ربه قال سرح الرضا ع بصلة إلی أبی و کتب إلیه أبی هل علی فیما سرحت إلی خمس فکتب إلیه لا خمس فیما سرح به صاحب الخمس

بیان

التسریح الإرسال

[۱۹]

۹۶۳۱- ۱۹ الکافی، ۱/ ۵۴۷/ ۲۲/ ۱ محمد بن الحسین و علی بن محمد عن سهل عن علی بن مهزیار قال کتبت إلیه یا سیدی رجل دفع إلیه مال یحج به هل علیه فی ذلک المال حین یصیر إلیه الخمس أو علی ما فضل فی یده بعد الحج فکتب ع لیس علیه الخمس

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۱۹

باب ۳۷ نصاب الخمس و أنه بعد المئونة

[۱]

۹۶۳۲- ۱ الکافی، ۱/ ۵۴۷/ ۲۱/ ۱ محمد عن الزیات التهذیب، ۴/ ۱۲۴/ ۱۳/ ۱ الصفار عن الزیات التهذیب، ۴/ ۱۳۹/ ۱۴/ ۱ سعد عن الزیات عن البزنطی عن محمد بن علی عن الفقیه، ۲/ ۳۹/ ۱۶۴۴ أبی الحسن ع قال سألته عما یخرج من البحر من اللؤلؤ و الیاقوت و

الزبرجد و عن معادن الذهب و الفضة ما فیه قال إذا بلغ ثمنه دینارا ففیه الخمس

[۲]

اشارة

۹۶۳۳- ۲ التهذیب، ۴/ ۱۳۸/ ۱۳/ ۱ الصفار عن یعقوب بن یزید عن البزنطی قال سألت أبا الحسن ع عما أخرج المعدن من قلیل

الوافی، ج۱۰، ص: ۳۲۰

أو کثیر هل فیه شیء قال لیس فیه شیء حتی یبلغ ما یکون فی مثله الزکاة عشرین دینارا

بیان

قال فی التهذیب لیس بین الخبرین تضاد لأن الثانی تناول حکم المعادن و الأول حکم ما یخرج من البحر و لیس أحدهما هو الآخر. أقول لا یخفی ما فیه فإن الأول قد تضمن السؤال عن المعادن أیضا کما تضمن السؤال عما یخرج من البحر فالأولی أن یحمل الثانی علی الرخصة و التبرع منهم ع

[۳]

۹۶۳۴- ۳ الفقیه، ۲/ ۴۰/ ۱۶۴۷ البزنطی عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عما یجب فیه الخمس من الکنز فقال ما تجب الزکاة فی مثله ففیه الخمس

[۴]

۹۶۳۵- ۴ الکافی، ۱/ ۵۴۵/ ۱۳/ ۱ العدة عن أحمد عن البزنطی قال کتبت إلی أبی جعفر ع الخمس أخرجه قبل المئونة أو بعد المئونة فکتب بعد المئونة

[۵]

اشارة

۹۶۳۶- ۵ الکافی، ۱/ ۵۴۷/ ۲۴/ ۱ سهل عن إبراهیم بن محمد الهمذانی قال کتبت إلی أبی الحسن ع أقرأنی علی بن مهزیار کتاب أبیک ع فیما أوجبه علی أصحاب الضیاع نصف السدس بعد المئونة و أنه

الوافی، ج۱۰، ص: ۳۲۱

لیس علی من لم یقم ضیعته بمئونته نصف السدس و لا- غیر ذلک و اختلف من قبلنا فی ذلک فقالوا یجب علی الضیاع الخمس بعد المئونة الضیعة- و خراجها لا مئونة الرجل و عیاله فکتب ع بعد مئونته و مئونة عیاله- و بعد خراج السلطان

بيان

لعل أباه تبرع لهم بما زاد على نصف السدس من الخمس

[۶]

۹۶۳۷- ۶ التهذيب، ۴/ ۱۲۳/ ۱۱ على بن مهزيار قال كتب إليه إبراهيم بن محمد الهمدانى أقرأنى على كتاب أبيك الحديث مثله إلا أنه قال فى آخره فكتب و قرأه على بن مهزيار عليه الخمس بعد مئونته و مئونة عياله و بعد خراج السلطان

[۷]

۹۶۳۸- ۷ الفقيه، ۲/ ۴۲/ ۱۶۵۲ فى توقيعات الرضا ع إلى إبراهيم بن محمد الهمدانى أن الخمس بعد المئونة

[۸]

اشارة

۹۶۳۹- ۸ التهذيب، ۴/ ۱۲۳/ ۹/ ۱ سعد عن أبى جعفر عن على بن مهزيار عن محمد بن الحسن الأشعرى قال كتب بعض أصحابنا إلى أبى جعفر الثانى ع أخبرنى عن الخمس أ على جميع ما يستفيد الرجل من قليل و كثير من جميع الضروب و على الضياع الصناع و كيف ذلك فكتب بخطه الخمس بعد المئونة

الوافي، ج ۱۰، ص: ۳۲۲

بيان

من جميع الضروب أى ضروب الاستفادة و على الضياع يحتمل أن يكون بالمعجمة و التحتانية المثناة و أن يكون بالمهملة و النون. و لعله ع إنما سكت عن جواب المسألة الثانية و الثالثة لمصلحة

[۹]

۹۶۴۰- ۹ التهذيب، ۴/ ۱۲۳/ ۱۰/ ۱ على بن مهزيار قال قال لى أبو على بن راشد قلت له أمرتنى بالقيام بأمرك و أخذ حقك فأعلمت مواليك ذلك فقال لى بعضهم و أى شىء حقه فلم أدر ما أجيبه فقال يجب عليهم الخمس فقلت ففى أى شىء فقال فى أمتعتهم و ضياعهم قلت فالتاجر عليه و الصانع بيده فقال ذلك إذا أمكنهم بعد مئونتهم

[۱۰]

۹۶۴۱- ۱۰ التهذیب، ۴/ ۱۶/ ۶/ ۱ سعد عن أحمد عن علی بن مهزیار عن محمد بن علی بن شجاع النیسابوری أنه سأل أبا الحسن الثالث ع عن رجل أصاب من ضیعته من الحنطة مائة کر ما یزکی فأخذ منه العشر عشرة أکرار و ذهب منه بسبب عمارة الضیعة ثلاثون کرا و بقی فی یده ستون کرا ما الذی یجب لک من ذلک و هل یجب لأصحابه من ذلک علیه شیء فوقع لی منه الخمس مما یفضل من مئونته

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۲۳

باب ۳۸ مصرف الخمس

[۱]

۹۶۴۲- ۱ الکافی، ۱/ ۵۴۴/ ۷/ ۱ أحمد عن البزنطی عن الرضا ع قال سئل عن قول اللّه تعالی وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبیٰ وَ الْیَتٰامیٰ فقیل له فما کان لله فلمن هو فقال لرسول اللّه و ما کان لرسول اللّه فهو للإمام فقیل له أ فرأیت إن کان صنف من الأصناف أکثر و صنف أقل ما یصنع به قال ذاک إلی الإمام أ رأیت رسول اللّه کیف یصنع أ لیس إنما کان یعطی علی ما یری- کذلک الإمام

[۲]

۹۶۴۳- ۲ التهذیب، ۴/ ۱۲۶/ ۴/ ۱ التیملی عن أحمد بن الحسن عن البزنطی عن أبی الحسن ع قال قال له إبراهیم بن أبی البلاد وجبت علیک زکاة فقال لا و لکن نفضل و نعطی هکذا و سئل عن قول اللّه تعالی وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ الحدیث

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۲۴

[۳]

۹۶۴۴- ۳ التهذیب، ۴/ ۱۲۵/ ۱/ ۱ سعد عن الصهبانی عن صفوان عن ابن مسکان عن الفقیه، ۲/ ۴۲/ ۱۶۵۱ زکریا بن مالک الجعفی عن أبی عبد اللّه ع أنه سأله عن قول اللّه عز و جل وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبیٰ وَ الْیَتٰامیٰ وَ الْمَسٰاکِینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ- فقال أما خمس اللّه عز و جل فللرسول یضعه فی سبیل اللّه و أما خمس الرسول فلأقاربه و خمس ذوی القربی فهم أقرباؤه و الیتامی یتامی أهل بیته- فجعل هذه الأربعة الأسهم فیهم و أما المساکین و ابن السبیل فقد عرفت أنا لا نأکل الصدقة و لا تحل لنا فهی للمساکین و أبناء السبیل

[۴]

۹۶۴۵- ۴ التهذیب، ۴/ ۱۲۵/ ۲/ ۱ عنه عن أحمد بن الحسن بن فضال عن أبیه عن ابن بکیر عن بعض أصحابه عن أحدهما ع فی قول اللّه عز و جل وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبیٰ وَ الْیَتٰامیٰ وَ الْمَسٰاکِینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ قال خمس اللّه عز و جل للإمام و خمس الرسول للإمام و خمس ذی القربی لقرابة الرسول و الإمام و الیتامی یتامی آل الرسول و المساکین منهم و أبناء السبیل منهم فلا یخرج منهم إلی غیرهم

[۵]

۹۶۴۶- ۵ التهذیب، ۴/ ۱۲۶/ ۳/ ۱ التیملی عن محمد بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۲۵

إسماعیل الزعفرانی عن حماد بن عیسی عن ابن أذینة عن أبان بن أبی عیاش عن سلیم بن قیس عن أمیر المؤمنین ع قال سمعته یقول کلاما کثیرا ثم قال و أعطهم من ذلک کله سهم ذی القربی الذین قال اللّه تعالی إِنْ کُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ وَ ما أَنْزَلْنا عَلی عَبْدِنا یَوْمَ الْفُرْقانِ یَوْمَ الْتَقَی الْجَمْعانِ نحن و اللّه عنی بذوی القربی و الذین قرنهم اللّه بنفسه و بنبیه فقال فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی و الیتامی و المساکین و ابن السبیل منا خاصة و لم یجعل لنا فی سهم الصدقة نصیبا أکرم اللّه نبیه و أکرمنا أن یطعمنا أوساخ أیدی الناس

[۶]

اشارة

۹۶۴۷- ۶ التهذیب، ۴/ ۱۲۶/ ۵/ ۱ الصفار عن أحمد عن بعض أصحابنا رفع الحدیث قال الخمس من خمسة أشیاء من الکنوز و المعادن و الغوص و المغنم الذی یقاتل علیه و لم یحفظ الخامس و ما کان من فتح لم یقاتل علیه و لم یوجف علیه بخیل و لا رکاب إلا أن أصحابنا یأتونه فیعاملون علیه فکیف ما عاملهم علیه النصف أو الثلث أو الربع أو ما کان یسهم له خاصة و لیس لأحد فیه شیء إلا ما أعطاه هو منه- و بطون الأودیة و رءوس الجبال و الموات کلها هی له و هو قوله تعالی یَسْئَلُونَکَ عَنِ الْأَنْفالِ أن تعطیهم منه قُلِ الْأَنْفالُ لِلّهِ وَ الرَّسُولِ و لیس هو یسألونک عن الأنفال و ما کان فی القری من میراث من لا وارث له فهو له خاصة و هو قوله عز و جل ما أَفاءَ اللّهُ عَلی رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُری- فأما الخمس فیقسم علی ستة أسهم سهم لله و سهم للرسول و سهم لذوی القربی و سهم للیتامی و سهم للمساکین و سهم لأبناء السبیل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۲۶

فالذی لله فلرسول اللّه فرسول اللّه أحق به فهو له و الذی للرسول هو لذوی القربی و الحجة فی زمانه فالنصف له خاصة و النصف للیتامی- و المساکین و أبناء السبیل من آل محمد الذین لا تحل لهم الصدقة و لا الزکاة- عوضهم اللّه مکان ذلک بالخمس فهو یعطیهم علی قدر کفایتهم فإن فضل منهم شیء فهو له و إن نقص عنهم و لم یکفهم أتمه لهم من عنده کما صار له الفضل کذلک لزمه النقصان

بیان

له خاصة خبر و ما کان من فتح یعنی مختص بالإمام ع و لیس هو یسألونک عن الأنفال یعنی لیس المعنی یسألونک عن حقیقة الأنفال و إنما المعنی یسألونک أن تعطیهم من الأنفال

[۷]

اشارة

۹۶۴۸- ۷ التهذیب، ۴/ ۱۲۸/ ۱/ ۱ سعد عن أحمد عن الحسین عن حماد بن عیسی عن ربعی عن أبی عبد اللّه ع قال کان رسول اللّه ص إذا أتاه المغنم أخذ صفوه و کان ذلک له- ثم یقسم ما بقی خمسة أخماس و یأخذ خمسه ثم یقسم أربعة أخماس بین الناس الذین قاتلوا علیه ثم قسم الخمس الذی أخذه خمسة أخماس یأخذ خمس اللّه عز و جل لنفسه ثم یقسم الأربعة الأخماس بین ذوی القربی- و الیتامی و المساکین و أبناء السبیل یعطی کل واحد منهم جمیعا و کذلک الإمام یأخذ کما أخذ رسول اللّه ص

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۲۷

بیان

فی الإستبصار أنه حکایة فعل و لعله لیتوفر علی المستحقین فلا دلالة فیه علی الوجوب فلا ینافی ما سبق

[۸]

۹۶۴۹- ۸ التهذیب، ۴/ ۱۳۵/ ۱۲/ ۱ الصفار عن الحسن بن أحمد بن یسار عن یعقوب عن العباس الوراق عن رجل سماه عن أبی عبد اللّه ع قال إذا غزا قوم بغیر إذن الإمام فغنموا کانت الغنیمة کلها للإمام و إذا غزا قوم بأمر الإمام فغنموا کان للإمام الخمس

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۲۹

باب ۳۹ تحلیلهم الخمس لشیعتهم و تشدیدهم الأمر فیه

[۱]

۹۶۵۰- ۱ الکافی، ۱/ ۵۴۴/ ۱۰/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن سنان التهذیب، ۴/ ۱۲۱/ ۱/ ۱ التیملی عن ابن بقاح عن محمد بن سنان عن عبد الصمد بن بشیر عن حکیم مؤذن بنی عیس قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قول اللّه تعالی وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیْءٍ- فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی فقال أبو عبد اللّه ع بمرفقیه علی رکبتیه ثم أشار بیده ثم قال هی و اللّه الإفادة یوما بیوم إلا أن أبی جعل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۳۰

شیعته فی حل لیزکیهم [لیزکوا]

[۲]

اشارة

۹۶۵۱- ۲ الکافی، ۱/ ۵۴۶/ ۲۰/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن سنان التهذیب، ۴/ ۱۳۶/ ۴/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن محمد بن سنان عن صباح الأزرق عن الفقیه، ۲/ ۴۳/ ۱۶۵۴ محمد عن أحدهما ع قال إن أشد ما فیه الناس یوم القیامة أن یقوم صاحب الخمس فیقول یا رب خمسی و قد طیبنا ذلک لشیعتنا لتطیب ولادتهم و لیزکوا أولادهم

بيان

طيب الولادة إشارة إلى ما تحلل به الفروج من الأموال أو الفروج أنفسها لأن في الأموال الأسارى و الإماء

[۳]

۹۶۵۲- ۳ الكافي، ۱/ ۵۴۵/ ۱۴/ ۱ أحمد عن علي بن الحكم عن علي عن أبي بصير عن أبي جعفر ع قال كل شيء قوتل عليه على

الوافي، ج ۱۰، ص: ۳۳۱

شهادة أن لا إله إلا اللّه و أن محمدا رسول اللّه فإن لنا خمسه و لا يحل لأحد أن يشتري من الخمس شيئا حتى يصل إلينا حقنا

[۴]

۹۶۵۳- ۴ الكافي، ۱/ ۵۴۶/ ۱۶/ ۱ علي عن أبيه عن السراد عن ضريس الكناسي التهذيب، ۴/ ۱۳۶/ ۵/ ۱ سعد عن أبي جعفر عن الحسين عن فضالة عن عمر بن أبان الكلبي عن ضريس قال قال لي أبو عبد اللّه ع أ تدري من أين دخل على الناس الزنا فقلت لا أدري فقال من قبل خمسنا أهل البيت إلا لشيعتنا الأطيبين فإنه محلل لهم لميلادهم

[۵]

اشارة

۹۶۵۴- ۵ الكافي، ۸/ ۲۸۵/ ۴۳۱ علي بن محمد عن علي بن العباس عن الحسن بن عبد الرحمن عن عاصم بن حميد عن أبي حمزة عن أبي جعفر ع قال قلت له إن بعض أصحابنا يفترون- و يقذفون من خالفهم فقال لي الكف عنهم أجمل ثم قال و اللّه يا با حمزة إن الناس كلهم أولاد بغايا ما خلا شيعتنا قلت كيف لي بالمخرج من هذا فقال لي يا با حمزة كتاب اللّه المنزل يدل عليه إن اللّه جعل لنا أهل البيت سهاما ثلاثة في جميع الفيء- ثم قال وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبىٰ- وَ الْيَتامىٰ وَ الْمَساكِينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ فنحن أصحاب الخمس و الفيء و قد حرمناه

الوافي، ج ۱۰، ص: ۳۳۲

على جميع الناس ما خلا شيعتنا و اللّه يا با حمزة ما من أرض تفتح و لا خمس يخمس فيضرب على شيء منه إلا كان حراما على من يصيبه فرجا كان أو مالا و لو قد ظهر الحق لقد بيع [تبع] الرجل الكريمة عليه نفسه فيمن لا يريد حتى أن الرجل منهم ليفتدي بجميع ماله و يطلب النجاة لنفسه فلا يصل إلى شيء من ذلك و قد أخرجونا و شيعتنا من حقنا ذلك- بلا عذر و لا حق و لا حجة قلت قوله تعالى هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنٰا إِلّٰا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ قال إما موت في طاعة اللّه أو إدراك ظهور إمام و نحن نتربص بهم ما نحن فيه من الشدة أن يصيبهم اللّه بعذاب من عنده قال هو المسخ أو بأيدينا و هو القتل قال اللّه تعالى لنبيه ص- قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ و التربص انتظار وقوع البلاء بأعدائهم

بيان

خمس یخمس إسناد الخمس إلی الخمس مجاز یقال خمس المال بالتخفیف إذا أخذ خمسة فیضرب علی شیء منه أی فیضرب سهم علی شیء منه من ضرب السهام بمعنی قسمتها فیمن لا یرید کذا فی النسخ و الظاهر فیمن یزید بالزای إلا أن یوجه بأنه یباع نفسه فیمن لا یرید شراءها و لا یخلو من تکلف

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۳۳

[۶]

اشارة

۹۶۵۵- ۶ الکافی، ۱/ ۵۴۵/ ۱۵/ ۱ أحمد عن محمد بن سنان عن یونس بن یعقوب عن عبد العزیز بن نافع قال طلبنا الإذن علی أبی عبد اللّه ع و أرسلنا إلیه فأرسل إلینا ادخلوا اثنین اثنین فدخلت أنا و رجل معی فقلت للرجل أحب أن تستأذنه بالمسألة فقال نعم فقلت له جعلت فداک إن أبی کان ممن سباه بنو أمیة و قد علمت أن بنی أمیة لم یکن لهم أن یحرموا و لا یحللوا و لم یکن لهم مما فی أیدیهم قلیل و لا کثیر- و إنما ذلک لکم فإذا ذکرت الذی کنت فیه دخلنی من ذلک ما یکاد یفسد علی ما أنا فیه فقال له أنت فی حل مما کان من ذلک و کل من کان فی مثل حالک من ورائی فهو فی حل من ذلک- قال فقمنا و خرجنا فسبقنا معتب إلی النفر القعود الذین ینتظرون إذن أبی عبد اللّه ع فقال لهم قد ظفر عبد العزیز بن نافع بشیء ما ظفر بمثله أحد قط قیل له و ما ذاک ففسره لهم فقام اثنان فدخلا علی أبی عبد اللّه ع فقال أحدهما جعلت فداک إن أبی کان من سبایا بنی أمیة و قد علمت أن بنی أمیة لم یکن لهم من ذلک قلیل و لا کثیر و أنا أحب أن تجعلنی من ذلک فی حل فقال ذلک إلینا ما ذلک إلینا ما لنا أن نحلل و لا أن نحرم فخرج الرجلان و غضب أبو عبد اللّه ع فلم یدخل علیه أحد فی تلک اللیلة إلا بدأه أبو عبد اللّه ع فقال أ لا تعجبون من فلان یجیئنی فیستحلنی مما صنعت بنو أمیة کأنه یری أن ذلک إلینا و لم ینتفع أحد تلک اللیلة بقلیل و لا کثیر إلا الأولین فإنهما عنیا بحاجتهما

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۳۴

بیان

أن تستأذنه بالمسألة أی السؤال أو المسألة المعهودة و کانت معهودة بینهما بل کانا معا صاحبها فقلت له فی بعض النسخ فقال له و هو الموافق لقوله فیما بعد فقال له إلا أن قول معتب قد ظفر عبد العزیز یعضد الأول و الأمر فی ذلک سهل و ذکر وقوع الاستئذان و الإذن مطوی و عنی بحاجته عنایة علی البناء للمفعول فهو بها معنی قضیت له و لعله ع اتقی الشهرة

[۷]

اشارة

۹۶۵۶- ۷ الکافی، ۱/ ۵۴۷/ ۲۵/ ۱ سهل عن أحمد بن المثنی عن التهذیب، ۴/ ۱۳۹/ ۱۷/ ۱ محمد بن زید الطبری قال کتب رجل من تجار فارس من [إلی] بعض موالی أبی الحسن الرضا ع یسأله الإذن فی الخمس فکتب إلیه بسم اللّه الرحمن الرحیم- إن اللّه واسع کریم ضمن علی العمل الثواب و علی الضیق الهم لا یحل مال إلا من وجه أحله اللّه إن الخمس عوننا علی دیننا و علی عیالاتنا و علی

موالینا و ما نبذل و نشتری من أعراضنا ممن نخاف سطوته فلا تزووه عنا- و لا تحرموا أنفسکم دعاءنا ما قدرتم علیه فإن إخراجه مفتاح رزقکم و تمحیص ذنوبکم و ما تمهدون لأنفسکم لیوم فاقتکم و المسلم من یفی لله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۳۵

بما عاهد إلیه و لیس المسلم من أجاب باللسان و خالف بالقلب و السلام

بیان

و علی الضیق الهم لعله ع عبر عن مخالفة اللّه التی منها منع الخمس بالضیق لأن الباعث علیها ضیق الصدر و هو الذی یدعو إلی خوف الفقر و سوء الظن بالله فی إعطاء الرزق و هذه الخصال بعینها هی الباعث علی الهم و علی ذلک نبه قوله ع إن اللّه واسع کریم و قوله فإن إخراجه مفتاح رزقکم.

و فی نسخ التهذیب بدل هذه الکلمة و علی الخلاف العذاب فلا تزووه فلا تصرفوه

[۸]

اشارة

۹۶۵۷- ۸ الکافی، ۱/ ۵۴۸/ ۲۶/ ۱ سهل عن أحمد عن التهذیب، ۴/ ۱۴۰/ ۱۸/ ۱ محمد بن زید قال قدم قوم من خراسان علی أبی الحسن الرضا ع فسألوه أن یجعلهم فی حل من الخمس فقال ما أمحل هذا تمحضونا المودة بألسنتکم و تزوون عنا حقا- جعله اللّه لنا و جعلنا له و هو الخمس لا نجعل لا نجعل لا نجعل لأحد منکم فی حل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۳۶

بیان

فی نسخ التهذیب لا جعل اللّه أحدا منکم فی حل مرة

[۹]

اشارة

۹۶۵۸- ۹ الکافی، ۱/ ۵۴۸/ ۲۷/ ۱ علی عن التهذیب، ۴/ ۱۴۰/ ۱۹/ ۱ أبیه قال کنت عند أبی جعفر الثانی ع إذ دخل علیه صالح بن محمد بن سهل و کان یتولی له الوقف بقم فقال یا سیدی اجعلنی من عشرة آلاف درهم فی حل فإنی أنفقتها فقال له أنت فی حل فلما خرج صالح قال أبو جعفر ع أحدهم یثب علی أموال آل محمد و أیتامهم و مساکینهم و فقرائهم و أبناء سبیلهم فیأخذها ثم یجیء فیقول اجعلنی فی حل أ تراه ظن أنی أقول لا أفعل و اللّه لیسألنهم اللّه یوم القیامة عن ذلک سؤالا حثیثا

بیان

الحثیث السریع ظاهر الحدیث یدل علی أنه ع لم یجعله فی حل باطنا و یحتمل أن یکون قد أحله و یکون سؤال اللّه سبحانه إیاهم عن سوء هذا الفعال الذی هو مخالفة اللّه سبحانه و هذا أقرب إلی محاسن أخلاقهم ع

[۱۰]

۹۶۵۹- ۱۰ الفقیه، ۲/ ۴۱/ ۱۶۵۰ أبو بصیر قال قلت لأبی جعفر ع أصلحک اللّه ما أیسر ما یدخل به العبد النار قال من أکل من مال الیتیم درهما و نحن الیتیم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۳۷

[۱۱]

۹۶۶۰- ۱۱ التهذیب، ۴/ ۱۳۷/ ۶/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن الوشاء عن أحمد بن عائذ عن أبی خدیجة عن أبی عبد اللّه ع قال قال له رجل و أنا حاضر حلل لی الفروج ففزع أبو عبد اللّه ع فقال له رجل لیس یسألک أن یعترض الطریق إنما یسألک خادما یشتریها أو امرأة یتزوجها أو میراثا یصیبه أو تجارة أو شیئا أعطیه- فقال هذا لشیعتنا حلال الشاهد منهم و الغائب و المیت منهم و الحی و ما یولد منهم إلی یوم القیامة فهو لهم حلال أما و اللّه لا یحل إلا لمن حللنا له- و لا و اللّه ما أعطینا أحدا ذمة و ما عندنا لأحد عهد و لا لأحد عندنا میثاق

[۱۲]

۹۶۶۱- ۱۲ التهذیب، ۴/ ۱۳۶/ ۳/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین عن القاسم عن أبان عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال سمعته یقول من اشتری شیئا من الخمس لم یعذره اللّه اشتری ما لا یحل له

[۱۳]

۹۶۶۲- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۱۳۷/ ۸/ ۱ سعد عن أبی جعفر عن العباس بن معروف عن حماد عن حریز عن أبی بصیر و زرارة و محمد عن أبی جعفر ع قال قال أمیر المؤمنین ع هلک الناس فی بطونهم و فروجهم لأنهم لم یؤدوا إلینا حقنا ألا و إن شیعتنا من ذلک و آباءهم فی حل

[۱۴]

اشارة

۹۶۶۳- ۱۴ التهذیب، ۴/ ۱۳۸/ ۱۰/ ۱ عنه عن النهدی عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۳۸

السندی بن محمد عن یحیی بن عمرو الزیات عن الفقیه، ۲/ ۴۵/ ۱۶۶۲ داود الرقی عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول الناس کلهم یعیشون فی فضل مظلمتنا إلا أنا أحللنا شیعتنا من ذلک

بیان

المظلمة بکسر اللام ما یظلمه الرجل یعنی یعیشون فیما فضل مما أخذ من أموالنا ظلما

[۱۵]

۹۶۶۴- ۱۵ التهذیب، ۴/ ۱۳۸/ ۱۱/ ۱ عنه عن أبی جعفر عن محمد بن سنان عن الفقیه، ۲/ ۴۴/ ۱۶۵۹ یونس بن یعقوب قال کنت عند أبی عبد اللّه ع فدخل علیه رجل من القماطین فقال جعلت فداک یقع فی أیدینا الأرباح و الأموال و تجارات نعرف أن حقک فیها ثابت و إنا عن ذلک مقصرون فقال أبو عبد اللّه ع ما أنصفناکم إن کلفناکم ذلک الیوم

[۱۶]

۹۶۶۵- ۱۶ التهذیب، ۴/ ۱۳۸/ ۹/ ۱ الحسین عن بعض أصحابنا عن سیف بن عمیرة عن الثمالی عن أبی جعفر ع قال سمعته یقول من أحللنا له شیئا أصابه من أعمال الظالمین فهو له حلال و ما حرمناه من ذلک فهو حرام

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۳۹

[۱۷]

۹۶۶۶- ۱۷ التهذیب، ۴/ ۱۳۷/ ۷/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن الحکم بن علباء الأسدی قال ولیت البحرین فأصبت مالا کثیرا- فأنفقت و اشتریت ضیاعا کثیرة و اشتریت رقیقا و أمهات أولاد و ولد لی ثم خرجت إلی مکة فحملت عیالی و أمهات أولادی و نسائی و حملت خمس ذلک المال فدخلت علی أبی جعفر ع فقلت له إنی ولیت البحرین فأصبت بها مالا- کثیرا و اشتریت متاعا و اشتریت رقیقا- و اشتریت أمهات أولاد و ولد لی و أنفقت و هذا خمس ذلک المال و هؤلاء أمهات أولادی و نسائی قد أتیتک به فقال أما إنه کله لنا و قد قبلت ما جئت به و قد حللتک من أمهات أولادک و نسائک و ما أنفقت و ضمنت لک علی و علی أبی الجنة

[۱۸]

۹۶۶۷- ۱۸ التهذیب، ۴/ ۱۴۳/ ۲۱/ ۱ سعد عن أحمد عن البزنطی عن أبی عمارة عن الحارث بن المغیرة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له إن لنا أموالا من غلات و تجارات و نحو ذلک- و قد علمت أن لک فیها حقا قال فلم أحللنا إذن لشیعتنا إلا لتطیب ولادتهم و کل من والی آبائی فهم فی حل مما فی أیدیهم من حقنا فلیبلغ الشاهد الغائب

[۱۹]

اشارة

۹۶۶۸- ۱۹ التهذیب، ۴/ ۱۴۳/ ۲۲/ ۱ عنه عن أبی جعفر عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴۰

الفقیه، ۲/ ۴۴/ ۱۶۶۰ علی بن مهزیار قال قرأت فی کتاب لأبی جعفر ع من رجل یسأله أن یجعله فی حل من مأکله و مشربه من الخمس فکتب بخطه من أعوزه شیء من حقی فهو فی حل

بیان

أعوزه شیء أی احتاج إلیه

[۲۰]

۹۶۶۹- ۲۰ الکافی، ۷/ ۵۹/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن مهزیار عن بعض أصحابنا قال کتبت إلی أبی الحسن ع أنی أوقفت أرضا علی ولدی و فی حج و فی وجوه بر و لک فیه حق بعدی أو لمن بعدک و قد أزلتها عن ذلک المجری فقال أنت فی حل و موسع لک

[۲۱]

۹۶۷۰- ۲۱ الفقیه، ۴/ ۲۳۷/ ۵۵۶۸ التهذیب، ۹/ ۱۴۳/ ۴۵/ ۱ محمد بن أحمد عن العبیدی عن علی بن مهزیار قال کتبت إلی أبی الحسن الثالث ع الحدیث

[۲۲]

۹۶۷۱- ۲۲ التهذیب، ۴/ ۱۴۳/ ۲۳/ ۱ الصفار عن یعقوب بن یزید عن الوشاء عن القاسم بن برید عن الفضیل عن أبی عبد اللّه ع قال من وجد برد حبنا علی کبده فلیحمد اللّه علی أول

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴۱

النعم قال قلت جعلت فداک ما أول النعم قال طیب الولادة- ثم قال أبو عبد اللّه ع قال أمیر المؤمنین ع لفاطمة ع أحلی نصیبک من الفیء لآباء شیعتنا لیطیبوا ثم قال أبو عبد اللّه ع إنا أحللنا أمهات شیعتنا لآبائهم لیطیبوا

[۲۳]

۹۶۷۲- ۲۳ التهذیب، ۴/ ۱۴۳/ ۲۴/ ۱ عنه عن الحسن بن الحسن [الحسین] و محمد بن علی و الحسن بن علی و محسن بن علی بن یوسف جمیعا عن محمد بن سنان عن حماد بن طلحة صاحب السابری عن معاذ بن کثیر عن أبی عبد اللّه ع قال موسع علی شیعتنا أن ینفقوا ما فی أیدیهم بالمعروف فإذا قام قائمنا حرم علی کل ذی کنز کنزه حتی یأتوه به یستعین به

[۲۴]

۹۶۷۳- ۲۴ الکافی، ۴/ ۶۱/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن سنان عن معاذ مثله و قال فی آخره یستعین به علی عدوه و هو قول اللّه تعالی الَّذِینَ یَکْنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ إلی آخر الآیة

[۲۵]

اشارة

۹۶۷۴- ۲۵ التهذیب، ۴/ ۱۴۱/ ۲۰/ ۱ الصفار عن أحمد و عبد اللّه بن محمد عن علی بن مهزیار قال کتب إلیه أبو جعفر ع و قرأت أنا کتابه إلیه فی طریق مکة قال الذی أوجبت فی سنتی هذه و هذه سنة عشرین و مائتین فقط لمعنی من المعانی أکره تفسیر المعنی کله خوفا من الانتشار و سأفسر لک بعضه إن شاء اللّه إن موالی أسأل اللّه صلاحهم أو

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴۲

بعضهم قصروا فیما یجب علیهم فعلمت ذلک فأحببت أن أطهرهم و أزکیهم بما فعلت فی عامی هذا من أمر الخمس- قال اللّه تعالی خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَکِّیهِمْ بِها وَ صَلِّ عَلَیْهِمْ إِنَّ صَلاتَکَ سَکَنٌ لَهُمْ وَ اللّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ أَ لَمْ یَعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ هُوَ یَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبادِهِ- وَ یَأْخُذُ الصَّدَقاتِ وَ أَنَّ اللّهَ هُوَ التَّوّابُ الرَّحِیمُ وَ قُلِ اعْمَلُوا فَسَیَرَی اللّهُ عَمَلَکُمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ سَتُرَدُّونَ إِلی عالِمِ الْغَیْبِ وَ الشَّهادَةِ فَیُنَبِّئُکُمْ بِما کُنْتُمْ تَعْمَلُونَ- و لم أوجب ذلک علیهم فی کل عام و لا أوجب علیهم إلا الزکاة التی فرضها اللّه تعالی علیهم- و إنما أوجب علیهم الخمس فی سنتی هذه فی الذهب و الفضة التی قد حال علیها الحول و لم أوجب ذلک علیهم فی متاع و لا آنیة- و لا دواب و لا خدم و لا ربح ربحه فی تجارة و لا ضیعة إلا ضیعة سأفسر لک أمرها تخفیفا منی عن موالی و منا منی علیهم لما یغتال السلطان من أموالهم و بما [لما] ینوبهم فی ذاتهم فأما الغنائم و الفوائد فهی واجبة علیهم فی کل عام قال اللّه تعالی وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْیَتامی وَ الْمَساکِینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ إِنْ کُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ وَ ما أَنْزَلْنا عَلی عَبْدِنا یَوْمَ الْفُرْقانِ یَوْمَ الْتَقَی الْجَمْعانِ وَ اللّهُ عَلی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ- فالغنائم و الفوائد یرحمک اللّه فهی الغنیمة یغنمها المرء و الفائدة یفیدها- و الجائزة من الإنسان للإنسان التی لها خطر و المیراث الذی لا یحتسب من غیر أب و لا ابن و مثل عدو یصطلم فیؤخذ ماله و مثل مال یؤخذ لا یعرف له صاحب و من ضرب ما صار إلی موالی من أموال الخرمیة الفسقة فقد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴۳

علمت أن أموالا عظاما صارت إلی قوم من موالی فمن کان عنده شیء من ذلک فلیوصل إلی وکیلی و من کان نائیا بعید الشقة فلیعمد لإیصاله و لو بعد حین فإن نیة المؤمن خیر من عمله فأما الذی أوجب من الضیاع و الغلات فی کل عام فهو نصف السدس ممن کانت ضیعته تقوم بمئونته- و من کانت ضیعته لا تقوم بمئونته فلیس علیه نصف سدس و لا غیر ذلک

بیان

قال یعنی أحمد أو عبد اللّه کتب إلیه یعنی إلی علی بن مهزیار أبو جعفر یعنی الجواد ع یغتال یذهب ینوبهم یصیبهم یفیدها یستفیدها خطر قدر لا یحتسب لا یخطر بباله أنه یرثه یصطلم یحتمل الظلم و الأظهر الإهمال بمعنی الاستئصال کما یوجد فی بعض النسخ الخرمیة بالخاء المعجمة و الراء المهملة هم أصحاب التناسخ و الإباحة نائیا بعیدا و الشقة بالضم و الکسر الناحیة بعید الشقة تفسیر للنائی

[۲۶]

اشارهٔ

۹۶۷۵- ۲۶ التهذیب، ۴/ ۱۴۵/ ۲۷/ ۱ التیملی عن جعفر بن محمد بن حکیم عن عبد الکریم بن عمرو الخثعمی عن الحارث بن المغیرهٔ النصری قال دخلت علی أبی جعفرع فجلست عنده فإذا نجیهٔ قد استأذن علیه فأذن له فدخل فجثا علی رکبتیه ثم قال جعلت فداک إنی أرید أن أسألک عن مسألهٔ و اللّه ما أرید بها إلا فکاک رقبتی من النار فکأنه رق له فاستوی جالسا و قال یا نجیهٔ سلنی فلا تسألنی الیوم عن شیء إلا أخبرتک به- قال جعلت فداک ما تقول فی فلان و فلان قال یا نجیهٔ إن لنا الخمس فی کتاب اللّه و لنا الأنفال و لنا صفو المال و هما و اللّه أول من

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴۴

ظلمنا حقنا فی کتاب اللّه و أول من حمل الناس علی رقابنا و دماؤنا فی أعناقهما إلی یوم القیامهٔ و إن الناس لیتقلبون فی حرام إلی یوم القیامهٔ- بظلمنا أهل البیت فقال نجیهٔ إنا لله و إنا إلیه راجعون ثلاث مرات- هلکنا و رب الکعبهٔ قال فرفع جسده [فخذه] عن الوسادهٔ فاستقبل القبلهٔ فدعا بدعاء لم أفهم منه شیئا إلا أنا سمعناه فی آخر دعائه و هو یقول اللهم إنا قد أحللنا ذلک لشیعتنا قال ثم أقبل إلینا بوجهه فقال یا نجیهٔ ما علی فطرهٔ إبراهیم غیرنا و غیر شیعتنا

بیان

قد مضی حدیث مسمع فی هذا المعنی أیضا فی باب أن الأرض کلها للإمام و قد خص فی التهذیبین تحلیلهم ع بالمناکح تبعا لشیخه لتعلیلهم ذلک بطیب الولادهٔ و حمل تشدیدهم فی ذلک علی سائر الأموال و أوجب الوصیهٔ به فی زمان الغیبهٔ إلی أن یصل إلی الإمام و جوز إعطاء النصف إلی الأصناف الثلاثهٔ و الوصیهٔ بالنصف الآخر و المسألهٔ من المتشابهات التی یشکل الحکم فیها بتهٔ سیما تخصیص التحلیل بالمناکح و وجوب الوصیهٔ بالکل.

و الذی یظهر لی من مجموع الأخبار الواردهٔ فی ذلک أن تحلیلهم ع یعم المناکح و غیرها من الأموال إلا أنه مختص بحصتهم ع أعنی السهام الثلاثهٔ کما مر فی حدیث أبی حمزهٔ أن اللّه جعل لنا أهل البیت سهاما ثلاثهٔ دون سهام الیتامی و المساکین و ابن السبیل فإنها لغیرهم و إن کان لهم التصرف فیها فی زمن حضورهم بأن یضعوها فیمن شاءوا کیف شاءوا کما کانوا یتصرفون فی حصهٔ أنفسهم لأن جمیع الأموال فی الحقیقهٔ لهم و الناس عیالهم و کان الواجب علی شیعتهم فی زمن حضورهم أن یحملوا کل الخمس إلیهم ع لیضعوه فیمن یشاءون إلا أن من لم یفعل ذلک منهم کان فی حل بعد أن أساء.

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴۵

و علی ذلک یحمل التشدید أو علی أن التشدید مختص بغیر الشیعهٔ و هذا أظهر من الأخبار و أما فی مثل هذا الزمان حیث لا یمکن الوصول إلیهم ع فتسقط حصتهم ع رأسا لتعذر ذلک و غنائهم عنه رأسا دون السهام الباقیهٔ لوجود مستحقیها و من صرف الکل حینئذ إلی الأصناف الثلاثهٔ فقد أحسن و احتاط و العلم عند اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴۷

باب ۴۰ الجزیهٔ

[۱]

اشارة

۹۶۷۶- ۱ الکافی، ۳/ ۵۶۷/ ۴/ ۱ محمد عن التهذیب، ۶/ ۱۵۸/ ۲/ ۱ أحمد عن أبی یحیی الواسطی عن بعض أصحابنا قال سئل أبو عبد اللّه ع عن المجوس أ کان لهم نبی قال نعم أ ما بلغک کتاب رسول اللّه ص إلی أهل مکة أن أسلموا و إلا نابذتکم بحرب فکتبوا إلی النبی ص أن خذ منا الجزیة و دعنا إلی عبادة الأوثان- فکتب إلیهم النبی ص أنی لست آخذ الجزیة إلا من أهل الکتاب فکتبوا إلیه یریدون بذلک تکذیبه ع زعمت أنک لا تأخذ الجزیة إلا من أهل الکتاب ثم أخذت الجزیة من مجوس هجر فکتب إلیهم النبی ص أن المجوس کان لهم نبی فقتلوه و کتاب أحرقوه أتاهم نبیهم بکتابهم فی اثنی عشر ألف جلد ثور

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴۸

بیان

نابذتکم کاشفتکم و قاتلتکم مظهرا لکم عزمی علی قتالکم و مخبرا به إخبارا مکشوفا هجر محرکة بلد بالیمن و قریة کانت قرب المدینة و اسم لجمیع أرض البحرین

[۲]

۹۶۷۷- ۲ التهذیب، ۶/ ۱۷۵/ ۲۸/ ۱ أحمد عن أبی یحیی الواسطی قال سئل أبو عبد اللّه ع عن المجوس فقال کان لهم نبی قتلوه و کتاب أحرقوه أتاهم نبیهم بکتابهم فی اثنی عشر ألف جلد ثور و کان یقال له جاماسب

[۳]

۹۶۷۸- ۳ التهذیب، ۶/ ۱۷۱/ ۹/ ۱ الصفار عن الزیات عن وهیب عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الجزیة فقال إنما حرم اللّه الجزیة من مشرکی العرب

[۴]

۹۶۷۹- ۴ الکافی، ۳/ ۵۶۶/ ۱/ ۱ الأربعة الفقیه، ۲/ ۵۰/ ۱۶۷۰ و ۵۱/ ۱۶۷۱ حریز عن زرارة قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما حد الجزیة علی أهل الکتاب- و هل علیهم فی ذلک شیء موظف لا ینبغی أن یجوز إلی غیره فقال ذلک إلی الإمام یأخذ من کل إنسان منهم ما شاء علی قدر ماله و ما یطیق إنما

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۴۹

هم قوم فدوا أنفسهم من أن یستعبدوا أو یقتلوا فالجزیة تؤخذ منهم علی قدر ما یطیقون له أن یأخذهم به حتی یسلموا إن اللّه عز و جل قال حَتّٰی یُعْطُوا الْجِزْیَةَ عَنْ یَدٍ وَ هُمْ صٰاغِرُونَ و کیف یکون صاغرا و لا یکترث لما یؤخذ منه- حتی یجد ذلا لما أخذ منه فیألم لذلک فیسلم- قال و قال محمد بن مسلم قلت لأبی عبد اللّه ع أ رأیت ما یأخذ هؤلاء من الخمس من أرض الجزیة و یأخذون من

الدهاقین من جزیة رءوسهم أ ما علیهم فی ذلک شیء موظف فقال کان علیهم ما أجازوا علی أنفسهم [نفوسهم] و لیس للإمام أکثر من الجزیة إن شاء الإمام وضع ذلک علی رءوسهم و لیس علی أموالهم شیء و إن شاء فعلی أموالهم و لیس علی رءوسهم شیء فقلت فهذا الخمس فقال إنما هذا شیء کان صالحهم علیه رسول اللّه ص

[۵]

۹۶۸۰- ۵ الکافی، ۳/ ۵۶۷/ ۲/ ۱ التهذیب، ۴/ ۱۱۸/ ۲/ ۱ حریز عن محمد قال سألته عن أهل الذمة ما ذا علیهم مما یحقنون به دماءهم و أموالهم قال الخراج فإن أخذ من رءوسهم الجزیة فلا سبیل علی أراضیهم و إن أخذ من أراضیهم فلا سبیل علی رءوسهم

[۶]

۹۶۸۱- ۶ الکافی، ۳/ ۵۶۸/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن الخراز عن الفقیه، ۲/ ۵۱/ ۱۶۷۲ محمد عن أبی جعفر ع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵۰

فی أهل الجزیة أ یؤخذ من أموالهم و مواشیهم شیء سوی الجزیة قال لا

[۷]

۹۶۸۲- ۷ الفقیه، ۲/ ۲۹/ ۱۶۱۱ قال الرضا ع إن بنی تغلب أنفوا من الجزیة و سألوا عمر أن یعفیهم فخشی أن یلحقوا بالروم فصالحهم علی أن صرف ذلک عن رءوسهم و ضاعف علیهم الصدقة فرضوا بذلک فعلیهم ما صالحوا علیه و رضوا به إلی أن یظهر الحق

[۸]

۹۶۸۳- ۸ الکافی، ۳/ ۵۶۸/ ۵/ ۱ الأربعة عن الفقیه، ۲/ ۵۲/ ۱۶۷۳ محمد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صدقات أهل الذمة و ما یؤخذ من جزیتهم من ثمن خمورهم- و لحم خنازیرهم و میتتهم قال علیهم الجزیة فی أموالهم تؤخذ منهم من ثمن لحم الخنزیر أو الخمر فکلما أخذوا منهم من ذلک فوزر ذلک علیهم و ثمنه للمسلمین حلال یأخذونه فی جزیتهم

[۹]

اشارة

۹۶۸۴- ۹ الکافی، ۳/ ۵۶۷/ ۳/ ۱ علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۶/ ۱۵۹/ ۳/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن ابن المغیرة عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵۱

الفقیه، ۲/ ۵۲/ ۱۶۷۴ طلحة بن زید عن أبی عبد اللّه ع قال جرت السنة إلا تؤخذ الجزیة من المعتوه و لا من المغلوب علی عقله

بیان

المعتوه الناقص العقل

[۱۰]

۹۶۸۵- ۱۰ الفقیه، ۳/ ۱۵۵/ ۳۵۶۵ السراد عن هشام بن سالم عن الفقیه، ۲/ ۵۴/ ۱۶۷۹ أبی الورد عن أبی جعفر ع قال سألته عن مملوک نصرانی لرجل مسلم علیه جزیة قال نعم إنما هو مالکه یفتدیه إذا قال فیؤدی عنه مولاه المسلم الجزیة قال نعم إنما هو ماله یفتدیه إذا أخذ یؤدی عنه

[۱۱]

اشارة

۹۶۸۶- ۱۱ التهذیب، ۴/ ۱۱۹/ ۳/ ۱ سعد عن أحمد عن علی بن الحکم عن إبراهیم بن عمران الشیبانی عن یونس بن إبراهیم عن یحیی بن أشعث الکندی عن الفقیه، ۲/ ۴۸/ ۱۶۶۷ مصعب بن یزید الأنصاری قال استعملنی أمیر المؤمنین علی بن أبی طالب ع علی أربعة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵۲

رساتیق المدائن البهقباذات و بهرسیر و نهر جوبر و نهر الملک و أمرنی أن أضع علی کل جریب زرع غلیظ درهما و نصفا و علی کل جریب زرع وسط درهما و علی کل جریب زرع رقیق ثلثی درهم و علی کل جریب کرم عشرة دراهم و علی کل جریب نخل عشرة دراهم و علی کل جریب البساتین- التی تجمع النخل و الشجر عشرة دراهم و أمرنی أن ألقی کل نخل شاذ عن القری لمارة الطریق و ابن السبیل و لا آخذ منه شیئا و أمرنی أن أضع علی الدهاقین الذین یرکبون البراذین و یتختمون بالذهب علی کل رجل منهم ثمانیة و أربعین درهما و علی أوساطهم و التجار منهم علی کل رجل أربعة و عشرین درهما و علی سفلتهم و فقرائهم علی کل إنسان منهم اثنی عشر درهما قال فجبیتها ثمانیة عشر ألف ألف درهم فی کل سنة

بیان

بهرسیر بالباء الموحدة و السین المهملة کذا ضبط فی السرائر حمل الخبر فی التهذیبین علی ما رآه أمیر المؤمنین ع مصلحة فی ذلک الوقت بحسب حالهم فلا ینافی عدم التوظیف فی الجزیة

[۱۲]

۹۶۸۷- ۱۲ التهذیب، ۶/ ۱۷۲/ ۱۲/ ۱ الصفار عن یعقوب بن یزید عن یحیی بن المبارک عن ابن جبلة عن سماعة عن أبی بصیر و ابن جبلة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵۳

عن إسحاق بن عمار جمیعا عن أبی عبد اللّه ع قال إن رسول اللّه ص أعطی ناسا من أهل نجران الذمة علی سبعین بردا- و لم یجعل لأحد غیرهم

[۱۳]

۹۶۸۸- ۱۳ التهذیب، ۴/ ۱۱۸/ ۱/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء عن الفقیه، ۲/ ۵۳/ ۱۶۷۷ محمد عن أبی جعفر ع قال سألته عن سیرة الإمام فی الأرض التی فتحت بعد رسول اللّه ص فقال إن أمیر المؤمنین قد سار فی أهل العراق بسیرة فهی إمام لسائر الأرضین و قال إن أرض الجزیة لا ترفع عنهم الجزیة و إنما الجزیة عطاء المهاجرین و الصدقات لأهلها الذین سمی اللّه فی کتابه لیس لهم فی الجزیة شیء ثم قال ما أوسع العدل إن الناس یستغنون إذا عدل فیهم و ینزل السماء رزقها و تخرج الأرض برکتها بإذن اللّه

[۱۴]

۹۶۸۹- ۱۴ الکافی، ۳/ ۵۶۸/ ۶/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی عن ابن أبی یعفور عن أبی عبد اللّه ع قال إن أرض الجزیة لا ترفع عنهم الجزیة الحدیث

[۱۵]

۹۶۹۰- ۱۵ التهذیب، ۶/ ۱۵۶/ ۱/ ۱ محمد بن أحمد عن القاسانی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵۴

عن سلیمان بن أیوب قال قال حفص کتب إلی بعض إخوانی أن أسأل أبا عبد اللّه ع عن مسائل من السیر فسألته و کتبت بها إلیه فکان فیما سألته أخبرنی عن النساء کیف سقطت الجزیة عنهن و رفعت عنهن فقال لأن رسول اللّه ص نهی عن قتل النساء و الولدان فی دار الحرب إلا أن یقاتلن و إن قاتلت أیضا فأمسک عنها ما أمکنک و لم تخف خللا فلما نهی عن قتلهن فی دار الحرب کان ذلک فی دار الإسلام أولی و لو امتنعت أن تؤدی الجزیة لم یمکنک قتلها فلما لم یمکن قتلها رفعت الجزیة عنها و لو امتنع الرجال و أبوا أن یؤدوا الجزیة کانوا ناقضین للعهد و حلت دماؤهم و قتلهم لأن قتل الرجال مباح فی دار الشرک- و کذلک المقعد من أهل الذمة و الشیخ الفانی و المرأة و الولدان فی أرض الحرب فمن أجل ذلک رفعت عنهم الجزیة

[۱۶]

۹۶۹۱- ۱۶ الکافی، ۵/ ۲۸/ ۶/ ۱ علی عن أبیه عن القاسم بن محمد عن المنقری عن الفقیه، ۲/ ۵۲/ ۱۶۷۵ حفص بن غیاث قال سألت أبا عبد اللّه ع عن النساء کیف سقطت الحدیث بأدنی تفاوت- و زاد و الأعمی فیما بین المقعد و الشیخ الفانی

[۱۷]

۹۶۹۲- ۱۷ التهذیب، ۶/ ۱۵۸/ ۱/ ۱ محمد بن أحمد عن الهیثم عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵۵

السراد التهذیب، ۷/ ۳۰۱/ ۱۴/ ۱ التیملی عن عمرو بن عثمان عن التهذیب، السراد عن الفقیه، ۲/ ۵۰/ ۱۶۶۹ ابن رئاب عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال إن رسول اللّه ص قبل الجزیة من أهل الذمة علی أن لا یأکلوا الربا و لا یأکلوا لحم الخنزیر و لا ینکحوا الأخوات و

لا بنات الأخ و لا بنات الأخت فمن فعل ذلك منهم- برئت منه ذمة اللّه و ذمة رسول اللّه ص قال و ليست لهم اليوم ذمة

[۱۸]

۹۶۹۳- ۱۸ الفقيه، ۲/ ۴۹/ ۱۶۶۸ فضيل بن عثمان الأعور عن أبی عبد اللّه ع أنه قال ما من مولود يولد إلا على الفطرة فأبواه اللذان يهودانه و ينصرانه و يمجسانه و إنما أعطى رسول اللّه ص الذمة و قبل الجزية على رءوس أولئك بأعيانهم على أن لا يهودوا أولادهم و لا ينصروا و أما أولاد أهل الذمة اليوم فلا ذمة لهم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵۷

باب ۴۱ الخراج

[۱]

اشارة

۹۶۹۴- ۱ الكافی، ۳/ ۵۱۲/ ۲/ ۱ العدة عن ابن عيسى عن ابن أشيم عن صفوان بن يحيى و البزنطی قال ذكرنا له الكوفة و ما وضع عليها من الخراج- و ما سار فيها أهل بيته فقال من أسلم طوعا تركت أرضه فی يده و أخذ منه العشر مما سقت السماء و الأنهار و نصف العشر مما كان بالرشاء فيما عمروه منها و ما لم يعمروه منها أخذ الإمام فقبله ممن يعمره و كان للمسلمين و على المتقبلين فی حصصهم العشر أو نصف العشر و ليس فی أقل من خمسة أوساق شیء من الزكاة و ما أخذ بالسيف فذلك إلى الإمام يقبله بالذی يرى- كما صنع رسول اللّه ص بخيبر قبل سوادها و بياضها- يعنی أرضها و نخلها و الناس يقولون لا تصلح قبالة الأرض و النخل و قد قبل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵۸

رسول اللّه ص خيبر و على المتقبلين سوى قبالة الأرض العشر و نصف العشر فی حصصهم ثم قال إن أهل الطائف أسلموا و جعلوا عليهم العشر و نصف العشر و إن أهل مكة دخلها رسول اللّه ص عنوة و كانوا أسراء فی يده فأعتقهم و قال اذهبوا فأنتم الطلقاء

بيان

العائد فی أهل بيته راجع إلى الإمام و المراد أهل بيت الرسول و الرشا الحبل و كان للمسلمين أی تصرف قبالتها فيهم و على المتقبلين فی حصصهم العشر يعنی سوى قبالة الأرض و الطلقاء الذين خلى عنهم النبی يوم فتح مكة و أطلقهم و لم يسترقهم واحدهم طليق فعيل بمعنى مفعول و هو الأسير إذا أطلق سبيله

[۲]

۹۶۹۵- ۲ التهذيب، ۴/ ۱۱۹/ ۲/ ۱ ابن عيسى عن البزنطی قال ذكرت لأبی الحسن الرضا ع الخراج و ما سار به أهل بيته فقال العشر و نصف العشر على من أسلم تطوعا تركت أرضه فی يده و أخذ منه العشر و نصف العشر فيما عمر منها و ما لم يعمر منها أخذه الوالی

فقبله ممن یعمره و کان للمسلمین و لیس فیما کان إن أقل من خمسة أوساق شیء و ما أخذ بالسیف فذلک للإمام یقبله بالذی یری کما صنع رسول اللّه ص بخیبر قبل أرضها و نخلها و الناس یقولون لا تصلح قبالة الأرض و النخل إذا کان البیاض أکثر من السواد و قد قبل رسول اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۵۹

ص خیبر و علیهم فی حصصهم العشر و نصف العشر

[۳]

۹۶۹۶- ۳ التهذیب، ۷/ ۱۵۵/ ۳۲/ ۱ ابن سماعة عن ابن جبلة عن إسحاق بن عمار عن العبد الصالح ع قال قلت له رجل من أهل نجران یکون له أرض ثم یسلم أی شیء یکون علیه ما صالحهم علیه النبی ص أو ما علی المسلمین قال علیه ما علی المسلمین إنهم لو أسلموا لم یصالحهم النبی ص

[۴]

۹۶۹۷- ۴ التهذیب، ۷/ ۱۵۵/ ۳۳/ ۱ عنه عن محمد بن أبی حمزة عن البجلی قال سألت أبا عبد اللّه ع عما اختلف فیه ابن أبی لیلی و ابن شبرمة فی السواد و أرضه فقلت ابن أبی لیلی قال إنهم إذا أسلموا فهم أحرار و ما فی أیدیهم من أرضهم لهم و أما ابن شبرمة فزعم أنهم عبید- و أن أرضهم التی بأیدیهم لیست لهم فقال فی الأرض ما قال ابن شبرمة و قال فی الرجال ما قال ابن أبی لیلی إنهم إذا أسلموا فهم أحرار و مع هذا کلام لهم احفظه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۶۱

باب ۴۲ فضل صلة الإمام و الذریة المطهرة و شیعتهم ع

[۱]

۹۶۹۸- ۱ الکافی، ۱/ ۵۳۷/ ۲/ ۱ العدة عن أحمد عن الوشاء عن عیسی بن سلیمان النخاس عن المفضل بن عمر عن الخیبری و یونس بن ظبیان قالا سمعنا أبا عبد اللّه ع یقول ما من شیء أحب إلی اللّه من إخراج الدراهم إلی الإمام و إن اللّه لیجعل له الدرهم فی الجنة مثل جبل أحد ثم قال إن اللّه تعالی یقول فی کتابه مَنْ ذَا الَّذِی یُقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیُضاعِفَهُ لَهُ أَضْعافاً کَثِیرَةً قال هو و اللّه فی صلة الإمام خاصة

[۲]

۹۶۹۹- ۲ الکافی، ۱/ ۵۳۷/ ۵/ ۱ علی عن محمد بن عیسی عن الحسن بن میاح عن أبیه قال قال لی أبو عبد اللّه ع یا میاح درهم یوصل به الإمام أعظم وزنا من أحد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۶۲

[۳]

۹۷۰۰- ۳ الکافی، ۱/ ۵۳۸/ ۶/ ۱ علی عن العبیدی عن یونس عن بعض رجاله عن الفقیه، ۲/ ۷۳/ ۱۷۶۴ أبی عبد اللّه ع قال درهم یوصل به الإمام أفضل من ألفی ألف درهم فیما سواه من وجوه البر

[۴]

۹۷۰۱- ۴ الکافی، ۱/ ۵۳۷/ ۴/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن أبی المغراء عن إسحاق بن عمار عن أبی إبراهیم ع قال سألته عن قول اللّه تعالی مَنْ ذَا الَّذِی یُقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیُضاعِفَهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ کَرِیمٌ قال نزلت فی صلة الإمام

[۵]

۹۷۰۲- ۵ الفقیه، ۲/ ۷۲/ ۱۷۶۳ الحدیث مرسلا عن الصادق ع

[۶]

۹۷۰۳- ۶ الکافی، ۸/ ۳۰۲/ ۴۶۱/ ۱ محمد بن أحمد عن عبد اللّه بن الصلت عن یونس عن عبد العزیز بن المهتدی عن رجل عن أبی الحسن الماضی ع فی قوله تعالی مَنْ ذَا الَّذِی یُقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیُضاعِفَهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ کَرِیمٌ قال صلة الإمام فی دولة الفسقة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۶۳

[۷]

اشارة

۹۷۰۴- ۷ الفقیه، ۴/ ۲۳۵/ ۵۵۶۲ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن محمد بن سنان عن عمار بن مروان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه عز و جل الْوَصِیَّةُ لِلْوالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ- بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَی الْمُتَّقِینَ قال هو شیء جعله اللّه لصاحب هذا الأمر- قال قلت فهل لذلک حد قال نعم قال قلت و ما هو قال أدنی ما یکون ثلث الثلث

بیان

لعل معناه أن المراد بالوالدین النبی و الوصی

کما ورد أنا و أنت یا علی أبوا هذه الأمة

و بالأقربین سائر الأئمة لأنهم ذوو قرباه و هم أقرب إلیه من غیرهم فیصیر معنی الآیة أن علی تارک الخیر أن یوصی لصاحب زمانه منهم کان من کان

[۸]

۹۷۰۵- ۸ الکافی، ۴/ ۶۰/ ۸/ ۱ العدة عن البرقی عن النوفلی عن عیسی بن عبد اللّه عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۵/ ۱۷۲۵ قال

رسول اللّه ص

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۶۴

من صنع إلی أحد من أهل بیتی یدا کافیته یوم القیامة

[۹]

اشارة

۹۷۰۶- ۹ الکافی، ۴/ ۶۰/ ۹/ ۱ البرقی عن أبیه عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۵/ ۱۷۲۶ قال رسول اللّه ص إنی شافع یوم القیامة لأربعة أصناف و لو جاءوا بذنوب أهل الدنیا رجل نصر ذریتی و رجل بذل ماله لذریتی عند الضیق و رجل أحب ذریتی باللسان و القلب و رجل سعی فی حوائج ذریتی إذا طردوا أو شردوا

بیان

التشرید التفریق

[۱۰]

۹۷۰۷- ۱۰ الفقیه، ۲/ ۶۵/ ۱۷۲۷ قال الصادق ع إذا کان یوم القیامة نادی مناد أیها الخلائق أنصتوا فإن محمدا یکلمکم فینصت الخلائق فیقوم النبی ص فیقول یا معشر الخلائق من کانت له عندی ید أو منه أو معروف فلیقم حتی أکافیه- فیقولون بآبائنا و أمهاتنا و أی ید و أی منة و أی معروف لنا بل الید و المنة و المعروف لله و لرسوله علی جمیع الخلائق فیقول لهم بل من آوی أحدا من أهل بیتی أو برهم أو کساهم من عری أو أشبع جائعهم فلیقم حتی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۶۵

أکافیه فیقوم أناس قد فعلوا ذلک فیأتی النداء من عند اللّه یا محمد یا حبیبی قد جعلت مکافأتهم إلیک فأسکنهم الجنة حیث شئت قال فیسکنهم فی الوسیلة حیث لا یحجبون عن محمد و أهل بیته ص

[۱۱]

۹۷۰۸- ۱۱ الکافی، ۴/ ۵۹/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن بعض أصحابنا عن محمد بن عبد اللّه عن محمد بن یزید عن أبی الحسن الأول ع قال من لم یستطع أن یصلنا فلیصل فقراء شیعتنا و من لم یستطع أن یزور قبورنا فلیزر قبور صلحاء إخواننا

[۱۲]

۹۷۰۹- ۱۲ الفقیه، ۲/ ۷۳/ ۱۷۶۵ قال الصادق ع من لم یقدر علی صلتنا فلیصل صالحی شیعتنا یکتب له ثواب صلتنا و من لم یقدر علی زیارتنا فلیزر صالحی موالینا یکتب له ثواب زیارتنا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۶۷

باب ۴۳ النوادر

[۱]

۹۷۱۰- ۱ الکافی، ۷/ ۵۹/ ۱۱/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن أبی علی بن راشد قال قلت له جعلت فداک نؤتی بالشیء- فیقال هذا ما کان لأبی جعفر عندنا فکیف نصنع فقال ما کان لأبی جعفر بسبب الإمامة فهو لی و ما کان غیر ذلک فهو میراث علی کتاب اللّه و سنة نبیه ص

[۲]

۹۷۱۱- ۲ التهذیب، ۹/ ۲۳۴/ ۸/ ۱ ابن عیسی عن الفقیه، ۲/ ۴۳/ ۱۶۵۷ أبی علی بن راشد عن أبی الحسن الثالث ع قال قلت له الحدیث

[۳]

۹۷۱۲- ۳ التهذیب، ۸/ ۲۳۷/ ۸۹/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۶۸

عیسی عن داود الصرمی قال قال الطیب ع یا داود إن الناس کلهم موال لنا فیحل لنا أن نشتری و نعتق الحدیث

[بیان]

و یأتی تمامه مع شرحه فی آخر هذا الکتاب إن شاء اللّه تعالی.

آخر أبواب الخمس و سائر ما یصرف إلی الإمام ع و الحمد لله أولا و آخرا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷۱

أبواب سائر أصناف الإنفاق و المعروف و حقوقهما

الآیات

قال اللّه عز و جل وَ الَّذِینَ فِی أَمْوٰالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسّٰائِلِ وَ الْمَحْرُومِ.

و قال عز و جل وَ آتُوا حَقَّهُ یَوْمَ حَصٰادِهِ.

و قال سبحانه یَسْئَلُونَکَ مٰا ذٰا یُنْفِقُونَ قُلْ مٰا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَیْرٍ فَلِلْوٰالِدَیْنِ وَ الْأَقْرَبِینَ وَ الْیَتٰامیٰ وَ الْمَسٰاکِینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ وَ مٰا تَفْعَلُوا مِنْ خَیْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِیمٌ.

و قال عز اسمه لِلْفُقَرٰاءِ الَّذِینَ أُحْصِرُوا فِی سَبِیلِ اللّٰهِ لٰا یَسْتَطِیعُونَ ضَرْباً فِی الْأَرْضِ یَحْسَبُهُمُ الْجٰاهِلُ أَغْنِیٰاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِیمٰاهُمْ لٰا یَسْئَلُونَ النّٰاسَ إِلْحٰافاً وَ مٰا تُنْفِقُوا مِنْ خَیْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِیمٌ.

و قال تبارک اسمه یٰا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمّٰا رَزَقْنٰاکُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ یَأْتِیَ یَوْمٌ لٰا بَیْعٌ

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷۲

فِيهِ وَ لا خُلَّةٌ وَ لا شَفاعَةٌ وَ الْكافِرُونَ هُمُ الظّالِمُونَ.

و قال جل ذكره مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَ اللّهُ يُضاعِفُ لِمَنْ يَشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ.

و قال جل اسمه الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ ثُمَّ لا يُتْبِعُونَ ما أَنْفَقُوا مَنًّا وَ لا أَذىً لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لا هُمْ يَحْزَنُونَ.

و قال تعالى يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذى.

و قال جل و عز قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَ مَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُها أَذىً.

إلى غير ذلك من الآيات فإنها لا تحصى كثرة و يأتي بيان ما ذكر في الأخبار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷۳

باب ۴۴ جملة ما يجب في المال من الحقوق

[۱]

اشارة

۹۷۱۳- ۱ الكافي، ۳/ ۴۹۸/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن سماعة عن أبي عبد اللّه ع قال إن اللّه فرض للفقراء في أموال الأغنياء فريضة لا يحمدون إلا بأدائها و هي الزكاة بها حقنوا دماءهم و بها سموا مسلمين و لكن اللّه تعالى فرض في أموال الأغنياء حقوقا غير الزكاة- فقال تعالى فِي أَمْوالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ و الحق المعلوم غير الزكاة و هو شيء يفرضه الرجل على نفسه في ماله يجب عليه أن يفرضه على قدر طاقته و سعة ماله فيؤدي الذي فرض على نفسه إن شاء كل يوم و إن شاء كل جمعة و إن شاء في كل شهر و قد قال اللّه أيضا أَقْرَضُوا اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فهذا غير الزكاة- و قد قال أيضا جل و عز أَنْفَقُوا مِمّا رَزَقْناهُمْ سِرًّا وَ عَلانِيَةً و الماعون أيضا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷۴

و هو القرض يقرضه و المتاع يعيره و المعروف يصنعه و مما فرض اللّه أيضا في المال من غير الزكاة قوله تعالى الَّذِينَ يَصِلُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ- و من أدى ما فرض اللّه عليه فقد قضى ما عليه و أدى شكر ما أنعم اللّه عليه في ماله إذ هو حمده على ما أنعم عليه فيه مما فضله به من السعة على غيره و لما وفقه لأداء ما فرض اللّه عليه و أعانه عليه

بيان

لعل المراد بالقرض في قوله تعالى أَقْرَضُوا اللّهَ ما يسترد و في تفسير الماعون ما يسترد و المعروف اسم جامع لكل ما عرف من طاعة اللّه و التقرب إليه و الإحسان إلى الناس و كل ما ندب إليه الشرع من فعل و ترك و هو من الصفات الغالبة أي أمر معروف بين الناس إذا رأوه لا ينكرونه و أريد به هاهنا ما يتعلق من المال من معانيه

[۲]

۹۷۱۴- ۲ الفقیه، ۲/ ۴۸/ ۱۶۶۶ سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال الحق المعلوم لیس من الزکاة هو الشیء تخرجه من مالک- إن شئت کل جمعة و إن شئت کل شهر و لکل ذی فضل فضله و قول اللّه تعالی وَ إِنْ تُخْفُوها وَ تُؤْتُوهَا الْفُقَراءَ فَهُوَ خَیْرٌ لَکُمْ فلیس من الزکاة و الماعون لیس من الزکاة هو المعروف تصنعه و القرض تقرضه و متاع البیت تعیره- و صلة قرابتک لیس من الزکاة و قال اللّه تعالی وَ الَّذِینَ فِی أَمْوالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ- فالحق المعلوم غیر الزکاة و هو شیء یفرضه الرجل عن نفسه أنه فی ماله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷۵

و نفسه و یجب له أن یفرضه علی قدر طاقته و وسعه

[۳]

۹۷۱۵- ۳ الکافی، ۳/ ۴۹۹/ ۹/ ۱ علی عن أبیه عن الحسین عن فضالة عن أبی المغراء عن أبی بصیر قال کنا عند أبی عبد اللّه ع و معنا بعض أصحاب الأموال فذکروا الزکاة فقال أبو عبد اللّه ع إن الزکاة لیس یحمد بها صاحبها و إنما هو شیء ظاهر إنما حقن بها دمه و سمی بها مسلما و لو لم یؤدها لم تقبل صلاته و إن علیکم فی أموالکم غیر الزکاة- فقلت أصلحک اللّه و ما علینا فی أموالنا غیر الزکاة فقال سبحان اللّه- أ ما تسمع اللّه تعالی یقول فی کتابه وَ الَّذِینَ فِی أَمْوالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسّائِلِ وَ الْمَحْرُومِ- قال قلت فما ذا الحق المعلوم الذی علینا قال و هو و اللّه الشیء یعمله الرجل فی ماله یعطیه فی الیوم أو فی الجمعة أو الشهر قل أو کثر غیر أنه یدوم علیه و قوله تعالی یَمْنَعُونَ الْماعُونَ قال هو القرض یقرضه و المعروف یصنعه و متاع البیت یعیره و منه الزکاة- فقلت إن لنا جیرانا إذا أعرناهم متاعنا کسروه و أفسدوه فعلینا جناح إن نمنعهم فقال لا لیس علیک جناح إن تمنعهم إذا کانوا کذلک قال قلت له یُطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکِیناً وَ یَتِیماً وَ أَسِیراً قال لیس من الزکاة قلت قوله تعالی یُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ بِاللَّیْلِ وَ النَّهارِ سِرًّا وَ عَلانِیَةً قال لیس من الزکاة قلت فقوله إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقاتِ فَنِعِمّا هِیَ- وَ إِنْ تُخْفُوها وَ تُؤْتُوهَا الْفُقَراءَ فَهُوَ خَیْرٌ لَکُمْ قال لیس من الزکاة و صلتک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷۶

قرابتک لیس من الزکاة

[۴]

۹۷۱۶- ۴ الکافی، ۳/ ۵۰۰/ ۱۳/ ۱ علی بن محمد عمن ذکره عن محمد بن خالد عن محمد بن سنان عن المفضل قال کنت عند أبی عبد اللّه ع فسأله رجل فی کم تجب الزکاة من المال فقال له الزکاة الظاهرة أم الباطنة ترید فقال أریدهما جمیعا قال أما الظاهرة ففی کل ألف خمسة و عشرون و أما الباطنة فلا تستأثر علی أخیک بما هو أحوج إلیه منک

[۵]

اشارة

۹۷۱۷- ۵ الکافی، ۴/ ۳۲/ ۵/ ۱ علی بن محمد عن البرقی عن موسی بن القاسم عن أبی جمیلة عن ضریس قال الفقیه، ۲/ ۵۷/ ۱۶۹۳ قال أبو عبد اللّه ع إنما أعطاکم اللّه هذه الفضول من الأموال لتوجهوها حیث وجهها اللّه عز و جل- و لم یعطکموها لتکنزوها

بیان

سیأتی ما یقرب من هذه الأخبار فی باب مئونة النعم إن شاء اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷۷

باب ۴۵ الحق المعلوم

[۱]

۹۷۱۸- ۱ الکافی، ۳/ ۴۹۹/ ۱۰/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن البرقی عن عثمان عن إسماعیل بن جابر عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی فِی أَمْوالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسّائِلِ وَ الْمَحْرُومِ أ هو سوی الزکاة فقال هو الرجل یؤتیه اللّه الثروة من المال فیخرج منه الألف و الألفین و الثلاثة آلاف و الأقل و الأکثر فیصل به رحمه و یحتمل به الکل عن قومه

[۲]

۹۷۱۹- ۲ الکافی، ۳/ ۵۰۰/ ۱۱/ ۱ عنه عن البرقی عن السراد عن البجلی عن القاسم بن عبد الرحمن الأنصاری قال سمعت أبا جعفر ع یقول إن رجلا جاء إلی أبی علی بن الحسین ع فقال له أخبرنی عن قول اللّه تعالی فِی أَمْوالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسّائِلِ وَ الْمَحْرُومِ ما هذا الحق المعلوم فقال له علی بن الحسین ع الحق المعلوم الشیء تخرجه من مالک لیس من الزکاة و لا من الصدقة المفروضتین

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷۸

فقال إذا لم یکن من الزکاة و لا من الصدقة فما هو قال هو الشیء یخرجه الرجل من ماله إن شاء أکثر و إن شاء أقل علی قدر ما یملک فقال له الرجل فما یصنع به قال یصل به رحمه و یقوی به ضعیفا و یحمل به کلا أو یصل به أخا له فی اللّه أو لنائبة تنوبه فقال الرجل اللّه أعلم حیث یجعل رسالاته

[۳]

۹۷۲۰- ۳ الکافی، ۴/ ۲۷/ ۷/ ۱ ابن بندار و غیره عن البرقی الکافی، ۳/ ۵۰۱/ ۱۵/ ۱ أحمد و غیره عن البرقی عن أبیه عن عبد اللّه بن القاسم عن رجل من أهل ساباط قال الفقیه، ۲/ ۷/ ۱۵۷۸ قال أبو عبد اللّه ع لعمار الساباطی یا عمار أنت رب مال کثیر قال نعم جعلت فداک قال فتؤدی ما فرض اللّه علیک من الزکاة فقال نعم قال فتخرج الحق المعلوم من مالک قال نعم قال فتصل قرابتک قال نعم قال فتصل إخوانک قال نعم فقال یا عمار إن المال یفنی و البدن یبلی و العمل یبقی و الدیان حی لا یموت یا عمار إنه ما قدمت فلن یسبقک و ما أخرت فلن یلحقک

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج ۱۰، ص: ۳۷۸

[۴]

اشارة

۹۷۲۱- ۴ الکافی، ۳/ ۵۰۱/ ۱۴/ ۱ العدة عن البرقی عن السراد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۷۹

مالک بن عطیة عن عامر بن جذاعة قال جاء رجل إلی أبی عبد اللّه ع فقال یا أبا عبد اللّه قرض إلی میسرة فقال له أبو عبد اللّه ع إلی غلة تدرک- فقال الرجل لا و اللّه قال فإلی تجارة تئوب قال لا و اللّه قال فإلی عقدة تباع قال لا و اللّه قال أبو عبد اللّه ع فأنت ممن جعل اللّه له فی أموالنا حقا ثم دعا بکیس فیه دراهم فأدخل یده فیه فناوله منه قبضة ثم قال له اتق اللّه و لا تسرف و لا تقتر و لکن بین ذلک قواما إن التبذیر من الإسراف قال اللّه تعالی وَ لا تُبَذِّرْ تَبْذِیراً

بیان

العقدة بالضم الضیعة و العقار سمیت بها لأن صاحبها اعتقدها ملکا

[۵]

۹۷۲۲- ۵ الکافی، ۳/ ۵۰۱/ ۱۴/ ۱ السراد عن سعدان بن مسلم عن أبی عبد اللّه ع مثله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۸۱

باب ۴۶ حق الحصاد و الجداد

[۱]

۹۷۲۳- ۱ الکافی، ۳/ ۵۶۴/ ۱/ ۱ الثلاثة عن معاویة بن شریح قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول فی الزرع حقان حق تؤخذ به و حق تعطیه قلت و ما الذی أؤخذ به و ما الذی أعطیه قال أما الذی تؤخذ به فالعشر و نصف العشر و أما الذی تعطیه فقول اللّه وَ آتُوا حَقَّهُ یَوْمَ حَصادِهِ- یعنی من حصدک الشیء ثم الشیء و لا أعلمه إلا قال الضغث ثم الضغث حتی تفرغ

[۲]

اشارة

۹۷۲۴- ۲ الکافی، ۳/ ۵۶۵/ ۲/ ۱ الأربعة عن زرارة و محمد و أبی بصیر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۸۲

عن أبی جعفر ع فی قول اللّه تعالی وَ آتُوا حَقَّهُ یَوْمَ حَصادِهِ فقالوا جمیعا- قال أبو جعفر هذا من الصدقة یعطی المسکین القبضة بعد القبضة- و من الجداد الحفنة بعد الحفنة حتی یفرغ و یترک للخارص قدرا معلوما- و یترک من النخلة معافأرة و أم جعرور و یترک

للحارس یکون فی الحائط العذق و العذقان و الثلاثة لحفظه له

بیان

الجداد بالکسر و الفتح صرام النخل و الحفنة بالمهملة ملء الکف من طعام و معافأرة و أم جعرور نوعان ردیئان من التمر

[۳]

۹۷۲۵- ۳ الکافی، ۳/ ۵۶۵/ ۳/ ۱ العدة عن أحمد عن الوشاء عن ابن مسکان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال لا تجد [تصرم] باللیل و لا تحصد باللیل و لا تضح باللیل و لا تبذر باللیل- فإنک إن فعلت ذلک لم یأتک القانع و المعتر فقلت و ما القانع و المعتر- فقال القانع الذی یقنع بما أعطیته و المعتر الذی یمر بک فیسألک و إن حصدت باللیل لم یأتک السؤال و هو قول اللّه تعالی وَ آتُوا حَقَّهُ یَوْمَ حَصٰادِهِ عند الحصاد یعنی القبضة بعد القبضة إذا حصدته فإذا خرج فالحفنة بعد الحفنة و کذلک عند الصرام و کذلک عند البذر و لا تبذر باللیل لأنک تعطی من البذر کما تعطی من الحصاد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۸۳

[۴]

۹۷۲۶- ۴ الفقیه، ۲/ ۴۷/ ۱۶۶۴ قال الصادق ع لا تحصد باللیل و لا تصرم باللیل و لا تجد باللیل و لا تضح باللیل و لا تبذر باللیل لأنک تعطی فی البذر کما تعطی فی الحصاد و متی فعلت ذلک باللیل لم یحضرک المساکین و لا السؤال و لا القانع و لا المعتر

[۵]

۹۷۲۷- ۵ الکافی، ۳/ ۵۶۵/ ۴/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن أبی مریم عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی وَ آتُوا حَقَّهُ یَوْمَ حَصٰادِهِ- قال تعطی المسکین یوم حصادک [حصاده] الضغث ثم إذا وقع فی البیدر ثم إذا وقع فی الصاع العشر و نصف العشر

[۶]

۹۷۲۸- ۶ الکافی، ۳/ ۵۶۶/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن حدید عن مرازم عن الفقیه، ۲/ ۴۷/ ۱۶۶۵ مصادف قال کنت مع أبی عبد اللّه ع فی أرض له و هم یصرمون فجاء سائل یسأل فقلت اللّه یرزقک قال مه لیس ذاک لکم حتی تعطوا ثلاثة فإذا أعطیتم ثلاثة فإن أعطیتم فلکم و إن أمسکتم فلکم

[۷]

۹۷۲۹- ۷ الکافی، ۳/ ۵۶۶/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن البزنطی عن أبی الحسن ع قال سألته عن قول اللّه تعالی وَ آتُوا حَقَّهُ یَوْمَ حَصٰادِهِ

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۸۴

وَ لٰا تُسْرِفُوا فقال کان أبی ع یقول من الإسراف فی الحصاد و الجداد أن یصدق الرجل بکفیه جمیعا و کان أبی إذا حضر شیئا من

هذا- فرأى أحدا من غلمانه يتصدق بكفيه صاح به أعط بيد واحدة القبضة بعد القبضة و الضغث بعد الضغث من السنبل

[۸]

اشارة

۹۷۳۰- ۸ الكافي، ۳/ ۵۶۹/ ۲/ ۱ القمي و غيره عن محمد بن أحمد عن علي بن الريان عن أبيه عن يونس أو غيره عمن ذكره عن أبي عبد اللّه ع قال قلت له جعلت فداك بلغني أنك كنت تفعل في غلة عين زياد شيئا فأنا أحب أن أسمعه منك- قال فقال نعم كنت آمر إذا أدركت الثمرة أن يثلم في حيطانها الثلم ليدخل الناس و يأكلوه و كنت آمر في كل يوم أن توضع عشر بنيات يقعد على كل بنية عشرة كلما أكل عشرة جاء عشرة أخرى يلقى لكل نفس منهم مد من رطب و كنت آمر لجيران الضيعة كلهم الشيخ و العجوز- و المريض و الصبي و المرأة و من لا يقدر أن يجيء فيأكل منها لكل إنسان مدا فإذا كان الجداد أوفيت القوام و الوكلاء و الرجال أجرتهم و أحمل الباقي إلى المدينة ففرقت في أهل البيوتات و المستحقين الراحلتين و الثلاثة و الأقل و الأكثر على قدر استحقاقهم و حصل لي بعد ذلك أربعمائة دينار- و كان غلتها أربعة آلاف دينار

بيان

البنية كأنها بالموحدة و النون بمعنى القدح و الراحلة البعير القوي

الوافي، ج ۱۰، ص: ۳۸۵

على الأسفار و الأحمال

[۹]

۹۷۳۱- ۹ الكافي، ۳/ ۵۶۹/ ۳/ ۱ علي بن محمد بن عبد اللّه عن البرقي عن القاساني عمن حدثه عن عبد اللّه بن القاسم الجعفري عن أبيه قال كان النبي ص إذا بلغت الثمار أمر بالحيطان فثلمت

[۱۰]

۹۷۳۲- ۱۰ الكافي، ۳/ ۵۶۹/ ۱/ ۱ علي عن أبيه عن ابن مرار عن يونس عن عبد اللّه بن سنان عن أبي عبد اللّه ع قال لا بأس بالرجل يمر على الثمرة و يأكل منها و لا يفسد قد نهى رسول اللّه ص أن تبنى الحيطان بالمدينة لمكان المارة قال و كان إذا بلغ نخله أمر بالحيطان فخرقت لمكان المارة

[۱۱]

اشارة

۹۷۳۳- ۱۱ الکافی، ۳/ ۵۶۹/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن خالد بن جریر عن أبی الربیع عن أبی عبد اللّه ع نحوه إلا أنه قال لا یفسد و لا یحمل

بیان

سنعید ذکر هذین الخبرین فی أواخر أبواب الأرضین و المیاه من کتاب المعایش مع ما یناسبهما إن شاء اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۸۷

باب ۴۷ فضل الصدقة

[۱]

اشارة

۹۷۳۴- ۱ الکافی، ۴/ ۴۷/ ۶/ ۱ الثلاثة عن هشام بن سالم عن زرارة عن سالم بن أبی حفصة عن أبی عبد اللّه ع قال إن اللّه تعالی یقول- ما من شیء إلا و قد وکلت به من یقبضه غیری إلا الصدقة فإنی أتلقفها بیدی تلقفا حتی إن الرجل لیتصدق بالتمرة أو بشق التمرة فأربیها له کما یربی الرجل فلوه و فصیله فیأتی یوم القیامة و هو مثل أحد و أعظم من أحد

بیان

التلقف التلقی و الحفظ و الفلو بالکسر و کعدو و سمو ولد الحمار و الفرس و الفصیل ولد الناقة و البقرة

[۲]

۹۷۳۵- ۲ الکافی، ۴/ ۲/ ۱/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۸۸

قال رسول اللّه ص الصدقة تدفع میتة السوء

[۳]

۹۷۳۶- ۳ الکافی، ۴/ ۲/ ۲/ ۱ الأربعة عن صفوان عن إسحاق بن غالب عمن حدثه عن الفقیه، ۲/ ۶۶/ ۱۷۲۹ أبی جعفر ع قال البر و الصدقة ینفیان الفقر و یزیدان فی العمر و یدفعان الفقیه، عن صاحبهما ش سبعین میتة السوء

[۴]

۹۷۳۷- ۴ الکافی، ۴/ ۲/ ۲/ ۱ و فی خبر آخر و یدفعان عن شیعتی میتة السوء

[۵]

۹۷۳۸- ۵ الکافی، ۴/ ۲/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن خلف بن حماد عن إسماعیل الجوهری عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال لأن أحج حجة أحب إلی من أن أعتق رقبة و رقبة و رقبة حتی انتهی إلی عشرة و مثلها و مثلها حتی انتهی إلی سبعین و لأن أعول أهل بیت من المسلمین أشبع جوعتهم و أکسو عورتهم و أکف وجوههم عن الناس أحب إلی من أن أحج حجة و حجة و حجة حتی انتهی إلی عشر و عشر و مثلها و مثلها حتی انتهی إلی سبعین

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۸۹

[۶]

۹۷۳۹- ۶ الکافی، ۴/ ۲/ ۴/ ۱ العدة عن سهل عن النوفلی عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص من صدق بالخلف جاد بالعطیة

[۷]

۹۷۴۰- ۷ الکافی، ۴/ ۳/ ۵/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن أحمد عن محمد بن خالد عن عبد اللّه بن القاسم عن عبد اللّه بن سنان قال الفقیه، ۲/ ۶۶/ ۱۷۳۰ قال أبو عبد اللّه ع داووا مرضاکم بالصدقة و ادفعوا البلاء بالدعاء و استنزلوا الرزق بالصدقة فإنها تفک من بین لحی سبعمائة شیطان و لا شیء أثقل علی الشیطان من الصدقة علی المؤمن و هی تقع فی ید الرب تعالی قبل أن تقع فی ید العبد

[۸]

۹۷۴۱- ۸ الکافی، ۴/ ۶/ ۶/ ۱ العدة عن البرقی عن عبد الرحمن بن حماد عن حنان بن سدیر عن أبیه عن أبی جعفر ع قال إن الصدقة لتدفع سبعین بلیة من بلایا الدنیا مع میتة السوء إن صاحبها لا یموت میتة السوء أبدا مع ما یدخر لصاحبها فی الآخرة

[۹]

۹۷۴۲- ۹ الکافی، ۴/ ۶/ ۷/ ۱ الثلاثة عن بشر بن مسلمة عن مسمع عن أبی عبد اللّه ع قال من تصدق بصدقة حین یصبح أذهب اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹۰

عنه نحس ذلک الیوم

[۱۰]

۹۷۴۳- ۱۰ الکافی، ۴/ ۶/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن سلیمان بن عمرو النخعی قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول قال رسول اللّه ص بکروا بالصدقة فإن البلاء لا یتخطاها

[۱۱]

۹۷۴۴- ۱۱ الکافی، ۴/ ۵/ ۱/ ۱ العدة عن سهل عن السراد عن أبی ولاد قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول بکروا بالصدقة و ارغبوا فیها فما من مؤمن یتصدق بصدقة یرید بها ما عند اللّه لیدفع اللّه بها عنه شر ما ینزل من السماء إلی الأرض فی ذلک الیوم إلا وقاه اللّه شر ما ینزل فی ذلک الیوم

[۱۲]

۹۷۴۵- ۱۲ الفقیه، ۲/ ۶۷/ ۱۷۳۳ قال الصادق ع باکروا بالصدقة فإن البلاء لا یتخطاها و من تصدق بصدقة أول النهار- دفع اللّه عنه شر ما ینزل من السماء فی ذلک الیوم فإن تصدق أول اللیل دفع اللّه عنه شر ما ینزل من السماء فی تلک اللیلة

[۱۳]

اشارة

۹۷۴۶- ۱۳ الکافی، ۴/ ۵/ ۲/ ۱ الأربعة عن جعفر عن أبیه عن آبائه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۷/ ۱۷۳۴ قال رسول اللّه ص إن اللّه لا إله إلا هو لیدفع بالصدقة الداء و الدبیلة و الحرق

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹۱

و الغرق و الهدم و الجنون و عد ص سبعین بابا من السوء

بیان

الدبیلة کجهینة الداهیة و الطاعون و داء فی الجوف

[۱۴]

۹۷۴۷- ۱۴ الکافی، ۴/ ۳/ ۷/ ۱ الثلاثة عن عبد اللّه بن سنان قال سمعت الفقیه، ۲/ ۶۶/ ۱۷۳۱ أبا عبد اللّه ع یقول إن الصدقة بالید تقی میتة السوء و تدفع سبعین نوعا من أنواع البلاء و تفک من لحی سبعین شیطانا کلهم یأمره أن لا یفعل

[۱۵]

۹۷۴۸- ۱۵ الکافی، ۴/ ۳/ ۹/ ۱ بهذا الإسناد عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته یقول یستحب للمریض أن یعطی السائل بیده و یؤمر السائل أن یدعو له

[۱۶]

۹۷۴۹- ۱۶ الفقیه، ۲/ ۶۶/ ۱۷۳۲ الحدیث مرسلا

[۱۷]

۹۷۵۰- ۱۷ الکافی، ۴/ ۴/ ۱۰/ ۱ العدة عن البرقی عن محمد بن علی عن محمد بن عمر بن یزید قال أخبرت أبا الحسن الرضا ع أنی أصبت بابنین و بقی لی بنی صغیر فقال تصدق عنه ثم قال حین حضر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹۲

قیامی مر الصبی فلیتصدق بیده بالکسیرة و القبضة و الشیء و إن قل فإن کل شیء یراد به اللّه و إن قل بعد أن تصدق النیة فیه عظیم إن اللّه تعالی یقول فَمَنْ یَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَیْراً یَرَهُ وَ مَنْ یَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ شَرًّا یَرَهُ و قال فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَ ما أَدْراکَ مَا الْعَقَبَةُ فَکُّ رَقَبَةٍ أَوْ إِطْعامٌ فِی یَوْمٍ ذِی مَسْغَبَةٍ یَتِیماً ذا مَقْرَبَةٍ أَوْ مِسْکِیناً ذا مَتْرَبَةٍ علم اللّه أن کل أحد لا یقدر علی فک رقبة- فجعل لطعام الیتیم و المسکین مثل ذلک تصدق عنه

[۱۸]

اشارة

۹۷۵۱- ۱۸ الکافی، ۴/ ۶/ ۸/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن أحمد عن غیر واحد عن ابن أسباط عن الحسن بن الجهم قال قال أبو الحسن ع لإسماعیل بن محمد و ذکر له أن ابنه صدق عنه قال إنه رجل قال فمره أن یتصدق و لو بالکسیرة من الخبز- ثم قال قال أبو جعفر ع إن رجلا- من بنی إسرائیل کان له ابن و کان له محبا فأتی فی منامه فقیل له إن ابنک لیلة یدخل بأهله یموت- قال فلما کان تلک اللیلة و بنی علیه توقع أبوه ذلک فأصبح ابنه سلیما فأتاه أبوه فقال یا بنی هل عملت البارحة شیئا من الخیر قال لا إلا أن سائلا أتی الباب و قد کان قد ادخروا لی طعاما فأعطیته السائل فقال بهذا دفع اللّه عنک

بیان

و ذکر له ابنه یعنی علة ابنه صدق عنه أی تصدق عنه إنه رجل أی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹۳

مستقل بأموره و بنی علیه کنایة عن الدخول بالأهل فإنهم کانوا یبنون علی الزوجین لیلة الزفاف بناء علی حدة من خیمة و نحوها

[۱۹]

۹۷۵۲- ۱۹ الکافی، ۴/ ۵/ ۳/ ۱ علی بن محمد عن أحمد عن علی بن عبد الرحمن بن محمد الأسدی عن سالم بن مکرم عن أبی عبد اللّه ع قال مر یهودی بالنبی ص فقال السام علیک فقال رسول اللّه علیک فقال أصحابه إنما سلم علیک بالموت- فقال الموت علیک قال النبی ص و کذلک رددت- ثم قال النبی ص إن هذا الیهودی یعضه أسود فی قفائه فیقتله- قال فذهب الیهودی فاحتطب حطبا کثیرا و احتمله ثم لم یلبث أن انصرف فقال له رسول اللّه ص ضعه فوضع الحطب فإذا أسود فی جوف الحطب عاض علی عود فقال یا یهودی أی شیء عملت الیوم فقال ما عملت عملا إلا حطبی هذا احتملته و جئت به و کان معی کعکتان فأکلت واحدة و تصدقت بواحدة علی مسکین فقال رسول اللّه ص بها دفع اللّه عنه و قال إن الصدقة تدفع میتة السوء عن الإنسان

[۲۰]

۹۷۵۳- ۲۰ الکافی، ۴/ ۵/ ۴/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال علی ع کانوا یرون أن الصدقة یدفع بها عن الرجل الظلوم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹۴

[۲۱]

اشارة

۹۷۵۴- ۲۱ الکافی، ۴/ ۶/ ۹/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن أحمد عن غیر واحد عن ابن أسباط عمن رواه عن أبی عبد اللّه ع قال کان بینی و بین رجل قسمة أرض و کان الرجل صاحب نجوم و کان یتوخی ساعة السعود لیخرج فیها و أخرج أنا فی ساعة النحوس فاقتسمنا فخرج لی خیر القسمین فضرب الرجل بیده الیمنی علی الیسری- ثم قال ما رأیت کالیوم قط قلت ویل الآخر و ما ذاک قال إنی صاحب نجوم أخرجتک فی ساعة النحوس و خرجت أنا فی ساعة السعود ثم قسمنا فخرج لک خیر القسمین فقلت أ لا أحدثک بحدیث حدثنی به أبی ع قال قال رسول اللّه ص من سره أن یدفع اللّه عنه نحس یومه فلیفتتح یومه بصدقة یذهب اللّه بها عنه نحس یومه و من أحب أن یذهب اللّه عنه نحس لیله [لیلته] فلیفتتح لیله [لیلته] بصدقة تدفع نحس لیلته ثم قلت فإنی افتتحت خروجی بصدقة فهذا خیر لک من علم النجوم

بیان

لعل المراد بقوله ع ویل الآخر ویل لک الیوم الآخر یعنی یوم القیامة أراد أن سوء هذا الیوم سهل بالإضافة إلی ذلک

[۲۲]

۹۷۵۵- ۲۲ الکافی، ۴/ ۷/ ۱۰/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبی الحسن ع قال سمعته یقول کان رجل من بنی إسرائیل و لم یکن له ولد- فولد له غلام و قیل له إنه یموت لیلة عرسه فمکث الغلام فلما کان لیلة عرسه نظر إلی شیخ ضعیف کبیر فرحمه الغلام فدعاه فأطعمه فقال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹۵

السائل أحییتنی أحیاک اللّه قال فأتاه آت فی النوم و قال له سل ابنک ما صنع فسأله فخبره بصنیعه قال فأتاه الآتی مرة أخری فی النوم فقال له إن اللّه أحیی لک ابنک بما صنع بالشیخ

[۲۳]

اشارة

۹۷۵۶- ۲۳ الکافی، ۴/ ۷/ ۱۱/ ۱ علی بن محمد عن البرقی عن أبیه عن فضالة عمن ذکره عن محمد قال کنت مع أبی جعفر ع فی

مسجد رسول اللّه ص فسقط شرفة من شرف المسجد فوقعت على رجل فلم تضره فأصابت رجله فقال أبو جعفر ع سلوه أی شیء عمل الیوم فسألوه فقال خرجت و فی کمی تمر فمررت بسائل فتصدقت علیه بتمرة فقال أبو جعفر ع بها دفع اللّه عنه

بیان

فأصابت رجله یعنی من دون ضرر أو أن المراد بنفی الضرر فی قوله فلم یضره نفی الهلاک و الکسر و نحوهما و یشبه أن یکون فی الکلام تقدیم و تأخیر من النساخ و کان هکذا فأصابت رجله فلم تضره و على هذا لا یحتاج إلى التأویل

[۲۴]

۹۷۵۷- ۲۴ الکافی، ۴/ ۴/ ۱۱/ ۱ غیر واحد من أصحابنا عن البرقی عن غیر واحد عن أبی جمیلة عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص تصدقوا و لو بصاع من تمر و لو ببعض صاع و لو بقبضة و لو ببعض قبضة و لو بتمرة و لو بشق تمرة فمن لم یجد فبکلمة لینة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹۶

فإن أحدکم لاقی اللّه فیقال له أ لم أفعل بک أ لم أجعلک سمیعا بصیرا- أ لم أجعل لک مالا و ولدا فیقول بلى فیقول اللّه تعالى فانظر ما قدمت لنفسک قال فینظر قدامه و خلفه و عن یمینه و عن شماله فلا یجد شیئا یقی به وجهه من النار

[۲۵]

اشارة

۹۷۵۸- ۲۵ الکافی، ۴/ ۳/ ۶/ ۱ البرقی عن جده عن محمد بن علی عن محمد بن الفضیل عن عبد الرحمن بن یزید عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۶/ ۱۷۲۸ قال رسول اللّه ص أرض القیامة نار ما خلا ظل المؤمن فإن صدقته تظله

بیان

فی بعض النسخ أحمد بن عبد اللّه مکان البرقی من دون لفظة أبی

[۲۶]

۹۷۵۹- ۲۶ الکافی، ۴/ ۳/ ۸/ ۱ محمد عن ابن عیسى عن علی بن النعمان عن ابن عمار قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول کان فی وصیة النبی ص لأمیر المؤمنین ع أما الصدقة فجهدک جهدک حتى یقال قد أسرفت و لم تسرف

[۲۷]

۹۷۶۰- ۲۷ الکافی، ۴/ ۹/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن یحیی عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹۷

غیاث بن إبراهیم عن أبی عبد اللّه ع قال إن الصدقة تقضی الدین و تخلف البرکة

[۲۸]

۹۷۶۱- ۲۸ الکافی، ۴/ ۹/ ۲/ ۱ العدة عن البرقی عن جهم بن الحکم المدائنی عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص تصدقوا فإن الصدقة تزید فی المال کثرة تصدقوا رحمکم اللّه

[۲۹]

۹۷۶۲- ۲۹ الکافی، ۴/ ۹/ ۳/ ۱ البرقی عن أبیه عن علی بن وهبان عن عمه هارون بن عیسی قال قال أبو عبد اللّه ع لمحمد ابنه یا بنی کم فضل معک من تلک النفقة قال أربعون دینارا قال اخرج فتصدق بها قال إنه لم یبق معی غیرها قال فتصدق بها فإن اللّه تعالی یخلفها- أ ما علمت أن لکل شیء مفتاحا و مفتاح الرزق الصدقة فتصدق بها ففعل فما لبث أبو عبد اللّه ع إلا عشرة أیام حتی جاءه من موضع أربعة آلاف دینار فقال یا بنی أعطینا لله أربعین دینارا فأعطانا أربعة آلاف دینار قال و حدثنی علی بن حسان عن موسی بن بکر عن أبی الحسن ع قال استنزلوا الرزق بالصدقة

[۳۰]

۹۷۶۳- ۳۰ الکافی، ۴/ ۱۰/ ۵/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال ما أحسن عبد الصدقة فی الدنیا إلا أحسن اللّه الخلافة علی ولده من بعده و قال حسن الصدقة یقضی الدین و یخلف علی البرکة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۳۹۹

باب ۴۸ ما یلحق بالصدقة

[۱]

۹۷۶۴- ۱ الکافی، ۵/ ۴۹۵/ ۲/ ۱ الأشعری عن القداح عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص لرجل أصبحت صائما قال لا قال فأطعمت مسکینا قال لا قال فارجع إلی أهلک فإنه منک علیهم صدقة

[۲]

اشارة

۹۷۶۵- ۲ الفقیه، ۳/ ۱۷۸/ ۳۶۷۳ قال النبی ص لرجل أصبحت صائما قال لا قال فعدت مریضا قال لا قال فاتبعت جنازة قال لا قال فأطعمت مسکینا قال لا قال فارجع إلی أهلک فأصبهم فإنه منک علیهم صدقة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰۰

بيان

أهل الرجل عشيرته و ذوو قراباته و زوجته و الإصابة النيل و تشمل كل نفع منه إليهم و في النهاية كان يصيب من رأس بعض نسائه و هو صائم أراد التقبيل انتهى و إصابة الزوجة إتيانها و مواقعتها و إنما سمى الإصابة صدقة لأن الصدقة عبارة عن إيصال النفع إلى من يستحقه

[۳]

اشارة

۹۷۶۶- ۳ الفقيه، ۳/ ۱۷۸/ ۳۶۷۲ روى أبو البخترى عن أبى عبد اللّه ع قال لإسماع الأصم من غير ضجر صدقة هنيئة

بيان

الضجر السأمة و الملال و الهنيء يقال لما لا تعب فيه كان المراد هاهنا أنها صدقة لا ينقص بها مال و لا بدن

[۴]

اشارة

۹۷۶۷- ۴ الكافى، ۴/ ۲۶/ ۲/ ۱ القميان عن صفوان عن عبد الأعلى عن أبى عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص كل معروف صدقة

بيان

قد مر معنى المعروف و شموله ما يكون بغير المال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰۱

باب ۴۹ فضل صدقة السر

[۱]

۹۷۶۸- ۱ الكافى، ۴/ ۷/ ۱/ ۱ العدة عن سهل عن الأشعرى عن القداح عن أبى عبد اللّه عن أبيه ع قال الفقيه، ۲/ ۶۷/ ۱۷۳۵ قال رسول اللّه ص صدقة السر تطفئ غضب الرب

[۲]

۹۷۶۹- ۲ الکافی، ۴/ ۸/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن صفوان عن عبد اللّه بن الولید الوصافی عن أبی جعفر ع مثله

[۳]

۹۷۷۰- ۳ الکافی، ۴/ ۸/ ۲/ ۱ الاثنان عن علی بن مرداس عن صفوان و السراد عن هشام بن سالم عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰۲

الفقیه، ۲/ ۶۷/ ۱۷۳۶ عمار الساباطی قال قال أبو عبد اللّه ع الصدقة فی السر و اللّه أفضل من الصدقة فی العلانیة- و کذلک و اللّه العبادة فی السر أفضل منها فی العلانیة

[۴]

اشارة

۹۷۷۱- ۴ الکافی، ۴/ ۸/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن هشام قال کان أبو عبد اللّه ع إذا اعتم و ذهب من اللیل شطره أخذ جرابا فیه خبز و لحم و الدراهم فحمله علی عنقه ثم ذهب به إلی أهل الحاجة من أهل المدینة فقسمه فیهم و لا یعرفونه فلما مضی أبو عبد اللّه ع فقدوا ذلک فعلموا أنه کان أبا عبد اللّه ع

بیان

اعتم صلی العتمة یعنی صلاة العشاء الآخرة

[۵]

اشارة

۹۷۷۲- ۵ الکافی، ۴/ ۸/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن سعدان بن مسلم عن معلی بن خنیس قال خرج أبو عبد اللّه ع فی لیلة قد رشت و هو یرید ظلة بنی ساعدة فاتبعته فإذا هو قد سقط منه شیء فقال بسم اللّه اللهم رد علینا قال فأتیته فسلمت علیه فقال معلی قلت نعم جعلت فداک فقال لی التمس بیدک [عندک] فما وجدت من شیء فادفعه إلی فإذا أنا بخبز منتثر کثیر فجعلت أدفع إلیه ما وجدت فإذا أنا بجراب أعجز عن حمله من خبز

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰۳

فقلت جعلت فداک أحمله علی عاتقی قال لا أنا أولی به منک و لکن امض معی قال فأتینا ظلة بنی ساعدة فإذا نحن بقوم نیام فجعل یدس [یقسم] الرغیف و الرغیفین حتی أتی علی آخرهم ثم انصرفنا- فقلت جعلت فداک یعرف هؤلاء الحق فقال لو عرفوه لواسیناهم بالدقة و الدقة هی الملح إن اللّه لم یخلق شیئا إلا و له خازن یخزنه إلا الصدقة فإن الرب یلیها بنفسه و کان أبی ع إذا تصدق بشیء وضعه فی ید السائل ثم ارتده منه فقبله و شمه ثم رده فی ید السائل إن صدقة اللیل تطفئ غضب الرب و تمحو الذنب العظیم و تهون

الحساب و صدقة النهار تثمر [تنمی] المال و تزید فی العمر إن عیسی بن مریم ع لما أن مر علی شاطئ البحر رمی بقرص من قوته فی الماء فقال بعض الحواریین یا روح اللّه و کلمته لم فعلت هذا و إنما هو من قوتک قال فعلت هذا لدابة تأکله من دواب الماء و ثوابه عند اللّه عظیم

بیان

قد رشت أی أمطرت مطرا یسیرا ظلة بنی ساعدة موضع مظلل ینسب إلیهم معلی أی أنت معلی منتثر منتشر کما فی بعض النسخ و الدس الإخفاء و دفن الشیء تحت الشیء لواسیناهم من المواساة و هی المشارکة فی المعاش یلیها بنفسه یدل علیه قوله تعالی أَ لَمْ یَعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ هُوَ یَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبادِهِ وَ یَأْخُذُ الصَّدَقاتِ

[۶]

۹۷۷۳- ۶ الکافی، ۴/ ۶۰/ ۱/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰۴

ابن بکیر عن رجل عن أبی جعفر ع فی قوله تعالی إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقاتِ فَنِعِمّا هِیَ قال یعنی الزکاة المفروضة قال قلت وَ إِنْ تُخْفُوها وَ تُؤْتُوهَا الْفُقَراءَ قال یعنی النافلة إنهم کانوا یستحبون إظهار الفرائض و کتمان النوافل

[۷]

۹۷۷۴- ۷ الکافی، ۳/ ۵۰۲/ ۱۷/ ۱ الثلاثة عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی وَ إِنْ تُخْفُوها وَ تُؤْتُوهَا الْفُقَراءَ فَهُوَ خَیْرٌ لَکُمْ فقال هی سوی الزکاة فإن الزکاة علانیة غیر سر

باب ۵۰ مصرف الصدقة

اشارة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰۵

[۱]

اشارة

۹۷۷۵- ۱ الکافی، ۴/ ۱۰/ ۲/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۸/ ۱۷۳۹ سئل رسول اللّه ص أی الصدقة أفضل قال علی ذی الرحم الکاشح

بیان

الکاشح المضمر العداوة

[۲]

۹۷۷۶- ۲ الفقیه، ۲/ ۶۸/ ۱۷۴۰ قال رسول اللّه ص لا صدقة و ذو رحم محتاج

[۳]

۹۷۷۷- ۳ الکافی، ۴/ ۱۳/ ۱/ ۲ الأربعة عن سدیر الصیرفی قال قلت

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰۶

لأبی عبد اللّه ع أطعم سائلا لا أعرفه مسلما فقال نعم أعط من لا تعرفه بولایة و لا عداوة للحق إن اللّه تعالی یقول وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً و لا تطعم من نصب لشیء من الحق أو دعا إلی شیء من الباطل

[۴]

۹۷۷۸- ۴ الکافی، ۴/ ۱۴/ ۲/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن عبد اللّه بن الفضل النوفلی عن أبیه عن الفقیه، ۲/ ۶۸/ ۱۷۴۳ أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن السائل یسأل و لا یدری ما هو فقال أعط من وقعت فی قلبک الرحمة له و قال أعطه ما دون الدرهم قلت أکثر ما یعطی قال أربعة دوانیق

[۵]

۹۷۷۹- ۵ الکافی، ۴/ ۴۶/ ۴/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع عن آبائه ع فی قول اللّه تعالی وَ أَطْعِمُوا الْبائِسَ الْفَقِیرَ قال هو الزمن الذی لا یستطیع أن یخرج لزمانته

[۶]

۹۷۸۰- ۶ الکافی، ۳/ ۵۰۰/ ۱۲/ ۱ علی بن محمد عن ابن فضال عن صفوان الجمال عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی لِلسّائِلِ وَ الْمَحْرُومِ قال المحروم المحارف الذی قد حرم کد یده فی الشراء و البیع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰۷

[۷]

اشارة

۹۷۸۱- ۷ الکافی، ۳/ ۵۰۰/ ۱۲/ ۱ و فی روایة أخری عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع قالا المحروم الذی لیس بعقله بأس و لا یبسط له فی الرزق و هو محارف

بيان

الحرفة الصناعة و جهة الكسب و المحارف بفتح الراء المحروم المحدود الذي إذا طلب فلا يرزق أو يكون لا يسعى في الكسب و قد حورف كسب فلان إذا شدد عليه في معاشه و ضيق كأنه ميل برزقه عنه من الانحراف كذا في النهاية

[۸]

اشارة

۹۷۸۲- ۸ الكافي، ۴/ ۱۴/ ۱/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن بزيع أو غيره عن محمد بن عذافر عن عمر بن يزيد قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الصدقة على أهل البوادي قال تصرف على الصبيان و النساء و الزمنى و الضعفاء و الشيوخ و كان ينهى عن أولئك الجمانيين يعني أصحاب الشعور

بيان

الجمة من شعر الرأس بالضم و التشديد ما سقط على المنكبين و يقال للرجل الطويل الجمة جماني بالنون على غير قياس و لعلهم يومئذ كانوا طائفة معروفة

[۹]

اشارة

۹۷۸۳- ۹ الكافي، ۴/ ۱۴/ ۲/ ۱ أحمد عن علي بن الصلت عن زرعة عن منهال القصاب قال قال أبو عبد اللّه ع أعط الكبير و الكبيرة

الوافي، ج ۱۰، ص: ۴۰۸

و الصغير و الصغيرة و من وقعت له في قلبك رقة و إياك و كل و قال بيده و هزها

بيان

يعني إياك أن تعطي ما تعطي كل أحد و أشار إلى التحذير عن ذلك بتحريك يده

[۱۰]

۹۷۸۴- ۱۰ الكافي، ۴/ ۱۴/ ۳/ ۱ أحمد عن محمد بن علي عن الحكم بن مسكين عن عمرو بن أبي نصر قال قلت لأبي عبد اللّه ع إن أهل السواد يقتحمون علينا و فيهم اليهود و النصارى و المجوس فنتصدق عليهم قال نعم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۰۹

باب ۵۱ کراهیة الرد

[۱]

۹۷۸۵- ۱ الکافی، ۴/ ۱۵/ ۱/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۹/ ۱۷۴۶ قال رسول اللّه ص لا تقطعوا علی السائل مسألته فلو لا أن المساکین یکذبون ما أفلح من ردهم

[۲]

۹۷۸۶- ۲ الکافی، ۴/ ۱۵/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن أبی عمیر عن هشام بن سالم عن محمد قال الفقیه، ۲/ ۶۹/ ۱۷۴۵ قال أبو جعفر ع أعط السائل و لو کان علی ظهر فرس

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۱۰

[۳]

۹۷۸۷- ۳ الکافی، ۴/ ۱۵/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن محمد بن سنان عن إسحاق بن عمار عن الفقیه، ۲/ ۶۸/ ۱۷۴۴ الوصافی عن أبی جعفر ع قال کان فیما ناجی اللّه تعالی به موسی أن قال یا موسی أکرم السائل ببذل یسیر أو برد جمیل إنه یأتیک من لیس بإنسی و لا جان ملائکة من ملائکة الرحمن یبلونک فیما خولتک و یسألونک مما نولتک فانظر کیف أنت صانع یا ابن عمران

[۴]

اشارة

۹۷۸۸- ۴ الکافی، ۴/ ۴۸/ ۱۱/ ۱ العدة عن البرقی عن عثمان عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال جاء رجل إلی النبی ص فقال إنی شیخ کثیر العیال ضعیف الرکن قلیل الشیء فهل من معونة علی زمانی فنظر رسول اللّه ص إلی أصحابه- و نظر أصحابه إلیه و قال قد أسمعنا القول و أسمعکم فقام إلیه رجل فقال کنت مثلک بالأمس فذهب به إلی منزله فأعطاه مرودا من تبر و کانوا یتبایعون بالتبر و هو الذهب و الفضة فقال الشیخ هذا کله قال نعم قال الشیخ اقبل تبرک فإنی لست بجنی و لا إنسی و لکنی رسول من اللّه لأبلوک فوجدتک شاکرا فجزاک اللّه خیرا

بیان

المرود المیل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۱۱

[۵]

۹۷۸۹- ۵ الکافی، ۴/ ۱۵/ ۴/ ۱ العدة عن سهل عن السراد عن عبد اللّه بن غالب الأسدی عن أبیه عن سعید بن المسیب قال حضرت علی بن الحسین ع یوما حین صلی الغداة فإذا سائل بالباب- فقال علی بن الحسین ع أعطوا السائل و لا تردوا سائلا

[۶]

۹۷۹۰- ۶ الکافی، ۴/ ۱۵/ ۵/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن البرقی عن أبیه عن إسماعیل بن مهران عن أیمن بن محرز عن الشحام عن أبی عبد اللّه ع قال ما منع رسول اللّه ص سائلا قط إن کان عنده أعطی و إلا قال یأتی اللّه به

[۷]

۹۷۹۱- ۷ الکافی، ۴/ ۱۵/ ۶/ ۱ البرقی عن أبیه عن هارون بن الجهم عن حفص بن عمر عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص لا تردوا السائل و لو بظلف محترق

[۸]

۹۷۹۲- ۸ الکافی، ۴/ ۸/ ۲/ ۲ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع عن آبائه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۷/ ۱۷۳۷ قال رسول اللّه ص إذا طرقکم سائل ذکر بلیل فلا تردوه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۱۲

[۹]

۹۷۹۳- ۹ الکافی، ۴/ ۱۷/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن علی بن أبی حمزة قال سمعت الفقیه، ۲/ ۶۹/ ۱۷۴۸ أبا عبد اللّه ع یقول فی السؤال أطعموا ثلاثة و إن شئتم أن تزدادوا فازدادوا و إلا فقد أدیتم حق یومکم

[۱۰]

۹۷۹۴- ۱۰ الفقیه، ۲/ ۶۹/ ۱۷۴۷ محمد عن ابن عیسی عن السراد عن عبد اللّه بن سنان عن الفقیه، ۲/ ۶۹/ ۱۷۴۷ الولید بن صبیح قال کنت عند أبی عبد اللّه ع فجاءه سائل فأعطاه ثم جاء آخر فأعطاه ثم جاء آخر فقال یسع اللّه علیک ثم قال إن رجلا- لو کان له مال یبلغ ثلاثین أو أربعین ألف درهم ثم شاء أن لا یبقی منها إلا وضعها فی حق لفعل فیبقی لا مال له فیکون من الثلاثة الذین یرد دعاؤهم قلت من هم قال أحدهم رجل کان له مال فأنفقه فی وجهه ثم قال یا رب ارزقنی فیقال له الفقیه، أ لم أرزقک و رجل جلس فی بیته و لا یسعی فی طلب الرزق و یقول یا رب ارزقنی فیقول عز و جل- ش أ لم أجعل لک سبیلا إلی طلب الرزق

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۱۳

الفقیه، و رجل له امرأة تؤذیه فیقول یا رب خلصنی منها- فیقول عز و جل أ لم أجعل أمرها بیدک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۱۵

باب ۵۲ الإیثار علی النفس

[۱]

اشارة

۹۷۹۵- ۱ الکافی، ۴/ ۱۸/ ۱/ ۱ العدة عن البرقی عن عثمان عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل لیس عنده إلا قوت یومه- أ یعطف من عنده قوت یومه علی من لیس عنده شیء و یعطف من عنده قوت شهر علی من دونه و السنة علی نحو ذلک أم ذلک کله الکفاف الذی لا یلام علیه فقال هو أمران أفضلکم فیه أحرصکم علی الرغبة و الأثرة علی نفسه فإن اللّه تعالی یقول وَ یُؤْثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ و الأمر الآخر لا یلام علی الکفاف و الید العلیا خیر من الید السفلی و ابدأ بمن تعول

بیان

یستفاد من قول السائل الکفاف الذی لا یلام علیه أن عدم ورود الملامة علی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۱۶

ادخار الکفاف کان أمرا معهودا عنده و یأتی الحدیث فیه فی باب التوسیع علی العیال و حاصل جواب الإمام ع أن الإیثار بالکفاف علی النفس أولی من ادخاره و أما الإیثار به علی العیال فلا بل الادخار خیر منه و ذلک لأن الإنفاق علی العیال إعطاء کما أن الإیثار علیهم إعطاء و أحد الإعطاءین أولی بالبدأة من الآخر أو نقول الإنفاق علی العیال إعطاء و هو خیر من الأخذ فلو لم یدخر لهم فربما یحتاج إلی الأخذ و اکتفی ع فی بیان ذلک کله بذکر الحدیث النبوی ص و معناه أن ید المعطی خیر من ید الآخذ إلا أن أدب الإعطاء أن یبدأ بالعیال فإن فضل منهم شیء أعطی غیرهم و الخصاصة الحاجة

[۲]

۹۷۹۶- ۲ الکافی، ۴/ ۱۸/ ۲/ ۱ قال و حدثنا بکر بن صالح عن بندار بن محمد الطبری عن علی بن سوید السائی عن أبی الحسن موسی ع قال قلت له أوصنی فقال آمرک بتقوی اللّه ثم سکت فشکوت إلیه قلة ذات یدی و قلت و اللّه لقد عریت حتی بلغ من عریتی أن أبا فلان نزع ثوبین کانا علیه فکسانیهما فقال صم و تصدق قلت أتصدق مما وصلنی به إخوانی و إن کان قلیلا قال تصدق بما رزقک اللّه و لو آثرت علی نفسک

[۳]

۹۷۹۷- ۳ الکافی، ۴/ ۱۸/ ۳/ ۲ العدة عن سهل عن البزنطی عن محمد بن سماعة عن أبی بصیر عن أحدهما ع قال قلت له أی الصدقة أفضل قال جهد المقل أ ما سمعت اللّه یقول وَ یُؤْثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۱۷

بِهِمْ خَصاصَةٌ تری هاهنا فضلا

[۴]

۹۷۹۸- ۴ الفقیه، ۲/ ۷۰/ ۱۷۵۱ سئل ع یعنی الصادق .. الحدیث

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۱۹

باب ۵۳ آداب الإعطاء

[۱]

۹۷۹۹- ۱ الکافی، ۴/ ۴۸/ ۹/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَیِّباتِ ما کَسَبْتُمْ وَ مِمّا أَخْرَجْنا لَکُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ لا تَیَمَّمُوا الْخَبِیثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ- قال کان رسول اللّه ص إذا أمر بالنخل أن یزکی یجیء قوم بألوان من التمر و هو من أردإ التمر یؤدونه من زکاتهم تمرة یقال لها الجعرور و المعافأرة قلیلة اللحاء عظیمة النوا و کان بعضهم یجیء بها عن التمر الجید فقال رسول اللّه ص لا- تخرصوا هاتین التمرتین و لا تجیئوا منها بشیء و فی ذلک نزل وَ لا تَیَمَّمُوا الْخَبِیثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَ لَسْتُمْ بِآخِذِیهِ إِلّا أَنْ تُغْمِضُوا فِیهِ و الإغماض أن یأخذ هاتین التمرتین

[۲]

اشارة

۹۸۰۰- ۲ الکافی، ۴/ ۴۸/ ۱۰/ ۱ و فی روایة أخری عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع فی قوله أَنْفِقُوا مِنْ طَیِّباتِ ما کَسَبْتُمْ فقال کان القوم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲۰

قد کسبوا مکاسب سوء فی الجاهلیة فلما أسلموا أرادوا أن یخرجوها من أموالهم لیتصدقوا بها فأبی اللّه تعالی إلا أن یخرجوا من أطیب ما کسبوا

بیان

فی النهایة اللون نوع من النخل و قیل هو الدقل و قیل النخل کلها ما خلا البرنی و العجوة و تسمیه أهل المدینة الألوان و قال فیه نهی عن لونین من التمر الجعرور و لون حبیق الجعرور ضرب من الدقل یحمل رطبا صغارا لا خیر فیه و قال الدقل هو ردیء التمر و یابسة و ما لیس له اسم خاص و قال الحبیق نوع من أنواع التمر ردی.

أقول الحبیق بالمهملة ثم الموحدة ثم المثناة من تحت و اللحاء ککساء قشر الشجر استعیر لقشر الرطب أعنی ما علی النواة منه یجیء بها عن التمر الجید یعنی کان تمره جیدا و ما یزکی منه ردیا و لعل المراد بمکاسب السوء نحو الربا و المیسر و ثمن الخمر و المیتة

[۳]

۹۸۰۱- ۳ الکافی، ۴/ ۲۲/ ۱/ ۲ علی عن الاثنین عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ع بعث إلی رجل بخمسة أوساق من تمر البغیبغة و کان الرجل ممن یرجی نوافله و یؤمل نائله و رفده و کان لا یسأل علیا و لا غیره شیئا فقال رجل لأمیر المؤمنین ع و اللّه ما سألک فلان و لقد کان یجزیه من الخمسة أوساق وسق واحد فقال له أمیر المؤمنین ع لا کثر اللّه فی المؤمنین ضربک أعطی أنا و تبخل أنت لله أنت إذا أنا لم أعط الذی یرجونی إلا من بعد المسألة ثم أعطیه بعد المسألة فلم أعطه ثمن ما أخذت منه- و ذلک لأنی عرضته أن یبذل لی وجهه الذی یعفره فی التراب لربی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲۱

و ربه عند تعبده له و طلب حوائجه إلیه فمن فعل هذا بأخیه المسلم و قد عرف أنه موضع لصلته و معروفه فلم یصدق اللّه فی دعائه له حیث یتمنی له الجنة بلسانه و یبخل علیه بالحطام من ماله و ذلک أن العبد یقول فی دعائه اللهم اغفر للمؤمنین و المؤمنات فإذا طلب لهم المغفرة فقد طلب لهم الجنة فما أنصف من فعل هذا بالقول و لم یحققه بالفعل

[۴]

اشارة

۹۸۰۲- ۴ الفقیه، ۲/ ۷۱/ ۱۷۶۲ مسعدة بن صدقة عن الصادق عن آبائه أن أمیر المؤمنین ع بعث .. الحدیث

بیان

البغیبغة بالمعجمتین مصغرة ضیعة بالمدینة لأهل البیت ع و ربما یوجد فی بعض نسخ الکافی بعد هذه اللفظة و فی نسخة أخری البقیعة و النوافل العطایا و الجملة المعطوفة مفسرة و کذلک الرفد یفسر النائل و فی بعض النسخ ممن یرجو نوافله بالمعلوم یعنی نوافل أمیر المؤمنین ع و یؤیده قوله ع فیما بعد الذی یرجونی و الضرب المثل لله أنت أی کن لله و أنصفنی فی القول

[۵]

اشارة

۹۸۰۳- ۵ الکافی، ۴/ ۲۳/ ۲/ ۱ القمی و غیره عن محمد بن أحمد عن أحمد بن نوح بن عبد اللّه عن الذهلی رفعه عن أبی عبد اللّه ع قال المعروف ابتداء فأما من أعطیته بعد المسألة فإنما کافیته بذلک ما بذل لک من وجهه یبیت لیلته أرقا متململا یمثل بین الیأس و الرجاء لا یدری أین یتوجه لحاجته ثم یعزم بالقصد لها فیأتیک و قلبه یرجف و فرائصه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲۲

ترعد قد تراد دمه فی وجهه لا یدری أ یرجع بکآبة أو بفرح

بیان

الأرق محركة السهر بالليل و التململ التقلب و الرجفة الاضطراب و الفريصة اللحمة بين الجنب و الكتف و الرعدة الحركة و الاضطراب تراد دمه اهتز و تحرك

[۶]

اشارة

۹۸۰۴- ۶ الكافی، ۴/ ۲۳/ ۳/ ۱ محمد عن محمد بن صندل عن أنس عن اليسع بن حمزة قال كنت عند مجلس الرضا ع أحدثه و قد اجتمع إليه خلق كثير يسألونه عن الحلال و الحرام إذ دخل عليه رجل طوال آدم- فقال السلام عليك يا بن رسول اللّه رجل من محبيك و محبی آبائك و أجدادك ع مصدری من الحج و قد افتقدت نفقتی و ما معی ما أبلغ به مرحلة فإن رأيت أن تنهضنی إلی بلدی فلله علی نعمة فإذا بلغت بلدی تصدقت بالذی تولينی عنك فلست موضع صدقة- فقال له اجلس رحمك اللّه و أقبل علی الناس يحدثهم حتی تفرقوا- و بقی هو و سليمان الجعفری و خيثمة و أنا فقال أ تأذنون لی فی الدخول- فقال سليمان قدم اللّه أمرك فقام و دخل الحجرة و بقی ساعة ثم خرج و رد الباب و أخرج يده من أعلی الباب و قال أين الخراسانی فقال ها أنا ذا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲۳

فقال خذ هذه المائتی دينار و استعن بها علی مئونتك و نفقتك و تبرك بها و لا تتصدق بها عنی و اخرج و لا أراك و لا ترانی ثم خرج فقال سليمان جعلت فداك فقد أجزلت و رحمت فلما ذا استترت وجهك عنه- فقال مخافة أن أری ذل السؤال فی وجهه لقضائی حاجته أ ما سمعت حديث رسول اللّه ص المستتر بالحسنة تعدل سبعين حجة- و المذيع بالسيئة مخذول و المستتر بها مغفور أ ما سمعت قول الأول- متی آته يوما لأطلب حاجة رجعت إلی أهلی و وجهی بمائه

بيان

يعنی بالأول القدماء الذين تقدم عهدهم

[۷]

اشارة

۹۸۰۵- ۷ الكافی، ۴/ ۲۴/ ۴/ ۱ علی بإسناده ذكره عن الحارث الهمدانی قال سامرت أمير المؤمنين ع فقلت يا أمير المؤمنين عرضت لی حاجة- فقال و رأيتنی لها أهلا- فقلت نعم يا أمير المؤمنين قال جزاك اللّه عنی خيرا ثم قام إلی السراج فأغشاها و جلس ثم قال إنما أغشيت السراج لأن لا أری ذل حاجتك فی وجهك فتكلم فإنی سمعت رسول اللّه ص يقول الحوائج أمانة من اللّه فی صدور العباد فمن كتمها كتبت له عبادة و من أفشاها كان حقا علی من سمعها أن يعينه

بيان

السمر محرکة اللیل و حدیثه یعنی بالمسامرة المحادثة باللیل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲۴

[۸]

اشارة

۹۸۰۶- ۸ الکافی، ۴/ ۲۴/ ۵/ ۱ العدة عن سهل عن محمد بن أبی الأصبغ عن بندار بن عاصم رفعه عن أبی عبد اللّه ع قال قال ما توسل إلی أحد بوسیلة و لا تذرع بذریعة أقرب له إلی ما یریده منی من رجل سلف إلیه منی ید أتبعتها أختها و احتسب ربها فإنی رأیت منع الأواخر یقطع لسان شکر الأوائل و لا سمحت نفسی برد بکر الحوائج و قد قال الشاعر- و إذا ابتلیت ببذل وجهک سائلا فابذله للمتکرم المفضال- إن الجواد إذا حباک بموعد أعطاکه سلسا بغیر مطال- و إذا السؤال مع النوال وزنته رجح السؤال و خف کل نوال

بیان

الید النعمة و البکر الابتداء و إضافة المنع و الشکر إلی الأواخر و الأوائل إضافة إلی المفعول و المعنی أن أحسن الوسائل إلی السؤال تقدم العهد بالسؤال فإن المسئول ثانیا لا یرد السائل الأول لئلا یقطع شکره علی الأول

[۹]

۹۸۰۷- ۹ الکافی، ۴/ ۲۲/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن الخشاب عن ابن کلوب عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۱/ ۱۸۸/ ۵۷۵ و ۲/ ۷۱/ ۱۷۶۱ قال رسول اللّه ص إن اللّه کره لی ست خصال و کرهتها للأوصیاء من ولدی و أتباعهم من بعدی منها المن بعد الصدقة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲۵

[۱۰]

۹۸۰۸- ۱۰ الکافی، ۴/ ۲۲/ ۲/ ۱ العدة عن البرقی رفعه قال الفقیه، ۲/ ۷۱/ ۱۷۶۰ قال أبو عبد اللّه ع المن یهدم الصنیعة

[۱۱]

۹۸۰۹- ۱۱ الکافی، ۴/ ۱۷/ ۱/ ۱ العدة عن البرقی عن یعقوب بن یزید و غیره عن زیاد القندی عمن ذکره قال إذا أعطیتموهم فلقنوهم الدعاء فإنه یستجاب لهم الدعاء فیکم و لا یستجاب لهم فی أنفسهم

[۱۲]

۹۸۱۰- ۱۲ الفقیه، ۲/ ۶۹/ ۱۷۴۹ الحدیث مرسلا عن الصادق ع

[۱۳]

۹۸۱۱- ۱۳ الکافی، ۴/ ۱۷/ ۲/ ۲ محمد عن أحمد عن محمد بن إسماعیل عن الحسن بن الجهم عن أبی الحسن ع قال لا تحقروا دعوة أحد- فإنه یستجاب للیهود و النصاری فیکم و لا یستجاب لهم فی أنفسهم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲۷

باب ۵۴ کراهیة السؤال و أدبه

[۱]

۹۸۱۲- ۱ الکافی، ۴/ ۱۹/ ۱/ ۱ العدة عن سهل عن السراد عن مالک بن عطیة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۷۰/ ۱۷۵۲ قال علی بن الحسین ع ضمنت علی ربی أنه لا یسأل أحد من غیر حاجة إلا اضطرته المسألة یوما إلی أن یسأل من حاجة

[۲]

۹۸۱۳- ۲ الکافی، ۴/ ۱۹/ ۲/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن القاسم عن جده عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۷۰/ ۱۷۵۳ قال أمیر المؤمنین ع اتبعوا قول رسول اللّه ص فإنه قال من فتح علی نفسه بابا من مسألة فتح اللّه علیه باب فقر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲۸

[۳]

اشارة

۹۸۱۴- ۳ الکافی، ۴/ ۱۹/ ۳/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن البرقی عن یعقوب بن یزید عن محمد بن سنان عن مالک بن حصین السکونی قال الفقیه، ۲/ ۷۰/ ۱۷۵۴ قال أبو عبد اللّه ع ما من عبد یسأل من غیر حاجة فیموت حتی یحوجه اللّه إلیها و یطیب اللّه له بها النار

بیان

یعنی یجعله بتلک المسألة وقود النار و یجعل له بها مسکنا طیبا فی النار و الطیب هنا بمنزلة البشارة فی قوله تعالی فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِیمٍ و فی بعض النسخ و یثبت اللّه له بها النار و هو أوضح

[۴]

۹۸۱۵- ۴ الکافی، ۴/ ۲۰/ ۱/ ۱ الثلاثة عن الحسن بن حماد عمن سمع الفقیه، ۲/ ۷۰/ ۱۷۵۶ أبا عبد اللّه ع إیاکم و سؤال الناس فإنه ذل فی الدنیا و فقر تعجلونه و حساب طویل یوم القیامة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۲۹

[۵]

۹۸۱۶- ۵ الکافی، ۴/ ۲۰/ ۲/ ۱ الثلاثة عن هشام بن سالم عن محمد قال الفقیه، ۲/ ۷۱/ ۱۷۵۷ قال أبو جعفر ع یا محمد لو یعلم السائل ما فی المسألة ما سأل أحد أحدا و لو یعلم المعطی ما فی العطیة ما رد أحد أحدا

[۶]

اشارة

۹۸۱۷- ۶ الکافی، ۴/ ۲۰/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن أحمد بن النضر رفعه قال قال رسول اللّه ص الأیدی ثلاث ید اللّه العلیا و ید المعطی التی تلیها و ید المعطی أسفل الأیدی فاستعفوا عن السؤال ما استطعتم إن الأرزاق دونها حجب فمن شاء قنی حیاءه و أخذ رزقه و من شاء هتک الحجاب و أخذ رزقه و الذی نفسی بیده لأن یأخذ أحدکم حبلا ثم یأخذ عرض الوادی فیحتطب حتی لا یلتقی طرفاه ثم یدخل به السوق فیبیعه بمد من تمر یأخذ ثلثه و یتصدق بثلثیه خیر له من أن یسأل الناس أعطوه أو حرموه

بیان

قنی حیاءه ذخره و ألزمه و لم یفارقه و عدم التقاء طرفی الحبل کنایة عن کثرة الحطب

[۷]

اشارة

۹۸۱۸- ۷ الکافی، ۴/ ۲۰/ ۴/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن علی بن الحکم عن داود بن النعمان عن إبراهیم بن عثمان عن أبی عبد اللّه ع قال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۳۰

الفقیه، ۲/ ۷۰/ ۱۷۵۵ قال رسول اللّه ص إن اللّه تعالی أحب شیئا لنفسه و أبغضه لخلقه أبغض لخلقه المسألة و أحب لنفسه أن یسأل و لیس شیء أحسن إلی اللّه من أن یسأل فلا یستحی أحدکم أن یسأل اللّه من فضله و لو بشسع نعله

بیان

أبغض لخلقه المسألة یعنی أبغض لهم أن یسألوا و ذلک لأن مسئولیتهم تمنع مسئولیته سبحانه و هو أحب المسئولیة لنفسه فأبغضها لهم

[۸]

۹۸۱۹- ۸ الکافی، ۴/ ۲۱/ ۵/ ۱ الثلاثة عن هشام عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۷۱/ ۱۷۵۸ جاءت فخذ من الأنصار إلی رسول اللّه ص فسلموا علیه فرد علیهم السلام فقالوا یا رسول اللّه لنا إلیک حاجة فقال هاتوا حاجتکم فقالوا إنها حاجة عظیمة فقال هاتوا ما هی قالوا تضمن لنا علی ربک الجنة- قال فنکس ص رأسه و نکت فی الأرض ثم رفع رأسه فقال أفعل ذاک بکم علی أن لا تسألوا أحدا شیئا قال فکان الرجل منهم یکون فی السفر فیسقط سوطه فیکره أن یقول لإنسان ناولنیه فرارا من المسألة فینزل فیأخذه و یکون علی المائدة و یکون بعض الجلساء أقرب إلی الماء منه فلا یقول ناولنی حتی یقوم فیشرب

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۳۱

[۹]

۹۸۲۰- ۹ الکافی، ۴/ ۲۱/ ۶/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عمن ذکره عن الحسین بن أبی العلاء قال قال أبو عبد اللّه ع رحم اللّه عبدا عف و تعفف و کف عن المسألة فإنه یتعجل الدنیة فی الدنیا و لا یغنی الناس عنه شیئا قال ثم تمثل أبو عبد اللّه ع ببیت حاتم إذا ما عرفت الیأس ألفیته الغنی إذا عرفته النفس و الطمع الفقر

[۱۰]

اشارة

۹۸۲۱- ۱۰ الفقیه، ۲/ ۷۱/ ۱۷۵۹ و قال ع یعنی أبا جعفر استغنوا عن الناس و لو بشوص السواک

بیان

قال فی النهایة فیه أنه کان یشوص فاه بالسواک أی یدلک أسنانه و ینقیها و أصل الشوص الغسل و منه الحدیث استغنوا عن الناس و لو بشوص السواک أی بغسالته.

و لعله أراد بالغسالة الماء الذی یغسل به السواک أو الفم بعد التسوک و لو فسر بالتنظیف و التنقیة لکان أظهر و أبلغ

[۱۱]

اشارة

۹۸۲۲- ۱۱ الکافی، ۴/ ۲۱/ ۷/ ۱ علی بن محمد و أحمد عن علی بن الحسن عن العباس بن عامر عن محمد بن إبراهیم الصیرفی عن مفضل بن قیس بن رمانة قال دخلت علی أبی عبد اللّه ع فذکرت له بعض

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۳۲

حالی فقال یا جاریة هات ذاک الکیس هذه أربعمائة دینار وصلنی بها أبو جعفر فخذها و تفرج بها قال قلت لا و اللّه جعلت فداک ما هذا دهری و لکنی أحببت أن تدعو اللّه لی قال فقال إنی سأفعل و لکن إیاک أن تخبر الناس بکل حالک فتهون علیهم

بیان

یعنی بأبی جعفر المنصور الدوانیقی تفرج بها یعنی عما أهمک دهری همتی فإن الدهر یقال للهمة و العادة و الغایة أن تدعو اللّه لی یعنی تدعوه بأن یفرج همی بکل حالک یعنی أن تخبرهم و لا یکون بد من الإخبار فأخبرهم ببعض ما ینوبک فحسب

[۱۲]

۹۸۲۳- ۱۲ الکافی، ۴/ ۲۲/ ۸/ ۱ و روی عن لقمان أنه قال لابنه یا بنی ذقت الصبر و أکلت لحاء الشجر فلم أجد شیئا هو أمر من الفقر فإن بلیت به یوما فلا تظهر الناس علیه فیستهینوک و لا ینفعوک بشیء ارجع إلی الذی ابتلاک به فهو أقدر علی فرجک و اسأله من ذا الذی سأله فلم یعطه أو وثق به فلم ینجه

[۱۳]

اشارة

۹۸۲۴- ۱۳ الکافی، ۴/ ۴۷/ ۷/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عمن حدثه عن العرزمی عن أبی عبد اللّه ع قال جاء رجل إلی الحسن و الحسین ع و هما جالسان علی الصفا فسألهما فقالا إن الصدقة لا تحل إلا فی دین موجع أو غرم مقصع أو فقر مدقع ففیک شیء من هذا قال نعم فأعطیاه و قد کان الرجل سأل عبد اللّه بن عمر و عبد الرحمن بن أبی بکر فأعطیاه و لم یسألاه عن شیء فرجع إلیهما فقال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۳۳

ما لکما لم تسألانی عما سألنی عنه الحسن و الحسین و أخبرهما بما قالا فقالا إنهما غذیا بالعلم غذاء

بیان

الإقصاع التحقیر و التصغیر و فی بعض النسخ مفظع و الدقع سوء احتمال الفقر

[۱۴]

اشارة

۹۸۲۵- ۱۴ الکافی، ۴/ ۴۷/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عمن حدثه عن مسمع عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص لا

تسألوا أمتى فى مجالسها فتبخلوها

بیان

و ذلک لأنه ربما لا یتیسر لهم الإعطاء فى ذلک الوقت فینسبوا إلى البخل

[۱۵]

اشارة

۹۸۲۶- ۱۵ الکافى، ۴/ ۴۹/ ۱۲/ ۱ أحمد عن عثمان عن مسمع قال کنا عند أبى عبد اللّه ع بمنى و بین أیدینا عنب نأکله فجاء سائل فسأله فأمر بعنقود فأعطاه فقال السائل لا حاجة لى فیه إن کان درهم- فقال یسع اللّه لک فذهب ثم رجع فقال ردوا العنقود فقال یسع اللّه لک و لم یعطه شیئا ثم جاء سائل آخر و أخذ أبو عبد اللّه ع ثلاث حبات عنب فناولها إیاه فأخذها السائل من یده ثم قال الحمد لله رب العالمین الذى رزقنى قال أبو عبد اللّه ع مکانک مکانک فحثى ملاء کفیه عنبا فناولها إیاه فأخذها السائل من یده ثم قال الحمد لله رب العالمین فقال

الوافى، ج ۱۰، ص: ۴۳۴

أبو عبد اللّه ع مکانک یا غلام أی شیء معک من الدراهم فإذا معه نحو من عشرین درهما فیما حزرناه أو نحوها فناولها إیاه فأخذها ثم قال الحمد لله هذا منک وحدک لا شریک لک قال أبو عبد اللّه ع مکانک فخلع قمیصا کان علیه فقال البس هذا فلبسه- فقال الحمد لله الذى کسانى و سترنى یا أبا عبد اللّه أو قال جزاک اللّه خیرا- لم یدع لأبى عبد اللّه ع إلا بذا ثم انصرف فذهب قال فظننا أنه لو لم یدع له لم یزل یعطیه لأنه کلما کان یعطیه و حمد اللّه أعطاه

بیان

الحثى کالرمى ما رفعت به یدک و الحزر بتقدیم الزاى على الراء التقدیر و الخرص و لفظة أو قال فى أواخر الحدیث من زیادات النساخ و لیست فى کتاب عدة الداعى حیث روى هذا الحدیث و الظاهر أنه کان هکذا یا أبا عبد اللّه أو قال یا عبد اللّه جزاک اللّه خیرا فأسقط یا عبد اللّه ثم اختلفت النسخ فى وجود با

الوافى، ج ۱۰، ص: ۴۳۵

باب ۵۵ التوسیع على العیال و تقدیمه على الصدقة

[۱]

۹۸۲۷- ۱ الکافى، ۴/ ۱۱/ ۱/ ۱ العدة عن سهل و أحمد عن السراد عن مالک بن عطیة عن الثمالى عن على بن الحسین ع قال أرضاکم عند اللّه أسبغکم على عیاله

[۲]

اشارة

۹۸۲۸- ۲ الکافی، ۴/ ۱۱/ ۲/ ۱ عنهما عن السراد عن العلاء عن محمد قال قال رجل لأبی جعفر ع إن لی ضیعة بالجبل أستغلها فی کل سنة ثلاثة آلاف درهم فأنفق علی عیالی منها ألفی درهم و أتصدق منها بألف درهم فی کل سنة- فقال له أبو جعفر ع إن کانت الألفان تکفیهم فی جمیع ما یحتاجون إلیه لسنتهم فقد نظرت لنفسک و وفقت لرشدک و أجریت نفسک فی حیاتک بمنزلة ما یوصی به الحی عند موته

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۳۶

بیان

و ذلک لأن الموصی إنما یوصی عند موته لنفسه بالثلث

[۳]

۹۸۲۹- ۳ الکافی، ۴/ ۱۱/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن معمر بن خلاد عن الفقیه، ۲/ ۶۸/ ۱۷۴۲ أبی الحسن الرضا ع قال ینبغی للرجل أن یوسع علی عیاله لئلا یتمنوا موته- الکافی، و تلا هذه الآیة وَ یُطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکِیناً وَ یَتِیماً وَ أَسِیراً قال الأسیر عیال الرجل فینبغی للرجل إذا زید فی النعمة أن یزید أسراءه فی السعة علیهم ثم قال إن فلانا أنعم اللّه علیه بنعمة فمنعها أسراءه و جعلها عند فلان فذهب اللّه بها قال معمر و کان فلان حاضرا

[۴]

۹۸۳۰- ۴ الفقیه، ۴/ ۴۰۲/ ۵۸۶۷ جعفر بن محمد بن مالک الفزاری الکوفی عن جعفر بن محمد بن سهل عن سعید بن محمد عن مسعدة قال قال لی الفقیه، ۳/ ۵۵۶/ ۴۹۱۰ أبو الحسن موسی بن جعفر ع إن عیال الرجل أسراؤه فمن أنعم اللّه علیه نعمة فلیوسع علی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۳۷

أسرائه فإن لم یفعل أوشک أن تزول تلک النعمة

[۵]

اشارة

۹۸۳۱- ۵ الکافی، ۴/ ۱۱/ ۴/ ۱ الثلاثة عن حماد عن الربیع بن یزید قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول الید العلیا خیر من الید السفلی و ابدأ بمن تعول

بيان

قد سبق بيان هذا الحديث في باب الإيثار على النفس

[۶]

۹۸۳۲- ۶ الكافي، ۴/ ۱۱/ ۵/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطي عن الرضا ع قال قال صاحب النعمة يجب عليه التوسعة على عياله

[۷]

۹۸۳۳- ۷ الكافي، ۴/ ۱۲/ ۶/ ۱ الأربعة عن أبي عبد اللّه ع عن آبائه ع قال قال رسول اللّه ص المؤمن يأكل بشهوة أهله و المنافق يأكل أهله بشهوته

[۸]

۹۸۳۴- ۸ الكافي، ۴/ ۱۲/ ۷/ ۱ سهل عن ابن أسباط عن أبيه أن أبا عبد اللّه ع سئل أ كان رسول اللّه ص يقوت أهله قوتا معروفا قال نعم إن النفس إذا عرفت قوتها قنعت به و نبت عليه اللحم

[۹]

۹۸۳۵- ۹ الكافي، ۴/ ۱۲/ ۸/ ۱ الثلاثة عن هشام بن سالم عن

الوافي، ج ۱۰، ص: ۴۳۸

الفقيه، ۳/ ۱۶۸/ ۳۶۲۹ أبي عبد اللّه ع قال كفى بالمرء إثما أن يضيع من يعوله

[۱۰]

۹۸۳۶- ۱۰ الكافي، ۴/ ۱۲/ ۹/ ۱ العدة عن البرقي عن أبي الخزرج الأنصاري عن علي بن غراب عن أبي عبد اللّه ع قال الفقيه، ۲/ ۶۸/ ۱۷۴۱ قال رسول اللّه ص ملعون ملعون من ألقى كله على الناس ملعون ملعون من ضيع من يعول

[۱۱]

اشارة

۹۸۳۷- ۱۱ الكافي، ۴/ ۱۲/ ۱۰/ ۱ الثلاثة عن سيف بن عميرة عن أبي حمزة قال قال علي بن الحسين ع لأن أدخل السوق و معي دراهم أبتاع لعيالي لحما و قد قرموا إليه أحب إلي من أن أعتق نسمة

بيان

القرم محركة شدة شهوة اللحم

[۱۲]

اشارة

۹۸۳۸- ۱۲ الكافى، ۴/ ۱۲/ ۱۱/ ۱ الثلاثة عن عبد اللّه بن سنان عن أبى عبد اللّه ع قال كان على بن الحسين ع إذا أصبح خرج غاديا فى طلب الرزق فقيل له يا ابن رسول اللّه أين تذهب

الوافى، ج ۱۰، ص: ۴۳۹

فقال أتصدق لعيالى قيل له أ تتصدق قال من طلب من الحلال فهو من اللّه تعالى صدقة عليه

بيان

أتصدق لعيالى يعنى آخذ الصدقة من اللّه لهم و أتقبلها لأجلهم

[۱۳]

۹۸۳۹- ۱۳ الكافى، ۴/ ۱۲/ ۱۲/ ۱ ابن بندار عن البرقى عن محمد بن عيسى عن أبى محمد الأنصارى عن عمر بن يزيد عن أبى عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص إن المؤمن يأخذ بأدب اللّه إذا وسع عليه اتسع و إذا أمسك عليه أمسك

[۱۴]

۹۸۴۰- ۱۴ الكافى، ۴/ ۱۳/ ۱۳/ ۱ الثلاثة عن مرازم عن معاذ بن كثير عن الفقيه، ۳/ ۱۶۸/ ۳۶۲۸ أبى عبد اللّه ع قال من سعادة الرجل أن يكون القيم على عياله

[۱۵]

۹۸۴۱- ۱۵ الكافى، ۴/ ۱۳/ ۱۴/ ۱ على عن أبيه عن ياسر الخادم قال سمعت الرضا ع يقول ينبغى للمؤمن أن ينقص من قوت عياله فى الشتاء و يزيد فى وقودهم

[۱۶]

اشارة

۹۸۴۲- ۱۶ التهذيب، ۶/ ۱۷۱/ ۸/ ۱ الصفار عن إبراهيم بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۴۰

هاشم عن موسی بن أبی الحسین الرازی عن أبی الحسن الرضا ع قال أتی رجل النبی ص بدینارین فقال یا رسول اللّه أرید أن أحمل بهما فی سبیل اللّه فقال أ لک والدان أو أحدهما قال نعم قال فاذهب فأنفقهما علی والدیک فهو خیر لک أن تحمل بهما فی سبیل اللّه فرجع ففعل فأتاه بدینارین آخرین فقال قد فعلت فهذان دیناران أرید أن أحمل بهما فی سبیل اللّه قال أ لک ولد قال نعم قال اذهب فأنفقهما علی ولدک فهو خیر لک أن تحمل بهما فی سبیل اللّه فرجع ففعل فأتاه بدینارین آخرین فقال یا رسول اللّه قد فعلت و هذان دیناران أرید أن أحمل بهما فی سبیل اللّه- فقال أ لک زوجة قال نعم قال أنفقهما علی زوجتک فهو خیر لک- أن تحمل بهما فی سبیل اللّه فرجع ففعل فأتاه بدینارین آخرین فقال یا رسول اللّه قد فعلت فهذان دیناران آخران أرید أن أحمل بهما فی سبیل اللّه- فقال أ لک خادم قال نعم قال فاذهب فأنفقهما علی خادمک فهو خیر لک أن تحمل بهما فی سبیل اللّه ففعل فأتاه بدینارین آخرین فقال یا رسول اللّه إنی أرید أن أحمل بهما فی سبیل اللّه فقال احملهما و اعلم بأنهما لیستا بأفضل دیناریک

بیان

احمل بهما فی سبیل اللّه یعنی أنفقهما فی راحلة أحمل علیها رجلا أرسله إلی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۴۱

الجهاد و فی التنزیل لَیْسَ عَلَی الضُّعَفاءِ وَ لا عَلَی الْمَرْضی وَ لا عَلَی الَّذِینَ لا یَجِدُونَ ما یُنْفِقُونَ حَرَجٌ إلی قوله وَ لا عَلَی الَّذِینَ إِذا ما أَتَوْکَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لا أَجِدُ ما أَحْمِلُکُمْ عَلَیْهِ تَوَلَّوْا وَ أَعْیُنُهُمْ تَفِیضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَناً أَلَّا یَجِدُوا ما یُنْفِقُونَ

[۱۷]

اشارة

۹۸۴۳- ۱۷ الکافی، ۴/ ۴۶/ ۳/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص أفضل الصدقة صدقة تکون عن فضل الکف

بیان

یعنی عما یفضل عن الکفاف

[۱۸]

اشارة

۹۸۴۴- ۱۸ الکافی، ۴/ ۴۶/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن ابن وهب عن عبد الأعلی عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص أفضل الصدقة صدقة عن ظهر غنی

بيان

يعنى ما يكون بعد الغنى و المئونة لئلا يكون القلب متعلقا بما يعطى فمعنى هذا الحديث قريب من معنى سابقه

[۱۹]

۹۸۴۵- ۱۹ الكافى، ۴/ ۲۶/ ۱/ ۱ القميان عن صفوان عن عبد الأعلى عن أبى عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص كل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۴۲

معروف صدقة و أفضل الصدقة صدقة عن ظهر غنى و ابدأ من تعول و اليد العليا خير من اليد السفلى و لا يلوم اللّه على الكفاف

[۲۰]

اشارة

۹۸۴۶- ۲۰ الفقيه، ۲/ ۵۶/ ۱۶۸۸ قال رسول اللّه ص أفضل الصدقة .. الحديث

بيان

يعنى لا يلوم على اقتناء ما يكف به

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۴۳

باب ۵۶ من يلزم نفقته

[۱]

۹۸۴۷- ۱ الكافى، ۴/ ۱۳/ ۱/ ۱ على عن أبيه عن ابن المغيرة التهـذيب، ۶/ ۲۹۳/ ۱۹/ ۱ محمـد بن أحمد عن موسى بن عمر عن ابن المغيرة عن حريز عن أبى عبد اللّه ع قال قلت له من ذا الذى أجبر عليه و يلزمنى نفقته فقال الوالدان و الولد و الزوجة

[۲]

اشارة

۹۸۴۸- ۲ التهذيب، ۶/ ۲۹۳/ ۲۰/ ۱ ابن عيسى عن ابن أبى عمير عن البجلى عن الفقيه، ۳/ ۱۰۵/ ۳۴۲۴ محمد الحلبى عن أبى عبد اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۴۴

ع مثله و زاد و الوارث الصغير يعنى الأخ و ابن الأخ و نحوه

بيان

التفسير من كلام الراوي و أراد بهما ما إذا كانا وارثين صغيرين

[۳]

اشارة

۹۸۴۹- ۳ الكافي، ۴/ ۱۳/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن يحيى عن غياث بن إبراهيم التهذيب، ۶/ ۲۹۳/ ۲۱/ ۱ محمد بن أحمد عن موسى بن عمر عن ابن فضال عن غياث عن أبي عبد اللّه التهذيب، عن أبيه ش قال أتى أمير المؤمنين ع بيتيم فقال خذوا بنفقته أقرب الناس إليه من العشيرة كما يأكل ميراثه

بيان

حملهما في الإستبصار على الاستحباب أو إذا لم يكن له وارث غيره إن مات

الوافي، ج ۱۰، ص: ۴۴۵

كل واحد منهما ورث صاحبه و لم يكن هناك من هو أولى منه

[۴]

۹۸۵۰- ۴ الكافي، ۴/ ۱۳/ ۳/ ۱ سهل عن علي بن الحكم عن العلاء عن محمد عن أبي عبد اللّه ع قال قلت له من يلزم الرجل من قرابته ممن ينفق عليه قال الوالدان و الولد و الزوجة

[۵]

اشارة

۹۸۵۱- ۵ الكافي، النيسابوريان عن ابن أبي عمير عن جميل التهذيب، ۶/ ۲۹۳/ ۲۲/ ۱ ابن قولويه عن جعفر بن محمد عن إبراهيم عن عبد اللّه بن نهيك عن ابن أبي عمير عن علي عن جميل التهذيب، ۶/ ۳۴۷/ ۹۸/ ۱ الحسين عن ابن أبي عمير عن جميل عن بعض أصحابنا عن أحدهما ع أنه قال لا يجبر الرجل إلا على نفقة الأبوين و الولد قلت لجميل فالمرأة قال قد روى بعض أصحابنا- الكافي، و هو عنبسة بن مصعب و سورة بن كليب ش عن أحدهما ع أنه إذا كساها ما يواري عورتها

الوافي، ج ۱۰، ص: ۴۴۶

و أطعمها ما يقيم صلبها أقامت معه و إلا طلقها قال قلت لجميل فهل يجبر على نفقة الأخت قال إن أجبر على نفقة الأخت كان ذلك خلاف الرواية

بيان

لعل المراد بقوله ع إذا كساها إلى آخره أنه لا يجبر الرجل على نفقة الزوجة خاصة بل يخير بينها و بين الطلاق و إنما كان الجبر على نفقة الأخت خلاف الرواية لأن الرواية تدل على الحصر

[۶]

اشارة

۹۸۵۲- ۶ التهذيب، ۶/ ۲۹۲/ ۱۸/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عيسى عن أحمد بن عائذ عن محمد بن أبي حمزة عن رجل بلغ به أمير المؤمنين ع قال مر شيخ مكفوف كبير يسأل فقال أمير المؤمنين ع ما هذا فقالوا يا أمير المؤمنين نصراني قال فقال أمير المؤمنين ع استعملتموه حتى إذا كبر و عجز منعتموه- أنفقوا عليه من بيت المال

بيان

بلغ به أي بإسناد الحديث

الوافي، ج ۱۰، ص: ۴۴۷

باب ۵۷ المعروف و فضله

[۱]

۹۸۵۳- ۱ الكافي، ۴/ ۲۵/ ۱/ ۱ الأربعة عن إسماعيل بن عبد الخالق الجعفي قال قال أبو عبد اللّه ع إن من بقاء المسلمين و بقاء الإسلام أن تصير الأموال عند من يعرف فيها الحق و يصنع المعروف و إن من فناء الإسلام و فناء المسلمين أن تصير الأموال في أيدي من لا يعرف فيها الحق- و لا يصنع فيها المعروف

[۲]

۹۸۵۴- ۲ الكافي، ۴/ ۲۵/ ۲/ ۱ محمد عن ابن عيسى عن السراد عن داود الرقي عن الثمالي قال قال أبو جعفر ع إن اللّه تعالى جعل للمعروف أهلا- من خلقه حبب إليهم نواله و وجه لطلاب المعروف الطلب إليهم و يسر لهم قضاءه كما يسر للغيث الأرض المجدبة فيحييها و يحيي به أهلها و إن اللّه جعل للمعروف أعداء من خلقه بغض إليهم المعروف و بغض إليهم فعاله و حظر على طلاب المعروف الطلب إليهم- و حظر عليهم قضاءه كما يحظر الغيث على الأرض المجدبة ليهلكها و يهلك

الوافي، ج ۱۰، ص: ۴۴۸

أهلا و ما يعفو اللّه أكثر

[۳]

۹۸۵۵- ۳ الکافی، ۴/ ۲۵/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن ابن یقطین عن محمد بن سنان الکافی، ۴/ ۲۶/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن سنان عن داود الرقی عن الثمالی قال سمعت أبا جعفر ع یقول إن من أحب عباد اللّه إلی اللّه لمن حبب إلیه المعروف و حبب إلیه فعاله

[۴]

اشارة

۹۸۵۶- ۴ الکافی، ۴/ ۲۶/ ۳/ ۱ العدة عن ابن عیسی و البرقی جمیعا عن محمد بن خالد عن سعدان بن مسلم عن أبی یقظان عن الفقیه، ۲/ ۵۵/ ۱۶۸۶ أبی عبد اللّه ع قال قال رأیت المعروف کاسمه و لیس شیء أفضل من المعروف إلا ثوابه و ذلک یراد منه و لیس کل من یحب أن یصنع المعروف إلی الناس یصنعه و لیس کل من یرغب فیه یقدر علیه و لا کل من یقدر علیه یؤذن له فیه فإذا اجتمعت الرغبة و القدرة و الإذن فهنالک تمت السعادة للطالب و المطلوب إلیه

بیان

معنی قوله ع و ذلک یراد منه أن المراد من المعروف لیس إلا ثوابه الذی لا شیء أفضل منه فمن صنع معروفا نال ما لا أفضل منه و ربما یوجد فی بعض النسخ مکان هذه الکلمة زد ذلک تزاد منه أی زد المعروف تزاد من ثوابه و یشبه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۴۹

أن یکون تصحیفا

[۵]

۹۸۵۷- ۵ الکافی، ۴/ ۲۶/ ۳/ ۱ البرقی عن ابن فضال عن أبی جمیلة عن محمد بن مروان عن أبی عبد اللّه عن آبائه ع مثله

[۶]

اشارة

۹۸۵۸- ۶ الکافی، ۴/ ۲۸/ ۱/ ۱ العدة عن سهل عن الدهقان عن درست عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال کان أمیر المؤمنین ع یقول من صنع بمثل ما صنع إلیه فإنما کافأه و من أضعفه کان شکورا و من شکر کان کریما و من علم أن ما صنع إنما صنع إلی نفسه لم یستبطئ الناس فی شکرهم و لم یستزدهم فی مودتهم فلا تلتمس من غیرک شکر ما أتیت إلی نفسک و وقیت به عرضک و اعلم أن الطالب إلیک الحاجة لم یکرم وجهه عن وجهک فأکرم وجهک عن رده

بيان

لم يستطئ الناس في شكرهم يعني لم يتوقع منهم أن يشكروه و لم يستزدهم في مودتهم يعني لم يطلب منهم زيادة مودتهم إياه بما صنع إليهم

[۷]

۹۸۵۹- ۷ الكافي، ۴/ ۲۷/ ۶/ ۱ الثلاثة عن جميل بن دراج عن أبي عبد اللّه ع قال اصنع المعروف إلى من هو أهله و إلى من ليس هو أهله- فإن لم يكن هو أهله فكن أنت أهله

[۸]

۹۸۶۰- ۸ الكافي، ۴/ ۲۷/ ۹/ ۱ الثلاثة عن ابن عمار قال

الوافي، ج ۱۰، ص: ۴۵۰

الفقيه، ۲/ ۵۵/ ۱۶۸۳ قال أبو عبد اللّه ع اصنع المعروف إلى كل أحد فإن كان أهله و إلا فأنت أهله

[۹]

۹۸۶۱- ۹ الكافي، ۸/ ۱۵۲/ ۱۴۱/ ۱ محمد بن أبي عبد اللّه عن موسى بن عمران عن عمه الحسين بن عيسى بن عبد اللّه عن علي بن جعفر عن أخيه أبي الحسن موسى ع قال أخذ أبي بيدي ثم قال يا بني إن أبي محمد بن علي أخذ بيدي كما أخذت بيدك و قال إن أبي علي بن الحسين أخذ بيدي ثم قال يا بني افعل الخير إلى كل من طلبه منك فإن كان من أهله فقد أصبت موضعه و إن لم يكن من أهله كنت أنت من أهله و إن شتمك رجل عن يمينك ثم تحول إلى يسارك فاعتذر إليك فاقبل عذره

[۱۰]

۹۸۶۲- ۱۰ الكافي، ۴/ ۲۷/ ۱۰/ ۱ علي عن أبيه عن السراد عن هشام بن سالم عن أبي بصير عن أبي جعفر ع قال إن أعرابيا من بني تميم أتى النبي ص فقال أوصني فكان فيما أوصاه أن قال يا فلان لا تزهدن في المعروف عند أهله

[۱۱]

۹۸۶۳- ۱۱ الكافي، ۴/ ۴۹/ ۱۵/ ۱ الثلاثة عن جميل بن دراج عن زرارة قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول ثلاثة إذا تعلمهن المؤمن كانت زيادة في عمره و بقاء لنعمه عليه فقلت و ما هن قال تطويله في ركوعه و سجوده في صلاته و تطويله لجلوسه على طعامه إذا أطعم على مائدته- و اصطناعه المعروف إلى أهله

الوافي، ج ۱۰، ص: ۴۵۱

[۱۲]

۹۸۶۴- ۱۲ الکافی، ۴/ ۲۸/ ۱۱/ ۱ القمیان عن صفوان عن عبد اللّه بن الولید عن أبی جعفر ع قال الفقیه، ۲/ ۵۴/ ۱۶۸۰ قال رسول اللّه ص أول من یدخل الجنة المعروف و أهله و أول من یرد علی الحوض

[۱۳]

اشارة

۹۸۶۵- ۱۳ الکافی، ۲/ ۱۹۵/ ۱۰/ ۱ العدة عن سهل عن محمد بن أورمة عن ابن أبی حمزة عن أبیه عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع تنافسوا فی المعروف لإخوانکم و کونوا من أهله فإن للجنة بابا یقال له المعروف لا یدخله إلا من اصطنع المعروف فی الحیاة الدنیا الحدیث

بیان

قد مضی تمامه فی باب قضاء حاجة المؤمن من کتاب الإیمان و الکفر و فی آخره دلالة علی أن من المعروف قضاء حاجة المؤمن

[۱۴]

اشارة

۹۸۶۶- ۱۴ الکافی، ۴/ ۳۰/ ۴/ ۱ الثلاثة عن بزرج عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال إن للجنة بابا یقال له المعروف لا یدخله إلا أهل المعروف و أهل المعروف فی الدنیا هم أهل المعروف فی الآخرة

بیان

یعنی کما أنهم یصنعون المعروف فی الدنیا کذلک یصنعونه فی الآخرة یهبون حسناتهم لمن شاءوا.

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۵۲

قال فی الفقیه تفسیره أنه إذا کان یوم القیامة قیل لهم هبوا حسناتکم لمن شئتم و ادخلوا الجنة

[۱۵]

۹۸۶۷- ۱۵ الکافی، ۴/ ۲۹/ ۲/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن خالد البرقی عن بعض أصحابه رفعه إلی أبی عبد اللّه ع قال أهل المعروف فی الدنیا هم أهل المعروف فی الآخرة یقال لهم إن ذنوبکم قد غفرت لکم فهبوا حسناتکم لمن شئتم

[۱۶]

۹۸۶۸- ۱۶ الکافی، ۴/ ۲۹/ ۳/ ۱ القمیان عن صفوان عن عبد اللّه بن الولید الوصافی عن أبی جعفر ع قال الفقیه، ۲/ ۵۵/ ۱۶۸۱ قال رسول اللّه ص أهل المعروف فی الدنیا هم أهل المعروف فی الآخرة- الکافی، و أهل المنکر فی الدنیا هم أهل المنکر فی الآخرة

[۱۷]

اشارة

۹۸۶۹- ۱۷ الکافی، ۴/ ۲۹/ ۱/ ۱ العدة عن البرقی عن زکریا المؤمن عن داود بن فرقد أو قتیبة الأعشی عن أبی عبد اللّه ع قال قال أصحاب رسول اللّه ص یا رسول اللّه فداک آباؤنا و أمهاتنا إن أصحاب المعروف فی الدنیا هم عرفوا بمعروفهم فبم یعرفون فی الآخرة فقال إن اللّه إذا أدخل أهل الجنة الجنة أمر ریحا عبقة طیبة- فلزقت بأهل المعروف فلا یمر أحد منهم بملإ من أهل الجنة إلا وجدوا ریحه- فقالوا هذا من أهل المعروف

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۵۳

بیان

یقال عبق به الطیب إذا لزق به

[۱۸]

۹۸۷۰- ۱۸ الکافی، ۴/ ۲۸/ ۱۲/ ۱ العدة عن البرقی عن إسماعیل بن مهران عن سیف بن عمیرة عن أبی عبد اللّه ع قال أقیلوا لأهل المعروف عثراتهم و اغفروا لهم فإن کف اللّه علیهم هکذا و أومی بیده کأنه یظلل بها شیئا

[۱۹]

اشارة

۹۸۷۱- ۱۹ الکافی، ۴/ ۲۹/ ۲/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۵۶/ ۱۶۸۹ قال رسول اللّه ص إن البرکة أسرع إلی البیت الذی یمتار منه المعروف من الشفرة إلی سنام البعیر أو من السیل إلی منتهاه

بیان

یمتار یجلب و أکثر استعماله فی جلب الطعام

[۲۰]

۹۸۷۲- ۲۰ الكافی، ۴/ ۲۸/ ۱/ ۲ العدة عن سهل عن الأشعری عن القداح عن أبی عبد اللّه عن آبائه ع قال صنائع المعروف تقی مصارع السوء

[۲۱]

۹۸۷۳- ۲۱ الكافی، ۴/ ۲۹/ ۳/ ۱ الثلاثة عن أبی المغراء عن عبد اللّه بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۵۴

سلیمان قال سمعت الفقیه، ۲/ ۵۶/ ۱۶۸۷ أبا جعفر ع یقول صنائع المعروف تدفع مصارع السوء

[۲۲]

۹۸۷۴- ۲۲ الكافی، ۴/ ۲۶ الثلاثة عن ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص كل معروف صدقة

[۲۳]

۹۸۷۵- ۲۳ الكافی، ۴/ ۲۷/ ۴/ ۱ العدة عن سهل عن الأشعری عن القداح عن أبی عبد اللّه عن آبائه ع قال الفقیه، ۲/ ۵۵/ ۱۶۸۲ قال رسول اللّه ص كل معروف صدقة و الدال علی الخیر كفاعله و اللّه تعالی یحب إغاثة اللهفان

[۲۴]

۹۸۷۶- ۲۴ الكافی، ۴/ ۲۷/ ۵/ ۱ العدة عن أحمد و سهل عن السراد عن عمر بن یزید قال الفقیه، ۲/ ۵۵/ ۱۶۸۵ قال أبو عبد اللّه ع المعروف شیء سوی الزكاة فتقربوا إلی اللّه بالبر و صلة الرحم

[۲۵]

اشارة

۹۸۷۷- ۲۵ الكافی، ۴/ ۲۷/ ۸/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن السراد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۵۵

جمیل بن دراج عن حدید بن حكیم أو مرازم قال الفقیه، ۲/ ۵۵/ ۱۶۸۴ قال أبو عبد اللّه ع أیما مؤمن أوصل إلی أخیه المؤمن معروفا فقد أوصل ذلك إلی رسول اللّه ص

بیان

و ذلك لسروره ص بذلك المعروف عند عرض الأعمال علیه كسرور ذلك المؤمن و لأنه طاعة لله و لرسوله فهو معروف بالإضافة إلیهما أیضا

[۲۶]

۹۸۷۸- ۲۶ الکافی، ۴/ ۱۰/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن أبی جمیلة عن جابر عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص من وصل قریبا بحجة أو عمرة کتب اللّه له بحجتین و عمرتین و کذلک من حمل عن حمیم ضاعف اللّه له الأجر ضعفین

[۲۷]

اشارة

۹۸۷۹- ۲۷ الکافی، ۴/ ۱۰/ ۳/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۷/ ۱۷۳۸ قال رسول اللّه ص الصدقة بعشرة و القرض بثمانیة عشر و صلة الإخوان بعشرین و صلة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۵۶

الرحم بأربعة و عشرین

بیان

یأتی بیان الوجه فیه عن قریب

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۵۷

باب ۵۸ أدب المعروف

[۱]

۹۸۸۰- ۱ الکافی، ۴/ ۳۰/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن خالد عن سعدان عن حاتم عن الفقیه، ۲/ ۵۷/ ۱۶۹۱ أبی عبد اللّه ع قال رأیت المعروف لا یصلح إلا بثلاث خصال تصغیره و تستیره و تعجیله- فإنک إذا صغرته عظمته عند من تصنعه إلیه و إذا سترته تممته و إذا عجلته هنأته و إن کان غیر ذلک محقته [سخفته] و نکدته

[۲]

۹۸۸۱- ۲ الکافی، ۴/ ۳۰/ ۲/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن خالد عن خلف بن حماد عن موسی بن بکر عن زرارة عن حمران عن أبی جعفر ع قال سمعته یقول لکل شیء ثمرة و ثمرة المعروف تعجیل السراح

[۳]

اشارة

۹۸۸۲- ۳ الفقیه، ۲/ ۵۷/ ۱۶۹۰ الحدیث مرسلا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۵۸

بیان

فی بعض نسخ الفقیه تعجیله بدون السراح و السراح بالمهملات الإرسال و الخروج من الأمر بسرعة و سهولة و فی المثل السراح من النجاح یعنی إذا لم تقدر علی قضاء حاجة أحد فآیسته فإن ذلک من الإسعاف و ربما یوجد فی بعض النسخ بالجیم و کأنه من المصحفات

[۴]

اشارة

۹۸۸۳- ۴ الکافی، ۴/ ۳۰/ ۱/ ۲ الثلاثة عن سیف بن عمیرة قال الفقیه، ۲/ ۵۷/ ۱۶۹۲ قال أبو عبد اللّه ع لمفضل بن عمر یا مفضل إذا أردت أن تعلم أ شقی الرجل أم سعید فانظر سیبه و معروفه إلی من یصنعه فإن کان یصنعه إلی من هو أهله فاعلم أنه إلی خیر و إن کان یصنعه إلی غیر أهله فاعلم أنه لیس له عند اللّه خیر

بیان

السیب العطاء و هذا الخبر محمول علی ما إذا علم أنه لیس من أهله و ما سبق فی الباب السابق محمول علی ما إذا کان عنده مجهولا فلا تنافی

[۵]

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج ۱۰، ص: ۴۵۸

۹۸۸۴- ۵ الکافی، ۴/ ۳۱/ ۲/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن محمد بن سنان عن المفضل بن عمر قال قال أبو عبد اللّه ع یا مفضل بن عمر إذا أردت أن تعرف إلی خیر یصیر الرجل أو إلی شر فانظر أین یضع معروفه- فإن کان یضع معروفه عند أهله فاعلم أنه یصیر إلی خیر و إن کان یضع معروفه عند غیر أهله فاعلم أنه لیس له فی الآخرة من خلاق

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۵۹

[۶]

۹۸۸۵- ۶ الکافی، ۴/ ۳۲/ ۴/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن سنان عن إسماعیل بن جابر قال سمعت الفقیه، ۲/ ۵۷/ ۱۶۹۴ أبا عبد اللّه ع یقول لو أن الناس أخذوا ما أمرهم اللّه به فأنفقوا فیما نهاهم اللّه عنه ما قبله منهم و لو أخذوا ما نهاهم اللّه عنه فأنفقوه فیما أمرهم به ما قبله منهم حتی یأخذوه من حق و ینفقوه فی حق

[۷]

اشارة

۹۸۸۶- ۷ الکافی، ۴/ ۳۱/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن محمد بن علی عن أحمد بن عمرو بن مسلم البجلی عن الحسن بن إسماعیل بن شعیب بن میثم التمار عن إبراهیم بن إسحاق المدائنی عن رجل عن أبی مخنف الأزدی قال أتی أمیر المؤمنین ع رهط من الشیعة فقالوا یا أمیر المؤمنین لو أخرجت هذه الأموال ففرقتها فی هؤلاء الرؤساء و الأشراف

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۰

و فضلتهم علینا حتی إذا استتب الأمور عدت إلی أفضل ما عودک اللّه من القسم بالسویة و العدل فی الرعیة- فقال أمیر المؤمنین ع ویحکم أ تأمرونی أن أطلب النصف [النصر] بالجور و الظلم فیمن ولیت علیه من أهل الإسلام لا و اللّه لا یکون ذلک ما سمر السمیر و ما رأیت فی السماء نجما و اللّه لو کانت أموالهم مالی لساویت بینهم فکیف و إنما هی أموالهم- قال ثم أرم ساکتا طویلا ثم رفع رأسه فقال من کان منکم له مال فإیاه و الفساد فإن إعطاءه فی غیر وجهه تبذیر و إسراف و هو یرفع ذکر صاحبه فی الناس و یضعه عند اللّه و لم یضع امرؤ ماله فی غیر حقه و عند غیر أهله إلا حرمه اللّه شکرهم و کان لغیره ودهم فإن بقی معه منهم بقیة ممن یظهر الشکر له و یریه النصح فإنما ذلک ملق منه و کذب فإن زلت بصاحبه النعل ثم احتاج إلی معاونتهم و مکافأتهم فآلم خلیل و شر خدین و لم یضع امرؤ ماله فی غیر حقه و عند غیر أهله إلا لم یکن له من الحظ فیما أتاه- إلا محمدة اللئام و ثناء الأشرار ما دام علیه منعما متفضلا و مقالة الجاهل ما أجوده و هو عند اللّه بخیل فأی حظ أبور و أخسر من هذا الحظ و أی فائدة معروف أقل من هذا المعروف فمن کان منکم له مال فلیصل به القرابة- و لیحسن منه الضیافة و لیفک به العانی و الأسیر و ابن السبیل فإن العون علی هذه الخصال مکارم الدنیا و شرف الآخرة

بیان

أبو مخنف بالمعجمة علی وزن منبر هو لوط بن یحیی و کان شیخا من أصحاب الأخبار بالکوفة وجها مسکونا إلی روایته.

قال فی القاموس إخباری شیعی استتب استقام و فی بعض النسخ

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۱

استوسقت أی استجمعت و انضمت و فی حدیث النجاشی و استوسق علیه أمر الحبشة أی اجتمعوا علی طاعته و استقر الملک له ما سمر السمیر أی ما اختلف اللیل و النهار أرم بالمهملة و تشدید المیم أی سکت فآلم خلیل اسم تفضیل من الألم و الخدین الصدیق و مقالة الجاهل عطف علی محمدة اللئام و البوار الکساد و العانی من العناء

[۸]

۹۸۸۷- ۸ الکافی، ۴/ ۳۲/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن سنان عن حذیفة بن منصور عن أبی عبد اللّه ع قال لا تدخل لأخیک فی أمر مضرته علیک أعظم من منفعته له قال ابن سنان یکون علی الرجل دین کثیر و لک مال فتؤدی عنه فیذهب مالک و لا یکون قضیت عنه

[۹]

۹۸۸۸- ۹ الکافی، ۴/ ۳۲/ ۲/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن إبراهیم بن محمد الأشعری عمن سمع أبا الحسن ع یقول لا تبذل لإخوانک من نفسک ما ضره علیک أکثر من منفعته لهم

[۱۰]

۹۸۸۹- ۱۰ الفقیه، الحدیث مرسلا عن الرضا ع

[۱۱]

۹۸۹۰- ۱۱ الکافی، ۴/ ۳۳/ ۳/ ۱ العدة عن سهل عن ابن أسباط عن الحسن بن علی الجرجانی عمن حدثه عن أحدهما ع قال لا توجب علی نفسک الحقوق و اصبر علی النوائب و لا تدخل فی شیء مضرته

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۲

علیک أعظم من منفعته لأخیک

[۱۲]

۹۸۹۱- ۱۲ الکافی، ۴/ ۳۳/ ۳/ ۲ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۵۷/ ۱۶۹۵ قال رسول اللّه ص من أتی إلیه معروف فلیکاف به فإن عجز فلیثن علیه من [فإن] لم یفعل فقد کفر النعمة

[۱۳]

۹۸۹۲- ۱۳ الکافی، ۴/ ۳۳/ ۲/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن البرقی عن السراد عن سیف بن عمیرة قال قال أبو عبد اللّه ع ما أقل من شکر المعروف

[۱۴]

۹۸۹۳- ۱۴ الکافی، ۴/ ۳۳/ ۱/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن أبی جعفر البغدادی عمن رواه عن الفقیه، ۲/ ۵۷/ ۱۶۹۶ أبی عبد اللّه ع قال لعن اللّه قاطعی سبل المعروف قیل و ما قاطعوا سبل المعروف قال الرجل یصنع إلیه المعروف فیکفره فیمتنع صاحبه من أن یصنع ذلک إلی غیره

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۳

باب ۵۹ القرض

[۱]

۹۸۹۴- ۱ الکافی، ۴/ ۳۳/ ۱/ ۲ الثلاثة عن بزرج عن إسحاق بن عمار عن الفقیه، ۲/ ۵۸/ ۱۶۹۷ أبی عبد اللّه ع قال مکتوب علی باب الجنة الصدقة بعشرة و القرض بثمانیة عشر

[۲]

اشارة

۹۸۹۵- ۲ الکافی، ۴/ ۳۳/ ۱/ ۲ و فی روایة أخری بخمسة عشر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۴

بیان

و ذلک لأنه ضعفها فی الثواب و الحسنة بعشرة أضعافها و لو لم یسترد یکون عشرین و حیث استرد نقص اثنان علی الروایة الأولی و نصف العشرة علی الثانیة و الوجه فی التضعیف أن الصدقة تقع فی ید المحتاج و غیر المحتاج و لا یتحمل ذل الاستقراض إلا المحتاج کذا قیل و یأتی وجه آخر فی الحدیث الآتی

[۳]

اشارة

۹۸۹۶- ۳ التهذیب، ۶/ ۱۹۲/ ۴۳/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی إسحاق عن علی بن سعید عن عبد اللّه بن القاسم عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال قال النبی ص ألف درهم أقرضها مرتین أحب إلی من أن أتصدق بها مرة

بیان

کأنه أشیر بقوله مرتین إلی إمکان التکرار فی القرض دون التصدق و أنه أحد أسباب فضله علیه

[۴]

اشارة

۹۸۹۷- ۴ الکافی، ۴/ ۳۴/ ۲/ ۱ الخمسة عن حماد عن ربعی عن الفضیل قال الفقیه، ۲/ ۵۸/ ۱۶۹۹ قال أبو عبد اللّه ع ما من مؤمن أقرض مؤمنا یلتمس به وجه اللّه إلا حسب اللّه له أجره بحساب الصدقة حتی یرجع ماله إلیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۵

بیان

یعنی أعطاه اللّه فی کل آن أجر صدقة و ذلک لأن له اقتضاؤه فی کل آن فلما لم یفعل فکأنما أعطاه ثانیا و ثالثا و هلم جرا إلی أن یقبضه

[۵]

۹۸۹۸- ۵ الکافی، ۴/ ۳۴/ ۳/ ۱ الثلاثة عن إبراهیم بن عبد الحمید عن الفقیه، ۲/ ۵۸/ ۱۶۹۸ أبی عبد اللّه ع فی قوله تعالی لا خَیْرَ فِی کَثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ قال یعنی بالمعروف القرض

[۶]

اشارة

۹۸۹۹- ۶ الکافی، ۴/ ۳۴/ ۴/ ۱ العدة عن سهل عن أحمد بن الحسن عن أبیه عن عقبة بن خالد قال دخلت أنا و المعلی و عثمان بن عمران [بهرام] علی أبی عبد اللّه ع فلما رآنا قال مرحبا مرحبا بکم وجوها [وجوه] تحبنا و نحبها جعلکم اللّه معنا فی الدنیا و الآخرة- فقال له عثمان جعلت فداک فقال له أبو عبد اللّه ع نعم فمه [مه] قال إنی رجل موسر فقال له بارک اللّه لک فی یسارک- قال فیجیء الرجل فیسألنی الشیء و لیس هو إبان زکاتی- فقال أبو عبد اللّه ع القرض عندنا بثمانیة عشر و الصدقة بعشرة و ما ذا علیک إذا کنت کما تقول موسرا أعطیته فإذا کان إبان

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۶

زکاتک احتسبت بها من الزکاة یا عثمان فلا ترده فإن رده عند اللّه عظیم یا عثمان إنک لو علمت ما منزلة المؤمن من ربه ما توانیت فی حاجته و من أدخل علی مؤمن سرورا فقد أدخل علی رسول اللّه ص و قضاء حاجة المؤمن یدفع الجنون و الجذام و البرص

بیان

الهاء فی فمه للسکت و أصله فما أی فما ترید

[۷]

۹۹۰۰- ۷ الكافی، ۴/ ۳۴/ ۵/ ۱ سهل عن محمد بن عبد الحمید عن إبراهیم بن السندی عن أبی عبد اللّه ع قال قرض المؤمن غنیمة و تعجیل خیر إن أیسر قضاه و إن مات احتسب به من زكاته

[۸]

اشارة

۹۹۰۱- ۸ الكافی، ۳/ ۵۵۸/ ۱/ ۱ العدة عن أحمد عن ابن فضال و الحجال عن ثعلبة عن إبراهیم بن السندی عن یونس بن عمار قال سمعت الفقیه، ۲/ ۵۸/ ۱۷۰۰ أبا عبد اللّه ع یقول قرض المؤمن غنیمة و تعجیل أجر إن أیسر قضاك [أداه] و إن مات قبل ذلك احتسب به من الزكاة

بیان

إنما كان القرض غنیمة لأنه یوجب ثوابا من دون نقص من المال و إنما كان تعجیل أجر أو خیر علی اختلاف النسختین لأنه أداء زكاة قبل أوانها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۷

[۹]

۹۹۰۲- ۹ الكافی، ۳/ ۵۵۸/ ۲/ ۱ أحمد عن محمد بن علی عن محمد بن الفضیل عن موسی بن بكر عن أبی الحسن ع قال كان علی ع یقول قرض المال حمی الزكاة

[۱۰]

۹۹۰۳- ۱۰ الفقیه، ۲/ ۱۸/ ۱۶۰۱ قد روی عن الصادق ع أنه قال نعم الشیء القرض إذا أیسر قضاك و إن أعسر حسبته من الزكاة

[۱۱]

اشارة

۹۹۰۴- ۱۱ الفقیه، ۲/ ۱۸/ ۱۶۰۲ و روی أن القرض حمی الزكاة

بیان

حمی الزكاة أی حرما مانعا من منعها و ذلك لأن القرض یؤدی إلی أداء الزكاة و یمنع من منعها باعتبار أن صاحبه إذا عجز عن أدائه

أمکن احتسابه علیه من الزکاة کما هو مصرح به فی هذه الأخبار

[۱۲]

۹۹۰۵- ۱۲ الکافی، ۳/ ۵۵۸/ ۳/ ۱ أحمد عن أبیه عن أحمد بن النضر عن عمرو بن شمر عن جابر عن الفقیه، ۳/ ۱۸۸/ ۳۷۰۸ أبی جعفر ع قال من أقرض رجلا قرضا إلی میسرة کان ماله فی زکاة و کان هو فی الصلاة مع الملائکة حتی یقبضه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۸

[۱۳]

۹۹۰۶- ۱۳ الکافی، ۵/ ۳۱۵/ ۴۷/ ۱ سهل عن ابن محبوب عن سعدان عن ابن عمار قال قال أبو عبد اللّه ع لا تمانعوا قرض الخمیر و الخبز و اقتباس النار فإنه یجلب الرزق علی أهل البیت مع ما فیه من مکارم الأخلاق

[۱۴]

۹۹۰۷- ۱۴ التهذیب، ۷/ ۱۶۲/ ۲۳/ ۱ محمد بن أحمد عن بنان عن أبیه عن ابن المغیرة عن الفقیه، ۳/ ۲۶۹/ ۳۹۷۳ السکونی عن جعفر بن محمد عن أبیه ع قال لا تمانعوا قرض الخمیر و الخبز فإن منعهما یورث الفقر

[۱۵]

۹۹۰۸- ۱۵ الکافی، ۵/ ۳۰۸/ ۱۹/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد عن السندی بن محمد عن أبی البختری عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع لا یحل منع الملح و النار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۶۹

باب ۶۰ إنظار المعسر و التحلیل

[۱]

اشارة

۹۹۰۹- ۱ الکافی، ۴/ ۳۵/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن السراد عن ابن عمار عن الفقیه، ۲/ ۵۹/ ۱۷۰۳ أبی عبد اللّه ع قال من أراد أن یظله اللّه یوم لا ظل إلا ظله- الکافی، قالها ثلاثا و هابه الناس أن یسألوه فقال ش فلینظر معسرا أو یدع له من حقه

بیان

الإنظار الإمهال و التأخیر و من فی من حقه للتبعیض یعنی أو یخفف عنه لیتمکن من أدائه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۷۰

[۲]

اشارة

۹۹۱۰- ۲ الکافی، ۴/ ۳۵/ ۲/ ۱ محمد عن عبد اللّه بن محمد عن علی بن الحکم عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع قال إن رسول اللّه ص قال فی یوم حار و حنا کفه من أحب أن یستظل من فور جهنم قالها ثلاث مرات فقال الناس فی کل مرة نحن یا رسول اللّه فقال من أنظر غریما أو ترک لمعسر ثم قال لی أبو عبد اللّه ع قال لی عبد اللّه بن کعب بن مالک إن أبی أخبرنی أنه لزم غریما له فی المسجد فأقبل رسول اللّه ص فدخل بیته و نحن جالسان- ثم خرج فی الهاجرة فکشف رسول اللّه ص ستره- و قال یا کعب ما زلتما جالسین قال نعم بأبی و أمی قال فأشار رسول اللّه ص بکفه خله النصف قال قلت بأبی و أمی ثم قال اتبعه ببقیة حقک قال فأخذت النصف و وضعت له النصف

بیان

حنا کفه مخففة و مشددة لواها و عطفها و فور جهنم وهجها و غلیانها و الهاجرة اشتداد الحر نصف النهار

[۳]

اشارة

۹۹۱۱- ۳ الکافی، ۴/ ۳۵/ ۳/ ۱ العدة عن سهل عن ابن أسباط عن یعقوب بن سالم عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۷۱

الفقیه، ۲/ ۵۹/ ۱۷۰۲ أبی عبد اللّه ع قال خلوا سبیل المعسر کما خلاه اللّه

بیان

أی اترکوه و أعرضوا عنه کما ترکه اللّه حیث قال فَنَظِرَةٌ إِلی مَیْسَرَةٍ

[۴]

۹۹۱۲- ۴ الکافی، ۴/ ۳۵/ ۴/ ۱ العدة عن سهل عن السراد عن یحیی بن عبد اللّه بن الحسن عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۵۸/ ۱۷۰۱ صعد رسول اللّه ص المنبر ذات یوم فحمد اللّه و أثنی علیه و صلی علی أنبیائه ثم قال أیها الناس لیبلغ الشاهد الغائب منکم ألا و من أنظر معسرا کان له علی اللّه فی کل یوم ثواب صدقة بمثل ماله حتی یستوفیه ثم قال أبو عبد اللّه ع قال اللّه وَ إِنْ کانَ

ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلی مَیْسَرَةٍ وَ أَنْ تَصَدَّقُوا خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ إنه معسر فتصدقوا علیه بما لکم علیه فهو خیر لکم

[۵]

۹۹۱۳- ۵ الکافی، ۴/ ۳۶/ ۱/ ۱ الخمسة عن الفقیه، ۳/ ۱۸۹/ ۳۷۱۲ إبراهیم بن عبد الحمید عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۷۲

الحسن بن حبیش قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن لعبد الرحمن بن سیابة دینا علی رجل قد مات و کلمناه أن یحلله فأبی فقال ویحه أ ما یعلم أن له بکل درهم عشرة إذا حلله و إن لم یحلله فإنما هو درهم بدرهم

[۶]

۹۹۱۴- ۶ الفقیه، ۲/ ۵۹/ ۱۷۰۴ قیل للصادق ع .. الحدیث

[۷]

۹۹۱۵- ۷ التهذیب، ۶/ ۱۹۵/ ۵۲/ ۱ ابن محبوب عن یعقوب بن یزید عن ابن أبی عمیر عن إبراهیم بن عبد الحمید قال قلت لأبی عبد اللّه ع الحدیث

[۸]

۹۹۱۶- ۸ الکافی، ۴/ ۳۶/ ۲/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن البرقی عمن ذکره عن الولید بن أبی العلاء عن معتب قال دخل محمد بن بشر الوشاء علی أبی عبد اللّه ع فسأله أن یکلم شهابا أن یخفف عنه حتی ینقضی الموسم و کانت له علیه ألف دینار فأرسل إلیه فأتاه فقال له قد عرفت حال محمد و انقطاعه إلینا و قد ذکر أن لک علیه ألف دینار لم تذهب فی بطن و لا فرج و إنما ذهبت دینا علی الرجال و وضائع وضعها فأنا أحب أن تجعله فی حل- فقال لعلک ممن یزعم أنه یقبض من حسناته فتعطاها فقال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۷۳

شهاب فکذلک فی أیدینا فقال أبو عبد اللّه ع اللّه أکرم و أعدل من أن یتقرب إلیه عبد فیقوم فی اللیل القر أو یصوم فی الیوم الحار أو یطوف بهذا البیت ثم یسلبه ذلک فتعطاه و لکن لله فضل کثیر یکافئ المؤمن قال هو فی حل

[۹]

اشارة

۹۹۱۷- ۹ التهذیب، ۱/ ۴۶۴/ ۱۶۵/ ۱ إبراهیم بن مهزیار عن أخیه علی عن الحسن بن علی عن محمد بن سنان عن الحسین بن المختار عن الشحام قال سأل أبو عبد اللّه ع عن رجل و نحن عنده فقیل له مات فترحم علیه و قال فیه خیرا فقال رجل من القوم لی علیه دنینیرات- فغلبنی علیها و سماها یسیرة- قال فاستبان ذلک فی وجه أبی عبد اللّه ع و قال أ تری اللّه یأخذ ولی علی ع فیلقیه فی النار من أجل ذهبک قال فقال الرجل هو فی حل جعلنی اللّه فداک فقال أبو عبد اللّه ع أ فلا کان ذلک قبل الآن

بيان

يعنى أ فلا- كان تحليلك إياه قبل الآن يعنى كان ينبغى أن يكون تحليلك قبل الآن و الحكم محمول على إعسار المديون و صرفه المال فى الطاعة و كأنه كان يكتم فقره كما يشعر به قول الرجل فغلبنى عليها و سماها يسيرة فإنه يدل على أنه لم يعلم بفقره و لعله ع إنما قال له ذلك لعلمه بأن يجعله بذلك فى حل فلا يلقى فى

الوافى، ج ۱۰، ص: ۴۷۴

النار من أجل دنينيراته فلا ينبغى لأحد أن يغتر بهذا الكلام فيذهب بحقوق الناس فإنها لا تترك

الوافى، ج ۱۰، ص: ۴۷۵

باب ۶۱ مئونة النعم و احتمالها

[۱]

اشارة

۹۹۱۸- ۱ الكافى، ۳/ ۵۰۲/ ۱۹/ ۱ العدة عن ابن عيسى عن البزنطى قال ذكرت للرضا ع شيئا فقال اصبر فإنى أرجو أن يصنع اللّه لك إن شاء اللّه ثم قال و اللّه لما أخر اللّه عن المؤمن من هذه الدنيا خير له مما عجل له فيها ثم صغر الدنيا و قال أى شىء هى ثم قال إن صاحب النعمة على خطر إنه يجب عليه حقوق اللّه فيها و اللّه إنه ليكون على النعم من اللّه فلا أزال منها على وجل و حرك يده حتى أخرج من الحقوق التى تجب لله فيها فقلت جعلت فداك أنت فى قدرك تخاف هذا فقال نعم فأحمد ربى بما من على

بيان

لعل المراد بآخر الحديث إنى أخاف من النعم أن لا أخرج من حقوقها فأحمد ربى بإخراج حقوقها الذى هو أيضا مما من اللّه به على

الوافى، ج ۱۰، ص: ۴۷۶

[۲]

۹۹۱۹- ۲ الكافى، ۴/ ۳۷/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عيسى عن على بن الحكم عن سليمان الفراء مولى طربال عن حديد بن حكيم عن الفقيه، ۲/ ۶۰/ ۱۷۰۵ أبى عبد اللّه ع قال من عظمت نعم اللّه عليه اشتدت مئونة الناس عليه فاستديموا النعمة باحتمال المئونة و لا تعرضوها للزوال فقل من زالت عنه النعمة فكادت تعود إليه

[۳]

۹۹۲۰- ۳ الكافى، ۴/ ۳۷/ ۲/ ۱ على عن القاسانى عن أبى أيوب المدنى مولى بنى هاشم عن داود بن عبد اللّه بن محمد الجعفرى عن إبراهيم بن محمد قال قال أبو عبد اللّه ع ما من عبد تظاهرت عليه من اللّه نعمة- إلا اشتدت مئونة الناس عليه فمن لم يقض للناس

حوائجهم فقد عرض النعمة للزوال قال فقلت له جعلت فداك و من يقدر أن يقوم لهذا الخلق بحوائجهم فقال إنما الناس في هذا الموضع و اللّه المؤمنون

[۴]

۹۹۲۱- ۴ الكافي، ۴/ ۳۷/ ۳/ ۱ علي بن محمد بن عبد اللّه عن البرقي عن أبيه عن سعدان بن مسلم عن أبان بن تغلب قال قال أبو عبد اللّه ع لحسين الصحاف يا حسين ما ظاهر اللّه على عبد النعمة- حتى ظاهر عليه مئونة الناس فمن صبر لهم و قام بشأنهم زاد اللّه في نعمه عليه- و من لم يصبر لهم و لم يقم بشأنهم أزال اللّه عنه تلك النعمة

[۵]

۹۹۲۲- ۵ الكافي، ۴/ ۳۸/ ۴/ ۱ علي عن الاثنين عن أبي عبد اللّه ع قال من عظمت عليه النعمة اشتدت مئونة الناس عليه فإن هو

قام بمئونتهم اجتلب زيادة النعمة عليه من اللّه و إن لم يفعل فقد عرض النعمة لزوالها

[۶]

اشارة

۹۹۲۳- ۶ الكافي، ۴/ ۳۸/ ۱/ ۱ علي عن العبيدي عن محمد بن عرفة قال قال أبو الحسن الرضا ع يا ابن عرفة إن النعم كالإبل المعتقلة- في عطنها على القوم ما أحسنوا جوارها فإذا أساءوا معاملتها و إنالتها نفرت عنهم

بيان

العطن مبرك الإبل حول الماء يقال عطنت الإبل إذا سقيت و بركت عند الحياض لتعاد إلى الشرب مرة أخرى و على القوم متعلق بالمعتقلة أي مصونة عليهم محفوظة لهم

[۷]

۹۹۲۴- ۷ الكافي، ۴/ ۳۸/ ۲/ ۱ العدة عن البرقي عن عثمان عن محمد بن عجلان قال سمعت أبا عبد اللّه ع يقول أحسنوا جوار النعم- قلت و ما حسن جوار النعم قال الشكر لمن أنعم بها و أداء حقوقها

[۸]

۹۹۲۵- ۸ الكافي، ۴/ ۳۸/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عيسى عن السراد عن الشحام قال سمعت الفقيه، ۲/ ۶۰/ ۱۷۰۶ أبا عبد اللّه ع يقول أحسنوا جوار نعم اللّه و احذروا أن تنتقل عنكم إلى غيركم أما إنها لم تنتقل عن أحد قط فكادت ترجع إليه قال و كان علي ع يقول

قلما أدبر أمر فأقبل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۷۹

باب ۶۲ الجود و البخل

[۱]

۹۹۲۶- ۱ الکافی، ۴/ ۳۸/ ۱/ ۲ العدة عن البرقی عن أبیه عن أبی الجهم عن موسی بن بکر عن أحمد بن سلیمان قال سأل رجل أبا الحسن الأول ع و هو فی الطواف فقال له أخبرنی عن الجواد فقال إن لکلامک وجهین فإن کنت تسأل عن المخلوق فإن الجواد الذی یؤدی ما افترض اللّه علیه و إن کنت تسأل عن الخالق فهو الجواد إن أعطاک و الجواد إن منع لأنه إن أعطاک أعطاک ما لیس لک و إن منعک منعک ما لیس لک

[۲]

۹۹۲۷- ۲ الکافی، ۴/ ۳۹/ ۲/ ۱ العدة عن سهل عن السراد عن بعض أصحابنا عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له ما حد السخاء قال تخرج من مالک الحق الذی أوجبه اللّه علیک فتضعه فی موضعه

[۳]

۹۹۲۸- ۳ الفقیه، ۴/ ۴۱۲/ ۵۸۹۸ الحدیث مرسلا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۰

[۴]

۹۹۲۹- ۴ الفقیه، ۲/ ۶۲/ ۱۷۱۰ قال النبی ص من أدی ما افترض اللّه علیه فهو أسخی الناس

[۵]

اشارة

۹۹۳۰- ۵ الکافی، ۴/ ۳۹/ ۳/ ۱ علی عن الاثنین عن جعفر عن آبائه ع أن رسول اللّه ص قال السخی محبب فی السماوات محبب فی الأرضین خلق من طینة عذبة و خلق ماء عینیه من ماء الکوثر و البخیل مبغض فی السماوات مبغض فی الأرضین خلق من طینة سبخة و خلق ماء عینیه من ماء العوسج

بیان

العوسج ضرب من الشوک

[۶]

اشارة

۹۹۳۱- ۶ الکافی، ۴/ ۳۹/ ۴/ ۱ علی عن أبیه عن ابن فضال عن علی بن عقبة عن مهدی عن أبی الحسن موسی ع قال السخی الحسن الخلق فی کنف اللّه لا یستخلی [یتخلی] اللّه منه حتی یدخله الجنة- و ما بعث اللّه نبیا و لا وصیا إلا سخیا و لا کان أحد من الصالحین إلا سخیا- و ما زال أبی یوصینی بالسخاء حتی مضی فقال من أخرج من ماله الزکاة تامة فوضعها فی موضعها لم یسأل من أین اکتسبت مالک

بیان

لا یستخلی اللّه منه لا یستفرغ منه و لا یترکه یذهب

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۱

[۷]

اشارة

۹۹۳۲- ۷ الکافی، ۴/ ۳۹/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن الحسین بن أبی سعید المکاری عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال أتی النبی ص وفد من الیمن و فیهم رجل کان أعظمهم کلاما و أشدهم استقصاء فی محاجة النبی ص فغضب النبی ص حتی التوی عرق الغضب بین عینیه- و تربد وجهه و أطرق إلی الأرض- فأتی جبرئیل ع و قال ربک یقرئک السلام و یقول لک هذا رجل سخی یطعم الطعام فسکن عن النبی ص الغضب و رفع رأسه و قال لو لا أن جبرئیل أخبرنی عن اللّه أنک سخی تطعم الطعام لشردت بک و جعلتک حدیثا لمن خلفک فقال له الرجل إن ربک یحب السخاء فقال نعم فقال إنی أشهد أن لا إله إلا اللّه و أنک رسول اللّه و الذی بعثک بالحق لا رددت عن مالی أحدا

بیان

الالتواء الالتفاف و التربد التغیر لشردت بک سمعت الناس بعیوبک حدیثا لمن خلفک یحدثون عنک بالشر

[۸]

۹۹۳۳- ۸ الکافی، ۴/ ۴۰/ ۶/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن البرقی عن بعض أصحابنا عن أبان عن ابن عمار عن الشحام عن أبی

عبد اللّه ع قال إن إبراهیم ص کان أبا أضیاف و کان إذا لم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۲

یکونوا عنده خرج یطلبهم و أغلق بابه و أخذ المفاتیح یطلب الأضیاف و إنه رجع إلی داره فإذا هو برجل أو شبه رجل فی الدار- فقال یا عبد اللّه بإذن من دخلت هذه الدار قال دخلتها بإذن ربها یردد ذلک ثلاث مرات فعرف إبراهیم ع أنه جبرئیل فحمد ربه- ثم قال أرسلنی ربک إلی عبد من عبیده یتخذه خلیلا قال إبراهیم ع فأعلمنی من هو أخدمه حتی أموت قال فأنت هو قال و بم [و مم] ذلک قال لأنک لم تسأل أحدا شیئا قط و لم تسأل شیئا قط فقلت لا

[۹]

۹۹۳۴- ۹ الکافی، ۴/ ۴۰/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن سنان عن أبی عبد الرحمن عن أبی عبد اللّه ع قال أتی رجل النبی ص فقال یا رسول اللّه أی الناس أفضلهم إیمانا فقال [قال] أبسطهم کفا

[۱۰]

۹۹۳۵- ۱۰ الکافی، ۴/ ۴۰/ ۸/ ۱ علی عن العبیدی عن أبی الحسن علی بن یحیی عن أیوب بن أعین عن أبی حمزة عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص یؤتی یوم القیامة برجل فیقال احتج فیقول یا رب خلقتنی و هدیتنی و أوسعت علی فلم أزل أوسع علی خلقک و أنشر علیهم لکی تنشر علی هذا الیوم رحمتک و تیسره فیقول الرب تعالی ذکره صدق عبدی أدخلوه الجنة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۳

[۱۱]

۹۹۳۶- ۱۱ الکافی، ۴/ ۴۰/ ۹/ ۱ الاثنان عن الوشاء قال سمعت أبا الحسن ع یقول السخی قریب من اللّه قریب من الجنة قریب من الناس قال و سمعته یقول السخاء شجرة فی الجنة من تعلق بغصن من أغصانها دخل الجنة

[۱۲]

۹۹۳۷- ۱۲ الکافی، ۴/ ۴۱/ ۱۰/ ۱ علی عن یاسر الخادم عن أبی الحسن الرضا ع قال السخی یأکل طعام الناس لیأکلوا طعامه- و البخیل لا یأکل من طعام الناس لئلا یأکلوا من طعامه

[۱۳]

۹۹۳۸- ۱۳ الکافی، ۴/ ۴۱/ ۱۱/ ۱ العدة عن البرقی رفعه قال قال أمیر المؤمنین ع لابنه الحسن ع یا بنی ما السماحة قال البذل فی العسر و الیسر

[۱۴]

۹۹۳۹- ۱۴ الکافی، ۴/ ۴۱/ ۱۲/ ۱ علی عن الاثنین قال قال أبو عبد اللّه ع لبعض جلسائه أ لا أخبرک بشیء یقرب من اللّه و یقرب من

الجنة و يباعد من النار فقال بلى فقال عليك بالسخاء فإن اللّه خلق خلقا برحمته لرحمته فجعلهم للمعروف أهلا و للخير موضعا و للناس وجها- يسعى إليهم لكى يحيوهم كما يحيى المطر الأرض المجدبة أولئك هم المؤمنون الآمنون يوم القيامة

[۱۵]

۹۹۴۰- ۱۵ الكافى، ۴/ ۴۱/ ۱۳/ ۱ على رفعه قال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۴

الفقيه، ۲/ ۶۱/ ۱۷۰۹ أوحى اللّه إلى موسى ع أن لا تقتل السامرى فإنه سخى

[۱۶]

اشارة

۹۹۴۱- ۱۶ الكافى، ۴/ ۴۱/ ۱۴/ ۱ العدة عن سهل عن عمرو بن عثمان عن محمد بن شعيب عن أبى جعفر المدائنى عن الفقيه، ۲/ ۶۱/ ۱۷۰۸ أبى جعفر ع قال شاب سخى مرهق فى الذنوب أحب إلى اللّه من شيخ عابد بخيل

بيان

المرهق المفرط فى الشر

[۱۷]

اشارة

۹۹۴۲- ۱۷ الكافى، ۴/ ۴۱/ ۱۵/ ۱ سهل عمن حدثه عن جميل بن دراج قال سمعت الفقيه، ۲/ ۶۱/ ۱۷۰۷ أبا عبد اللّه ع يقول خياركم سمحاؤكم و شراركم بخلاؤكم و من خالص الإيمان البر بالإخوان و السعى فى حوائجهم و إن البار بالإخوان ليحبه الرحمن و فى ذلك مرغمة للشيطان و تزحزح عن النيران و دخول الجنان يا جميل أخبر بهذا غرر أصحابك قلت جعلت فداك من غرر أصحابى قال هم البارون

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۵

بالإخوان فى العسر و اليسر ثم قال يا جميل أما إن صاحب الكثير يهون عليه ذلك و قد مدح اللّه فى ذلك صاحب القليل فقال فى كتابه وَ يُؤْثِرُونَ عَلىٰ أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كٰانَ بِهِمْ خَصٰاصَةٌ وَ مَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

بيان

مرغمة بفتح المیم مصدر أو بکسرها اسم آله من الرغام بفتح الراء بمعنی التراب و التزحزح التباعد و الغرر بالغین المعجمة و المهملتین النجباء جمع الأغر.

و فی بعض النسخ العزاز فی الموضعین بالعین المهملة و المعجمتین جمع العزیز

[۱۸]

اشارة

۹۹۴۳- ۱۸ الکافی، ۴/ ۴۲/ ۱/ ۱ العدة عن أبی عیسی و البرقی جمیعا عن السراد عن إبراهیم بن مهزم عن رجل عن جابر عن أبی جعفر ع قال إن الشمس لتطلع و معها أربعة أملاک ملک ینادی یا صاحب الخیر أتم و أبشر و ملک ینادی یا صاحب الشر انزع و أقصر و ملک ینادی أعط منفقا خلفا و آت ممسکا تلفا و ملک ینضح الأرض بالماء و لو لا ذلک اشتعلت الأرض

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۶

بیان

قیل معنی قوله آت ممسکا تلفا ارزقه الإنفاق حتی ینفق فإن لم یقدر فی سابق علمک أن ینفقه باختیاره فأتلف ماله حتی تأجره فیه أجر المصاب فیصیب خیرا فإن الملک لا یدعو بالشر لا سیما فی حق المؤمن.

أقول إن دعاء الملائکة باللعن فی القرآن و الحدیث وارد غیر مرة و الدعاء بالشر علی أهل الشر لیس بشر بل هو خیر مع أن تنکیر لفظتی المنفق و الممسک یشعر بإرادة الخصوص دون العموم فیحمل المنفق علی من أنفق ابتغاء مرضاة اللّه و الممسک علی من بخل بما افترض اللّه و البخل بما افترض اللّه موجب للتلف کما مر فی الباب الأول من هذا الکتاب إلا أن هذا لا ینافی ما قاله ذلک القائل.

و لعل الأرض إشارة إلی أرض قلوب بنی آدم و الماء إشارة إلی ماء الرحمة التی تنزل علی قلوبهم من سماء فضل اللّه و به یرحمون أنفسهم و یرحم بعضهم بعضا و الاشتعال إشارة إلی نار الظلم التی تقع فی قلوبهم و بها یظلمون أنفسهم و یظلم بعضهم بعضا و إلی نائرة الهموم و الأحزان و حرقة تزاحم الآمال و الحرمان إذ لو لا ما نزل علی القلوب من ماء الرحمة و الحنان و دیمة الغفلة و النسیان و برد الإطفاء و الاطمئنان لاشتعلت بهذه المصائب و احترقت بتلک النوائب و لله الحمد

[۱۹]

۹۹۴۴- ۱۹ الکافی، ۴/ ۴۳/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن علی بن الحکم عن موسی بن راشد عن سماعة عن أبی الحسن ع قال الفقیه، ۲/ ۶۲/ ۱۷۱۲ قال رسول اللّه ص من أیقن بالخلف سخت [سمحت] نفسه بالعطیة [بالنفقة]

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۷

الفقیه، قال اللّه تعالی وَ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَهُوَ یُخْلِفُهُ وَ هُوَ خَیْرُ الرّازِقِینَ

[۲۰]

۹۹۴۵- ۲۰ الکافی، ۴/ ۴۴/ ۸/ ۱ علی عن أبیه عن حماد عن ابن أذینة رفعه إلی أبی عبد اللّه ع أو أبی جعفر ع قال ینزل اللّه المعونة

من السماء إلی العبد بقدر المئونة و من أیقن بالخلف سمحت [سخت] نفسه بالنفقة

[۲۱]

۹۹۴۶- ۲۱ الکافی، ۴/ ۴۶/ ۵/ ۱ الثلاثة عن مهران بن محمد عن سعد بن طریف عن أبی جعفر ع فی قول اللّه تعالی فَأَمّا مَنْ أَعْطی وَ اتَّقی- وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی بأن اللّه یعطی بالواحدة عشرا إلی مائة ألف فما زاد فَسَنُیَسِّرُهُ لِلْیُسْری قال لا یرید شیئا من الخیر إلا یسره اللّه له وَ أَمّا مَنْ بَخِلَ وَ اسْتَغْنی قال بخل بما آتاه اللّه وَ کَذَّبَ بِالْحُسْنی بأن اللّه یعطی بالواحدة عشرا إلی مائة ألف فما زاد فَسَنُیَسِّرُهُ لِلْعُسْری قال لا یرید شیئا من الشر إلا یسر له اللّه وَ ما یُغْنِی عَنْهُ مالُهُ إِذا تَرَدّی قال قال أما و اللّه ما هو تردی فی بئر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۸

و لا من جبل و لا من حائط و لکن تردی فی نار جهنم

[۲۲]

۹۹۴۷- ۲۲ الکافی، ۴/ ۴۳/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن عثمان عن بعض من حدثه عن أبی عبد اللّه ع قال قال أمیر المؤمنین ع فی کلام له و من یبسط یده بالمعروف إذا وجده یخلف اللّه له ما أنفق فی دنیاه و یضاعف له فی آخرته

[۲۳]

۹۹۴۸- ۲۳ الکافی، ۴/ ۴۳/ ۷/ ۱ البرقی عن أبیه عن سعدان عن الحسین بن أعین عن أبی جعفر ع قال یا حسین أنفق و أیقن بالخلف من اللّه فإنه لم یبخل عبد و لا أمة بنفقته فیما یرضی اللّه إلا أنفق أضعافها فیما یسخط اللّه

[۲۴]

۹۹۴۹- ۲۴ الفقیه، ۴/ ۴۱۲/ ۵۸۹۹ یعقوب بن یزید عن المیثمی عن الحسین بن أبی حمزة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول أنفق و أیقن بالخلف و اعلم أنه من لم ینفق فی طاعة اللّه ابتلی بأن ینفق فی معصیة اللّه عز و جل و من لم یمش فی حاجة ولی اللّه ابتلی بأن یمشی فی حاجة عدو اللّه عز و جل

[۲۵]

۹۹۵۰- ۲۵ الکافی، ۴/ ۴۴/ ۹/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن أبی الحسن الرضا ع قال دخل علیه مولی له فقال له هل

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۸۹

أنفقت الیوم شیئا فقال لا و اللّه فقال أبو الحسن ع فمن أین یخلف اللّه علینا أنفق و لو درهما واحدا

[۲۶]

۹۹۵۱- ۲۶ الکافی، ۴/ ۴۳/ ۵/ ۱ العدة عن البرقی و محمد عن ابن عیسی جمیعا عن البزنطی قال قرأت فی کتاب أبی الحسن الرضا إلی أبی جعفر ع یا جعفر بلغنی أن الموالی إذا رکبت أخرجوک من الباب الصغیر و إنما ذلک من بخل منهم لئلا ینال أحد منک

خیرا و أسألک بحقی علیک لا یکن مدخلک و مخرجک إلا من الباب الکبیر و إذا رکبت فلیکن معک ذهب و فضة ثم لا یسألک أحد شیئا إلا أعطیته و من سألک من عمومتک أن تبره فلا تعطه أقل من خمسین دینارا و الکثیر إلیک و من سألک من عماتک فلا تعطها أقل من خمسة و عشرین دینارا و الکثیر إلیک إنی إنما أرید بذلک لیرفعک اللّه فأنفق و لا تخش من ذی العرش إقتارا

[۲۷]

۹۹۵۲- ۲۷ الکافی، ۴/ ۴۴/ ۱۰/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن محمد بن سنان عن ابن وهب عن الفقیه، ۲/ ۶۲/ ۱۷۱۱ أبی عبد اللّه ع قال من یضمن أربعة بأربعة أبیات فی الجنة أنفق و لا تخف فقرا و أنصف الناس من نفسک و أفش السلام فی العالم و اترک المراء و إن کنت محقا

[۲۸]

۹۹۵۳- ۲۸ الکافی، ۴/ ۴۳/ ۶/ ۱ البرقی عن جهم بن الحکم المدائنی عن السکونی عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۹۰

الأیدی ثلاثة سائلة و منفقة و ممسکة و خیر الأیدی منفقة

[۲۹]

۹۹۵۴- ۲۹ الکافی، ۴/ ۴۲/ ۲/ ۱ البرقی عن عثمان عمن حدثه عن الفقیه، ۲/ ۶۲/ ۱۷۱۳ أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی کَذلِکَ یُرِیهِمُ اللَّهُ أَعْمالَهُمْ حَسَراتٍ عَلَیْهِمْ قال هو الرجل یدع ماله- لا ینفقه فی طاعة اللّه بخلا ثم یموت فیدعه لمن یعمل فیه بطاعة اللّه أو فی معصیة اللّه فإن عمل به فی طاعة اللّه رآه فی میزان غیره فرآه حسرة و قد کان المال له و إن کان عمل به فی معصیة اللّه قواه بذلک المال حتی عمل به فی معصیة اللّه

[۳۰]

۹۹۵۵- ۳۰ الکافی، ۴/ ۴۴/ ۱/ ۱ علی عن الاثنین عن جعفر عن آبائه ع الفقیه، ۲/ ۶۳/ ۱۷۱۸ أن أمیر المؤمنین ع سمع رجلا یقول إن الشحیح أعذر من الظالم فقال له کذبت إن الظالم قد یتوب و یستغفر و یرد الظلامة علی أهلها و الشحیح إذا شح منع الزکاة و الصدقة و صلة الرحم و قری [اقرأ] الضیف و النفقة فی سبیل اللّه تعالی و أبواب البر و حرام علی الجنة أن یدخلها شحیح

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۹۱

[۳۱]

۹۹۵۶- ۳۱ الکافی، ۴/ ۴۴/ ۲/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن ابن أبی عمیر عن بعض أصحابه عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۳/ ۱۷۱۷ قال أمیر المؤمنین ع إذا لم یکن لله فی عبد حاجة ابتلاه بالبخل

[۳۲]

۹۹۵۷- ۳۲ الکافی، ۴/ ۴۴/ ۳/ ۱ أحمد عن ابن أبی عمیر عن الحسین بن أحمد عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص لبنی سلمة یا بنی سلمة من سیدکم- قالوا یا رسول اللّه سیدنا رجل فیه بخل فقال النبی ص و أی داء أدوا من البخل ثم قال بل سیدکم الأبیض الجسد البراء بن معرور

[۳۳]

اشارة

۹۹۵۸- ۳۳ الکافی، ۴/ ۴۵/ ۵/ ۱ علی عن الاثنین عن جعفر عن أبیه ع قال الفقیه، ۲/ ۶۳/ ۱۷۱۶ قال رسول اللّه ص ما محق الإسلام محق الشح شیء ثم قال إن لهذا الشح دبیبا- کدبیب النمل و شعبا کشعب الشرک- الکافی، و فی نسخة أخری الشوک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۹۲

بیان

الدبیب المشی علی هنیئة

[۳۴]

۹۹۵۹- ۳۴ الکافی، ۴/ ۴۵/ ۴/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن أبی الجهم عن موسی بن بکر عن أحمد بن سلمة عن أبی الحسن موسی ع قال البخیل من بخل بما افترض اللّه علیه

[۳۵]

۹۹۶۰- ۳۵ الکافی، ۴/ ۴۵/ ۶/ ۱ أحمد عن محمد بن علی عن أبی جمیلة عن جابر عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص لیس بالبخیل الذی یؤدی الزکاة المفروضة فی ماله و یعطی البائنة فی قومه

[۳۶]

اشارة

۹۹۶۱- ۳۶ الکافی، ۴/ ۴۶/ ۸/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن المفضل بن صالح عن جابر عن أبی جعفر ع قال الفقیه، ۲/ ۶۲/ ۱۷۱۴ قال رسول اللّه ص لیس البخیل من أدی الزکاة المفروضة من ماله و أعطی البائنة فی قومه إنما البخیل حق البخیل من لم یؤد الزکاة المفروضة من ماله و لم یعط البائنة فی قومه و هو یبذر فیما سوی ذلک

بیان

البائنة العطیة سمیت بها لأنها أبینت من المال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۹۳

[۳۷]

اشارة

۹۹۶۲- ۳۷ الکافی، ۴/ ۴۵/ ۷/ ۱ أحمد عن شریف بن سابق عن الفقیه، ۲/ ۶۳/ ۱۷۱۵ الفضل بن أبی قرة قال قال لی أبو عبد اللّه ع تدری من [ما] الشحیح قلت هو البخیل- فقال الشح أشد من البخل إن البخیل یبخل بما فی یده و الشحیح یشح علی ما فی أیدی الناس و علی ما فی یده حتی لا یری فی أیدی الناس شیئا إلا تمنی أن یکون له بالحل و الحرام و لا یقنع بما رزقه اللّه

بیان

روی فی معانی الأخبار بإسناده عن عبد الأعلی بن أعین عن أبی عبد اللّه ع قال إن البخیل من کسب مالا من غیر حله و أنفقه فی غیر حقه

و عن زرارة قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول إنما الشحیح من منع حق اللّه و أنفق فی غیر حق اللّه عز و جل

و بإسناده عن الحارث الأعور قال فیما سأل علی ص ابنه الحسن أن قال له ما الشح فقال أن تری ما فی یدیک شرفا و ما أنفقت تلفا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۹۵

باب ۶۳ فضل القصد بین الإسراف و التقتیر

[۱]

۹۹۶۳- ۱ الکافی، ۴/ ۵۲/ ۱/ ۱ العدة عن سهل و أحمد عن السراد عن جمیل بن صالح عن العجلی عن أبی جعفر ع قال علی بن الحسین ع لینفق الرجل بالقصد و بلغة الکفاف و یقدم منه الفضل لآخرته فإن ذلک أبقی للنعمة و أقرب إلی المزید من اللّه تعالی و أنفع فی العاقبة

[۲]

۹۹۶۴- ۲ الکافی، ۴/ ۵۲/ ۲/ ۱ علی عن صالح بن السندی عن جعفر بن بشیر عن داود الرقی عن أبی عبد اللّه ع قال إن القصد أمر یحبه اللّه تعالی و إن السرف أمر یبغضه اللّه حتی طرحک النواة فإنها تصلح لشیء و حتی صبک فضل شرابک

[۳]

۹۹۶۵- ۳ الکافی، ۴/ ۵۲/ ۳/ ۱ الثلاثة عن رجل عن بعض أصحابه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۹۶
عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی یَسْئَلُونَکَ ما ذا یُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ- قال العفو الوسط

[۴]

اشارة

۹۹۶۶- ۴ الکافی، ۴/ ۵۲/ ۴/ ۱ علی بن محمد رفعه قال قال أمیر المؤمنین ع القصد مثراة و السرف متواة

بیان

کلاهما بکسر المیم اسم آلة من الثروة و التوی بالمثناة بمعنی الهلاک و التلف

[۵]

اشارة

۹۹۶۷- ۵ الکافی، ۴/ ۵۳/ ۵/ ۱ الثلاثة عن بزرج عن الثمالی عن علی بن الحسین ع قال قال رسول اللّه ص ثلاث منجیات فذکر الثالثة القصد فی الغناء و الفقر

بیان

یعنی فی کل بحسبه فإن القصد یختلف باختلاف مراتب الغناء و الفقر کما یدل علیه ما یأتی فی أواخر الباب فی تفسیر القوام و ما مضی فی باب التوسیع علی العیال أن المؤمن یأخذ بأدب اللّه إذا وسع علیه اتسع و إذا أمسک علیه أمسک

[۶]

۹۹۶۸- ۶ الکافی، ۴/ ۵۳/ ۶/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن السراد عن عمر بن أبان عن مدرک بن أبی الهزهاز عن أبی عبد اللّه ع قال
الوافی، ج ۱۰، ص: ۴۹۷
سمعته یقول ضمنت لمن اقتصد أن لا یفتقر

[۷]

۹۹۶۹- ۷ الفقیه، ۲/ ۶۴/ ۱۷۲۱ الحدیث مرسلا ثم قال قال اللّه عز و جل یَسْئَلُونَکَ ما ذا یُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ و العفو الوسط و قال تعالی وَ الَّذِینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یُسْرِفُوا وَ لَمْ یَقْتُرُوا وَ کانَ بَیْنَ ذلِکَ قَواماً و القوام الوسط

[٨]

٩٩٧٠- ٨ الكافی، ۴/ ۵۳/ ٧/ ١ العدة عن أحمد و سهل عن السراد عن يونس بن يعقوب عن حماد اللحام عن أبی عبد اللّه ع قال لو أن رجلا أنفق ما فی يده فی سبيل من سبل اللّه ما كان أحسن و لا وفق للخير أ ليس يقول اللّه تبارك و تعالی وَ لا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَی التَّهْلُكَةِ وَ أَحْسِنُوا إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ يعنی المقتصدين

[٩]

٩٩٧١- ٩ الكافی، ۴/ ۵۳/ ٨/ ١ العدة عن أحمد عن مروك بن عبيد عن أبيه الفقيه، ٣/ ١٧۴/ ٣۶۵٩ عبيد قال قال أبو عبد اللّه ع يا عبيد إن السرف يورث الفقر و إن القصد يورث الغنی

[١٠]

٩٩٧٢- ١٠ الكافی، ۴/ ۵۴/ ١٢/ ١ أحمد بن عبد اللّه عن البرقی عن محمد بن

الوافی، ج ١٠، ص: ۴٩٨

علی عن ابن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص من اقتصد فی معيشته رزقه اللّه و من بذر حرمه اللّه

[١١]

٩٩٧٣- ١١ الكافی، ۴/ ۵۴/ ١٣/ ١ العدة عن سهل عن علی بن حسان عن موسی بن بكر قال سمعت أبا الحسن موسی ع يقول الرفق نصف العيش و ما عال امرؤ فی اقتصاد

[١٢]

٩٩٧۴- ١٢ الكافی، ۴/ ۵٣/ ٩/ ١ علی بن محمد عن البرقی عن محمد بن علی عن محمد بن الفضيل عن موسی بن بكر قال الفقيه، ٢/ ۶۴/ ١٧٢٠ قال أبو الحسن ع ما عال امرؤ فی الاقتصاد

[١٣]

٩٩٧۵- ١٣ الكافی، ۴/ ۵۵/ ٢/ ١ البرقی عن أبيه عن محمد بن عمرو عن عبد اللّه بن سنان [أبان] قال سألت أبا الحسن الأول ع عن النفقة علی العيال فقال ما بين المكروهين الإسراف و التقتير

[١۴]

٩٩٧۶- ١۴ الكافی، ۴/ ۵۶/ ١١/ ١ محمد عن أحمد عن علی بن الحكم عن عمار أبی العاصم قال قال أبو عبد اللّه ع أربعة لا يستجاب لهم

الوافی، ج ١٠، ص: ۴٩٩

أحدهم كان له مال فأفسده فيقول يا رب ارزقنى فيقول اللّه عز و جل أ لم آمرك بالاقتصاد

[۱۵]

۹۹۷۷- ۱۵ الكافى، ۴/ ۵۵/ ۳/ ۱ العدة عن أحمد عن السراد عن ابن رئاب عن ابن أبى يعفور و يونس بن عمار قالا قال أبو عبد اللّه ع إن مع الإسراف قلة البركة

[۱۶]

اشارة

۹۹۷۸- ۱۶ الكافى، ۴/ ۵۴/ ۱۱/ ۱ العدة عن أحمد عن مروك بن عبيد عن رفاعة عن أبى عبد اللّه ع قال إذا جاد اللّه تعالى عليكم فجودوا- و إذا أمسك عنكم فأمسكوا و لا تجاودوا اللّه فهو الأجود

بيان

يعنى لا تتكلفوا الجود على اللّه فإنه أعلم بكم و بما يصلحكم فمنعه عنكم جود منه فوق جودكم

[۱۷]

اشارة

۹۹۷۹- ۱۷ الكافى، ۴/ ۵۳/ ۱۰/ ۱ على عن أبيه و العدة عن أحمد جميعا عن عثمان عن إسحاق بن عبد العزيز عن بعض أصحابه عن أبى عبد اللّه ع قال إنا نكون فى طريق مكة فنريد الإحرام فنطلى و لا يكون معنا نخالة نتدلك بها من النورة فنتدلك بالدقيق و قد دخلنى من ذلك ما اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۰۰

أعلم به فقال أ مخافة الإسراف قلت نعم قال ليس فيما أصلح البدن إسراف إنى ربما أمرت بالنقى فيلت بالزيت فأتدلك به إنما الإسراف فيما أفسد المال و أضر بالبدن قلت فما الإقتار فقال أكل الخبز و الملح و أنت تقدر على غيره قلت فما القصد قال الخبز و اللحم- و الخل و اللبن و السمن مرة هذا و مرة هذا

بيان

قد مضى صدر هذا الحديث فى باب التدلك بالدقيق و الحناء بعد النورة من كتاب الطهارة مع ما فى معناه و كان هكذا قال قلت له إنا نكون و هو الصواب و النقى بالنون المكسورة و القاف المخ و يقال قرصة النقى للخبز الأبيض الذى نخل حنطته مرة بعد مرة و لعل

المراد به هاهنا الحنطة المنخولة ناعما

[۱۸]

۹۹۸۰- ۱۸ الکافی، ۴/ ۵۴/ ۱/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن الجوهری عن جمیل بن صالح عن عبد الملک بن عمرو الأحول قال تلا أبو عبد اللّه ع هذه الآیة الَّذِینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یُسْرِفُوا وَ لَمْ یَقْتُرُوا وَ کانَ بَیْنَ ذٰلِکَ قَواماً قال فأخذ قبضة من حصـی و قبضها بیده فقال هـذا الإقتار الـذی ذکره اللّه فی کتابه ثم أخـذ قبضـة أخری فأرخی کفه ثم قال هـذا الإسـراف ثم أخـذ قبضة أخری فأرخی بعضـها و أمسک بعضها و قال هذا القوام

[۱۹]

۹۹۸۱- ۱۹ الکافی، ۴/ ۵۶/ ۹/ ۱ العدة عن سهل و أحمد عن السراد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۰۱

عبـد اللّه بن سـنان فی قوله تعـالی وَ الَّذِینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یُسْـرِفُوا وَ لَمْ یَقْتُرُوا وَ کانَ بَیْنَ ذٰلِکَ قَواماً فبسط کفه و فرق أصابعه و حناها شیئا و عن قوله وَ لا تَبْسُطْها کُلَّ الْبَسْطِ فبسط راحته و قال هکذا و قال القوام ما یخرج من بین الأصابع و یبقی فی الراحة منه شیء

[۲۰]

اشارة

۹۹۸۲- ۲۰ الکافی، ۴/ ۵۵/ ۷/ ۱ علی بن محمد عن البرقی عن أبیه عن النضـر عن موسـی بن بکر عن عجلان قال کنت عند أبی عبد اللّه ع فجاء سائل فقام إلی مکتل فیه تمر فملأ یـده فناوله ثم جاء آخر فسأله فقام فأخـذ بیده فناوله ثم جاء آخر [فسأله فقام] فأخذ بیده فناوله ثم جاء آخر فقال اللّه یرزقنا و إیاک ثم قال إن رسول اللّه ص کان لا یسأله أحد من الدنیا شـیئا إلا أعطاه فأرسلت إلیه امرأة ابنا لها فقالت انطلق إلیه فاسأله فإن قال لک لیس عنـدنا شـیء فقل أعطنی قمیصک قال فأخذ قمیصه فأعطاه فأدبه اللّه علی القصد فقال وَ لا تَجْعَلْ یَدَکَ مَغْلُولَةً إِلیٰ عُنُقِکَ وَ لا تَبْسُطْها کُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوماً مَحْسُوراً

بیان

المکتل بکسر المیم الزنبیل الکبیر و قیل إنه یسع خمسة عشر صاعا کان فیه کتلا من التمر أی قطعا مجتمعة کذا فی النهایة

[۲۱]

۹۹۸۳- ۲۱ الکافی، ۴/ ۵۵/ ۶/ ۱ الثلاثة عن عمر بن یزید عن أبی عبد اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۰۲

ع فی قول اللّه تعالی وَ لا تَجْعَلْ یَدَکَ مَغْلُولَةً إِلیٰ عُنُقِکَ وَ لا تَبْسُطْها کُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوماً مَحْسُوراً قال الإحسار الفاقة

[۲۲]

۹۹۸۴- ۲۲ الکافی، ۴/ ۵۶ البرقی عن محمد بن علی عن محمد بن سنان عن أبی الحسن ع فی قول اللّه تعالی وَ کانَ بَیْنَ ذلِکَ قَواماً- قال القوام هو المعروف علی الموسع قدره و علی المقتر قدره علی قدر عیاله- و مئونته التی هی صلاح له و لهم و لا یُکَلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلّا ما آتاها

[۲۳]

اشارة

۹۹۸۵- ۲۳ الکافی، ۴/ ۵۵/ ۵/ ۱ الثلاثة عن هشام بن المثنی قال سأل رجل أبا عبد اللّه ع عن قول اللّه تعالی وَ آتُوا حَقَّهُ یَوْمَ حَصادِهِ وَ لا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لا یُحِبُّ الْمُسْرِفِینَ فقال کان فلان بن فلان الأنصاری سماه و کان له حرث فکان إذا أخذ یتصدق به و یبقی هو و عیاله بغیر شیء فجعل اللّه ذلک سرفا

بیان

یعنی أنزل فیه هذه الآیة

[۲۴]

۹۹۸۶- ۲۴ الکافی، ۴/ ۵۵/ ۴/ ۱ العدة عن سهل و أحمد عن البزنطی عن سماعة عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال رب فقیر هو أسرف من غنی إن الغنی ینفق ما أوتی و الفقیر ینفق من غیر ما أوتی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۰۳

[۲۵]

۹۹۸۷- ۲۵ الکافی، ۴/ ۵۶/ ۱۰/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن ابن بزیع عن صالح بن عقبة عن سلیمان بن صالح قال قلت لأبی عبد اللّه ع أدنی ما یجیء من حد الإسراف فقال ابتذالک [إبذالک] ثوب صونک و إهراقک فضل إنائک و أکلک التمر و رمیک بالنواة هاهنا و هاهنا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۰۵

باب ۶۴ فضل إطعام الطعام

[۱]

۹۹۸۸- ۱ الکافی، ۴/ ۵۰/ ۱/ ۱ علی عن العبیدی عن علی بن الحکم و غیره عن موسی بن بکر عن أبی الحسن ع قال من موجبات

مغفرة اللّه إطعام الطعام

[۲]

۹۹۸۹- ۲ الکافی، ۴/ ۵۲/ ۱۱/ ۱ علی بن محمد بن عبد اللّه عن البرقی عن أبیه عن ابن المغیرة عن موسی بن بکر عن أبی الحسن ع قال کان رسول اللّه ص یقول من موجبات مغفرة الرب إطعام الطعام

[۳]

۹۹۹۰- ۳ الکافی، ۴/ ۵۰/ ۲/ ۱ الثلاثة عن حماد قال قال أبو عبد اللّه ع من الإیمان حسن الخلق و إطعام الطعام

[۴]

۹۹۹۱- ۴ الکافی، ۴/ ۵۰/ ۳/ ۱ علی عن القاسانی عمن حدثه عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۰۶

عبد اللّه بن القاسم الجعفری عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص خیرکم من أطعم الطعام و أفشی السلام و صلی و الناس نیام

[۵]

۹۹۹۲- ۵ الکافی، ۴/ ۵۰/ ۴/ ۱ العدة عن البرقی عن محمد بن علی عن الحسن بن علی عن سیف بن عمیرة عن عمرو بن شمر عن جابر عن أبی جعفر ع قال کان علی ع یقول إنا أهل بیت أمرنا أن نطعم الطعام و نؤدی فی الناس البائنة و نصلی إذا نام الناس

[۶]

۹۹۹۳- ۶ الکافی، ۴/ ۵۱/ ۵/ ۱ بهذا الإسناد عن سیف عن فیض بن المختار عن الفقیه، ۲/ ۶۴/ ۱۷۱۹ أبی عبد اللّه ع قال المنجیات إطعام الطعام و إفشاء السلام و الصلاة باللیل و الناس نیام

[۷]

۹۹۹۴- ۷ الکافی، ۴/ ۵۱/ ۶/ ۱ محمد عن عبد اللّه بن محمد عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال إن اللّه یحب إهراق الدماء و إطعام الطعام

[۸]

۹۹۹۵- ۸ الکافی، ۴/ ۵۱/ ۸/ ۱ علی عن العبیدی عن أحمد و ابن فضال عن ثعلبة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إن اللّه یحب إطعام الطعام و إراقة الدماء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۰۷

[۹]

۹۹۹۶- ۹ الکافی، ۴/ ۵۱/ ۷/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن هشام بن الحکم عن أبی عبد اللّه ع قال من أحب الأعمال إلی اللّه إشباع جوعة المؤمن أو تنفیس کربته أو قضاء دینه

[۱۰]

۹۹۹۷- ۱۰ الکافی، ۴/ ۵۱/ ۱۰/ ۱ علی عن العبیدی عن ابن فضال عن القداح عن جعفر عن أبیه ع أن النبی ص قال إن الرزق أسرع لمن یطعم الطعام من السکین فی السنام

[۱۱]

اشارة

۹۹۹۸- ۱۱ الکافی، ۴/ ۵۲/ ۱۲/ ۱ البرقی عن أبیه عن معمر بن خلاد قال کان أبو الحسن الرضا ع إذا أکل أتی بصحفة فتوضع قرب مائدته- فیعمد إلی أطیب الطعام مما یؤتی به فیأخذ من کل شیء شیئا فیضع فی تلک الصحفة ثم یأمر بها للمساکین ثم یتلو هذه الآیة فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَ مٰا أَدْرٰاکَ مَا الْعَقَبَةُ ثم یقول علم اللّه عز و جل أنه لیس کل إنسان یقدر علی عتق رقبة فجعل لهم السبیل إلی الجنة

بیان

اقتحام العقبة رمی نفسه فیها فجأة بلا رویة و العقبة سبیل الجنة و التردید بین فک الرقبة و الإطعام فی یوم المجاعة توسیع من اللّه سبحانه لسبیل الجنة لمن لم یقدر علی العتق

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۰۸

[۱۲]

اشارة

۹۹۹۹- ۱۲ الکافی، ۴/ ۵۱/ ۹/ ۱ العدة عن أحمد عن علی بن الحکم عن الحسین بن أبی سعید عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال أتی رسول اللّه ص بأساری فقدم رجلا- منهم لیضرب عنقه- فقال جبرئیل ع أخر هذا الیوم یا محمد فرده و أخرج غیره حتی کان هو آخرهم فدعا به لیضرب عنقه فقال له جبرئیل یا محمد ربک یقرئک السلام و یقول لک إن أسیرک هذا یطعم الطعام و یقری الضیف- و یصبر علی النائبة و یحمل الحمالات فقال له النبی ص إن جبرئیل أخبرنی فیک عن اللّه تعالی بکذا و کذا و قد أعتقتک فقال له و إن ربک یحب هذا فقال نعم فقال أشهد أن لا إله إلا اللّه و أنک رسول اللّه و الذی بعثک بالحق نبیا لا رددت عن مالی أحدا أبدا

بيان

قد مضى أخبار أخر في الإطعام و في الكسوة في أبواب ما يجب على المؤمن من الحقوق في المعاشرات من كتاب الإيمان و الكفر

الوافي، ج ۱۰، ص: ۵۰۹

باب ۶۵ فضل سقي الماء

[۱]

۱۰۰۰۰- ۱ الكافي، ۴/ ۵۷/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عيسى عن محمد بن يحيى عن طلحة بن زيد عن أبي عبد اللّه ع قال الفقيه، ۲/ ۶۴/ ۱۷۲۲ قال أمير المؤمنين ع أول ما يبدأ به في الآخرة صدقة الماء يعني في الأجر

[۲]

۱۰۰۰۱- ۲ الكافي، ۴/ ۵۷/ ۲/ ۱ محمد بن عبد اللّه بن محمد عن علي بن الحكم عن أبان عن مسمع عن أبي عبد اللّه ع قال أفضل الصدقة إبراد كبد حرى

[۳]

۱۰۰۰۲- ۳ الكافي، ۴/ ۵۸/ ۶/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن ابن بكير عن

الوافي، ج ۱۰، ص: ۵۱۰

ضريس عن الفقيه، ۲/ ۶۴/ ۱۷۲۳ أبي جعفر ع قال إن اللّه تعالى يحب إبراد الكبد الحرى و من سقى الماء كبدا حرى من بهيمة و غيرها أظله اللّه الفقيه، في ظل عرشه- ش يوم لا ظل إلا ظله

[۴]

۱۰۰۰۳- ۴ الكافي، ۴/ ۵۷/ ۳/ ۱ الثلاثة عن الفقيه، ۲/ ۶۴/ ۱۷۲۴ ابن عمار عن أبي عبد اللّه ع قال من سقى الماء في موضع يوجد فيه الماء كان كمن أعتق رقبة- و من سقى الماء في موضع لا يوجد فيه الماء كان كمن أحيا نفسا و من أحيا نفسا فكأنما أحيا الناس جميعا

[۵]

۱۰۰۰۴- ۵ الكافي، ۴/ ۵۷/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن علي بن حديد عن مرازم عن مصادف قال كنت مع أبي عبد اللّه ع بين مكة و المدينة فمررنا على رجل في أصل شجرة و قد ألقى بنفسه فقال مل بنا إلى هذا الرجل فإني أخاف أن يكون قد أصابه عطش فملت إليه فإذا رجل من الفراسين طويل الشعر فسأله أ عطشان أنت فقال نعم فقال لي

الوافي، ج ۱۰، ص: ۵۱۱

انزل یا مصادف و اسقه فنزلت فسقیته ثم رکبت فسرنا فقلت هذا نصرانی فتتصدق علی نصرانی فقال نعم إذا کان فی مثل هذه الحال

[۶]

اشارة

۱۰۰۰۵- ۶ الکافی، ۴/ ۵۷/ ۵/ ۱ علی بن محمـد بن عبـد اللّه عن البرقی عن یحیی بن إبراهیم بن أبی البلاد عن أبیه عن جده عن أبی جعفر ع قال جاء أعرابی إلی النبی ص فقال علمنی عملا أدخل به الجنـة فقال أطعم الطعام و أفش السـلام قال قال لا أطیق ذلک فقال هـل لـک إبـل قـال نعم قال فانظر بعیرا- و اسق علیه أهل بیت لا یشـربون الماء إلا غبا فلعله لا ینفق بعیرک و لا ینخرق سـقاؤک حتی تجب لک الجنة

بیان

النفاق النفاد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۱۳

باب ۶۶ أحكام الصدقات

[۱]

۱۰۰۰۶- ۱ الکافی، ۷/ ۳۰/ ۱/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۵۱/ ۶۶/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۹/ ۱۳۹/ ۳۱/ ۱ التیملی عن یعقوب عن ابن أبی عمیر عن حماد و هشام و ابن أذینة و ابن بکیر و غیرهم کلهم قالوا قال أبو عبد اللّه ع لا صدقة و لا عتق إلا ما أرید به وجه اللّه تعالی

[۲]

اشارة

۱۰۰۰۷- ۲ الکافی، ۷/ ۳۰/ ۳/ ۱ العدة عن سهل و التهذیب، ۹/ ۱۵۲/ ۱/ ۱ أحمد عن السراد عن ابن رئاب عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال إنما الصدقة محدثة- إنما کان الناس علی عهد رسول اللّه ص ینحلون و یهبون- و لا ینبغی لمن أعطی لله شـیئا أن یرجع فیه قال و ما لم یعط لله و فی اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۱۴

فإنه یرجع فیه نحلة کانت أو هبة حیزت أو لم تحز و لا یرجع الرجل فیما یهب لامرأته الحدیث و یأتی تمامه

بیان

الصدقة ما یعطی لله سبحانه و الهبة و النحلة ما یعطی لأغراض أخر و أکثر ما تطلق النحلة فیما لا عوض له بخلاف الهبة فإنها عامة و قد تکونان لله تعالی و کثیرا ما یطلق الصدقة علی الوقف کما سیتبین فیما بعد و ذلک لأن الوقوف إنما تکون لله سبحانه و أکثر ما نسبت إلی نحو الدار و الضیعة علی غیر محصور فالمراد بها الوقف لله سبحانه.

و لعل المراد بالحدیث أن الناس کانوا علی عهد رسول اللّه ص لا یتصدق بعضهم علی بعض إذا أرادوا معروفا فیما بینهم سوی الزکاة و ما یعطی لأهل المسکنة بل کانوا یهبون و ینحلون إما لإرادة تحصیل ملکة الجود أو إرادة سرور الموهوب له أو الإثابة منه أو غیر ذلک و إنما صدقة بعضهم علی بعض فی غیر الزکاة و الترحم للمسکین أمر محدث أعنی إطلاق هذه اللفظة فی موضع الهبة و النحلة محدث لا یدری ما یعنی بها من یتفوه بها أ یجعلها لله أم لا ثم إن الصدقة حیث لا تکون إلا لله عز و جل فلا یجوز الرجوع فیها لأن ما یعطی لله و فی اللّه فلا رجعة فیه و ذلک لأنه بمجرد الإبانة استحق الأجر و کتبت له و ما لم یعط لله و فی اللّه جاز الرجعة فیه إلا فی مواضع مستثناة کما یأتی

[۳]

۱۰۰۰۸- ۳ الکافی، ۷/ ۳۰/ ۴/ ۱ محمد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۱۵

التهذیب، ۹/ ۱۵۳/ ۲/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یتصدق بالصدقة أ له أن یرجع فی صدقته فقال إن الصدقة محدثة- إنما کان النحل و الهبة و لمن وهب أو نحل أن یرجع فی هبته حیز أو لم یحز و لا ینبغی لمن أعطی شیئا لله أن یرجع فیه

[۴]

۱۰۰۰۹- ۴ الکافی، ۷/ ۳۲/ ۱۲/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۵۳/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع التهذیب، ۹/ ۱۵۱/ ۶۴/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع أنه سئل عن رجل کانت له جاریة فآذته امرأته فیها فقال هی علیک صدقة فقال إن کان قال ذلک لله فلیمضها و إن کان لم یقل فله أن یرجع إن شاء فیها

[۵]

۱۰۰۱۰- ۵ الکافی، ۷/ ۳۱/ ۵/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۳۵/ ۱۷/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۹/ ۱۳۷/ ۲۵/ ۱ ابن محبوب عن علی بن السندی عن ابن أبی عمیر عن جمیل قال قلت لأبی عبد اللّه ع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۱۶

الرجل یتصدق علی ولده بصدقة و هم صغار أ له أن یرجع فیها قال لا الصدقة لله تعالی

[۶]

اشارة

۱۰۰۱۱- ۶ الفقیه، ۴/ ۲۴۷/ ۵۵۸۶ ابن أبی عمیر عن جمیل بن دراج قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل تصدق علی ابنه بالمال أو الدار أ له أن یرجع فیه قال نعم إلا أن یکون صغیرا

بیان

ینبغی حمله علی ما إذا لم یقبضه و ما إذا لم یرد به وجه اللّه کما یظهر من الحدیث الآتی أما الصغیر فقبض والده بمنزلة قبضه کما نبه علیه فیه

[۷]

۱۰۰۱۲- ۷ الکافی، ۷/ ۳۱/ ۷/ ۱ محمد عن التهذیب، ۹/ ۱۳۵/ ۱۶/ ۱ الأربعة عن أبی جعفر ع أنه قال فی الرجل یتصدق علی ولد له قد أدرکوا إذا لم یقبضوا- حتی یموت فهو میراث و إن تصدق علی من لم یدرک من ولده فهو جائز- لأن والده هو الذی یلی أمره- و قال لا یرجع فی الصدقة إذا ابتغی بها وجه اللّه عز و جل

[۸]

اشارة

۱۰۰۱۳- ۸ الفقیه، ۴/ ۲۴۷/ ۵۵۸۵ التهذیب، ۹/ ۱۳۷/ ۲۴/ ۱ الحسین عن النضر عن القاسم بن سلیمان عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع مثله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۱۷

بیان

أرید بالجواز الوقوع و الاستقرار و کذا کل ما یأتی فی هذا الباب و الذی یلیه من لفظ الجواز

[۹]

اشارة

۱۰۰۱۴- ۹ الکافی، ۷/ ۳۱/ ۹/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن البجلی عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یجعل لولده شیئا و هم صغار ثم یبدو له یجعل معهم غیرهم من ولده قال لا بأس

بیان

ینبغی حمله علی ما إذا لم یکن علی وجه التصدق و ابتغاء وجه اللّه سبحانه و لم ینه من ماله و إنما کان فی نیته لئلا ینافی ما سبق و ما یأتی.

و فی التهذیب وفق بینهما بأن التغییر غیر النقض

[۱۰]

۱۰۰۱۵- ۱۰ الکافی، ۷/ ۳۱/ ۱۰/ ۱ بهذا الإسناد قال سألت أبا الحسن ع عن الرجل یتصدق علی ولده و هم صغار بالجاریة ثم تعجبه الجاریة و هم صغار فی عیاله أ تری أن یصیبها أو یقومها قیمة عدل فیشهد بثمنها علیه أم یدع ذلک کله فلا یعرض لشیء منه قال یقومها قیمة عدل- و یحتسب بثمنها لهم علی نفسه و یمسها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۱۸

[۱۱]

۱۰۰۱۶- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۲/ ۱۴/ ۱ العدة عن التهذیب، ۹/ ۱۵۴/ ۷/ ۱ البرقی عن عثمان عن سماعة قال سألته عن رجل تصدق بصدقة علی حمیم أ یصلح له أن یرجع فیها قال لا و لکن إن احتاج فلیأخذ من حمیمه من غیر ما تصدق به علیه

[۱۲]

۱۰۰۱۷- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۳/ ۱۸/ ۱ محمد عن التهذیب، ۹/ ۱۳۶/ ۲۰/ ۱ أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن الحکم بن أبی عقیلة قال تصدق أبی علی بدار و قبضتها ثم ولد له بعد ذلک أولاد فأراد أن یأخذها منی و یتصدق بها علیهم فسألت أبا عبد اللّه ع عن ذلک فأخبرته بالقصة فقال لا تعطیها إیاه قلت فإنه إذن یخاصمنی قال فخاصمه و لا ترفع صوتک علی صوته

[۱۳]

۱۰۰۱۸- ۱۳ الفقیه، ۴/ ۲۴۷/ ۵۵۸۷ موسی بن بکر عن الحکم قال قلت لأبی عبد اللّه ع إن والدی تصدق علی بدار ثم بدا له أن یرجع فیها و إن قضاتنا یقضون لی بها فقال نعم ما قضت به قضاتکم- و لبئس ما صنع والدک إنما الصدقة لله عز و جل فما جعل لله فلا رجعة فیه له- و إن أنت خاصمته فلا ترفع علیه صوتک و إذا رفع صوته فاخفض أنت صوتک- قال قلت له فإنه قد توفی قال فأطب بها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۱۹

[۱۴]

۱۰۰۱۹- ۱۴ التهذیب، ۹/ ۱۳۶/ ۲۱/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن سهل عن أبیه قال سألت أبا الحسن الرضا ع عن الرجل تصدق علی بعض ولده بطرف من ماله ثم یبدو له بعد ذلک أ یدخل معه غیره من ولده قال لا بأس به

[۱۵]

۱۰۰۲۰- ۱۵ التهذیب، ۹/ ۱۳۷/ ۲۲/ ۱ عنه عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه عن أبی الحسن ع مثله و زاد و عن الرجل یتصدق ببعض ماله علی بعض ولده و یبینه لهم أ له أن یدخل معهم من ولده غیرهم بعد أن أبانهم بصدقة قال لیس له ذلک إلا أن یشترط أنه من ولد فهو مثل من تصدق علیه فذلک له

[۱۶]

اشارة

۱۰۰۲۱- ۱۶ الکافی، ۷/ ۳۳/ ۲۰/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن غیر واحد عن أبان التهذیب، ۹/ ۱۵۶/ ۱۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن أبی مریم عن أبی جعفر ع قال إذا صدق الرجل بصدقة قبضها صاحبها أو لم یقبضها علمت أو لم تعلم فهی جائزة

بیان

فی التهذیب قطع الحدیث بأبی مریم و لم یذکر الإمام ع و زاد أو هبة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۲۰

بعد قوله بصدقة و هو محمول علی ما إذا أبان من ماله و فی الهبة شروط أخر یأتی ذکرها إن شاء اللّه

[۱۷]

۱۰۰۲۲- ۱۷ التهذیب، ۹/ ۱۵۶/ ۱۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن عبد الرحمن بن سیابة عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۸]

۱۰۰۲۳- ۱۸ التهذیب، ۹/ ۱۵۵/ ۱۲/ ۱ الحسین عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص إنما مثل الذی یرجع فی صدقته کالذی یرجع فی قیئه

[۱۹]

۱۰۰۲۴- ۱۹ التهذیب، ۹/ ۱۵۵/ ۱۱/ ۱ عنه عن النضر عن القاسم بن سلیمان عن جراح المدائنی عن أبی عبد اللّه ع قال فی الرجل یرتد فی الصدقة قال کالذی یرتد فی قیئه

[۲۰]

۱۰۰۲۵- ۲۰ التهذیب، ۹/ ۱۵۱/ ۶۵/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن عبد اللّه بن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یتصدق بالصدقة ثم یعود فی صدقته فقال قال رسول اللّه ص إنما مثل الذی یتصدق بالصدقة ثم یعود فیها مثل الذی یقیء ثم یعود فی قیئه

[۲۱]

۱۰۰۲۶- ۲۱ التهذیب، ۹/ ۱۳۵/ ۱۵/ ۱ عنه عن محمد بن سنان عن الهاشمی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یتصدق ببعض ماله فی حیاته فی کل وجه من وجوه الخیر قال إن احتجت إلی شیء من

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۲۱

المال فأنا أحق به تری ذلک له و قد جعله لله یکون له فی حیاته فإذا هلک الرجل یرجع میراثا أو یمضی صدقة قال یرجع میراثا علی أهله

[۲۲]

اشارة

۱۰۰۲۷- ۲۲ التهذیب، ۹/ ۱۴۶/ ۵۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن الهاشمی قال سألت الحدیث بأدنی تفاوت

بیان

و ذلک لأنه لم یجعله بتة لله بل استثنی فیها

[۲۳]

اشارة

۱۰۰۲۸- ۲۳ التهذیب، ۹/ ۱۴۶/ ۵۳/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهیم بن هاشم عن الفقیه، ۴/ ۲۴۸/ ۵۵۹۰ الدیلمی عن أبیه عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یتصدق علی الرجل الغریب ببعض داره ثم یموت قال یقوم ذلک قیمة فیدفع إلیه ثمنه

بیان

و ذلک لئلا یشارک أهله فیتضرروا بمشارکته

[۲۴]

۱۰۰۲۹- ۲۴ الکافی، ۷/ ۳۱/ ۸/ ۱ علی عن أبیه عن ابن المغیرة عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۲۲

منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال إن تصدقت بصدقة لم ترجع إلیک و لا تشترها إلا أن تورث

[۲۵]

۱۰۰۳۰- ۲۵ التهذیب، ۹/ ۱۵۷/ ۲۴/ ۱ التیملی عن یعقوب الکاتب عن ابن أبی عمیر عن علی بن إسماعیل عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یخرج الصدقة یرید أن یعطیها السائل فلا یجده قال فلیعطها غیره و لا یردها فی ماله

[۲۶]

۱۰۰۳۱- ۲۶ التهذیب، ۹/ ۱۵۰/ ۶۱/ ۱ الحسین عن محمد بن خالد عن ابن المغیرة عن منصور بن حازم قال قال أبو عبد اللّه ع إذا تصدق الرجل بصدقة لم یحل له أن یشتریها و لا یستوهبها إلا فی المیراث

[۲۷]

اشارة

۱۰۰۳۲- ۲۷ التهذیب، ۹/ ۱۵۱/ ۶۳/ ۱ عنه عن فضالة عن القاسم بن برید عن محمد عن أبی جعفر ع قال إذا تصدق الرجل علی ولده بصدقة فإنه یرثها و إذا تصدق بها علی وجه یجعله لله فإنه لا ینبغی له

بیان

یظهر من هذا الحدیث أن ما رده المیراث مما تصدق به إنما یحل له إذا لم یجعله لله و به یحصل التوافق بین هذه الأخبار بحمل المطلق علی المقید و یحتمل أن یکون المراد به کراهة تملکه بالإرث إذا جعله لله و هذا توفیق آخر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۲۳

[۲۸]

۱۰۰۳۳- ۲۸ التهذیب، ۹/ ۱۵۲/ ۶۹/ ۱ أحمد عن محمد بن یحیی عن طلحة بن زید التهذیب، ۹/ ۱۵۲/ ۷/ ۱ التیملی عن عمرو بن عثمان عن ابن المغیرة عن طلحة عن جعفر عن أبیه ع قال من تصدق بصدقة ثم ردت علیه فلا یأکلها لأنه لا شریک لله عز و جل فی شیء مما جعل له إنما هو بمنزلة العتاقة لا یصلح ردها بعد ما تعتق

[۲۹]

۱۰۰۳۴- ۲۹ التهذیب، ۹/ ۱۵۰/ ۶۰/ ۱ الحسین عن القاسم بن محمد عن إسماعیل الجعفی الفقیه، ۴/ ۲۴۹/ ۵۵۹۱ ابن أبی عمیر عن أبان عن إسماعیل الجعفی قال قال أبو جعفر ع من تصدق بصدقة فردها علیه بالمیراث فهی له

[۳۰]

۱۰۰۳۵- ۳۰ الکافی، ۷/ ۳۲/ ۱۵/ ۱ الاثنان عن بعض أصحابنا عن أبان التهذیب، ۹/ ۱۵۱/ ۶۲/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن محمد عن أحدهما ع فی الرجل یتصدق بالصدقة أ یحل له أن یرثها قال نعم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۲۴

[۳۱]

اشارة

۱۰۰۳۶- ۳۱ التهذیب، ۹/ ۱۳۴/ ۱۴/ ۱ أبان عن أبی الجارود قال قال أبو جعفر ع لا یشتری الرجل ما تصدق به و إن تصدق بمسکن علی ذوی قرابته فإن شاء سکن معهم و إن تصدق بخادم علی ذوی قرابته خدمته إن شاء

بیان

ینبغی حمله علی ما إذا کان برضاهم و لم یکن علی جهة الملک بل بعاریة و نحوها أو لم یقبض تمامها بعد و إنما خص بالقرابة لأن الاشتراک فی مثلهما إنما یکون معهم فی الغالب دون الأجانب

[۳۲]

اشارة

۱۰۰۳۷- ۳۲ التهذیب، ۹/ ۱۳۸/ ۲۹/ ۱ التیملی عن عمرو بن عثمان عن ابن المغیرة عن طلحة بن زید عن أبی عبد اللّٰه عن أبیه ع أن رجلا تصدق بدار له و هو ساکن فیها فقال الحسین ع أخرج منها

بیان

حمله فی التهذیبین علی الاستحباب و تصحیح الوقف قال فی الإستبصار إنما أراد بأمره له بالخروج عن الدار صحة الوقف لأنا بینا أن من شروط صحته تسلیم الوقف إلی من وقف علیه و لم یکن الغرض بذلک أنه محرم علیه محظور یعنی سکناه و إنما حمل التصدق علی الوقف لأنه المتبادر منها فی کلامهم ع فی نحو الدار و الضیعة کما نبهنا علیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۲۵

[۳۳]

اشارة

۱۰۰۳۸- ۳۳ الکافی، ۷/ ۳۱/ ۶/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۳۵/ ۱۸/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۹/ ۱۳۹/ ۳۰/ ۱ التیملی عن یعقوب الکاتب عن ابن أبی عمیر عن أبی المغراء عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صدقة ما لم یقسم و لم یقبض فقال جائزة إنما أراد الناس النحل فأخطئوا

بیان

یعنی أرادوا الفتوی بالمنع من ذلک فی النحل فأخطئوا فمنعوا منه فی الصدقات و ذلک لأنهم أطلقوا الصدقة و أرادوا بها النحلة و لیس هذا الذیل فی التهذیب بالإسناد الأخیر

[۳۴]

۱۰۰۳۹- ۳۴ الکافی، ۷/ ۳۴/ ۲۴/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن أحمد بن عمر الحلبی عن أبیه قال سألت أبا عبد اللّه ع عن دار لم تقسم فیتصدق بعض أهل الدار بنصیبه من الدار فقال یجوز قلت أ رأیت إن کان هبة قال تجوز

[۳۵]

۱۰۰۴۰- ۳۵ التهذیب، ۹/ ۱۳۳/ ۱۱/ ۱ ابن محبوب عن الصهبانی عن صفوان عن ابن مسکان عن الحلبی قال سألت الحدیث

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۲۶

[۳۶]

۱۰۰۴۱- ۳۶ التهذیب، ۹/ ۱۵۲/ ۶۸/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن البقباق عن أبی عبد اللّه ع فی رجل تصدق بنصیب له فی دار علی رجل فقال جائز و إن لم یعلم ما هو

[۳۷]

۱۰۰۴۲- ۳۷ الکافی، ۷/ ۳۴/ ۲۶/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۳۷/ ۲۳/ ۱ العاصمی عن علی بن الحسن عن الفقیه، ۴/ ۲۴۶/ ۵۵۸۴ ابن أسباط عن محمد بن حمران التهذیب، ۹/ ۱۳۹/ ۳۲/ ۱ التیملی عن یعقوب عن محمد بن حمران عن زرارة عن أبی جعفر ع قال فی الرجل یتصدق بالصدقة المشترکة قال جائز

[۳۸]

۱۰۰۴۳- ۳۸ التهذیب، ۹/ ۱۳۹/ ۳۳/ ۱ التیملی عن ابن أسباط عن محمد بن حمران عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۳۹]

۱۰۰۴۴- ۳۹ التهذیب، ۹/ ۱۸۲/ ۹/ ۱ التیملی عن هارون بن مسلم عن ابن أبی عمیر عن حماد عن الحلبی و محمد عن أبی عبد اللّه ع

قال سئل عن صدقة الغلام ما لم یحتلم قال نعم إذا وضعها فی موضع الصدقة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۲۷

[۴۰]

اشارة

۱۰۰۴۵- ۴۰ التهذیب، ۸/ ۲۴۸/ ۱۳۱/ ۱ موسی بن بکر عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا أتی علی الغلام عشر سنین فإنه یجوز له من ماله ما أعتق و تصدق و علی وجه المعروف فهو جائز

بیان

یعنی و کل ما صنع به علی وجه المعروف

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۲۹

باب ۶۷ الهبة و النحلة

[۱]

۱۰۰۴۶- ۱ الکافی، ۷/ ۳۰/ ۳/ ۱ العدة عن سهل و التهذیب، ۹/ ۱۵۲/ ۱/ ۱ أحمد عن السراد عن ابن رئاب عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال لا یرجع الرجل فیما یهب لامرأته و المرأة فیما تهب لزوجها حیز أو لم یحز أ لیس اللّه تعالی یقول وَ لا یَحِلُّ لَکُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمّا آتَیْتُمُوهُنَّ شَیْئاً و قال فَإِنْ طِبْنَ لَکُمْ عَنْ شَیْءٍ مِنْهُ نَفْساً فَکُلُوهُ هَنِیئاً مَرِیئاً- و هذا یدخل فیه الصداق و الهبة

[۲]

۱۰۰۴۷- ۲ التهذیب، ۷/ ۴۶۳/ ۶۶/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن الحذاء عن أبی جعفر ع مثله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۰

[۳]

۱۰۰۴۸- ۳ الکافی، ۷/ ۳۲/ ۱۱/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۵۳/ ۴/ ۱ الخمسة و جمیل عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کانت الهبة قائمة بعینها فله أن یرجع و إلا فلیس له

[۴]

۱۰۰۴۹- ۴ الکافی، ۷/ ۳۲/ ۱۳/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یکون له علی

الرجل الدراهم فیهبها له أن یرجع فیها قال لا

[۵]

۱۰۰۵۰- ۵ الکافی، ۷/ ۳۳/ ۱۹/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۵۴/ ۹/ ۱ الثلاثة عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا عوض صاحب الهبة فلیس له أن یرجع

[۶]

۱۰۰۵۱- ۶ الکافی، ۷/ ۳۱/ ۷/ ۱ محمد عن التهذیب، ۹/ ۱۳۵/ ۱۶/ ۱ الأربعة التهذیب، ۹/ ۱۵۶/ ۲۰/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال الهبة و النحلة یرجع فیها إن شاء حیزت أو لم تحز إلا لذی رحم فإنه لا یرجع فیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۱

[۷]

اشارة

۱۰۰۵۲- ۷ التهذیب، ۹/ ۱۵۴/ ۱۰/ ۱ الحسین عن النضر عن القاسم بن سلیمان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل یهب الجاریة علی أن یثاب فلا یثاب أ له أن یرجع فیها قال نعم إذا کان شرط له علیه قلت أ رأیت إن وهبها له و لم یثبه أ یطؤها أم لا قال نعم إذا کان لم یشترط علیه حین وهبها

بیان

المستتر فی یطأها للمتهب و کذا المجرور فی علیه الأخیر و أرید بالمشترط الثواب

[۸]

۱۰۰۵۳- ۸ التهذیب، ۹/ ۱۵۵/ ۱۳/ ۱ عنه عن فضالة عن أبان عن البصری و عبد اللّه بن سلیمان قالا سألنا أبا عبد اللّه ع عن الرجل یهب الهبة أ یرجع فیها إن شاء أم لا فقال تجوز الهبة لذوی القرابة و الذی یثاب و یرجع فی غیر ذلک إن شاء

[۹]

۱۰۰۵۴- ۹ التهذیب، ۹/ ۱۵۸/ ۲۷/ ۱ ابن محبوب عن فضالة عن أبان عن عبد اللّه بن سلیمان مثله إلا أنه قال و الذی یثاب فی هبته

[۱۰]

۱۰۰۵۵- ۱۰ التهذیب، ۹/ ۱۵۵/ ۱۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عمن أخبره عن أبی عبد اللّه ع قال النحل و الهبة ما لم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۲

يقبض حتى يموت صاحبها قال هي بمنزلة الميراث و إن كان لصبي في حجره فهو جائز قال و سألته هل لأحد أن يرجع في هبته و صدقته قال إذا تصدقت لله فلا و أما النحل و الهبة فترجع فيها حازها أو لم يحزها- و إن كانت لذي قرابة

[۱۱]

۱۰۰۵۶- ۱۱ التهذيب، ۹/ ۱۵۷/ ۲۵/ ۱ التيملي عن العباس بن عامر عن داود بن الحصين عن أبي عبد اللّٰه ع مثله إلا أنه قال- فإن كان لصبي في حجره فأشهد عليه فهو جائز

[۱۲]

۱۰۰۵۷- ۱۲ التهذيب، ۹/ ۱۵۸/ ۲۸/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن البزنطي عن حماد عن المعلى بن خنيس قال سألت أبا عبد اللّٰه ع هل لأحد أن يرجع في صدقة أو هبة قال أما ما تصدق به لله فلا الحديث

[۱۳]

۱۰۰۵۸- ۱۳ التهذيب، ۹/ ۱۵۵/ ۱۵/ ۱ الحسين عن فضالة عن ابن عمار قال قلت لأبي عبد اللّٰه ع رجل كانت عليه دراهم لإنسان فوهبها له ثم رجع فيها ثم وهبها له ثم رجع فيها ثم وهبها له ثم هلك قال هي للذي وهب له

[۱۴]

۱۰۰۵۹- ۱۴ التهذيب، ۹/ ۱۵۷/ ۲۳/ ۱ التيملي عن جعفر بن محمد بن حكيم عن جميل بن دراج عن أبي عبد اللّٰه ع عن رجل وهب لابنه شيئا يصلح أن يرجع فيه قال نعم إلا أن يكون صغيرا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۳

[۱۵]

۱۰۰۶۰- ۱۵ التهذيب، ۹/ ۱۵۷/ ۲۶/ ۱ أحمد عن الحسين عن صفوان قال سألت الرضا ع عن رجل كان له على رجل مال فوهبه لولده فذكر له الرجل المال الذي له عليه فقال له ليس عليك فيه [منه] شيء في الدنيا و الآخرة يطيب ذلك له و قد كان وهبه لولد له- قال نعم يكون وهبه له ثم نزعه فجعله لهذا

[۱۶]

۱۰۰۶۱- ۱۶ الكافي، محمد عن العبيدي قال كتبت إلى علي بن محمد ع رجل جعل لك جعلني اللّٰه فداك شيئا من ماله ثم احتاج إليه أ يأخذه لنفسه أو يبعث به إليك قال هو بالخيار في ذلك ما لم يخرجه عن يده و لو وصل إلينا لرأينا أن نواسيه به و قد احتاج إليه

[۱۷]

اشارة

۱۰۰۶۲- ۱۷ الکافی، ۷/ ۶۶/ ۳۱/ ۱ التهذیب، ۹/ ۲۳۸/ ۱۹/ ۱ القمیان عن صفوان التهذیب، ۶/ ۳۱۳/ ۷۳/ ۱ الصفار عن محمد بن عیسی عن صفوان عن سعید بن یسار عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل دفع إلی رجل مالا فقال إنما أدفع إلیک المال لیکون ذخرا لابنتی فلانة و فلانة ثم بدا للرجل بعد ما دفع المال أن یأخذ منه خمسة و عشرین دینارا فاشتری بها جاریة لابن ابنه ثم إن الرجل هلک بعد فوقع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۴

بین الجاریتین و بین الغلام کلام أو إحداهما فقالت له إنک لتنکح جاریتک حراما إنما اشتراها لک أبونا من مالنا الذی دفعه إلی فلان فاشتری لک منه هذه الجاریة فأنت تنکحها حراما لا تحل لک فأمسک الفتی عن الجاریة فما تری فی ذلک فقال أ لیس الرجل الذی دفع المال أبا الجاریتین و هو جد الغلام و هو اشتری له الجاریة قلت نعم قال فقل له فلیأت جاریته إذا کان الجد هو الذی أعطاه و هو الذی أخذه

بیان

کان فی بعض ألفاظ هذا الحدیث بإسناده الأخیر مخالفة مع ما أوردناه یشبه أکثرها أن یکون غلطا و لذا لم نتعرض لها

[۱۸]

۱۰۰۶۳- ۱۸ التهذیب، ۹/ ۱۵۹/ ۳۱/ ۱ محمد بن أحمد عن موسی بن عمر عن العباس بن عامر عن أبان عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال قال الهبة لا تکون أبدا هبة حتی یقبضها- و الصدقة جائزة علیه

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج ۱۰، ص: ۵۳۴

[۱۹]

۱۰۰۶۴- ۱۹ التهذیب، ۹/ ۱۵۸/ ۳۰/ ۱ عنه عن إبراهیم عن عبد الرحمن بن حماد عن إبراهیم بن عبد الحمید عن أبی عبد اللّه ع قال أنت بالخیار فی الهبة ما دامت فی یدک فإذا خرجت إلی صاحبها فلیس لک أن ترجع فیها و قال قال رسول اللّه ص

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۵

من رجع فی هبته کالراجع فی قیئه

[۲۰]

۱۰۰۶۵- ۲۰ الکافی، ۷/ ۳۲/ ۱۶/ ۱ العدة عن التهذیب، ۹/ ۱۵۴/ ۸/ ۱ البرقی عن عثمان عن سماعة قال سألته عن رجل أعطی أمه عطیة فماتت و کانت قد قبضت الذی أعطاها و بانت به قال هو و الورثة فیها سواء

[۲۱]

اشارة

۱۰۰۶۶- ۲۱ التهذیب، ۹/ ۱۵۶/ ۱۸/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن أبی المغراء عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّٰه ع الهبة جائزة قبضت أو لم تقبض قسمت أو لم تقسم و النحل لا تجوز حتی تقبض و إنما أراد الناس ذلک فأخطئوا

بیان

هذا فرق ما بین الهبة و النحلة فی الحکم و لعل المراد بجواز الهبة تحققها دون لزومها فلا ینافی جواز الرجوع فیها

[۲۲]

اشارة

۱۰۰۶۷- ۲۲ الفقیه، ۴/ ۲۴۹/ ۵۵۹۲ فی روایة السکونی أن علیا ع کان یرد النحلة فی الوصیة ما أقر عند موته بلا ثبت و لا بینة رده

بیان

کأن المراد أن ما أقر المریض عند موته و لا مکتوب للمقر له بذلک و لا بینة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۶

کان یحسبه من الوصیة و یجعله من الثلث و لم ینفذ إقراره کما هو

[۲۳]

۱۰۰۶۸- ۲۳ التهذیب، ۷/ ۲۳۱/ ۲۸/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن بشیر عن حریز عن أبی بصیر قال سألته عن الرجل یشتری البیع فیوهب له الشیء و کان الذی اشتری لؤلؤا فوهب له لؤلؤ فرأی المشتری فی لؤلؤ أن یرد أ یرد ما وهب له قال الهبة لیس فیها رجعة و قد قبضها إنما سبیله علی البیع و إن رد المبتاع البیع لم یرد معه الهبة

[۲۴]

۱۰۰۶۹- ۲۴ التهذیب، ۹/ ۱۵۶/ ۱۹/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن زرعة عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّٰه ع عن عطیة الوالد لولده-

فقال أما إذا كان صحيحا فهو ماله يصنع به ما شاء فأما في مرضه فلا يصلح

[۲۵]

۱۰۰۷۰- ۲۵ التهذیب، ۹/ ۱۵۶/ ۲۱/ ۱ عنه عن أبی المغراء عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يخص بعض ولده بالعطية قال إن كان موسرا فنعم و إن كان معسرا فلا

[۲۶]

اشارة

۱۰۰۷۱- ۲۶ التهذیب، ۹/ ۱۵۸/ ۲۹/ ۱ محمد بن أحمد عن علی بن السندی عن عثمان عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل يكون لامرأته عليه صداق أو بعضه فتبرئه منه فی مرضها قال لا و لكن إن وهبت له جاز ما وهبت له من ثلثها

بيان

أريد بالنهی التنزيهی و بالهبة الإبراء و إنما كره الإبراء لأنه يضر بورثتها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۷

[۲۷]

۱۰۰۷۲- ۲۷ الكافی، ۷/ ۳۴۶/ ۱۴/ ۱ العدة عن البرقی عن عثمان عن سماعة التهذيب، ۱۰/ ۲۸۸/ ۱۹/ ۱ الحسين عن الحسن عن زرعة عن سماعة الفقيه، ۴/ ۳۱۹/ ۵۶۸۹ قال سألته عن رجل ضرب ابنته و هی حبلى فأسقطت سقطا ميتا فاستعدى زوج المرأة عليه فقالت المرأة لزوجها إن كان لهذا السقط دية و لی فيه ميراث فإن ميراثی منه لأبی قال يجوز لأبيها ما وهبت له

[۲۸]

۱۰۰۷۳- ۲۸ الفقيه، ۴/ ۱۴۶/ ۵۳۲۳ سماعة عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۲۹]

۱۰۰۷۴- ۲۹ التهذیب، ۱۰/ ۲۸۸/ ۲۰/ ۱ السراد عن الخراز عن سليمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع مثله و قال يؤدی أبوها إلى زوجها ثلثی دية السقط

[۳۰]

۱۰۰۷۵- ۳۰ الفقيه، ۳/ ۴۳۸/ ۴۵۱۴ التهذيب، ۸/ ۲۵۷/ ۱۶۸/ ۱ السراد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال ليس للمرأة مع

زوجها أمر فی عتق و لا صدقة و لا تدبیر و لا هبة و لا نذر فی مالها إلا بإذن زوجها إلا فی زکاة أو بر والدیها أو صلة قرابتها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۸

[۳۱]

۱۰۰۷۶- ۳۱ التهذیب، ۸/ ۲۰۶/ ۲۵/ ۱ ابن عیسی عن ابن بزیع قال سألت الرضا ع عن الرجل یأخذ من أم ولده شیئا وهبه لها- من غیر طیب نفسها من خدم أو متاع أ یجوز ذلک له قال نعم إذا کانت أم ولده

[۳۲]

۱۰۰۷۷- ۳۲ التهذیب، ۸/ ۲۲۵/ ۴۱/ ۱ محمد بن أحمد عن موسی بن عمر عن الفقیه، ۳/ ۲۳۲/ ۳۸۵۵ السراد عن إسحاق بن عمار قال قلت لأبی عبد اللّه ع ما تقول فی رجل یهب لعبده ألف درهم أو أقل أو أکثر فیقول حللنی من ضربی إیاک و من کل ما کان منی إلیک و مما أخفتک و أرهبتک فیحلله و یجعله فی حل رغبة فیما أعطاه ثم إن المولی بعد أصاب الدراهم التی أعطاه فی موضع قد وضعها فیه العبد فأخذها المولی أ حلال هی له قال فقال لا فقلت له أ لیس العبد و ماله لمولاه قال لیس هذا ذاک ثم قال ع قل له فلیردها علیه فإنه لا تحل له لأنه افتدی بها نفسه من العبد مخافة العقوبة و القصاص یوم القیامة قال فقلت له فعلی العبد أن یزکیها إذا حال علیها الحول قال لا إلا أن یعمل له بها و لا یعطی العبد من الزکاة شیئا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۳۹

باب ۶۸ السکنی و العمری و الرقبی و الحبیس

[۱]

۱۰۰۷۸- ۱ التهذیب، ۹/ ۱۳۹/ ۳۴/ ۱ ابن سماعة عن غیر واحد عن أبان الفقیه، ۴/ ۲۵۳/ ۵۵۹۸ ابن أبی عمیر عن الکافی، ۷/ ۳۳/ ۲۱/ ۱ أبان عن البصری عن حمران قال سألته عن السکنی و العمری فقال إن الناس فیه عند شروطهم إن کان شرط حیاته سکن حیاته و إن کان لعقبه فهو لعقبه کما شرط حتی یفنوا ثم یرد إلی صاحب الدار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴۰

[۲]

۱۰۰۷۹- ۲ الکافی، ۷/ ۳۳/ ۲۲/ ۱ محمد عن أحمد عن المحمدین عن الکنانی التهذیب، ۹/ ۱۴۰/ ۳۵/ ۱ أحمد عن محمد بن عیسی عن الفقیه، ۴/ ۲۵۳/ ۵۵۹۹ محمد بن الفضیل عن الکنانی عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن السکنی و العمری- فقال إن کان جعل السکنی فی حیاته فهو کما شرط و إن کان جعلها له و لعقبه من بعده حتی یفنی عقبه فلیس لهم أن یبیعوا و لا یورثوا ثم یرجع الدار إلی صاحبها الأول

[۳]

۱۰۰۸۰- ۳ الکافی، ۷/ ۳۴/ ۲۵/ ۱ محمد عن التهذیب، ۹/ ۱۴۰/ ۳۶/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۴/ ۲۵۳/ ۵۵۹۷ ابن فضال عن أحمد بن عمر

الحلبی عن أبیه عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل أسکن رجلا داره حیاته قال یجوز له و لیس له أن یخرجه قلت فله و لعقبه قال یجوز- و سألته عن رجل أسکن رجلا و لم یوقت له شیئا قال یخرجه صاحب الدار إذا شاء

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴۱

[۴]

۱۰۰۸۱- ۴ الکافی، ۷/ ۳۴/ ۲۵/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۴۰/ ۳۷/ ۱ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یسکن الرجل داره و لعقبه من بعده قال یجوز و لیس لهم أن یبیعوا و لا- یورثوا قلت فرجل أسکن رجلا داره حیاته- قال یجوز ذلک قلت فرجل أسکن رجلا داره و لم یوقت قال جائز و یخرجه إذا شاء

[۵]

۱۰۰۸۲- ۵ الکافی، ۷/ ۳۸/ ۳۸/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۴۱/ ۴۰/ ۱ الثلاثة الفقیه، ۴/ ۲۵۱/ ۵۵۹۵ ابن أبی عمیر عن الصحاف عن أبی الحسن موسی ع قال سألته عن رجل جعل دارا سکنی لرجل إبان حیاته أو جعلها له و لعقبه من بعده قال هی له و لعقبه من بعده کما شرط قلت فإن احتاج إلی بیعها یبیعها قال نعم قلت فینقض بیعه الدار السکنی قال لا ینقض البیع السکنی کذلک سمعت أبی ع یقول قال أبو جعفر ع لا- ینقض البیع الإجارة و لا السکنی و لکن یبیعه علی أن الذی یشتریه لا یملک ما اشتری حتی ینقضی السکنی علی ما شرط و الإجارة قلت فإن رد علی المستأجر ماله و جمیع ما لزمه من النفقة و العمارة فیما استأجره قال علی طیبة النفس و یرضی المستأجر بذلک لا بأس

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴۲

[۶]

اشارة

۱۰۰۸۳- ۶ الکافی، ۷/ ۳۸/ ۳۹/ ۱ محمد عن أحمد عن الفقیه، ۴/ ۲۵۲/ ۵۵۹۶ التهذیب، ۹/ ۱۴۲/ ۴۱/ ۱ السراد عن خالد بن نافع البجلی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل جعل لرجل سکنی دار له مدة حیاته یعنی صاحب الدار فلما مات صاحب الدار أراد ورثته أن یخرجوه أ لهم ذلک قال فقال أری أن یقوم الدار بقیمة عادلة و ینظر إلی ثلث المیت فإن کان فی ثلثه ما یحیط بثمن الدار فلیس للورثة أن یخرجوه و إن کان الثلث لا یحیط بثمن الدار فلهم أن یخرجوه قیل له أ رأیت إن مات الرجل الذی جعل له السکنی- بعد موت صاحب الدار یکون السکنی لورثة الذی جعل له السکنی قال لا

بیان

قال فی التهذیبین ما تضمن هذا الخبر من قوله یعنی صاحب الدار فإنه غلط من الراوی و وهم منه فی التأویل لأن الأحکام التی ذکرها بعد ذلک إنما تصح إذا کان قد جعل السکنی حیاة من جعل له السکنی فحینئذ یقوم و ینظر باعتبار الثلث و زیادته و نقصانه و أما إذا جعل السکنی حیاة صاحب الدار فإنه یبطل السکنی بموته و لم یحتج إلی تقویمه و اعتباره بالثلث

[۷]

اشارة

۱۰۰۸۴- ۷ التهذیب، ۹/ ۱۴۳/ ۴۲/ ۱ الحسین عن یوسف بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴۳

عقیل عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع أن أمیر المؤمنین ع قضی فی العمری أنها جائزة لمن أعمرها فمن أعمر شیئا ما دام حیا فإنه لورثته إذا توفی

بیان

یعنی لورثة الذی جعل العمری دون الذی جعل له ذلک

[۸]

۱۰۰۸۵- ۸ الکافی، ۷/ ۳۴/ ۲۳/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۴۳/ ۴۳/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن یعقوب بن شعیب التهذیب، ۸/ ۲۶۴/ ۲۸/ ۱ الحسین عن علی بن النعمان عن یعقوب بن شعیب عن أبی عبد اللّٰه ع قال سألته عن الرجل یکون له الخادم تخدمه فیقول هی لفلان تخدمه ما عاش فإذا مات فهی حرة فتأبق الأمة قبل أن یموت الرجل بخمس سنین أو ست ثم یجدها ورثته أ لهم أن یستخدموها قدر ما أبقت قال إذا مات الرجل فقد عتقت

[۹]

۱۰۰۸۶- ۹ التهذیب، ۹/ ۱۴۳/ ۴۴/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن العلاء عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن رجل جعل لذات محرم جاریته حیاتها قال هی لها علی النحو الذی قال

[۱۰]

۱۰۰۸۷- ۱۰ الفقیه، ۴/ ۲۴۵/ ۵۵۸۰ التهذیب، ۹/ ۱۳۸/ ۲۸/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الفرج عن علی بن معبد قال کتب إلیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴۴

محمد بن أحمد بن إبراهیم بن محمد سنة ثلاث و ستین و مائتین یسأله عن رجل مات و خلف امرأة و بنین و بنات و خلف لهم غلاما أوقفه علیهم عشر سنین- ثم هو حر بعد العشر سنین فهل یجوز لهؤلاء الورثة بیع هذا الغلام و هم مضطرون إذا کان علی ما وصفته لک جعلنی اللّٰه فداک فکتب لا یبیعوه إلی میقات شرطه إلا أن یکونوا مضطرین إلی ذلک فهو جائز لهم

[۱۱]

اشارة

۱۰۰۸۸- ۱۱ الکافی، ۷/ ۳۴/ ۲۷/ ۱ التهذیب، ۹/ ۱۴۰/ ۳۸/ ۱ الثلاثة التهذیب، ۶/ ۲۹۱/ ۱۳/ ۱ محمد بن أحمد عن الرازی عن بکر بن صالح عن الفقیه، ۴/ ۲۴۵/ ۵۵۸۱ ابن أبی عمیر عن ابن أذینة قال کنت شاهد ابن أبی لیلی فقضی فی رجل جعل لبعض قرابته غلة داره و لم یوقت وقتا فمات الرجل فحضر ورثته ابن أبی لیلی و حضر قرابته الذی جعل له غلة الدار فقال ابن أبی لیلی أری أن أدعها علی ما ترکها صاحبها فقال له محمد بن مسلم الثقفی أما إن علی بن أبی طالب ع قد قضی فی هذا المسجد بخلاف ما قضیت فقال و ما علمک- قال سمعت أبا جعفر محمد بن علی ع یقول قضی علی بن أبی طالب ع برد الحبیس و إنفاذ المواریث فقال ابن أبی لیلی هذا عندک فی کتاب قال نعم قال فأرسل إلیه فأتنی به فقال له محمد بن مسلم علی أن لا تنظر فی الکتاب إلا فی ذلک الحدیث قال لک ذلک فأحضر الکتاب فأراه الحدیث عن أبی جعفر ع فی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴۵

الکتاب فرد قضیته

بیان

الحبیس الموقوف فعیل بمعنی مفعول و خص فی العرف بغیر المؤبد کما خص الوقف بالمؤبد.

قال فی الفقیه الحبیس هو کل وقف إلی غیر وقت معلوم و هو مردود إلی الورثة

[۱۲]

۱۰۰۸۹- ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۵/ ۲۸/ ۱ العدة عن التهذیب، ۹/ ۱۴۱/ ۳۹/ ۱ البرقی عن أبیه عن الفقیه، ۴/ ۲۴۶/ ۵۵۸۲ ابن المغیرة عن عبد الرحمن الجعفی قال کنت أختلف إلی ابن أبی لیلی فی مواریث لنا لنقسمها- و کان فیه حبیس فکان یدافعنی فلما طال شکوته إلی أبی عبد اللّه ع فقال أ و ما علم أن رسول اللّه ص أمر برد الحبیس و إنفاذ المواریث قال فأتیته ففعل کما کان یفعل فقلت له إنی شکوتک إلی جعفر بن محمد ع فقال لی کیت و کیت قال فحلفنی ابن أبی لیلی إنه قد قال ذلک فحلفت له فقضی لی بذلک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴۷

باب ۶۹ الوقف

[۱]

۱۰۰۹۰- ۱ الکافی، ۷/ ۳۷/ ۳۴/ ۱ محمد قال کتب بعض أصحابنا إلی أبی محمد ع فی الوقوف و ما روی فیها فوقع ع الوقوف علی حسب ما یوقفها أهلها إن شاء اللّه

[۲]

۱۰۰۹۱- ۲ الفقیه، ۴/ ۲۳۷/ ۵۵۶۷ التهذیب، ۹/ ۱۲۹/ ۵۵۵ کتب الصفار إلی أبی محمد ع الحدیث

[۳]

۱۰۰۹۲- ۳ التهذیب، ۹/ ۱۳۲/ ۹/ ۱ الصفار قال کتبت إلی أبی محمد ع أسأله عن الوقف الذی یصح کیف هو فقد روی أن الوقف إذا کان غیر موقت فهو باطل مردود علی الورثة و إذا کان موقتا فهو

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴۸

صحیح ممضی قال قوم إن الموقت هو الذی یذکر فیه أنه وقف علی فلان و عقبه فإذا انقرضوا فهو للفقراء و المساکین إلی أن یرث اللّه الأرض و من علیها قال و قال آخرون هذا موقت إذا ذکر أنه لفلان و عقبه ما بقوا و لم یذکر فی آخره للفقراء و المساکین إلی أن یرث اللّه الأرض و من علیها و الذی هو غیر موقت أن یقول هذا وقف و لم یذکر أحدا فما الذی یصح من ذلک و ما الذی یبطل فوقع ع الوقوف بحسب ما یوقفها أهلها

[۴]

اشارة

۱۰۰۹۳- ۴ الکافی، ۷/ ۳۶/ ۳/ ۱ الفقیه، ۴/ ۲۳۷/ ۵۵۶۹ التهذیب، ۹/ ۱۳۲/ ۸/ ۱ علی بن مهزیار قال قلت روی بعض موالیک عن آبائک ع أن کل وقف إلی وقت معلوم فهو واجب علی الورثة و کل وقف إلی غیر وقت جهل مجهول فهو باطل مردود علی الورثة و أنت أعلم بقول آبائک فکتب ع هو عندی کذا

بیان

قوله جهل مجهول خبر أن کل وقف قال فی التهذیبین معنی الوقت المعلوم ذکر الموقوف علیه دون الأجل قال و کان هذا تعارفا بینهم و استدل علیه بالخبر السابق

[۵]

۱۰۰۹۴- ۵ الکافی، ۷/ ۳۸/ ۳۷/ ۱ محمد عن محمد بن أحمد عن موسی بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۴۹

جعفر الفقیه، ۴/ ۲۴۰/ ۵۵۷۴ التهذیب، ۹/ ۱۳۳/ ۱۰/ ۱ ابن محبوب عن موسی بن جعفر البغدادی عن علی بن محمد بن سلیمان النوفلی قال کتبت إلی أبی جعفر الثانی ع أسأله عن أرض أوقفها جدی علی المحتاجین من ولد فلان بن فلان- التهذیب، الفقیه، الرجل یجمع القبیلة- ش و هم کثیر متفرقون فی البلاد- التهذیب، الفقیه، و فی ولد الموقف حاجة شدیدة فسألونی أن أخصهم بهذا دون سائر ولد الرجل الذی یجمع القبیلة- ش فأجاب ذکرت الأرض التی أوقفها جدک علی فقراء ولد فلان و هی لمن حضر البلد الذی فیه الوقف و لیس لک أن تتبع ما کان غائبا

[۶]

۱۰۰۹۵- ۶ الکافی، ۷/ ۳۷/ ۳۶/ ۱ القمیان و محمد عن التهذیب، ۹/ ۱۳۴/ ۱۳/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۴/ ۲۳۹/ ۵۵۷۳ صفوان عن أبی الحسن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵۰

ع قال سألته عن الرجل یوقف الضیعة ثم یبدو له أن یحدث فی ذلک شیئا فقال إن کان أوقفها لولده و لغیرهم ثم جعل لها قیما لم یکن له أن یرجع و إن کانوا صغارا و قد شرط ولایتها لهم حتی یبلغوا فیحوزها لهم لم یکن له أن یرجع فیها و إن کانوا کبارا لم یسلمها إلیهم و لم یخاصموا حتی یحوزوها عنه فله أن یرجع فیها لأنهم لا یحوزونها [لم یحوزوها] عنه و قد بلغوا

[۷]

۱۰۰۹۶- ۷ الکافی، ۷/ ۳۵/ ۲۹/ ۱ علی عن أبیه و العدة عن سهل و التهذیب، ۹/ ۱۳۳/ ۱۲/ ۱ أحمد عن الفقیه، ۴/ ۲۴۲/ ۵۵۷۷ السراد عن ابن رئاب عن جعفر بن حیان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أوقف غلة له علی قرابة من أبیه و قرابة من أمه و أوصی لرجل و لعقبه من تلک الغلة- لیس بینه و بینه قرابة بثلاث مائة درهم کل سنة و یقسم الباقی علی قرابته من أبیه و قرابته من أمه قال جائز للذی أوصی له بذلک قلت أ رأیت إن لم یخرج من غلة الأرض التی وقفها إلا خمسمائة درهم فقال أ لیس فی وصیته أن یعطی الذی أوصی له من الغلة ثلاث مائة درهم و یقسم الباقی علی قرابته من أمه و قرابته من أبیه قلت نعم قال لیس لقرابته أن یأخذوا من الغلة شیئا حتی یوفی الموصی له بثلاث مائة درهم ثم لهم ما بقی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵۱

من بعد ذلک قلت أ رأیت إن مات الذی أوصی له قال إن مات کانت الثلاث مائة درهم لورثته یتوارثونها ما بقی أحد منهم فإذا انقطع ورثته و لم یبق أحد منهم کانت الثلاث مائة درهم لقرابة المیت یرد إلی ما یخرج من الوقف ثم یقسم بینهم یتوارثون ذلک ما بقوا و بقیت الغلة قلت فللورثة من قرابة المیت أن یبیعوا الأرض إذا احتاجوا و لم یکفهم ما یخرج من الغلة قال نعم إذا کان رضوا کلهم و کان البیع خیرا لهم باعوا

[۸]

اشارة

۱۰۰۹۷- ۸ الکافی، ۷/ ۳۶/ ۳۰/ ۱ محمد عن ابن عیسی و العدة عن سهل جمیعا عن علی بن مهزیار التهذیب، ۹/ ۱۳۰/ ۴/ ۱ أحمد و سهل و الحسین عن علی بن مهزیار الفقیه، ۴/ ۲۴۰/ ۵۵۷۵ العباس بن معروف عن علی بن مهزیار قال کتبت إلی أبی جعفر ع أن فلانا ابتاع ضیعة فوقفها و جعل لک فی الوقف الخمس و یسأل عن رأیک فی بیع حصتک من الأرض أ و یقومها علی نفسه بما اشتراها به أو یدعها موقوفة- فکتب ع إلی أعلم فلانا أنی آمره ببیع حقی من الضیعة و إیصال ثمن ذلک إلی و أن ذلک رأیی إن شاء اللّه أو یقومها علی نفسه إن کان ذلک أوفق له و کتبت إلیه أن الرجل ذکر أن بین من وقف هذه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵۲

الضیعة علیهم اختلافا شدیدا و أنه لیس یأمن أن یتفاقم ذلک بینهم بعده- فإن کان تری أن یبیع هذا الوقف و یدفع إلی کل إنسان منهم ما کان وقف له من ذلک أمرته- فکتب بخطه إلی و أعلمه أن رأیی له إن کان قد علم الاختلاف ما بین أصحاب الوقف أن بیع الوقف أمثل فإنه ربما جاء فی الاختلاف- ما فیه تلف الأموال و النفوس

بيان

تفاقم الأمر صعوبته قال في الفقيه هذا وقف كان عليهم دون من بعدهم و لو كان عليهم و على أولادهم ما تناسلوا و من بعد على فقراء المسلمين إلى أن يرث اللّه الأرض و من عليها لم يجز بيعه أبدا

[۹]

۱۰۰۹۸- ۹ الفقيه، ۴/ ۲۳۹/ ۵۵۷۱ التهذيب، ۹/ ۱۴۴/ ۴۸/ ۱ العبيدى قال كتب أحمد بن حمزة إلى أبى الحسن ع مدين وقف ثم مات صاحبه و عليه دين لا يفى بماله فكتب ع يباع وقفه فى الدين

[۱۰]

اشارة

۱۰۰۹۹- ۱۰ التهذيب، ۹/ ۱۳۸/ ۲۶/ ۱ ابن محبوب عن أبى طاهر حمزة أنه كتب إليه مدين أوقف ثم مات صاحبه و عليه دين لا يفى ماله إذا وقف فكتب ع يباع وقفه فى الدين

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵۳

بيان

أريد بالصاحب فى الخبرين المدين الواقف أظهر ما حقه الإضمار و فى الفقيه مدبر

[۱۱]

اشارة

۱۰۱۰۰- ۱۱ التهذيب، ۹/ ۱۵۰/ ۵۹/ ۱ الحسين عن القاسم و أبان عن الهاشمى عن أبى عبد اللّه ع قال من أوقف أرضا ثم قال إن احتجت إليها فأنا أحق بها ثم مات الرجل فإنها ترجع إلى الميراث

بيان

قد مضى نظيره فى الصدقات

[۱۲]

اشارة

۱۰۱۰۱- ۱۲ الفقیه، ۴/ ۲۵۱/ ۵۵۹۴ التهذیب، ۹/ ۱۵۰/ ۵۸/ ۱ العباس بن عامر عن أبی الصحاری عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له رجل اشتری دارا فبقیت عرصة فبناها بیت غلة أ یوقف علی المسجد قال إن المجوس أوقفوا علی بیت النار

بیان

قد مضی هذا الحدیث و ما فی معناه فی باب أدب المساجد من کتاب الصلاة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵۴

[۱۳]

۱۰۱۰۲- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۷/ ۳۳/ ۱ الرزاز عن العبیدی الفقیه، ۴/ ۲۳۸/ ۵۵۷۰ محمد بن أحمد عن العبیدی عن علی بن سلیمان قال کتبت إلیه- الکافی، یعنی أبا الحسن ع ش جعلت فداک لیس لی ولد و لی ضیاع ورثتها من أبی- و بعضها استفدتها و لا آمن الحدثان فإن لم یکن لی ولد و حدث بی حدث- فما تری جعلت فداک أن أوقف بعضها علی فقراء إخوانی و المستضعفین أو أبیعها و أتصدق بثمنها فی حیاتی علیهم فإنی أتخوف أن لا ینفذ الوقف بعد موتی فإن وقفتها فی حیاتی فلی أن آکل منها أیام حیاتی أم لا فکتب ع فهمت کتابک فی أمر ضیاعک و لیس لک أن تأکل منها و لا من الصدقة فإن أنت أکلت منها لم تنفذ إن کان لک ورثة فبع و تصدق ببعض ثمنها فی حیاتک و إن تصدقت أمسکت لنفسک ما یقوتک مثل ما صنع أمیر المؤمنین ع

[۱۴]

۱۰۱۰۳- ۱۴ الکافی، ۷/ ۳۷/ ۳۵/ ۱ الرزاز عن الفقیه، ۴/ ۲۴۲/ ۵۵۷۶ محمد بن عیسی عن أبی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵۵

علی بن راشد قال سألت أبا الحسن ع فقلت جعلت فداک- اشتریت أرضا إلی جنب ضیعتی بألفی درهم فلما وزنت المال خبرت أن الأرض وقف فقال لا- یجوز شراء الوقوف و لا تدخل الغلة فی مالک ادفعها إلی من أوقفت علیه قلت لا أعرف لها ربا قال تصدق بغلتها

[۱۵]

۱۰۱۰۴- ۱۵ الکافی، ۷/ ۶۵/ ۳۰/ ۱ العدة عن سهل و محمد عن التهذیب، ۹/ ۲۳۸/ ۱۸/ ۱ أحمد عن علی بن مهزیار قال کتبت إلی أبی جعفر ع أعلمه أن إسحاق بن إبراهیم وقف ضیعة علی الحج و أم ولده و ما فضل عنها للفقراء و أن محمد بن إبراهیم أشهدنی علی نفسه بمال یفرق فی إخواننا و أن فی بنی هاشم من یعرف حقه- یقول بقولنا ممن هو محتاج فتری أن أصرف ذلک إلیهم إذا کان سبیله سبیل الصدقة لأن وقف إسحاق إنما هو صدقة فکتب ع فهمت یرحمک اللّه ما ذکرت من وصیة إسحاق بن إبراهیم رضی اللّه عنه- و ما أشهد لک بذلک محمد بن إبراهیم رضی اللّه عنه و ما استأمرت فیه من إیصالک بعض ذلک إلی من له میل و مودة من بنی هاشم ممن هو مستحق فقیر فأوصل ذلک إلیهم یرحمک اللّه فهم إذا صاروا إلی هذه الخطة أحق به من غیرهم لمعنی لو

فسرته لک لعلمته إن شاء اللّه تعالی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵۷

باب ۷۰ صدقات النبی و فاطمة و الأئمة ع و وصایاهم

[۱]

اشارة

۱۰۱۰۵- ۱ الکافی، ۷/ ۴۸/ ۲/ ۱ الخمسة و محمد عن أبی عبد اللّه ع قالا- سألناه عن صدقة رسول اللّه ص و صدقة فاطمة ع قال صدقتهما لبنی هاشم و بنی المطلب

بیان

کان المقصود بالسؤال کان معرفة المصرف کما یظهر من الجواب و أرید بالصدقة الوقف کما وقفت علیه فإنهم ع کانوا یقفون الأرضین و المیاه علی أولادهم و الفقراء و المساکین و یسمونه صدقة و إطلاق الصدقة علی الوقف کان شائعا متعارفا بینهم و سیتبین هذا من الأخبار الآتیة إن شاء اللّه تعالی

[۲]

۱۰۱۰۶- ۲ الکافی، ۷/ ۴۸/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن أحمد بن عمر عن أبیه عن أبی مریم قال سألت أبا عبد اللّه ع عن صدقة رسول اللّه ص و صدقة علی ع قال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵۸

هی لنا حلال و قال إن فاطمة ع جعلت صدقتها لبنی هاشم و بنی المطلب

[۳]

۱۰۱۰۷- ۳ الکافی، ۷/ ۴۸/ ۵/ ۱ علی عن أبیه عن التمیمی عن التهذیب، ۹/ ۱۴۴/ ۵۰/ ۱ الفقیه، ۴/ ۲۴۴/ ۵۵۷۹ عاصم بن حمید عن أبی بصیر قال قال أبو جعفر ع أ لا أقرئک وصیة فاطمة ع قال قلت بلی قال فأخرج حقا أو سفطا فأخرج منه کتابا فقرأ بسم اللّه الرحمن الرحیم هذا ما أوصت به فاطمة بنت محمد رسول اللّه أوصت بحوائطها السبعة العواف و الدلال و البرقة و المیثب و الحسنی و الصافیة و ما لأم إبراهیم إلی علی بن أبی طالب فإن مضی علی فإلی الحسن فإن مضی الحسن فإلی الحسین فإن مضی الحسین فإلی الأکبر من ولدی شهد اللّه علی ذلک و المقداد بن أسود و الزبیر بن العوام و کتب علی بن أبی طالب

[۴]

۱۰۱۰۸- ۴ الکافی، ۷/ ۴۸/ ۵/ ۱ الثلاثة عن عاصم مثله و لم یذکر حقا و لا سفطا و قال إلی الأکبر من ولدی دون ولدک

[۵]

۱۰۱۰۹- ۵ الکافی، ۷/ ۴۹/ ۶/ ۱ الثلاثة عن حماد عن أبی بصیر قال قال أبو عبد اللّه ع أ لا أقرئک وصیة فاطمة ع قلت

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۵۹

بلی قال فأخرج إلی صحیفة هذا ما عهدت فاطمة بنت محمد ص فی مالها إلی علی بن أبی طالب ع فإن مات فإلی الحسن فإن مات فإلی الحسین فإن مات فإلی الأکبر من ولدی دون ولدک الدلال و العواف و المیثب و البرقة و الحسنی و الصافیة و ما لأم إبراهیم شهد اللّه علی ذلک و المقداد بن الأسود و الزبیر بن العوام

[۶]

۱۰۱۱۰- ۶ الکافی، ۷/ ۴۸/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن التمیمی عن عاصم عن إبراهیم بن أبی یحیی المدینی عن أبی عبد اللّه ع قال المیثب هو الذی کاتب علیه سلمان فأفاء اللّه علی رسوله فهو فی صدقتها

[۷]

۱۰۱۱۱- ۷ الکافی، ۷/ ۴۷/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن أبی الحسن الثانی ع قال سألته عن الحیطان السبعة التی کانت میراث رسول اللّه ص لفاطمة ع فقال لا إنما کانت وقفا- و کان رسول اللّه ص یأخذ إلیه منها ما ینفق علی أضیافه- و التابعة تلزمه فیها فلما قبض جاء العباس یخاصم فاطمة ع فیها- فشهد علی ع و غیره أنها وقف علی فاطمة ع و هی الدلال و العواف و الحسنی و الصافیة و ما لأم إبراهیم و المیثب و البرقة

[۸]

اشارة

۱۰۱۱۲- ۸ الفقیه، ۴/ ۲۴۴/ ۵۵۷۹ التهذیب، ۹/ ۱۴۵/ ۵۱/ ۱ الحدیث مرسلا مقطوعا من دون ذکر أسماء الحیطان و قال بدل قوله و التابعة تلزمه فیها و من یمر به

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۰

بیان

التابعة ما یتبع الإنسان مما یهمه و یهجم علیه قال فی الفقیه المسموع من ذکر أحد الحوائط المیثب و لکن سمعت السید أبا عبد اللّه محمد بن الحسن الموسوی أدام اللّه توفیقه یذکر أنها تعرف عندهم بالمیثم

[۹]

اشارة

۱۰۱۱۳- ۹ الکافی، ۷/ ۵۴/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۹/ ۱۴۸/ ۵۶/ ۱ الحسین عن النضر عن یحیی بن عمران الحلبی عن أیوب بن عطیة الحذاء قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول قسم نبی اللّه الفیء فأصاب علیا أرض فاحتفر فیها عینا- فخرج ماء ینبع فی السماء کهیئة عنق البعیر فسماها ینبع فجاء البشیر یبشر فقال ع بشر الوارث هی صدقة بتة بتلا فی حجیج بیت اللّه و عابر سبیل اللّه لا تباع و لا توهب و لا تورث فمن باعها أو وهبها فعلیه لعنة اللّه و الملائکة و الناس أجمعین لا یقبل اللّه منه صرفا و لا عدلا

بیان

ینبع بقرب المدینة بشر الوارث یعنی من یرثها و ینتفع بها و هم الموقوف علیهم من حاج أو عابر سبیل بتة بتلا- بائنة منقطعة عن صاحبها لا رجعة فیها صرفا و لا عدلا لا توبة و لا فدیة أو لا نافلة و لا فریضة أو لا وزنا و لا کیلا أو لا اکتسابا و لا حیلة و منه فلا یستطیعون صرفا و لا نصرا أی صرفا للعذاب أو

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۱

نوائب الدهر

[۱۰]

اشارة

۱۰۱۱۴- ۱۰ الکافی، ۷/ ۴۹/ ۷/ ۱ الأربعة عن صفوان التهذیب، ۹/ ۱۴۶/ ۵۵/ ۱ الحسین عن صفوان عن البجلی قال بعث إلی أبو الحسن موسی ع بوصیة أمیر المؤمنین ع و هی بسم اللّه الرحمن الرحیم هذا ما أوصی به و قضی به فی ماله- عبد اللّه علی ابتغاء وجه اللّه لیولجنی به الجنة و یصرفنی به عن النار- و یصرف النار عنی یوم تبیض وجوه و تسود وجوه- إن ما کان لی من ینبع من مال یعرف لی فیها و ما حولها صدقة و رقیقها- غیر أن رباحا و أبا بیزر و جبیرا عتقاء لیس لأحد علیهم سبیل فهم موالی یعملون فی المال خمس حجج و فیه نفقتهم و رزقهم و أرزاق أهالیهم و مع ذلک ما کان لی بوادی القری کله من مال بنی فاطمة و رقیقها صدقة- و ما کان لی بدیمة و أهلها صدقة غیر أن رزیقا له مثل ما کتبت لأصحابه- و ما کان لی بأذینة و أهلها صدقة و القصیرة کما قد علمتم صدقة فی سبیل اللّه و إن الذی کتبت من أموالی هذه صدقة واجبة بتلة حیا أنا أو میتا تنفق فی کل نفقة یبتغی بها وجه اللّه فی سبیل اللّه و وجهه و ذوی الرحم من بنی هاشم و بنی المطلب و القریب و البعید- و إنه یقوم علی ذلک الحسن بن علی یأکل منه بالمعروف و ینفقه حیث

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۲

یریه اللّه تعالی فی حل محلل لا حرج علیه فیه فإن أراد أن یبیع نصیبا من المال فیقضی به الدین فلیفعل إن شاء لا حرج علیه فیه و إن شاء جعله شراء الملک و إن ولد علی و موالیهم و أموالهم إلی الحسن بن علی و إن کان دار الحسن بن علی غیر دار الصدقة فبدا له أن یبیعها فلیبعها إن شاء لا- حرج علیه فیه فإن باع فإنه یقسم ثمنها ثلاثة أثلاث- فیجعل ثلثا فی سبیل اللّه و ثلثا فی بنی هاشم و بنی المطلب و یجعل الثلث فی آل أبی طالب و إنه یضعهم حیث یریه اللّه- و إن حدث بحسن بن علی حدث و حسین حی فإنه إلی

حسین بن علی و إن حسینا یفعل فیه مثل الذی أمرت به حسنا له مثل الذی کتبت للحسن و علیه مثل الذی علی الحسن و إن الذی لبنی فاطمة من صدقة علی مثل الذی لبنی علی و إنی إنما جعلت الذی جعلت لابنی فاطمة ابتغاء وجه اللّه و تکریم حرمة رسول اللّه ص و تعظیمهما و تشریفهما و رضاهما- و إن حدث بحسن و حسین حدث فإن الآخر منهما ینظر فی بنی علی فإن وجد فیهم من یرضی بهدیه و إسلامه و أمانته فإنه یجعله إلیه إن شاء و إن لم یر فیهم بعض الذی یریده فإنه یجعله فی بنی ابنی فاطمة فإن وجد فیهم من یرضی بهدیه و إسلامه و أمانته فإنه یجعله إلیه إن شاء و إن لم یر فیهم بعض الذی یرید فإنه یجعله إلی رجل من آل أبی طالب یرضی به فإن وجد آل أبی طالب قد ذهب کبراؤهم و ذوو رأیهم فإنه یجعله إلی رجل یرضی به

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۳

من بنی هاشم و إنه یشترط علی الذی یجعله إلیه أن یترک المال علی أصوله و ینفق الثمرة حیث أمره به من سبیل اللّه و وجهه و ذوی الرحم من بنی هاشم و بنی المطلب و القریب و البعید لا یباع منه شیء و لا یوهب و لا یورث- و إن مال محمد بن علی علی ناحیته [ناحیة] و هو إلی ابنی فاطمة و إن رقیقی الذین فی صحیفة صغیرة التی کتبت لی عتقاء- هذا ما قضی به علی بن أبی طالب فی أمواله هذه العد من یوم قدم مسکن ابتغاء وجه اللّه و الدار الآخرة و اللّه المستعان علی کل حال و لا یحل لامرئ مسلم یؤمن بالله و الیوم الآخر أن یقول فی شیء قضیته من مالی و لا یخالف فیه أمری من قریب أو بعید- أما بعد فإن ولائدی اللائی أطوف علیهن السبع عشرة منهن أمهات أولاد معهن أولادهن و منهن حبالی و منهن من لا ولد له فقضائی فیهن إن حدث بی حدث أن من کان منهن لیس لها ولد و لیست بحبلی فهی عتیق لوجه اللّه تعالی لیس لأحد علیهن سبیل و من کانت منهن لها ولد أو حبلی- فتمسک علی ولدها و هی من حظه فإن مات ولدها و هی حیة فهی عتیق- لیس لأحد علیها سبیل- هذا ما قضی به علی فی ماله العد من یوم قدم مسکن شهد أبو سمر بن أبرهة و صعصعة بن صوحان و یزید بن قیس و هیاج بن أبی هیاج و کتب علی بن أبی طالب بیده لعشر خلون من جمادی الأولی سنة سبع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۴

و ثلاثین- الکافی، و کانت الوصیة الأخری مع الأولی- بسم اللّه الرحمن الرحیم هذا ما أوصی به علی بن أبی طالب أوصی أنه یشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له و أن محمدا ص عبده و رسوله أرسله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون ثم إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُکِی وَ مَحْیایَ وَ مَماتِی لِلّٰهِ رَبِّ الْعالَمِینَ لا شَرِیکَ لَهُ وَ بِذٰلِکَ أُمِرْتُ و أنا من المسلمین- ثم إنی أوصیک یا حسن و جمیع أهل بیتی و ولدی من بلغه کتابی بتقوی اللّه ربکم و لا تموتن إلا و أنتم مسلمون و اعتصموا بحبل اللّه جمیعا و لا تفرقوا فإنی سمعت رسول اللّه ص یقول صلاح ذات البین أفضل من عامة الصلاة و الصیام و إن المبیرة الحالقة للدین فساد ذات البین و لا قوة إلا بالله العظیم انظروا ذوی أرحامکم فصلوهم یهون اللّه علیکم الحساب- اللّه اللّه فی الأیتام فلا تغبر أفواههم و لا یضیعوا بحضرتکم فقد سمعت رسول اللّه ص یقول من عال یتیما حتی یستغنی- أوجب اللّه تعالی له بذلک الجنة کما أوجب لآکل مال الیتیم النار- اللّه اللّه فی القرآن فلا یسبقنکم إلی العمل به أحد غیرکم- اللّه اللّه فی جیرانکم فإن النبی ص أوصی بهم- و ما زال رسول اللّه ص یوصی بهم حتی ظننا أنه سیورثهم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۵

اللّه اللّه فی بیت ربکم فلا یخلو منکم ما بقیتم فإنه إن ترک لم تناظروا- و أدنی ما یرجع به من أمه أن یغفر له ما سلف- اللّه اللّه فی الصلاة فإنها خیر العمل إنها عمود دینکم- اللّه اللّه فی الزکاة فإنها تطفئ غضب ربکم- اللّه اللّه فی شهر رمضان فإن صیامه جنة من النار- اللّه اللّه فی الفقراء و المساکین فشارکوهم فی معایشکم- اللّه اللّه فی الجهاد بأموالکم و أنفسکم و ألسنتکم فإنما یجاهد رجلان إمام هدی أو مطیع له مقتد بهداه- اللّه اللّه فی ذریة نبیکم فلا یظلمن بحضرتکم و بین ظهرانیکم و أنتم تقدرون علی الدفع عنهم- اللّه اللّه فی أصحاب نبیکم الذین لم یحدثوا حدثا و لم یؤووا محدثا فإن رسول اللّه ص أوصی بهم و لعن المحدث منهم و من غیرهم و

المؤوی للمحدث- اللّه اللّه فی النساء و ما ملکت أیمانکم فإن آخر ما تکلم به نبیکم ص أن قال أوصیکم بالضعیفین النساء و ما ملکت أیمانکم الصلاة الصلاة الصلاة لا تخافوا فی اللّه لومة لائم یکفکم اللّه من آذاکم و بغی علیکم قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً کما أمرکم اللّه تعالی و لا تترکوا الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر فیولی اللّه أمرکم شرارکم ثم تدعون فلا یستجاب لکم علیهم و علیکم یا بنی بالتواصل و التباذل و التبار و إیاکم و التقاطع و التدابر و التفرق و تعاونوا بالبر و التقوی وَ لا تَعاوَنُوا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۶

عَلَی الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِیدُ الْعِقابِ حفظکم اللّه من أهل بیت و حفظ فیکم نبیکم استودعکم اللّه و أقرأ علیکم السلام و رحمة اللّه- ثم لم یزل یقول لا إله إلا اللّه لا إله إلا اللّه حتی قبض صلوات اللّه علیه و رحمته فی ثلاث لیال من العشر الأواخر لیلة ثلاث و عشرین من شهر رمضان لیلة الجمعة سنة أربعین من الهجرة و کان ضرب لیلة إحدی و عشرین من شهر رمضان

بیان

صدقة یعنی وقف ثابت أصلها و جار فرعها کما یظهر من بیانه ع و تفسیره و رقیقها یعنی صدقة و وقف مثلها و فی بعض النسخ غیر أبی رباح و أبی بیزر و جبیر بالإضافة و علی هذا فعتقاء خبر و رقیقها فهم أی الثلاثة أو من عداهم من الرقیق علی اختلاف النسختین موالی أی عتقائی لأصحابه أی الثلاثة المذکورین فی أهل ینبع و إن کان دار الحسن بن علی غیر دار الصدقة لعل المراد إن کان داره التی هی مسکنه غیر الدار التی هی صدقة و لم یکن له حاجة إلی دار الصدقة فرأی المصلحة فی بیع دار الصدقة فلیبعها و إنه یضعهم فی بعض النسخ و إنه یضع فیهم و هو أوضح.

و إنما جعلت الذی جعلت یعنی تفویض أمر التولیة و الهدی بفتح الهاء و سکون الدال السیرة و الطریقة فإنه یجعله فی بنی ابنی فاطمة جعله فی بنی ابنی فاطمة قد سقط من النسخ التی رأیناها من الکافی و إنما نسخناه من التهذیب محمد بن علی أراد به ابن الحنفیة و هو إلی ابنی فاطمة أی أمره إلیهما و لعل الوجه فی ذلک أنه کان لا یخرج من رأیهما و کانا أعرف بمواضعه منه فی صحیفة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۷

صغیرة أی أسماءهم.

العد بالفتح الإحصاء و یقال العد منک بالکسر أی سنی عمرک التی تعدها و کان المراد بدو إحصاء هذه الأموال من الوقف أو السنین التی تعد من وقفها من یوم قدم مسکن و مسکن علی وزن منزل موضع بالکوفة أن یقول أی غیر الذی قلته و قضیت به و فی نسخ التهذیب أن یغیر شیئا مما أوصیت به و هو أوضح فهی من حظه أی تعتق علیه من نصیبه المبیرة المهلکة الحالقة المزیلة.

و تکریر لفظة الجلالة لأنها محذر منها یعنی أحذرکم اللّه و غبرة الأفواه کنایة عن الجوع فإن من طال إمساکه عن الطعام و الشراب أغبر فوه و إن کانت بالمثناة التحتانیة کما یوجد فی بعض النسخ فهی من التغییر و المعنی المعنی سواء لم تناظروا لم تمهلوا من أمه قصده بین ظهرانیکم بفتح النون أی بینکم و فی وسطکم و معظمکم و الظهر فی مثله من المزیدات فإنه کنایة عن الذات و الألف و النون مزیدتان فی المزید أو من علامات الجمع و ربما یقال بین أظهرکم و بین ظهریکم بفتح الراء.

لم یحدثوا حدثا لم یبتدعوا بدعة فی الدین و لم یغیروا حکم اللّه و رسوله کما فعله الثلاثة و لم یؤوا محدثا لم یعاونوا ذا البدعة کما فعله الثالث من فی من أهل بیت بیان للإبهام الذی فی ضمیر المخاطب و حفظ فیکم نبیکم أی حفظ رعایته و امتثال أمره لیلة الجمعة قد مضی من کلام صاحب الکافی أن لیلة إحدی و عشرین من شهر رمضان إذ ذاک کانت لیلة الأحد و لعله وقع السهو بتبادل اللیلتین و قد مر ما یقرب من هذه الوصیة فی باب النص علی الحسن بن علی ع من کتاب الحجة

[۱۱]

۱۰۱۱۵- ۱۱ التهذیب، ۹/ ۱۳۱/ ۷/ ۱ الحسین عن محمد بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۸

عاصم عن الأسود بن أبی الأسود الدئلی عن الفقیه، ۴/ ۲۴۸/ ۵۵۸۸ ربعی عن أبی عبد اللّه ع قال تصدق أمیر المؤمنین ع بدار له فی المدینهٔ فی بنی رزیق فکتب بسم اللّه الرحمن الرحیم هذا ما تصدق به علی بن أبی طالب و هو حی سوی تصدق بداره التی فی بنی رزیق لا- تباع و لا- توهب حتی یرثها اللّه الذی یرث السماوات و الأرض و أسکن هذه الصدقهٔ خالاته ما عشن و عاش عقبهن فإذا انقرضوا فهی لذوی الحاجهٔ من المسلمین

[۱۲]

۱۰۱۱۶ - ۱۲ الکافی، ۷/ ۳۹/ ۴۰/ ۱ الاثنان عن بعض أصحابه عن أبان التهذیب، ۹/ ۱۳۱/ ۵/ ۱ الحسین عن فضالهٔ عن أبان عن عجلان أبی صالح قال أملی علی أبو عبد اللّه ع بسم اللّه الرحمن الرحیم هذا ما تصدق به فلان بن فلان و هو حی سوی بداره التی فی بنی فلان بحدودها صدقهٔ لا تباع و لا توهب و لا تورث حتی یرثها وارث السماوات و الأرض و إنه قد أسکن صدقته هذه فلانا و عقبه- فإذا انقرضوا فهی علی ذی الحاجهٔ من المسلمین

[۱۳]

۱۰۱۱۷- ۱۳ الکافی، ۷/ ۳۹/ ۴۰/ ۱ حمید عن ابن سماعهٔ عن أحمد بن عدیس عن أبان عن البصری عن أبی عبد اللّه ع مثله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۶۹

[۱۴]

۱۰۱۱۸- ۱۴ الکافی، ۷/ ۵۵/ ۱۰/ ۱ العدهٔ عن أحمد عن السراد عن جمیل بن صالح عن هشام بن أحمر و الخمسهٔ عن إبراهیم بن عبد الحمید جمیعا عن سالمهٔ مولی أبی عبد اللّه ع قال کنت عند أبی عبد اللّه ع حین حضرته الوفاهٔ فأغمی علیه فلما أفاق قال أعطوا الحسن بن علی بن الحسین و هو الأفطس سبعین دینارا و أعط فلانا کذا و کذا و فلانا کذا و کذا فقلت أ تعطی رجلا حمل علیک بالشفرهٔ فقال ویحک ما تقرأ القرآن قلت بلی- قال أ ما سمعت قول اللّه تعالی الَّذِینَ یَصِلُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یُوصَلَ- وَ یَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ یَخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ قال السراد فی حدیثه حمل علیک بالشفرهٔ یرید أن یقتلک فقال یرید ابن علی أن لا أکون من الذین قال اللّه تعالی الَّذِینَ یَصِلُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یُوصَلَ وَ یَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ یَخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ- نعم یا سالمهٔ إن اللّه خلق الجنهٔ و طیبها و طیب ریحها و إن ریحها لتوجد من مسیرهٔ ألف [ألفی] عام و لا یجد ریحها عاق و لا قاطع رحم

[۱۵]

اشارهٔ

۱۰۱۱۹- ۱۵ الفقیه، ۴/ ۲۳۱/ ۵۵۵۱ التهذیب، ۹/ ۲۴۶/ ۴۷/ ۱ ابن أبی عمیر عن إبراهیم بن عبد الحمید عن سلمی مولاهٔ ولد أبی عبد

اللّه ع قالت کنت الحدیث من دون قوله و أعط فلانا کذا و کذا و فلانا کذا و کذا و لا قوله قال السراد إلی آخر الحدیث

بیان

کأنه أراد بابن علی الأفطس و إنه کان الحامل علیه بالشفرة و کأنه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۷۰

ع أشار بقوله یرید ابن علی أن لا أکون إلی أن صلته ع إیاه مکروهة له من وجه لعداوته له

[۱۶]

اشارة

۱۰۱۲۰ – ۱۶ الفقیه، ۴/ ۲۴۴/ ۵۵۷۸ التهذیب، ۹/ ۱۴۴/ ۴۹/ ۱ العباس بن معروف عن عثمان بن عیسی عن مهران بن محمد قال سمعت أبا عبد اللّه ع أوصی أن یناح علیه سبعة مواسم فأوقف لکل موسم مالا ینفق

بیان

لم یرد بالموسم موسم الوفاة بل موسم الحج کما یأتی فی باب کسب النائحة من کتاب المعایش

[۱۷]

۱۰۱۲۱– ۱۷ الکافی، ۷/ ۵۳/ ۸/ ۱ الأربعة و علی عن أبیه و محمد عن محمد بن الحسین جمیعا عن صفوان عن البجلی أن أبا الحسن موسی ع بعث إلیه بوصیة أبیه و بصدقته مع أبی إسماعیل مصادف- بسم اللّه الرحمن الرحیم هذا ما عهد جعفر بن محمد یشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له له الملک و له الحمد بیده الخیر یحیی و یمیت و هو علی کل شیء قدیر و أن محمدا عبده و رسوله و أن الساعة آتیة لا ریب فیها و أن اللّه یبعث من فی القبور علی ذلک نحیا و علیه نموت و علیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۷۱

نبعث حیا و عهد إلی ولده أن لا یموتوا إلا و هم مسلمون و أن یتقوا اللّه و یصلحوا ذات بینهم ما استطاعوا فإنهم لن یزالوا بخیر ما فعلوا ذلک و أن کان دین یدان به و عهد إن حدث به حدث و لم یغیر عهده هذا و هو أولی بتغییره ما أبقاه اللّه لفلان کذا و کذا و لفلان کذا و فلان حر و جعل عهده إلی فلان- بسم اللّه الرحمن الرحیم هذا ما تصدق به موسی بن جعفر بأرض بمکان کذا و کذا و حد الأرض کذا و کذا کلها و نخلها و أرضها و بیاضها- و مائها و أرجائها و حقوقها و شربها من الماء و کل حق قلیل أو کثیر هو لها فی مرفع أو مظهر أو مفیض أو مرفق أو ساحة أو شعبة أو مشعب أو مسیل أو عامر أو غامر تصدق بجمیع حقه من ذلک علی ولده من صلبه الرجال و النساء یقسم و إلیها ما أخرج اللّه من غلتها بعد الذی یکفیها من عمارتها و مرافقها و بعد ثلاثین عذقا تقسم فی مساکین أهل القریة بین ولد موسی للذکر مثل حظ الأنثیین- فإن تزوجت امرأة من ولد موسی فلا حق لها فی هذه الصدقة حتی ترجع إلیها بغیر زوج فإن رجعت کان لها مثل حظ التی لم تتزوج من بنات موسی و إن من توفی من ولد موسی و له ولد فولده علی سهم

أبیهم للذکر مثل حظ الأنثیین علی مثل ما شرط موسی فی ولده من صلبه و إن من توفی من ولد موسی و لم یترک ولدا رد حقه علی أهل الصدقة و إن لیس لولد بناتی فی صدقتی هذه حق إلا أن یکون آباؤهم من ولدی و إنه لیس لأحد حق فی صدقتی مع ولدی أو ولد ولدی و أعقابهم ما بقی منهم أحد فإذا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۷۲

انقرضوا و لم یبق منهم أحد فصدقتی علی ولد أبی من أمی ما بقی منهم أحد علی ما شرطت بین ولدی و عقبی فإذا انقرض ولد أبی من أمی فصدقتی علی ولد أبی و أعقابهم ما بقی منهم أحد و صدقتی علی الأول فالأول حتی یرثها اللّه الذی ورثها و هو خیر الوارثین- تصدق موسی بن جعفر بصدقته هذه و هو صحیح صدقة حبسا بتلا بتا لا مشوبة فیها و لا رد أبدا ابتغاء وجه اللّه تعالی و الدار الآخرة لا یحل لمؤمن یؤمن بالله و الیوم الآخر أن یبیعها أو شیئا منها و لا یهبها و لا ینحلها و لا یغیر شیئا منها مما وضعته علیها حتی یرث اللّه الأرض و ما علیها و جعل صدقته هذه إلی علی و إبراهیم فإذا انقرض أحدهما دخل القاسم مع الباقی منهما- فإذا انقرض أحدهما دخل إسماعیل مع الباقی منهما فإذا انقرض أحدهما دخل العباس مع الباقی منهما فإذا انقرض أحدهما فالأکبر من ولدی فإن لم یبق من ولدی إلا واحد فهو الذی یلیه و زعم أبو الحسن أن أباه قدم إسماعیل فی صدقته علی العباس و هو أصغر منه

[۱۸]

اشارة

۱۰۱۲۲- ۱۸ التهذیب، ۹/ ۱۴۹/ ۵۷/ ۱ الحسین عن صفوان و الفقیه، ۴/ ۲۴۹/ ۵۵۹۳ ابن محبوب عن علی بن السندی عن صفوان عن البجلی قال أوصی أبو الحسن ع بهذه الصدقة- هذا ما تصدق به موسی بن جعفر تصدق بأرضه فی مکان کذا و کذا کلها و حد الأرض کذا و کذا تصدق بها کلها و بنخلها الحدیث بأدنی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۷۳

تفاوت فی ألفاظه

بیان

و أن کان دین یدان به أن المفتوحة هذه هی المخففة من المثقلة و الضمیر محذوف یعنی و عهد أنه کان ذلک دین یدان به.

و لیس فی التهذیب و الفقیه قوله و زعم أبو الحسن إلی آخر الحدیث و أورد بدل و بیاضها و قناتها و بدل أو مفیض أو عرض أو طول و بدل أو شعبة أو أسقیة و کنی عن موسی بفلان فی المواضع الستة التی قبل الالتفات.

و فی التهذیب بدل لا مشوبة فیها مبتوتة لا رجعة فیها و زید فیهما و لا یبتاعها قبل و لا یهبها و مرجع المجرورین فی قوله بوصیة أبیه و بصدقته واحد و وصیة أبیه تمت عند قوله و جعل عهده إلی فلان و الظاهر أن فلانا هنا کنایة عن أبی الحسن ع و البسملة شروع فی ذکر صدقته و الواو فی قوله و نخلها کأنها من زیادة النساخ و الإرجاء الأطراف و الشرب بالکسر الحظ من الماء.

و المرفغ یشبه أن یکون بالفاء و الغین المعجمة ضد المظهر الذی هو المصعد و یکونان عبارتین عن السهل و الجبل و یؤیده ما یوجد فی بعض النسخ مکانه بالواو و القاف و إهمال العین و المفیض محل فیضان الماء و سیلانه و المرفق ما یستعان به علی الانتفاع من المکان و الأرض و الشعب ما عظم من سواقی الأودیة و المشعب الطریق و الغامر ضد العامر من الأرض حبسا أی وقفا مؤبدا و کان

وجه تقدیمه ع إسماعیل مع صغره علی العباس مع کبره ما کان یستفرس من العباس مما حمله علی المخاصمة مع الرضا ع بعده کما مر ذکره فی کتاب الحجة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۷۵

باب ۷۱ النوادر

[۱]

۱۰۱۲۳- ۱ الکافی، ۴/ ۴۶/ ۱/ ۱ الاثنان عن سلیمان بن سفیان عن إسحاق بن عمار عن أبی عبد اللّه ع قال یأتی علی الناس زمان- من سأل الناس عاش و من سکت مات قلت فما ذا أصنع إن أدرکت ذلک الزمان قال تعینهم بما عندک و إن لم تجد فبجاهک

[۲]

اشارة

۱۰۱۲۴- ۲ الکافی، ۴/ ۴۹/ ۱۳/ ۱ علی عن أبیه عن حماد عن حریز عن أبی عبد اللّه ع قال إذا ضاق أحدکم فلیعلم أخاه و لا یعین علی نفسه

بیان

لا یعین علی نفسه یعنی لا یسعی فی قتل نفسه و هلاکها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۷۶

[۳]

۱۰۱۲۵- ۳ الکافی، ۴/ ۴۹/ ۱۴/ ۱ محمد بن علی بن معمر رفعه قال قال أمیر المؤمنین ع فی بعض خطبه إن أفضل الفعال صیانة العرض بالمال

[۴]

۱۰۱۲۶- ۴ الکافی، ۴/ ۶۱/ ۳/ ۱ العدة عن البرقی عن محمد بن شعیب عن الحسین بن الحسن التهذیب، ۴/ ۳۳۱/ ۱۰۴/ ۱ أحمد عن الحسین عن القاسم عن الحسین بن الحسن عن عاصم عن یوسف عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع أنه کان یتصدق بالسکر فقیل له أ یتصدق بالسکر فقال نعم إنه لیس شیء أحب إلی منه فإنما [فأنا] أحب أن أتصدق بأحب الأشیاء إلی

آخر أبواب سائر أصناف الإنفاق و المعروف و حقوقهما و الحمد لله أولا و آخرا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۷۹

أبواب العتق و الانعتاق

الآیات

اشارة

قال اللّه عز و جل وَ إِذْ تَقُولُ لِلَّذِی أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَیْهِ وَ أَنْعَمْتَ عَلَیْهِ.
و قال جل و عز وَ الَّذِینَ یَبْتَغُونَ الْکِتٰابَ مِمّٰا مَلَکَتْ أَیْمٰانُکُمْ فَکٰاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِیهِمْ خَیْراً وَ آتُوهُمْ مِنْ مٰالِ اللّٰهِ الَّذِی آتٰاکُمْ.

بیان

الخطاب للرسول ص و المقول له زید بن الحارثة و إنعام اللّه علیه توفیقه للإسلام و إنعامه ص إعتاقه بعد أن ملکه بالأسر و ذلک حین اختار اللّه و رسوله دون أبیه الذی أراد فکه بالمال و الکتاب المکاتبة و الخیر الصلاح و الدین أو المال و الکسب

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸۱

باب ۷۲ ثواب العتق و فضله

[۱]

۱۰۱۲۷- ۱ الکافی، ۶/ ۱۸۰/ ۱/ ۱ الخمسة و ابن عمار و حفص بن البختری التهذیب، ۸/ ۲۱۶/ ۱/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن ابن عمار و حفص عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی الرجل یعتق المملوک قال إن اللّه یعتق بکل عضو منه عضوا من النار قال و یستحب للرجل أن یتقرب عشیة عرفة و یوم عرفة بالعتق و الصدقة

[۲]

۱۰۱۲۸- ۲ الفقیه، ۳/ ۱۱۳/ ۳۴۳۴ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال یستحب الحدیث

[۳]

۱۰۱۲۹- ۳ الکافی، ۶/ ۱۸۰/ ۲/ ۱ النیسابوریان عن ابن أبی عمیر عن ربعی و علی عن أبیه عن حماد بن عیسی التهذیب، ۸/ ۲۱۶/ ۲/ ۱ الحسین عن حماد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸۲

ربعی عن زرارة عن أبی جعفر ع قال قال رسول اللّه ص من أعتق مسلما أعتق اللّه العزیز الجبار بکل عضو منه عضوا من النار

[۴]

۱۰۱۳۰- ۴ الکافی، ۶/ ۱۸۰/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۸/ ۲۱۶/ ۳/ ۱ الحسین عن إبراهیم بن أبی البلاد عن أبیه رفعه قال الفقیه، ۳/ ۱۱۳/ ۳۴۳۳ قال رسول اللّه ص من أعتق مؤمنا أعتق اللّه العزیز الجبار بکل عضو منه عضوا من النار فإن کانت أنثى أعتق

اللّه العزیز الجبار بکل عضوین منها عضوا من النار لأن المرأة بنصف الرجل

[۵]

۱۰۱۳۱- ۵ الکافی، ۶/ ۱۸۰/ ۴/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن بشیر النبال قال سمعت أبا عبد اللّه ع یقول من أعتق نسمة صالحة لوجه اللّه عز و جل کفر اللّه عنه بها مکان کل عضو منه عضوا من النار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸۳

باب ۷۳ شرائط العتق و المعتق و المعتق

[۱]

۱۰۱۳۲- ۱ الکافی، ۶/ ۱۷۸/ ۱/ ۱ الثلاثة عن هشام بن سالم و حماد و ابن أذینة و ابن بکیر و غیر واحد عن الفقیه، ۳/ ۱۱۵/ ۳۴۴۱ أبی عبد اللّه ع أنه قال لا عتق إلا ما أرید به وجه اللّه تبارک و تعالی

[۲]

۱۰۱۳۳- ۲ الکافی، ۶/ ۱۷۸/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۳]

۱۰۱۳۴- ۳ التهذیب، ۸/ ۳۰۰/ ۱۰۲/ ۱ الصفار عن محمد بن السندی عن علی بن الحکم عن أبان عن عبد الأعلی مولی آل سام عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸۴

أبی عبد اللّه ع قال لا طلاق إلا علی کتاب اللّه و لا عتق إلا لوجه اللّه

[۴]

۱۰۱۳۵- ۴ الکافی، ۶/ ۱۷۹/ ۱/ ۱ الثلاثة عن منصور بن حازم عن أبی عبد اللّه ع قال الفقیه، ۳/ ۱۱۶/ ۳۴۴۵ قال رسول اللّه ص لا طلاق قبل نکاح و لا عتق قبل ملک

[۵]

۱۰۱۳۶- ۵ الکافی، ۶/ ۱۷۹/ ۲/ ۱ العدة عن سهل عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال قال رسول اللّه ص لا عتق إلا بعد ملک

[۶]

۱۰۱۳۷- ۶ التهذیب، ۸/ ۲۴۹/ ۱۳۵/ ۱ البزوفری عن القمیین عن عبد اللّه بن الصلت عن صفوان عن ابن مسکان عن أبی عبد اللّه ع قال من أعتق ما لا یملک فلا یجوز

[۷]

۱۰۱۳۸- ۷ الکافی، ۶/ ۱۹۱/ ۱/ ۱ الثلاثة عن ابن أذینة عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن عتق المکره فقال لیس عتقه بعتق

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸۵

[۸]

۱۰۱۳۹- ۸ الکافی، ۶/ ۱۹۱/ ۲/ ۱ العدة عن سهل عن البزنطی عن عبد الکریم عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المرأة المعتوهة الذاهبة العقل أ یجوز بیعها و صدقتها قال لا و عن طلاق السکران و عتقه قال لا یجوز

[۹]

۱۰۱۴۰- ۹ الکافی، ۶/ ۱۹۱/ ۴/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن ابن رباط و الحسین بن هاشم و صفوان جمیعا عن ابن مسکان عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال لا یجوز عتق السکران

[۱۰]

اشارة

۱۰۱۴۱- ۱۰ الکافی، ۶/ ۱۹۱/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن حماد عن ابن أذینة عن زرارة أو قال و محمد و العجلی و فضیل و إسماعیل الأزرق و معمر بن یحیی عن أبی جعفر و أبی عبد اللّه ع أن المدلة لیس عتقه بعتق

بیان

المدلة بفتح اللام المشددة و آخره هاء الساهی القلب الذاهب العقل من عشق و نحوه و من لا یحفظ ما فعل و فعل به و ورد هذا الخبر بعینه فی الطلاق بلفظ الموله بالواو و معنیاهما متقاربان

[۱۱]

۱۰۱۴۲- ۱۱ التهذیب، ۸/ ۲۴۸/ ۱۳۱/ ۱ موسی بن بکر عن زرارة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸۶

عن أبی جعفر ع قال إذا أتی علی الغلام عشر سنین فإنه یجوز له من ماله ما أعتق و تصدق الحدیث و قد مضی تمامه

[۱۲]

۱۰۱۴۳- ۱۲ الکافی، ۶/ ۱۸۱/ ۱/ ۱ التهذیب، ۸/ ۲۱۸/ ۱۱/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد قال کتبت إلی أبی الحسن الرضا ع و سألته

عن الرجل یعتق غلاما صغیرا أو شیخا کبیرا أو من به زمانه و من لا حیلة له- فقال من أعتق مملوکا لا حیلة له فإن علیه أن یعوله حتی یستغنی عنه- و کذلک کان أمیر المؤمنین ع یفعل إذا أعتق الصغار و من لا حیلة له

[۱۳]

۱۰۱۴۴- ۱۳ الکافی، ۶/ ۱۸۱/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن أبیه عن منصور بن حازم عن هشام بن سالم عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن النسمة فقال أعتق من أغنی نفسه

[۱۴]

اشارة

۱۰۱۴۵- ۱۴ الکافی، ۶/ ۱۸۱/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم و صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الصبی یعتقه الرجل قال نعم قد أعتق علی ص ولدانا کثیرا

بیان

و ذلک لأنه ع کان ینفق علیهم حتی یستغنوا کما مر

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸۷

[۱۵]

اشارة

۱۰۱۴۶- ۱۵ الکافی، ۶/ ۱۹۶/ ۱۱/ ۱ العدة عن البرقی عن أبیه عن الفقیه، ۳/ ۱۴۳/ ۳۵۲۴ أبی البختری عن أبی عبد اللّه ع الفقیه عن أبیه ع- ش قال إن أمیر المؤمنین ع قال لا یجوز فی العتاق الأعمی و المقعد و یجوز الأشل و الأعرج

بیان

و ذلک لأن الأولین ینعتقان بالعمی و الإقعاد و لأنهما ممن لا حیلة له بخلاف الآخرین و أرید بالعتاق الواجب منه فی کفارة و نحوها

[۱۶]

۱۰۱۴۷- ۱۶ الکافی، ۶/ ۱۹۶/ ۱۰/ ۱ محمد عن العمرکی عن الفقیه، ۳/ ۱۴۳/ ۳۵۲۵ علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن رجل علیه عتق رقبة و أراد أن یعتق نسمة أیهما أفضل أن یعتق شیخا کبیرا أو شابا أجرد قال أعتق من أغنی نفسه الشیخ الکبیر

الضعیف أفضل من الشاب الأجرد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸۸

[۱۷]

۱۰۱۴۸- ۱۷ الکافی، ۶/ ۱۹۴/ ۴/ ۱ الحسین بن محمد عن أحمد بن إسحاق عن الفقیه، ۳/ ۱۳۵/ ۳۴۹۹ بکر بن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال سأله رجل و أنا حاضر فقال یکون لی الغلام فیشرب الخمر و یدخل فی هذه الأمور المکروهة و أرید عتقه فهل عتقه أحب إلیک أم أبیعه و أتصدق بثمنه فقال إن العتق فی بعض الزمان أفضل- و فی بعض الزمان الصدقة أفضل فإن کان الناس حسنة حالهم فالعتق أفضل و إذا کانوا شدیدة حالهم کان الصدقة أفضل و بیع هذا أحب إلی إذا کان بهذا الحال

[۱۸]

۱۰۱۴۹- ۱۸ الکافی، ۶/ ۱۹۵/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن مهزیار الفقیه، ۳/ ۱۵۳/ ۳۵۵۹ إبراهیم بن مهزیار عن أخیه علی قال کتبت إلیه أسأله عن المملوک یحضره الموت فیعتقه المولی فی تلک الساعة فیخرج من الدنیا حرا هل لمولاه فی عتقه أجرا أو یترکه مملوکا- فیکون له أجر إذا مات و هو مملوک له فکتب إلیه یترک العبد مملوکا فی حال موته فهو آجر لمولاه و هذا العتق فی هذه الساعة لیس بنافع له

[۱۹]

۱۰۱۵۰- ۱۹ الفقیه، ۳/ ۱۵۴/ ۳۵۶۰ العبیدی عن الفضل بن المبارک أنه کتب إلی أبی الحسن علی بن محمد ع فی رجل له مملوک فمرض أ یعتقه فی مرضه أعظم لأجره أو یترکه مملوکا فقال إن کان

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۸۹

فی مرض فالعتق أفضل له لأنه یعتق اللّه تعالی بکل عضو منه عضوا من النار و إن کان فی حال حضور الموت فیترکه مملوکا أفضل له من عتقه

[۲۰]

۱۰۱۵۱- ۲۰ الکافی، ۶/ ۱۸۲/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحکم عن عمر بن حفص عن سعید بن یسار التهذیب، ۸/ ۲۲۷/ ۴۹/ ۱ الحسین عن عثمان عن الفقیه، ۳/ ۱۴۴/ ۳۵۲۸ سعید عن أبی عبد اللّه ع قال لا بأس بأن یعتق ولد الزنا

[۲۱]

۱۰۱۵۲- ۲۱ التهذیب، ۷/ ۴۴۸/ ۱/ ۱ التیملی عن سندی بن محمد و النخعی عن صفوان عن سعید بن یسار عن أبی عبد اللّه ع فی الرجل یکون عنده العبد ولد الزنا فیزوجه الجاریة فیولد لهما ولد أ یعتق ولده یلتمس به وجه اللّه قال نعم لا بأس فلیعتق إن أحب ثم قال لا بأس فلیعتق إن أحب

[۲۲]

۱۰۱۵۳- ۲۲ الكافی، ۶/ ۱۸۲/ ۳/ ۱ محمد عن ابن عیسی عن أبیه عن ابن مسكان عن الحلبی قال قلت لأبی عبد اللّه ع الرقبة یعتق من المستضعفین قال نعم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۹۰

[۲۳]

۱۰۱۵۴- ۲۳ التهذیب، ۸/ ۲۱۸/ ۱۵/ ۱ محمد بن أحمد عن الرازی عن ابن أبی حمزة عن الفقیه، ۳/ ۱۴۲/ ۳۵۲۳ سیف بن عمیرة قال سألت أبا عبد اللّه ع أ یجوز للمسلم أن یعتق مملوكا مشركا قال لا

[۲۴]

اشارة

۱۰۱۵۵- ۲۴ الكافی، ۶/ ۱۸۲/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد عن السراد عن الحسن بن صالح عن أبی عبد اللّه ع قال إن علیا ص أعتق عبدا له نصرانیا فأسلم حین أعتقه

بیان

فی التهذیبین إنما أعتقه لعلمه بأنه إذا أعتقه یسلم فأما من لا یعلم ذلك فلا یجوز له عتق الكافر و جوز فی الإستبصار كونه نذرا لزمه الوفاء به

[۲۵]

اشارة

۱۰۱۵۶- ۲۵ الكافی، ۶/ ۱۹۶/ ۹/ ۱ محمد عن سلمة بن الخطاب عن عبد اللّه بن محمد بن نهیك عن علی بن الحارث عن صباح المزنی عن ناجیة قال رأیت رجلا عند أبی عبد اللّه ع فقال له جعلت فداك إنی أعتقت خادما لی و هو ذا أطلب شری خادم منذ سنین فما أقدر علیها فقال ما فعلت الخادم قال حیة قال ردها فی مملكتها ما أغنی اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۹۱

من عتق أحدكم تعتقون الیوم و یكون علینا غدا لا یجوز لكم أن تعتقوا إلا عارفا

بیان

ما فی ما أغنی للتعجب

[۲۶]

۱۰۱۵۷- ۲۶ الکافی، ۷/ ۵۵/ ۱۳/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن ابن جبلة و غیره عن إسحاق بن عمار عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال أعتق أبو جعفر ع من غلمانه عند موته شرارهم و أمسک خیارهم فقلت له یا أبة تعتق هؤلاء و تمسک هؤلاء فقال إنهم أصابوا منی ضربا فیکون هذا بهذا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۹۳

باب ۷۴ الشرط فی العتق و کتابه

[۱]

۱۰۱۵۸- ۱ الکافی، ۶/ ۱۷۹/ ۱/ ۲ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن عبد الرحمن عن أبی عبد اللّه ع قال أوصى أمیر المؤمنین ع فقال إن أبا بیزر و رباحا و جبیرا عتقوا على أن یعملوا فی المال خمس سنین

[۲]

اشارة

۱۰۱۵۹- ۲ التهذیب، ۸/ ۲۳۷/ ۹۰/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی عبد اللّه عن السندی بن محمد عن علی بن الحکم عن الفقیه، ۳/ ۱۲۷/ ۳۴۷۵ أبان عن أبی العباس عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۹۴

أبی عبد اللّه ع قال سألته عن رجل قال غلامی حر و علیه عمالة کذا و کذا سنة فقال هو حر و علیه العمالة- الفقیه، قلت إن أبا لیلى یزعم أنه حر و لیس علیه شیء- قال کذب إن علیا ع أعتق أبا بیزر و عیاضا و رباحا و علیه عمالة کذا و کذا سنة و لهم رزقهم و کسوتهم بالمعروف فی تلک السنین

بیان

العمالة مثلثة أجر العامل أرید بها ما یحصل من کسب الغلام

[۳]

۱۰۱۶۰- ۳ الکافی، ۶/ ۱۷۹/ ۲/ ۱ محمد عن أحمد أو محمد بن الحسین عن صفوان عن یعقوب بن شعیب التهذیب، ۸/ ۲۲۲/ ۳۰/ ۱ الحسین عن علی بن النعمان عن الفقیه، ۳/ ۱۱۷/ ۳۴۴۸ یعقوب بن شعیب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أعتق جاریته و شرط علیها أن تخدمه مدة خمس سنین فأبقت ثم مات الرجل فوجدها ورثته أ لهم أن یستخدموها قال لا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۹۵

[۴]

۱۰۱۶۱- ۴ الکافی، ۵/ ۴۰۳/ ۵/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الرجل یقول لعبده أعتقک علی أن أزوجک ابنتی فإن تزوجت علیها أو تسریت فعلیک مائة دینار فأعتقه علی ذلک و زوجه فتسری أو تزوج قال علیه مائة دینار

[۵]

اشارة

۱۰۱۶۲- ۵ الکافی، ۶/ ۱۷۹/ ۳/ ۱ الثلاثة عن حسین و محمد بن أبی حمزة عن إسحاق بن عمار و غیره عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یعتق مملوکه و یزوجه ابنته و یشترط علیه إن هو أغارها أن یرده إلی الرق قال له شرطه

بیان

أغارها أی تزوج علیها أو تسری من الغیرة

[۶]

۱۰۱۶۳- ۶ الفقیه، ۳/ ۱۱۶/ ۳۴۴۶ سأله البصری عن رجل قال لغلامه أعتقک علی أن أزوجک جاریتی هذه فإن نکحت أو تسریت فعلیک مائة دینار فأعتقه علی ذلک فنکح أو تسری أ علیه مائة دینار و یجوز شرطه- قال یجوز علیه شرطه

[۷]

۱۰۱۶۴- ۷ الفقیه، ۳/ ۱۱۶/ ۳۴۴۷ قال أبو عبد اللّه ع فی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۹۶

رجل أعتق مملوکه علی أن یزوجه ابنته و شرط علیه أن تزوج أو تسری علیها فعلیه کذا و کذا قال یجوز

[۸]

۱۰۱۶۵- ۸ الکافی، ۷/ ۱۵۰/ ۱/ ۲ العدة عن سهل و علی عن أبیه و محمد عن التهذیب، ۹/ ۳۳۷/ ۲۰/ ۱ ابن عیسی عن السراد عن العلاء عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن رجل کانت له أم مملوکة فلما حضرته الوفاة انطلق رجل من أصحابنا فاشتری أمه و اشترط علیها أنی أشتریک فأعتقک فإذا مات ابنک فلان فورثیه أعطینی نصف ما ترثین علی أن تعطینی بذلک عهد اللّه و عهد رسوله فرضیت بذلک و أعطته عهد اللّه و عهد رسوله ص لتفین له بذلک فاشتراها الرجل فأعتقها علی ذلک الشرط و مات ابنها بعد ذلک فورثته و لم یکن له وارث غیرها قال فقال أبو جعفر ع لقد أحسن إلیها و أجر فیها إن هذا لفقیه و المسلمون عند شروطهم و علیها أن

تفی له بما عاهدت اللّه رسوله ص

[۹]

۱۰۱۶۶- ۹ الکافی، ۶/ ۱۸۱/ ۱/ ۲ علی عن أبیه عن أحمد عن ابن سنان عن غلام أعتقه أبو عبد اللّه ع هذا ما أعتق جعفر بن محمد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۹۷

أعتق غلامه السندی فلانا علی أنه یشهد أن لا إله إلا اللّه وحده لا شریک له و أن محمدا عبده و رسوله و أن البعث حق و أن الجنة حق و النار حق- و علی أنه یوالی أولیاء اللّه و یتبرأ من أعداء اللّه و یحل حلال اللّه و یحرم حرام اللّه و یؤمن برسل اللّه و یقر بما جاء من عند اللّه أعتقه لوجه اللّه- لا یرید به جزاء و لا شکورا و لیس لأحد علیه سبیل إلا بخیر شهد فلان

[۱۰]

۱۰۱۶۷- ۱۰ الکافی، ۶/ ۱۸۱/ ۲/ ۲ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۸/ ۲۱۶/ ۴/ ۱ الحسین عن إبراهیم بن أبی البلاد قال قرأت عتق أبی عبد اللّه ع فإذا هو شرحه هذا ما أعتق جعفر بن محمد أعتق فلانا غلامه لوجه اللّه لا یرید منه جزاء و لا شکورا علی أن یقیم الصلاة و یؤتی الزکاة و یحج البیت و یصوم شهر رمضان و یتولی أولیاء اللّه و یتبرأ من أعداء اللّه شهد فلان و فلان و فلان ثلاثة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۵۹۹

باب ۷۵ عتق المشترک

[۱]

۱۰۱۶۸- ۱ الکافی، ۶/ ۱۸۲/ ۱/ ۲ الخمسة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المملوک بین شرکاء فیعتق أحدهم نصیبه قال إن ذلک فساد علی أصحابه لا یقدرون علی بیعه و لا مؤاجرته قال یقوم قیمة فیجعل علی الذی أعتقه عقوبة و إنما جعل ذلک علیه عقوبة لما أفسده

[۲]

۱۰۱۶۹- ۲ التهذیب، ۸/ ۲۲۰/ ۲۳/ ۱ الحسین عن النضر عن هشام بن سالم و علی بن النعمان عن ابن مسکان جمیعا عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع مثله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۰

[۳]

۱۰۱۷۰- ۳ الکافی، ۶/ ۱۸۳/ ۵/ ۱ العدة عن البرقی عن عثمان عن سماعة قال سألته عن المملوک بین شرکاء فیعتق أحدهم نصیبه فقال هذا فساد علی أصحابه یقوم قیمة و یضمن الذی أعتقه لأنه أفسده علی أصحابه

[۴]

اشارة

۱۰۱۷۱- ۴ الکافی، ۶/ ۱۸۳/ ۶/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان التهذیب، ۸/ ۲۱۹/ ۱۷/ ۱ الحسین عن القاسم عن أبان عن البصری قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قوم ورثوا عبدا جمیعا فأعتق بعضهم نصیبه منه کیف یصنع بالذی نصیبه منه هل یؤخذ بما بقی قال نعم یؤخذ بما بقی منه بقیمته ثم أعتق

بیان

إطلاق هذه الأخبار مقید بما إذا کان المعتق مضارا غیر مرید به وجه اللّه أو کان ذا سعة من المال أما لو لم یکن ذا و لا ذاک استسعی العبد فی بقیته إن أراد کما یظهر من الأخبار الآتیة و یستفاد من بعضها عدم وقوع العتق لو کان مضارا معسرا معا

[۵]

۱۰۱۷۲- ۵ الکافی، ۶/ ۱۸۲/ ۲/ ۲ الخمسة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۱

الفقیه، ۳/ ۱۱۵/ ۳۴۳۹ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن رجلین کان بینهما عبد فأعتق أحدهما نصیبه فقال إن کان مضارا کلف أن یعتقه کله و إلا استسعی العبد فی النصف الآخر

[۶]

۱۰۱۷۳- ۶ الکافی، ۶/ ۱۸۳/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن التمیمی عن عاصم التهذیب، ۸/ ۲۲۱/ ۲۴/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال من کان شریکا فی عبد أو أمة قلیل أو کثیر فأعتق حصته و له سعة فلیشتره من صاحبه فیعتقه کله و إن لم یکن له سعة من مال نظر قیمته یوم أعتق منه ما أعتق ثم یسعی العبد بحساب ما بقی حتی یعتق

[۷]

اشارة

۱۰۱۷۴- ۷ الکافی، ۶/ ۱۸۳/ ۴/ ۱ بإسناده عن الفقیه، ۳/ ۱۱۴/ ۳۴۳۷ محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی عبد کان بین رجلین- فحرر أحدهما نصیبه و هو صغیر و أمسک الآخر نصفه- الکافی، حتی کبر الذی حرر نصفه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۲

ش قال یقوم قیمة یوم حرر الأول و أمر المحرر أن یسعی فی نصفه الذی لم یحرر حتی یقضیه

بیان

البارز فی قوله و هو صغیر یحتمل رجوعه إلی أحدهما و إلی العبد و المحرر بفتح الراء علی التقدیرین بقرینة یسعی فإنه إنما یقال فی العبد

[۸]

۱۰۱۷۵- ۸ التهذیب، ۸/ ۲۱۹/ ۱۸/ ۱ الحسین عن الثلاثة الفقیه، ۳/ ۱۱۴/ ۳۴۳۶ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی جاریة کانت بین اثنین فأعتق أحدهما نصیبه قال إن کان موسرا کلف أن یضمن و إن کان معسرا خدمت بالحصص

[۹]

۱۰۱۷۶- ۹ التهذیب، ۸/ ۲۱۹/ ۱۹/ ۱ عنه عن صفوان عن ابن بکیر عن الحسن بن زیاد قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل أعتق شرکا له فی غلام مملوک علیه شیء قال لا

[۱۰]

اشارة

۱۰۱۷۷- ۱۰ التهذیب، ۸/ ۲۱۹/ ۲۰/ ۱ عنه عن محمد بن خالد عن ابن بکیر عن یعقوب بن شعیب عن أبی عبد اللّه ع مثله

بیان

شرکا أی نصیبا حملهما فی التهذیبین علی ما إذا أرید به وجه اللّه دون الإضرار

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۳

[۱۱]

۱۰۱۷۸- ۱۱ التهذیب، ۸/ ۲۲۱/ ۲۶/ ۱ عنه عن حماد عن حریز عمن أخبره عن أبی عبد اللّه ع أنه سئل عن رجل أعتق غلاما بینه و بین صاحبه قال قد أفسد علی صاحبه فإن کان له مال أعطی نصف المال و إن لم یکن له مال عومل الغلام یوم للغلام و یوم للمولی و یستخدمه و کذلک إن کانوا شرکاء

[۱۲]

اشارة

۱۰۱۷۹- ۱۲ التهذیب، ۸/ ۲۲۱/ ۲۵/ ۱ عنه عن القاسم بن محمد عن علی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن مملوک بین أناس فأعتق

بعضهم نصیبه قال یقوم قیمهٔ ثم یستسعی فیما بقی لیس للباقی أن یستخدمه و لا یأخذ منه الضریبهٔ

بیان

الضریبهٔ ما یؤدی العبد إلی سیده من الخراج المقرر علیه

[۱۳]

۱۰۱۸۰- ۱۳ التهذیب، ۸/ ۲۲۱/ ۲۷/ ۱ عنه عن علی بن النعمان عن ابن مسکان عن الفقیه، ۳/ ۱۱۵/ ۳۴۴۰ حریز عن محمد قال قلت لأبی عبد اللّه ع رجل ورث غلاما و له فیه شرکاء فأعتق لوجه اللّه نصیبه فقال إذا أعتق نصیبه مضارهٔ و هو موسر ضمن للورثهٔ و إذا أعتق لوجه اللّه کان الغلام قد أعتق منه [من] حصهٔ من أعتق

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۴

و یستعملونه علی قدر ما أعتق منه له و لهم فإن کان نصفه عمل لهم یوما و له یوم و إن أعتق للشریک مضارا و هو معسر فلا عتق له لأنه أراد أن یفسد علی القوم و یرجع القوم علی حصتهم

[۱۴]

۱۰۱۸۱- ۱۴ التهذیب، ۸/ ۲۲۹/ ۶۱/ ۱ محمد بن أحمد عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع أن رجلا أعتق عبدا له عند موته لم یکن له مال غیره قال سمعت رسول اللّه ص یقول یستسعی فی ثلثی قیمته للورثهٔ

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۵

باب ۷۶ عتق بعض المملوک و الحبلی

[۱]

۱۰۱۸۲- ۱ التهذیب، ۸/ ۲۲۸/ ۵۷/ ۱ ابن محبوب عن محمد بن الحسین عن محمد بن یحیی الخزاز عن غیاث بن إبراهیم عن جعفر عن أبیه ع أن رجلا أعتق بعض غلامه فقال علی ع هو حر لیس لله شریک

[۲]

اشارهٔ

۱۰۱۸۳- ۲ التهذیب، ۸/ ۲۲۸/ ۵۸/ ۱ محمد بن أحمد عن أحمد عن محمد بن یحیی عن الفقیه، ۳/ ۱۴۲/ ۳۵۲۱ طلحهٔ بن زید عن جعفر عن أبیه ع أن رجلا أعتق بعض غلامه فقال هو حر کله لیس لله شریک

بیان

لعله إنما یکون حرا إذا سعی فی البقیة و لعل له علی مولاه ذلک شاء مولاه أم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۶

أبی و لذلک أطلق الحکم بالحریة و الدلیل علی ذلک الأخبار الآتیة إلا أن فی التهذیبین أبقاه علی إطلاقه و أول تلک الأخبار

[۳]

اشارة

۱۰۱۸۴- ۳ الکافی، ۷/ ۲۰۸/ ۱۸/ ۱ محمد عن الکافی،.

التهذیب، ۱۰/ ۷۱/ ۳۲/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۸/ ۲۲۸/ ۵۹/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن حمزة بن حمران عن أحدهما ع قال سألته عن الرجل أعتق نصف جاریته ثم قذفها بالزنا قال فقال أری أن علیه خمسین جلدة و یستغفر اللّه قلت أ رأیت إن جعلته فی حل و عفت عنه قال لا- ضرب علیه إذا عفت من قبل أن ترفعه التهذیب، قلت فتغطی رأسها منه حین أعتق نصفها قال نعم و تصلی و هی مخمرة الرأس و لا تتزوج حتی تؤدی ما علیها أو یعتق النصف الآخر

بیان

فی قوله ع حتی تؤدی ما علیها دلالة علی ما قلناه و فی التهذیبین حمله علی ما إذا لم یملک إلا نصفها و فیه بعد و یأتی الوجه فی تعیین الخمسین فی أبواب الحدود إن شاء اللّه

[۴]

اشارة

۱۰۱۸۵- ۴ الکافی، ۷/ ۲۰/ ۱۸/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن النضر بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۷

شعیب المحاربی عن أبی عبد اللّه ع التهذیب، ۸/ ۲۲۹/ ۶۰/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن الفقیه، ۴/ ۲۱۳/ ۵۴۹۶ النضر بن شعیب الفقیه، عن خالد بن زیاد ش عن الحارث عن أبی عبد اللّه ع فی رجل توفی و ترک جاریة له أعتق ثلثها فتزوجها الوصی قبل أن یقسم شیئا [شیء] من المیراث أنها تقوم و تستسعی هی و زوجها فی بقیة ثمنها بعد ما تقوم فما أصاب المرأة من عتق أو رق جری علی ولدها

بیان

أعتق ثلثها یعنی عند الموت کما یدل علیه سیاق الکلام حمله فی التهذیبین علی ما إذا لم یملک غیرها فلیس له أن یتصرف فی أکثر

من ثلثها و ینافیه ظاهر قوله من قبل أن یقسم شیئا من المیراث بل حمل الخبرین الأولین علی استسعاء العبد کما قلناه أقرب لأنه لا ینافی السرایة بل یحققها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۸

[۵]

۱۰۱۸۶- ۵ التهذیب، ۸/ ۲۳۰/ ۶۲/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن عیسی عن زرعة عن الحلبی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن امرأة أعتقت عند الموت ثلث خادمها هل علی أهلها أن یکاتبوها قال لیس ذلک لها و لکن لها ثلثها فلتخدم بحساب ما أعتق منها

[۶]

۱۰۱۸۷- ۶ التهذیب، ۹/ ۲۲۵/ ۳۲/ ۱ التیملی عن التمیمی عن الفقیه، ۳/ ۱۲۲/ ۳۴۶۴ عبد اللّه بن سنان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن امرأة أعتقت ثلث خادمها بعد موتها أ علی أهلها أن یکاتبوها إن شاءوا أو أبوا قال لا- و لکن لها من نفسها ثلثها و للوارث ثلثاها یستخدمونها بحساب الذی لهم منها و یکون لها من نفسها بحساب ما أعتق منها

[۷]

اشارة

۱۰۱۸۸- ۷ التهذیب، ۹/ ۲۴۳/ ۳۶/ ۱ الحسین عن النضر عن هشام بن سالم و علی بن النعمان عن ابن مسکان جمیعا عن أبی عبد اللّه ع مثله

بیان

الخادم یطلق علی العبد و الأمة و المراد به هاهنا الأمة هل علی أهلها أی هل لها علی أهلها فلتخدم بحساب ما أعتق منها یعنی بعد وضعه لا- یخفی أن فی کلام السائلین فی هذا الخبر الدلالة علی ما قلناه من أن الحریة إنما تتم بالسعی لا مجانا و لکن بناء الجواب علی أن الموصی لا یجوز له التصرف فی أکثر من الثلث

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۰۹

فیحمل علی أن المرأة لم تملک غیرها فیرجع إلی عتق المشترک و قد مضی حکمه

[۸]

۱۰۱۸۹- ۸ التهذیب، ۸/ ۲۳۶/ ۸۴/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی إسحاق عن النوفلی عن الفقیه، ۳/ ۱۴۲/ ۳۵۲۲ السکونی عن جعفر عن أبیه ع فی رجل أعتق أمة و هی حبلی فاستثنی ما فی بطنها قال الأمة حرة و ما فی بطنها حر لأن ما فی بطنها منها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۱۱

باب ۷۷ العتق المبهم

[۱]

۱۰۱۹۰- ۱ الکافی، ۶/ ۱۹۵/ ۶/ ۱ علی عن أبيه عن داود النهدی عن بعض أصحابنا قال الفقيه، ۳/ ۱۵۵/ ۳۵۶۴ دخل ابن أبی سعيد المکاری علی أبی الحسن الرضا ع فقال له أ بلغ اللّه من قدرك أن تدعی ما ادعی أبوك فقال له أطفأ اللّه نورك و أدخل الفقر بيتك أ ما علمت أن اللّه تعالی أوحی إلی عمران أنی واهب لك ذكرا فوهب له مريم فوهب لمريم عيسی فعيسی من مريم و مريم من عيسی و مريم و عيسی شيء واحد و أنا من أبی و أبی منی و أنا و أبی شيء واحد فقال له ابن أبی سعيد فأسألك عن مسألة فقال لا أخالك تقبل منی [لا أخالك إلا بعيدا منی] و لست من غنمی و لكن هاتها فقال رجل قال عند موته

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۱۲

كل مملوك لی قديم فهو حر لوجه اللّه قال نعم إن اللّه عز و جل قال حَتّٰى عٰادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ فما كان من مماليكه أتی عليه ستة أشهر فهو قديم و هو حر قال فخرج من عنده و افتقر حتی مات و لم يكن له مبيت ليلة لعنة اللّه

[۲]

۱۰۱۹۱- ۲ التهذيب، ۸/ ۳۱۸/ ۶۰/ ۱ محمد بن أحمد عن إبراهيم بن هاشم عن داود النهدی عن بعض أصحابنا قال دخل ابن أبی سعيد المکاری علی أبی الحسن الرضا ع فقال له أسألك عن مسألة الحديث إلی قوله و هو حر

[۳]

اشارة

۱۰۱۹۲- ۳ الکافی، ۶/ ۱۹۵/ ۷/ ۱ العدة عن البرقی عن أبيه عن الهاشمی عن أبيه رفعه قال قضی أمير المؤمنين ص فی رجل نكح وليدة رجل أعتق ربها أول ولد تلده فولدت توأمان فقال أعتق كلاهما

بيان

و ذلك لأنه كان فی نيته إعتاق ما فی البطن كائنا ما كان و لأن أحدهما أول من جهة العلوق و الآخر أول من جهة الولادة

[۴]

اشارة

۱۰۱۹۳- ۴ الکافی، ۶/ ۱۹۷/ ۱۴/ ۱ علی عن أبيه عن ابن مرار عن يونس قال فی رجل كان له عدة من مماليك فقال أيكم علمنی آية من

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۱۳
کتاب اللّه فهو حر فعلمه واحد منهم ثم مات المولی و لم یدر أیهم الذی علمه الآیة هل یستخرج بالقرعة قال نعم و لا یجوز أن یستخرجه أحد إلا الإمام فإن له کلاما وقت القرعة یقوله و دعاء لا یعلمه سواه و لا یقتدر علیه غیره

بیان

و ذلک لأنه فی الواقع متعین و إذا لم یکن متعینا فیه جاز لغیر الإمام کما فی الأخبار الآتیة و به یجمع بین الأخبار فی ذلک

[۵]

۱۰۱۹۴- ۵ التهذیب، ۶/ ۲۳۹/ ۲۰/ ۱ الحسین عن حماد بن عیسی عن سیابة و إبراهیم بن عمر عن أبی عبد اللّه ع فی رجل قال أول مملوک أملکه فهو حر فورث ثلاثة قال یقرع بینهم فمن أصابته القرعة أعتق قال و القرعة سنة

[۶]

۱۰۱۹۵- ۶ التهذیب، ۸/ ۲۲۵/ ۴۴/ ۱ عنه عن الثلاثة الفقیه، ۳/ ۹۴/ ۳۳۹۵ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی رجل قال أول مملوک أملکه فهو حر فورث سبعة جمیعا قال یقرع بینهم و یعتق الذی خرج سهمه

[۷]

اشارة

۱۰۱۹۶- ۷ التهذیب، ۸/ ۲۲۵/ ۴۳/ ۱ عنه عن فضالة عن أبان

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۱۴
عن عبد اللّه بن سلیمان قال سألته عن رجل قال أول مملوک أملکه فهو حر فلم یلبث أن ملک ستة أیهم یعتق قال یقرع بینهم ثم یعتق واحدا و سألته عن رجل یزوج ولیدته رجلا قال أول ولد تلدینه فهو حر فتوفی الرجل و یزوجها الآخر فولدت له أولاد فقال أما من الأول فهو حر و أما من الآخر فإن شاء استرقهم

بیان

أرید بالرجل فی قوله فتوفی الرجل الزوج أما من الأول فهو حر یعنی إن ولدت له و إنما لم یتحرر من الآخر لأنه ما جعل الحریة إلا لولد الأول و هذا من قبیل اشتراط الحریة للزوج و یأتی فی معناه أخبار أخر فی باب إلحاق الولد بالحر من أبویه من کتاب النکاح إن شاء اللّه

[۸]

اشارة

۱۰۱۹۷- ۸ التهذیب، ۸/ ۲۲۶/ ۴۵/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن إسماعیل بن یسار الهاشمی عن علی بن عبد اللّه بن غالب القیسی عن الفقیه، ۳/ ۱۵۳/ ۳۵۵۸ الصیقل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل قال أول مملوک أملکه فهو حر فأصاب ستة قال إنما کانت نیته علی واحد فلیختر أیهم شاء فلیعتقه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۱۵

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین علی النذر إذ لا عتق قبل ملک و لا لزمه وفاء إلا إذا أراد الوفاء و إن لم یکن نذرا ثم جعل القرعة أحوط و إن کان الاختیار جائزا

[۹]

۱۰۱۹۸- ۹ التهذیب، ۸/ ۲۲۶/ ۴۷/ ۱ الحسین عن صفوان و فضالة عن الفقیه، ۳/ ۱۱۵/ ۳۴۴۲ العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن الرجل یکون له الأمة فیقول یوم یأتیها فهی حرة ثم یبیعها من رجل ثم یشتریها بعد ذلک قال لا بأس بأن یأتیها قد خرجت عن ملکه

[۱۰]

۱۰۱۹۹- ۱۰ الکافی، ۷/ ۵۵/ ۱۲/ ۱ حمید عن ابن سماعة عن أخیه جعفر و غیره عن أبان عن الفقیه، ۳/ ۱۱۹/ ۳۴۵۴ محمد بن مروان عن أبی عبد اللّه ع قال إن أبا جعفر ع مات و ترک ستین غلاما و أعتق ثلثهم فأقرعت بینهم فأخرجت عشرین فأعتقتهم

[۱۱]

۱۰۲۰۰- ۱۱ التهذیب، ۸/ ۲۳۴/ ۷۶/ ۱ الحسین عن فضالة عن أبان عن محمد بن مروان عن أبی عبد اللّه ع قال إن أبی ترک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۱۶

ستین مملوکا و أوصی بعتق ثلثه فأقرعت بینهم فأخرجت عشرین فأعتقتهم

[۱۲]

۱۰۲۰۱- ۱۲ الکافی، ۷/ ۱۸/ ۱۱/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن الفقیه، ۴/ ۲۱۵/ ۵۵۰۳ أبان عن محمد بن مروان عن الشیخ الفقیه، یعنی موسی بن جعفر عن أبیه ع قال ش إن أبا جعفر ع مات و ترک ستین مملوکا فأعتق ثلثهم فأقرعت بینهم و أخرجت الثلث

[۱۳]

۱۰۲۰۲- ۱۳ التهذيب، ۶/ ۲۴۰/ ۲۲/ ۱ الحسين عن القاسم عن أبان عن محمد بن مروان عن الشيخ أن أبا جعفر ع مات و ترک ستين مملوكا و أوصى بعتق ثلثهم فأقرعت بينهم و أخرجت الثلث

[۱۴]

اشارة

۱۰۲۰۳- ۱۴ التهذيب، ۸/ ۲۲۶/ ۴۶/ ۱ الحسين عن الحسن عن زرعة عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۱۷

الفقيه، ۳/ ۱۱۵/ ۳۴۴۳ سماعة قال سألته عن رجل قال لثلاث مماليك له أنتم أحرار و كان له أربعة فقال له رجل من الناس أعتقت مماليكك قال نعم أ يجب عتق الأربعة حين أجملهم أو هو للثلاثة الذين أعتق فقال إنما يجب العتق لمن أعتق

بيان

يعنى من نوى عتقه

[۱۵]

اشارة

۱۰۲۰۴- ۱۵ الفقيه، ۳/ ۱۴۰/ ۳۵۱۴ التهذيب، ۸/ ۲۲۷/ ۴۸/ ۱ عنه عن صفوان عن الوليد بن هشام قال قدمت من مصر و معى رقيق فمررت بالعاشر فسألنى فقلت هم أحرار كلهم فقدمت المدينة فدخلت على أبى الحسن ع فأخبرته بقولى للعاشر فقال ليس عليك شيء قلت إن فيهم جارية قد وقعت عليها و بها حمل قال أ ليس ولدها بالذى يعتقها إذا هلك سيدها صارت من نصيب ولدها

بيان

العاشر و العشار من يأخذ العشر و إنما قال له ذلك فرارا من العشر و لم ينو بذلك العتق

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۱۹

باب ۷۸ من أعتق و عليه دين

[۱]

۱۰۲۰۵- ۱ الكافی، ۶/ ۱۹۳/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و على عن أبيه عن السراد عن هشام بن سالم قال سئل أبو عبد اللّه ع و أنا حاضر عن رجل باع من رجل جارية بكرا إلى سنة فلما قبضها المشترى أعتقها من الغد و تزوجها و جعل مهرها عتقها ثم مات بعد ذلك

بشهر فقال أبو عبد اللّه ع إن کان للذی اشتراها إلی سنة مال أو عقدة یحیط بقضاء ما علیه من الدین فی رقبتها فإن عتقه و تزویجه جائزان قال و إن لم یکن للذی اشتراها فأعتقها و تزوجها مال و لا عقدة یوم مات یحیط بقضاء ما علیه من الدین برقبتها فإن عتقه و نکاحه باطل لأنه أعتق ما لا یملک و أری أنها رق لمولاها الأول قیل له فإن کانت علقت من الذی أعتقها- و تزوجها ما حال ما فی بطنها قال مع أمه کهیئتها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۰

[۲]

اشارة

۱۰۲۰۶- ۲ التهذیب، ۸/ ۲۰۲/ ۲۰/ ۱ التهذیب، ۸/ ۲۱۳/ ۶۸/ ۱ السراد عن هشام بن سالم عن أبی بصیر قال سئل أبو عبد اللّه ع الحدیث

بیان

العقدة بالضم الضیعة و العقار الذی أعتقده صاحبه ملکا خص الحکم فی التهذیبین بما إذا کان الدین من ثمن الجاریة کما هو ظاهر العبارة

[۳]

اشارة

۱۰۲۰۷- ۳ التهذیب، ۸/ ۲۳۲/ ۷۲/ ۱ الحسین عن الثلاثة الفقیه، ۳/ ۱۱۹/ ۳۴۵۳ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع أنه قال فی الرجل یقول إن مت فعبدی حر و علی الرجل دین قال إن توفی و علیه دین قد أحاط بثمن العبد بیع العبد و إن لم یکن أحاط بثمن العبد استسعی العبد فی قضاء دین مولاه و هو حر إذا وفاه

بیان

خص الحکم فی التهذیبین بما إذا کان الدین أنقص من ثمن العبد بمقدار النصف لیوافق الأخبار الآتیة

[۴]

اشارة

۱۰۲۰۸- ۴ التهذیب، ۹/ ۱۶۹/ ۳۵/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن حفص بن البختری عن أبی عبد اللّه ع قال إذا ملک المملوک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۱

سدسه استسعی و أجیز

بیان

لعل الحکم مختص بما إذا کان العتق عند الموت أو بعده و کان علی مولاه دین کما یظهر من سائر أخبار هذا الباب و إلا یلزم تقیید أخبار السرایة الماضیة کلها بذلک و هو مشکل

[۵]

اشارة

۱۰۲۰۹- ۵ التهذیب، ۹/ ۱۶۹/ ۳۴/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن جمیل عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا ترک الذی علیه و مثله أعتق المملوک و استسعی

بیان

یعنی إذا أوصی بعتق مملوک و ترک مثلی دینه أجیز عتقه لأنه حینئذ ملک سدسه

[۶]

۱۰۲۱۰- ۶ الکافی، ۷/ ۲۷/ ۲/ ۱ علی عن أبیه عن جمیل بن دراج عن زرارة عن أحدهما ع فی رجل أعتق مملوکه عند موته و علیه دین- قال إن کان قیمته مثل الذی علیه و مثله جاز عتقه و إلا لم یجز

[۷]

۱۰۲۱۱- ۷ التهذیب، ۹/ ۲۱۸/ ۶/ ۱ الثلاثة عن جمیل عن زرارة الحدیث مقطوعا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۲

[۸]

۱۰۲۱۲- ۸ الفقیه، ۴/ ۲۲۴/ ۵۵۲۸ ابن أبی عمیر عن جمیل عن أبی عبد اللّه ع الحدیث

[۹]

۱۰۲۱۳- ۹ التهذیب، ۸/ ۲۳۲/ ۷۳/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۳/ ۱۱۸/ ۳۴۵۲ جمیل عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۱۰]

۱۰۲۱۴- ۱۰ الکافی، ۷/ ۲۷/ ۳/ ۱ محمد عن التهذیب، ۹/ ۲۱۸/ ۵/ ۱ أحمد عن التهذیب، ۹/ ۱۶۹/ ۳۶/ ۱ ابن فضال عن الحسن بن الجهم قال سمعت أبا الحسن ع یقول فی رجل أعتق مملوکا له و قد حضره الموت و أشهد له بذلک و قیمته ستمائة درهم و علیه دین ثلاثمائة درهم و لم یترک شیئا غیره قال یعتق منه سدسه لأنه إنما له منه ثلاثمائة الکافی، درهم و یقضی منه ثلاثمائة درهم فله من الثلاثمائة ثلثها- ش و له السدس من الجمیع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۳

[۱۱]

۱۰۲۱۵- ۱۱ الکافی، ۷/ ۲۶/ ۱/ ۱ الخمسة و صفوان و القمیان عن ابن أبی عمیر و صفوان التهذیب، ۸/ ۲۳۲/ ۷۴/ ۱ الحسین عن ابن أبی عمیر و صفوان عن البجلی التهذیب، ۹/ ۲۱۷/ ۴/ ۱ یونس بن عبد الرحمن عن البجلی قال سألنی أبو عبد اللّه ع هل یختلف ابن أبی لیلی و ابن شبرمة فقلت بلغنی أنه مات مولی لعیسی بن موسی و ترک علیه دینا کثیرا و ترک ممالیک یحیط دینه بأثمانهم فأعتقهم عند الموت فسألهما عیسی بن موسی عن ذلک فقال ابن شبرمة أری أن تستسعیهم فی قیمتهم فتدفعها إلی الغرماء فإنه قد أعتقهم عند موته و قال ابن أبی لیلی أری أن أبیعهم و أدفع أثمانهم إلی الغرماء فإنه لیس له أن یعتقهم عند موته و علیه دین یحیط بهم هذا أهل الحجاز الیوم یعتق الرجل عبده و علیه دین کثیر فلا یجیزون عتقه إذا کان علیه دین کثیر- فرفع ابن شبرمة یده إلی السماء فقال سبحان اللّه یا ابن أبی لیلی متی قلت بهذا القول و اللّه ما قلته إلا طلب خلافی فقال أبو عبد اللّه ع فعن رأی أیهما صدر الرجل قال قلت بلغنی أنه أخذ برأی ابن أبی لیلی و کان له فی ذلک هوی فباعهم و قضی دینه قال فمع أیهما من قبلکم قلت له مع ابن شبرمة و قد رجع ابن أبی لیلی إلی رأی ابن شبرمة بعد ذلک- فقال أما و اللّه إن الحق لفی الذی قال ابن أبی لیلی و إن کان قد رجع عنه قلت هذا ینکسر عندهم فی القیاس فقال هات قایسنی فقلت

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۴

أنا أقایسک فقال لتقولن بأشد ما یدخل فیه من القیاس- فقلت له رجل ترک عبدا لم یترک مالا غیره و قیمة العبد ستمائة درهم و دینه خمسمائة درهم فأعتقه عند الموت کیف یصنع قال یباع العبد و یأخذ الغرماء خمسمائة درهم و یأخذ الورثة مائة درهم فقلت أ لیس قد بقی من قیمة العبد مائة درهم عن دینه فقال بلی قلت أ لیس للرجل ثلثه یصنع به ما یشاء قال بلی قلت أ لیس قد أوصی للعبد بالثلث من المائة حین أعتقه فقال إن العبد لا وصیة له إنما ماله لموالیه- فقلت له فإذا کان قیمة العبد ستمائة درهم و دینه أربعمائة درهم قال کذلک یباع العبد فیأخذ الغرماء أربعمائة درهم و یأخذ الورثة مائتین فلا یکون للعبد شیء- فقلت له فإن قیمة العبد ستمائة درهم و دینه ثلاثمائة درهم- فضحک و قال من هاهنا أتی أصحابک جعلوا الأشیاء شیئا واحدا و لم یعلموا السنة إذا استوی مال الغرماء و مال الورثة أو کان مال الورثة أکثر من مال الغرماء لم یتهم الرجل علی وصیته و أجیزت وصیته علی وجهها فالآن یوقف هذا فیکون نصفه للغرماء و یکون ثلثه للورثة و یکون له السدس

[۱۲]

اشارة

۱۰۲۱۶- ۱۲ التهذیب، ۸/ ۲۴۸/ ۱۲۸/ ۱ ابن محبوب عن علی بن محمد بن یحیی الخزاز الکوفی عن الحسن بن علی عن درست قال حدثنی عجلان عن أبی عبد اللّه ع فی رجل أعتق عبدا له و علیه دین قال دینه علیه لم یزده العتق إلا خیرا

بیان

و ذلک لأنه حی بعد صحیح لعل اللّه یرزقه ما یؤدی به دینه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۵

باب ۷۹ التدبیر

[۱]

۱۰۲۱۷- ۱ الکافی، ۶/ ۱۸۴/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۸/ ۲۵۹/ ۵/ ۱ السراد عن علی عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع قال المدبر مملوک و لمولاه أن یرجع فی تدبیره إن شاء باعه و إن شاء وهبه و إن شاء أمهره قال و إن ترکه سیده علی التدبیر و لم یحدث فیه حدثا حتی یموت سیده فإن المدبر حر إذا مات سیده و هو من الثلث إنما هو بمنزلة رجل أوصی بوصیة ثم بدا له بعد- فغیرها [نعیرها] من قبل موته و إن هو ترکها و لم یغیرها حتی یموت أخذ بها

[۲]

۱۰۲۱۸- ۲ الکافی، ۶/ ۱۸۵/ ۹/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۸/ ۲۵۹/ ۶/ ۱ السراد عن الخراز عن محمد قال سألت أبا جعفر ع عن رجل دبر مملوکا له ثم احتاج إلی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۶

ثمنه فقال هو مملوکه إن شاء باعه و إن شاء أعتقه و إن شاء أمسکه حتی یموت فإذا مات السید فهو حر من ثلثه

[۳]

اشارة

۱۰۲۱۹- ۳ الکافی، ۶/ ۱۸۵/ ۱۰/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار عن یونس فی المدبر و المدبرة یباعان یبیعهما صاحبهما فی حیاته فإذا مات فقد عتقا- لأن التدبیر عدة و لیس بشیء واجب فإذا مات کان المدبر من ثلثه الذی یترک و فرجها حلال لمولاها الذی دبرها و للمشتری إذا [الذی] اشتراها حلال بشرائه قبل موته

بیان

سیأتی أخبار أخر فی جواز التصرف فی المدبر من دون شرط فی أبواب الوصیة من کتاب الجنائز إن شاء اللّه تعالی

[۴]

۱۰۲۲۰- ۴ الکافی، ۶/ ۱۸۳/ ۱/ ۱ الاثنان عن الفقیه، ۳/ ۱۲۱/ ۳۴۶۰ الوشاء قال سألت أبا الحسن الرضا ع عن الرجل یدبر المملوک و هو حسن الحال ثم یحتاج هل یجوز له أن یبیعه قال نعم إن [إذا] احتاج إلی ذلک

[۵]

۱۰۲۲۱- ۵ التهذیب، ۸/ ۲۶۲/ ۲۱/ ۱ الحسین عن صفوان

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۷

و فضالة عن العلاء عن محمد قال قلت لأبی جعفر ع رجل دبر مملوکه ثم یحتاج إلی الثمن قال إذا احتاج إلی الثمن فهو له یبیع إن شاء و إن أعتق فذلک من الثلث

[۶]

۱۰۲۲۲- ۶ التهذیب، ۸/ ۲۶۲/ ۲۰/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۳/ ۱۲۰/ ۳۴۵۶ جمیل قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المدبر أ یباع قال إن احتاج صاحبه إلی ثمنه و التهذیب، قال إذا ش رضی المملوک فلا بأس

[۷]

۱۰۲۲۳- ۷ التهذیب، ۸/ ۲۶۲/ ۱۹/ ۱ عنه عن صفوان عن الفقیه، ۳/ ۱۲۰/ ۳۴۵۷ إسحاق بن عمار قال قلت لأبی إبراهیم ع الرجل یعتق مملوکه عن دبر ثم یحتاج إلی ثمنه قال یبیعه قلت فإن کان عن ثمنه غنیا قال إن رضی المملوک الفقیه، فلا بأس

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۸

[۸]

۱۰۲۲۴- ۸ التهذیب، ۸/ ۲۶۲/ ۱۸/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی جعفر عن أبیه عن وهب عن جعفر عن أبیه ع أن علیا ع قال لا یباع المدبر إلا من نفسه

[۹]

۱۰۲۲۵- ۹ التهذیب، ۸/ ۲۶۰/ ۸/ ۱ عنه عن إبراهیم بن هاشم عن النوفلی عن السکونی عن جعفر عن أبیه عن علی ع قال باع رسول اللّه ص خدمة المدبر و لم یبع رقبته

[۱۰]

۱۰۲۲۶- ۱۰ التهذیب، ۸/ ۲۶۳/ ۲۴/ ۱ الحسین عن فضالة عن الفقیه، ۳/ ۱۲۱/ ۳۴۶۲ أبان عن أبی مریم عن أبی عبد اللّه ع قال سئل عن الرجل یعتق جاریته عن دبر أ یطؤها- إن شاء أو ینکحها أو یبیع خدمتها حیاته فقال نعم أی ذلک شاء فعل

[۱۱]

۱۰۲۲۷- ۱۱ التهذیب، ۸/ ۲۶۳/ ۲۵/ ۱ عنه عن النضر عن الفقیه، ۳/ ۱۲۳/ ۳۴۶۳ عاصم عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن العبد و الأمة یعتقان عن دبر فقال لمولاه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۲۹

أن یکاتبه إن شاء و لیس له أن یبیعه إلا أن یشاء العبد أن یبیعه قدر حیاته- و له أن یأخذ ماله إن کان له مال

[۱۲]

۱۰۲۲۸- ۱۲ التهذیب، ۸/ ۲۶۴/ ۲۶/ ۱ عنه عن القاسم بن محمد عن علی قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أعتق جاریة له عن دبر فی حیاته قال إن أراد بیعها باع خدمتها حیاته فإذا مات أعتقت الجاریة و إن ولدت أولادا فهم بمنزلتها

[۱۳]

کاشانی، فیض، محمد محسن ابن شاه مرتضی، الوافی، ۲۶ جلد، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، اصفهان - ایران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

الوافی؛ ج ۱۰، ص: ۶۲۹

۱۰۲۲۹- ۱۳ التهذیب، ۸/ ۲۶۳/ ۲۲/ ۱ عنه عن صفوان عن الفقیه، ۳/ ۱۲۰/ ۳۴۵۸ العلاء عن محمد عن أحدهما ع فی الرجل یعتق غلامه أو جاریته عن دبر منه ثم یحتاج إلی ثمنه أ یبیعه قال لا إلا أن یشترط علی الذی یبیعه إیاه أن یعتقه عند موته

[۱۴]

اشارة

۱۰۲۳۰- ۱۴ التهذیب، ۸/ ۲۶۳/ ۲۳/ ۱ عنه عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع مثله

بیان

قال فی التهذیبین فی الجمع بین هذه الأخبار أنه إذا أراد المولی أن یبیع رقبة العبد احتاج أن ینقض تدبیره بدون ذلک لا یجوز کما أنه إذا أوصی بوصیة ثم أراد تغییرها احتاج أن ینقض وصیته لأنه بمنزلتها و متی لم یرد أن ینقض تدبیره جاز له بیع خدمته طول حیاته

و اشتراط ذلک علی المشتری و إذا مات أعتق.

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۳۰

أقول هذا التأویل لا یخلو من تکلف لأن البیع أحد أنحاء نقض التدبیر و الوصیة فالأولی أن یحمل تقیید بیع الرقبة برضا المملوک أو بیعه من نفسه أو احتیاج المولی إلی ثمنه أو اشتراط عتقه علی المشتری علی الاستحباب

[۱۵]

اشارة

۱۰۲۳۱- ۱۵ التهذیب، ۸/ ۲۶۱/ ۱۳/ ۱ ابن عیسی عن ابن یقطین عن أخیه عن أبیه قال سألت أبا الحسن ع عن بیع المدبر قال إذا أذن فی ذلک فلا بأس به و إن کان علی مولی العبد دین- فدبره فرارا من الدین فلا تدبیر له و إن کان دبره فی صحة و سلامة فلا سبیل للدیان علیه و یمضی تدبیره

بیان

و ذلک لأنه کان یأمل قضاء دینه بغیر الغلام مما یحصل له بعد بخلافه إذا کان مریضا و لم یکن له شیء غیره و إنما یمضی تدبیره من الثلث

[۱۶]

۱۰۲۳۲- ۱۶ التهذیب، ۸/ ۲۶۱/ ۱۲/ ۱ محمد بن أحمد عن الزیات التهذیب، ۶/ ۳۱۱/ ۶۵/ ۱ الصفار عن الزیات عن الفقیه، ۳/ ۱۲۳/ ۳۴۶۶ وهیب بن حفص عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل دبر غلامه و علیه دین فرارا من الدین قال لا تدبیر له و إن کان دبره فی صحة منه و سلامة فلا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۳۱

سبیل للدیان علیه

[۱۷]

۱۰۲۳۳- ۱۷ التهذیب، ۸/ ۲۶۲/ ۱۶/ ۱ محمد بن أحمد عن البزنطی عن ابن أبی حمزة عن أبی الحسن ع قال قلت له إن أبی هلک و ترک جاریتین قد دبرهما و أنا ممن أشهد لهما و علیه دین کثیر فما رأیک فقال رضی اللّه عن أبیک و رفعه مع محمد و أهله قضاء دینه خیر له إن شاء اللّه

[۱۸]

۱۰۲۳۴- ۱۸ الکافی، ۶/ ۲۰۰/ ۴/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن ابن هلال عن الفقیه، ۳/ ۱۴۶/ ۳۵۳۷ محمد عن أبی جعفر ع قال

سألته عن جاریة مدبرة أبقت من سیدها سنین کثیرة ثم جاءت من بعد ما مات سیدها بأولاد و متاع کثیر و شهد لها شاهدان أن سیدها قد کان دبرها فی حیاته من قبل أن تأبق قال فقال أبو جعفر ع أری أنها و جمیع ما معها فهو للورثة قلت لا تعتق من ثلث سیدها قال لا إنها أبقت عاصیة لله و لسیدها فأبطل الإباق التدبیر

[١٩]

اشارة

١٠٢٣٥- ١٩ التهذیب، ٨/ ٢٦٥/ ٢٩/ ١ البزوفری عن القمی عن الحسین بن علی أبی عبد اللّه بن أبی المغیرة عن ابن فضال عن

الوافی، ج ١٠، ص: ٦٣٢

العلاء عن أبی عبد اللّه ع فی رجل دبر غلاما له فأبق الغلام فمضی إلی قوم فتزوج منهم و لم یعلمهم أنه عبد فولد له و کسب مالا و مات مولاه الذی دبره فجاء ورثة المیت الذی دبر العبد فطالبوا العبد فما تری- فقال العبد و ولده لورثة المیت قلت أ لیس قد دبر العبد فذکر أنه لما أبق هدم تدبیره و رجع رقا

بیان

هکذا أسناد هذا الحدیث فی أکثر النسخ التی رأیناها و ربما یوجد فی بعضها الحسن مکبرا و فی بعضها لفظة عن بعد علی و الصواب الحسن بن علی بن عبد اللّه بن المغیرة بدون لفظتی أبی و هذا الحکم إنما یجری فیما إذا علق العتق علی موته فأما إذا علقه علی موت غیره الذی جعل خدمته له ما عاش فیعتق بموت ذلک الغیر و إن أبق کما مر فی باب السکنی فی حدیث یعقوب بن شعیب کذا فی التهذیبین

[٢٠]

١٠٢٣٦- ٢٠ الکافی، ٦/ ١٨٥/ ٨/ ١ محمد عن أحمد عن الفقیه، ٣/ ١٢٣/ ٣٤٦٧ التهذیب، ٨/ ٢٦٠/ ١١/ ١ السراد عن ابن رئاب عن العجلی قال سألت أبا جعفر ع عن رجل دبر مملوکا له تاجرا موسرا فاشتری المدبر جاریة بأمر مولاه فولدت منه أولادا ثم إن المدبر مات قبل سیده قال فقال أری أن جمیع ما ترک المدبر من ضیاع أو متاع فهو للذی دبره و أری أن أم ولده للذی دبره و أری أن ولدها مدبرون کهیئة أبیهم فإذا مات الذی دبر أباهم فهم أحرار

الوافی، ج ١٠، ص: ٦٣٣

[٢١]

١٠٢٣٧- ٢١ التهذیب، ٨/ ٢٦١/ ١٤/ ١ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن شعر عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن جاریة أعتقت عن دبر من سیدها قال فما ولدت فهم بمنزلتها و هم من ثلثه فإن کانوا أفضل من الثلث استسعوا فی النقصان

[٢٢]

۱۰۲۳۸- ۲۲ الکافی، ۶/ ۱۸۴/ ۴/ ۱ الاثنان عن الوشاء التهذیب، ۸/ ۲۶۱/ ۱۵/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن الفقیه، ۳/ ۱۲۱/ ۳۴۶۰ الوشاء عن أبی الحسن الرضا ع قال سألته عن رجل دبر جاریته و هی حبلی فقال إن کان علم بحبلها فإن ما فی بطنها بمنزلتها و إن کان لم یعلم فإن ما فی بطنها رق

[۲۳]

۱۰۲۳۹- ۲۳ الکافی، ۶/ ۱۸۴/ ۵/ ۱ العدة عن أحمد عن عثمان عن أبی الحسن الأول ع قال سألته عن امرأة دبرت جاریة لها فولدت الجاریة جاریة نفیسة فلم تدر المرأة حال المولودة هی مدبرة أو غیر مدبرة- فقال لی متی کان الحمل بالمدبرة أ قبل أن دبرت أو بعد ما دبرت- فقلت لست أعلم [أدری] أجبنی فیهما جمیعا فقال إن کانت المرأة دبرت و بها حمل و لم تذکر ما فی بطنها فإن الجاریة مدبرة و الولد رق و إن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۳۴

کان إنما حدث الحمل بعد التدبیر فإن الولد مدبر بتدبیر أمه

[۲۴]

۱۰۲۴۰- ۲۴ الفقیه، ۳/ ۱۲۰/ ۳۴۵۹ سئل أبو إبراهیم ع عن امرأة الحدیث علی اختلاف فی ألفاظه

[۲۵]

۱۰۲۴۱- ۲۵ الکافی، ۶/ ۱۸۴/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۸/ ۲۵۹/ ۴/ ۱ السراد عن الخراز عن أبان بن تغلب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل دبر مملوکته ثم زوجها من رجل آخر فولدت منه أولادا ثم مات زوجها و ترک أولاده منها- فقال أولاده منها کهیئتها فإذا مات الذی دبر أمهم فهم أحرار قلت له أ یجوز للذی دبر أمهم أن یرد فی تدبیره إذا احتاج قال نعم قلت أ رأیت إن ماتت أمهم بعد ما مات الزوج و بقی أولادها من الزوج الحر- أ یجوز لسیدها أن یبیع أولادها و یرجع علیهم فی التدبیر قال لا إنما کان له أن یرجع فی تدبیر أمهم إذا احتاج و رضیت هی بذلک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۳۵

باب ۸۰ المکاتبة

[۱]

۱۰۲۴۲- ۱ الکافی، ۶/ ۱۸۷/ ۱۰/ ۱ القمیان عن صفوان التهذیب، ۸/ ۲۷۰/ ۱۷/ ۱ الحسین عن صفوان عن ابن مسکان عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه عز و جل فَکاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِیهِمْ خَیْراً قال إن علمتم لهم مالا و دینا

[۲]

۱۰۲۴۳- ۲ الفقیه، ۳/ ۱۳۲/ ۳۴۹۱ العلاء عن محمد عن أبی عبد اللّه ع فی قول اللّه تعالی فَکاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِیهِمْ خَیْراً قال الخیر أن

یشهد أن لا إله إلا اللّه و أن محمدا رسول اللّه و یکون بیده عمل یکتسب به أو یکون به حرفة

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۳۶

[۳]

اشارة

۱۰۲۴۴- ۳ الکافی، ۶/ ۱۸۷/ ۱۱/ ۱ العدة عن ابن عیسی عن التهذیب، ۸/ ۲۷۲/ ۲۸/ ۱ الحسین عن أخیه الحسن عن زرعة عن الفقیه، ۳/ ۱۲۹/ ۳۴۸۱ سماعة قال سألته عن العبد یکاتبه مولاه و هو یعلم أنه لا یملک قلیلا و لا کثیرا قال یکاتبه و لو کان یسأل الناس و لا یمنعه المکاتبة من أجل أن لیس له مال فإن اللّه یرزق العباد بعضهم من بعض- الکافی، و المؤمن معان و یقال ش و المحسن معان

بیان

یجوز أن یراد بالمؤمن و المحسن کل من العبد و المولی لأن أداء المال إعانة لهما جمیعا

[۴]

۱۰۲۴۵- ۴ الکافی، ۶/ ۱۸۵/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبیه عن التهذیب، ۸/ ۲۶۵/ ۱/ ۱ السراد عن ابن وهب عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له إنی کاتبت جاریة لأیتام لنا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۳۷

و اشترطت علیها إن هی عجزت فهی رد فی الرق و أنا فی حل مما أخذت منک قال فقال لی لک شرطک و سیقال لک إن علیا کان یقول یعتق من المکاتب بقدر ما أدی من مکاتبته فقل إنما کان ذلک من قول علی ع قبل الشرط فلما اشترط الناس کان لهم شرطهم فقلت له و ما حد العجز فقال إن قضاتنا یقولون إن عجز المکاتب أن یؤخر النجم إلی النجم الآخر حتی یحول علیه الحول قلت فما تقول أنت فقال لا و لا کرامة لیس له أن یؤخر نجما عن أجله إذا کان ذلک فی شرطه

[۵]

۱۰۲۴۶- ۵ الکافی، ۶/ ۱۸۷/ ۹/ ۱ الخمسة التهذیب، ۸/ ۲۶۸/ ۸/ ۱ الحسین عن الثلاثة عن أبی عبد اللّه ع قال فی المکاتب إذا أدی بعض مکاتبته فقال إن الناس کانوا لا یشترطون و هم الیوم یشترطون و المسلمون عند شروطهم- فإن کان شرط علیه أنه إن عجز رجع و إن لم یشترط علیه لم یرجع و فی قول اللّه عز و جل فَکاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِیهِمْ خَیْراً قال کاتبوهم إن علمتم أن لهم مالا- الکافی، قال و قال فی المکاتب یشترط علیه مولاه أن لا یتزوج إلا بإذن منه حتی یؤدی مکاتبته قال ینبغی له أن لا یتزوج إلا بإذن منه إن له شرطه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۳۸

[۶]

۱۰۲۴۷- ۶ الفقيه، ۳/ ۴۸/ ۳۳۰۱ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع قال سمعته يقول فی المكاتب كان الناس مرة لا يشترطون إن عجز فهو رد فی الرق فهم اليوم يشترطون و المسلمون عند شروطهم و قال فی المكاتب يشترط عليه مولاه الحديث

[۷]

۱۰۲۴۸- ۷ الكافی، ۶/ ۱۸۶/ ۶/ ۱ محمد عن أحمد عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع قال إن المكاتب إذا أدى شيئا أعتق بقدر ما أدى إلا أن يشترط مواليه إن عجز فهو مردود فلهم شرطهم

[۸]

اشارة

۱۰۲۴۹- ۸ الكافی، ۶/ ۱۸۶/ ۷/ ۱ بهذا الإسناد التهذيب، ۸/ ۲۷۱/ ۱۹/ ۱ الحسين عن صفوان عن العلاء و حماد عن حريز جميعا عن محمد عن أحدهما ع قال سألته عن قول اللّه عز و جل وَ آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللّهِ الَّذِی آتاكُمْ قال الذی أضمرت أن تكاتبه عليه لا تقول أكاتبه بخمسة آلاف و أترك له ألفا- و لكن انظر إلى الذی أضمرت عليه فأعطه منه- الكافی، و عن قوله عز و جل فَكاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْراً

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۳۹

قال الخير إن علمت أن عنده مالا

بيان

لعل المراد من الحديث أن معنى مال اللّه الذی آتاكم هو ما تعدونه ثمن العبد و فی نيتكم أن لا تنقصوا منه مكاتبتكم عليه و ترون أنه يقدر على أدائه و لكم أن تأخذوا منه ذلك بسهولة فإن هذا هو الذی آتاكم اللّه من ماله بإنعامه بالعبد عليكم دون ما تزيدون على ذلك أولا لتحطوا عنه ثانيا إما لتمنوا عليه أو لتحسبوه من الزكاة أو لغرض آخر و ليس فی نيتكم أن تأخذوا تلك الزيادة منه بل ربما تعلمون أنه لا يقدر على أدائها فإن ذلك ليس مما آتاكم اللّه و ليس من ثمن العبد فی شیء فلا تمنوا بوضع ذلك على اللّه و لا على العبد يدل على ما قلناه ما يأتی من الأخبار و إنما أضيف المال إلى اللّه حثا على الإنفاق منه فی سبيله

[۹]

۱۰۲۵۰- ۹ الكافی، ۶/ ۱۸۷/ ۸/ ۱ محمد عن أحمد عن علی بن الحكم عن ابن وهب قال سألت أبا عبد اللّه ع عن مكاتبة أدت ثلثی مكاتبتها و قد شرط عليها إن عجزت فهی رد فی الرق و نحن فی حل مما أخذنا منها و قد اجتمع عليها نجمان قال ترد و يطيب لهم ما أخذوا منها- و قال ليس لها أن تؤخر النجم بعد محله شهرا واحدا إلا بإذنهم

[۱۰]

۱۰۲۵۱- ۱۰ الکافی، ۶/ ۱۸۹/ ۱۷/ ۱ محمد عن أحمد عن الفقیه، ۳/ ۱۲۴/ ۳۴۶۹ محمد بن سنان عن العلاء بن الفضیل عن أبی عبد اللّه ع فی قوله عز و جل فَکاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِیهِمْ خَیْراً

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۴۰

الفقیه، قال إن علمتم لهم مالا- قال قلت ش وَ آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللّهِ الَّذِی آتاکُمْ قال تضع عنه من نجومه التی لم تکن ترید أن تنقصه منها شیئا و لا تزید فوق ما فی نفسک فقلت کم فقال وضع أبو جعفر ع عن مملوک ألفا من ستة آلاف

[۱۱]

۱۰۲۵۲- ۱۱ الفقیه، ۳/ ۱۳۲/ ۳۴۹۳ القاسم بن سلیمان قال سألت أبا عبد اللّه ع عن قول اللّه تعالی وَ آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللّهِ الَّذِی آتاکُمْ قال سمعت أبی ع یقول لا یکاتبه علی الذی أراد أن یکاتبه ثم یزید علیه ثم یضع عنه و لکنه یضع عنه مما نوی أن یکاتبه علیه

[۱۲]

۱۰۲۵۳- ۱۲ الکافی، ۶/ ۱۸۸/ ۱۵/ ۱ محمد عن العمرکی التهذیب، ۸/ ۲۷۶/ ۳۷/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن أحمد عن العمرکی عن الفقیه، ۳/ ۱۲۵/ ۳۴۷۲ علی بن جعفر عن أخیه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۴۱

أبی الحسن ع قال سألته عن رجل کاتب مملوکه فقال بعد ما کاتبه هب لی بعضا و أعجل لک ما کان مکاتبتی أ یحل ذلک قال إذا کان هبة فلا بأس و إن قال حط عنی و أعجل لک فلا یصلح

[۱۳]

۱۰۲۵۴- ۱۳ التهذیب، ۸/ ۲۷۵/ ۳۵/ ۱ محمد بن أحمد عن أبی إسحاق عن بعض أصحابنا عن الفقیه، ۳/ ۱۲۵/ ۳۴۷۱ الصادق ع قال سئل عن مکاتب عجز عن مکاتبته و قد أدی بعضها قال یؤدی عنها من مال الصدقة إن اللّه تعالی یقول فی کتابه وَ فِی الرِّقابِ

[۱۴]

۱۰۲۵۵- ۱۴ الکافی، ۶/ ۱۸۸/ ۱۴/ ۱ محمد عن أحمد عن التهذیب، ۸/ ۲۶۹/ ۱۳/ ۱ السراد عن مالک بن عطیة عن أبی بصیر قال سألت أبا جعفر ع عن رجل أعتق نصف جاریته ثم إنه کاتبها علی النصف الآخر بعد ذلک قال فقال فلیشترط علیها أنها إذا عجزت عن نجومها فإنها ترد فی الرق فی نصف رقبتها قال فإن شاء کان له فی الخدمة یوم و لها یوم و إن لم یکاتبها قلت فلها أن تتزوج فی تلک الحال قال لا حتی تؤدی جمیع ما علیها فی نصف رقبتها

[۱۵]

۱۰۲۵۶- ۱۵ الکافی، ۶/ ۱۸۶/ ۲/ ۱ التهذیب، ۸/ ۲۶۸/ ۹/ ۱ السراد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۴۲

عن علی عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال المکاتب لا یجوز له عتق و لا هبة و لا نکاح و لا شهادة و لا حج حتی یوفی جمیع ما علیه

إذا کان مولاه قد شرط علیه إن هو عجز عن نجم من نجومه فهو رد فی الرق

[۱۶]

۱۰۲۵۷- ۱۶ التهذیب، ۸/ ۲۷۵/ ۳۴/ ۱ السراد عن ابن رئاب عن أبی بصیر مثله و زاد فی آخره و لکن یبیع و یشتری و إن وقع علیه دین فی تجارة کان علی مولاه أن یقضی دینه لأنه عبده

[۱۷]

۱۰۲۵۸- ۱۷ الکافی، ۶/ ۱۸۶/ ۵/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عمن أخبره عن الفقیه، ۳/ ۱۲۸/ ۳۴۷۷ أبی عبد اللّه ع قال سألته عن المکاتب قال یجوز علیه ما شرطت علیه

[۱۸]

۱۰۲۵۹- ۱۸ الفقیه، ۳/ ۱۲۸/ ۳۴۷۶ القاسم بن برید عن محمد عن أبی جعفر ع فی مکاتب شرط علیه إن عجز أن یرد فی الرق- قال المسلمون عند شروطهم

[۱۹]

۱۰۲۶۰- ۱۹ الفقیه، ۳/ ۱۲۹/ ۳۴۸۳ حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی المکاتب یکاتب و یشترط علیه موالیه أنه إن عجز فهو مملوک و لهم ما أخذوا منه قال یأخذه موالیه بشرطهم

[۲۰]

۱۰۲۶۱- ۲۰ التهذیب، ۸/ ۲۷۲/ ۲۷/ ۱ الحسین عن فضالة عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۴۳

أبان عمن أخبره عن الفقیه، ۳/ ۱۲۹/ ۳۴۸۲ أبی عبد اللّه ع فی رجل ملک مملوکا فسأل صاحبه المکاتبة أ له أن لا یکاتبه إلا علی الغلاء قال نعم

[۲۱]

۱۰۲۶۲- ۲۱ الکافی، ۶/ ۱۸۸/ ۱۶/ ۱ الأربعة عن أبی عبد اللّه ع أن أمیر المؤمنین ص قال فی مکاتبة یطؤها مولاها فتحمل- قال یرد علیها مهر مثلها و تسعی فی قیمتها فإن عجزت فهی فی أمهات الأولاد

[۲۲]

۱۰۲۶۳- ۲۲ الفقیه، ۳/ ۱۵۴/ ۳۵۶۳ السکونی عن جعفر بن محمد عن أبیه ع قال قال علی بن الحسین ع مثله

[۲۳]

۱۰۲۶۴- ۲۳ التهذیب، ۸/ ۲۷۷/ ۴۱/ ۱ علی بن جعفر عن أخیه موسی عن أبیه عن علی ع قال قال رسول اللّه ص فی رجل وقع علی مکاتبته فنال من مکاتبته فوطئها قال علیه مهر مثلها فإن ولدت منه فهی علی مکاتبتها و إن عجزت فردت فی الرق فهی من أمهات الأولاد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۴۴

[۲۴]

۱۰۲۶۵- ۲۴ التهذیب، ۸/ ۲۶۶/ ۵/ ۱ محمد بن أحمد عن الخشاب عن ابن کلوب عن إسحاق بن عمار عن جعفر عن أبیه ع أن علیا ع کان یقول إذا عجز المکاتب لم یرد مکاتبته فی الرق و لکن ینتظر عاما و عامین فإن قام بمکاتبته و إلا رد مملوکا

[۲۵]

اشارة

۱۰۲۶۶- ۲۵ التهذیب، ۸/ ۲۶۷/ ۶/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن سیف عن الفقیه، ۳/ ۱۲۵/ ۳۴۷۰ عمرو بن شمر عن جابر عن أبی جعفر ع قال سألته عن المکاتب یشترط علیه إن عجز فهو رد فی الرق فعجز قبل أن یؤدی شیئا فقال أبو جعفر ع لا یرده فی الرق حتی یمضی له ثلاث سنین و یعتق منه مقدار ما أدی فإذا أدی صدرا فلیس لهم أن یردوه فی الرق

بیان

صدرا أی طائفة

[۲۶]

اشارة

۱۰۲۶۷- ۲۶ التهذیب، ۸/ ۲۶۷/ ۷/ ۱ الحسین عن النضر عن الفقیه، ۳/ ۱۳۲/ ۳۴۹۲ القاسم بن سلیمان عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۴۵

أبی عبد اللّه ع أن علیا ع کان یستسعی المکاتب لأنهم لم یکونوا یشترطون إن عجز فهو رقیق و قال أبو عبد اللّه ع لهم شرطهم و قال ینتظر بالمکاتب ثلاثة أنجم فإن عجز رد رقیقا

بیان

هذه الأخبار حملها فی التهذیبین تارة علی التقیة و أخری علی الاستحباب

[۲۷]

۱۰۲۶۸ – ۲۷ التهذیب، ۸/ ۲۷۱/ ۲۲/ ۱ عنه عن الفقیه، ۳/ ۱۳۰/ ۳۴۸۵ علی بن النعمان عن الکنانی عن أبی عبد اللّه ع فی المکاتب یؤدی نصف مکاتبته و یبقی علیه النصف ثم یدعو موالیه إلی بقیة مکاتبته فیقول خذوا ما بقی ضربة واحدة قال یأخذون ما بقی ثم یعتق

[۲۸]

۱۰۲۶۹– ۲۸ التهذیب، ۸/ ۲۷۱/ ۲۳/ ۱ الحسین عن الثلاثة التهذیب، ۸/ ۲۷۳/ ۳۰/ ۱ أحمد عنهم عن أبی عبد اللّه ع مثله

[۲۹]

اشارة

۱۰۲۷۰– ۲۹ الکافی، ۷/ ۱۷۳/ ۲/ ۱ التهذیب، ۸/ ۲۷۳/ ۳۱/ ۱ محمد بن أحمد عن الخشاب عن ابن کلوب عن إسحاق بن عمار عن جعفر عن أبیه ع أن مکاتبا أتی علیا ع و قال إن سیدی کاتبنی و شرط علی نجوما فی کل سنة فجئته بالمال کله ضربة فسألته أن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۴۶

یأخذه کله ضربة و یجیز عتقی فأبی علی فدعاه علی ع فقال صدق فقال له ما لک لا تأخذ المال و تمضی عتقه قال ما آخذ إلا النجوم التی شرطت و أتعرض عن ذلک إلی میراثه فقال علی ع أنت أحق بشرطک

بیان

جمع فی التهذیبین بینهما بأن الأول تضمن إباحة القبول و الأخیر إباحة الرد و لا منافاة بینهما

[۳۰]

۱۰۲۷۱– ۳۰ التهذیب، ۸/ ۲۷۱/ ۳۰/ ۱ الحسین عن النضر عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال الفقیه، ۳/ ۱۲۸/ ۳۴۷۸ قضی أمیر المؤمنین ع فی مکاتبة توفیت و قد قضت عامة الذی علیها و قد ولدت ولدا فی مکاتبتها قال فقضی فی ولدها أن یعتق منه مثل الذی أعتق منها و یرق منه ما رق منها

[۳۱]

۱۰۲۷۲– ۳۱ التهذیب، ۸/ ۲۷۲/ ۲۶/ ۱ عنه عن ابن أبی عمیر عن الفقیه، ۳/ ۱۳۱/ ۳۴۸۷ جمیل عن مهزم قال

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۴۷

سألت أبا عبد اللّه ع عن المكاتب يموت و له ولد فقال إن كان اشترط عليه فولده مماليك و إلا لم يكن اشترط عليه سعى ولده فى مكاتبة أبيهم و عتقوا إذا أدوا

[۳۲]

اشارة

۱۰۲۷۳- ۳۲ التهذيب، ۸/ ۲۶۱/ ۱۴/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسين عن شعر عن أبى عبد اللّه ع قال المكاتبة ما ولدت فى مكاتبتها فهم بمنزلتها إن ماتت فعليهم ما بقى عليها إن شاءوا فإذا أدوا عتقوا

بيان

سيأتى أخبار أخر فى هذا المعنى فى أبواب المواريث من كتاب الجنائز إن شاء اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۴۹

باب ۸۱ الانعتاق بالقرابة

[۱]

۱۰۲۷۴- ۱ الكافى، ۶/ ۱۷۷/ ۱/ ۱ محمد عن ابن عيسى عن صفوان عن العلاء عن محمد عن أبى جعفر ع قال إذا ملك الرجل والديه أو أخته أو خالته أو عمته عتقوا عليه و يملك ابن أخيه و عمه و يملك أخاه و عمه و خاله من الرضاعة

[۲]

۱۰۲۷۵- ۲ الكافى، ۶/ ۱۷۷/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بكير عن عبيد بن زرارة عن أبى عبد اللّه ع مثله و زاد و خاله بعد ابن أخيه و عمه

[۳]

۱۰۲۷۶- ۳ التهذيب، ۸/ ۲۴۰/ ۱۰۲ الحسين عن صفوان و فضالة عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع مثله إلا أنه لم يذكر أخاه

[۴]

۱۰۲۷۷- ۴ الكافى، ۶/ ۱۷۷/ ۲/ ۱ بالإسناد الأول

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵۰

التهذيب، ۸/ ۲۴۰/ ۱۰۱/ ۱ بهذا الإسناد عن أبى جعفر ع قال لا يملك الرجل والده و لا والدته و لا عمته و لا خالته- و يملك أخاه و

غيره من ذوى قرابته من الرجال

[۵]

۱۰۲۷۸- ۵ الكافى، ۶/ ۱۷۸/ ۷/ ۱ محمد عن أحمد عن على بن الحكم عن ابن وهب التهذيب، ۸/ ۲۴۰/ ۱۰۰/ ۱ الحسين عن القاسم بن محمد عن ابن وهب عن عبيد بن زرارة قال سألت أبا عبد اللّه ع عما يملك الرجل من ذوى قرابته فقال لا يملك والده و لا والدته و لا أخته و لا ابنة أخيه و لا ابنة أخته و لا عمته و لا خالته و [هو] يملك ما سوى ذلك من الرجال من ذوى قرابته و لا يملك أمه من الرضاعة

[۶]

۱۰۲۷۹- ۶ الكافى، ۶/ ۱۷۸/ ۶/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان التهذيب، ۸/ ۲۴۰/ ۹۹/ ۱ الحسين عن فضالة و القاسم عن أبان عن البصرى قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يتخذ أمه أو أباه أو أخاه أو أخته عبيدا فقال أما الأخت فقد عتقت حين يملكها و أما الأخ فيسترقه و أما الأبوان فقد عتقا حين يملكهما

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵۱

قال و سألته عن المرأة ترضع عبدها أ تتخذه عبدا قال تعتقه و هى كارهة

[۷]

اشارة

۱۰۲۸۰- ۷ الكافى، ۶/ ۱۷۷/ ۳/ ۱ محمد عن أحمد عن الحجال التهذيب، ۸/ ۲۴۲/ ۱۰۶/ ۱ الحسين عن الحجال عن أسد بن أبى العلاء عن الثمالى قال سألت أبا عبد اللّه ع عن المرأة ما تملك من قرابتها قال كل أحد إلا خمسة أباها و أمها و ابنها و بنتها و زوجها

بيان

يعنى بالزوج ما دام كونه زوجا و إلا فهى تملك زوجها كما أن زوجها يملكها إلا أن الزوجية تنفسخ بالملك لمنافاتهما

[۸]

۱۰۲۸۱- ۸ الكافى، ۶/ ۱۷۸/ ۵/ ۱ الخمسة التهذيب، ۸/ ۲۴۳/ ۱۱۱/ ۱ الحسين عن الثلاثة و ابن سنان عن أبى عبد اللّه ع فى امرأة أرضعت ابن جاريتها قال تعتقه

[۹]

۱۰۲۸۲- ۹ التهذيب، ۸/ ۲۴۱/ ۱۰۳/ ۱ فضالة و القاسم عن كليب الأسدى قال سألت أبا عبد اللّه ع عن الرجل يملك أبويه و إخوته-

فقال إن ملك الأبوين فقد عتقا و قد يملك إخوته فيكونون مملوكين و لا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵۲

يعتقون

[۱۰]

۱۰۲۸۳- ۱۰ التهذيب، ۸/ ۲۴۲/ ۱۰۵/ ۱ الحسين عن فضالة عن أبان عن رجل عن أبی عبد اللّه ع قال الرجل يملك أخاه إذا كان مملوكا و لا يملك أخته

[۱۱]

اشارة

۱۰۲۸۴- ۱۱ التهذيب، ۸/ ۲۴۱/ ۱۰۴/ ۱ عنه عن محمد بن خالد عن ابن بكير عن عبيد بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال لا يملك الرجل أخاه من النسب و يملك ابن أخيه و يملك أخاه من الرضاعة قال و سمعته [سمعه] يقول لا يملك ذات محرم من النساء و لا يملك أبويه و لا ولده و قال إذا ملك والديه أو أخته أو عمته أو خالته أو بنت أخيه- و ذكر هذه الآية من النساء عتقوا و يملك ابن أخته و خاله و لا يملك أمه من الرضاعة و لا يملك أخته و لا خالته إذا ملكهم عتقوا

بيان

حمل فی التهذيبين عدم ملك الأخ من النسب على الاستحباب قال و كذلك الحكم فی سائر القرابات و استدل عليه بالخبر الآتی من النساء أی من سورة النساء و أشار بهذه الآية إلى قوله سبحانه حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهاتُكُمْ وَ بَناتُكُمْ وَ أَخَواتُكُمْ وَ عَمّاتُكُمْ وَ خالاتُكُمْ وَ بَناتُ الْأَخِ وَ بَناتُ الْأُخْتِ وَ أُمَّهاتُكُمُ اللّاتِی أَرْضَعْنَكُمْ وَ أَخَواتُكُمْ مِنَ الرَّضاعَةِ وَ أُمَّهاتُ نِسائِكُمْ وَ رَبائِبُكُمُ اللّاتِی فِی حُجُورِكُمْ مِنْ نِسائِكُمُ اللّاتِی دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلا جُناحَ عَلَيْكُمْ وَ حَلائِلُ أَبْنائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلابِكُمْ و أما بقية من فی الآية و ما بعدها فإنما حرمن بشرط فلا يعتقن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵۳

بالملك

[۱۲]

۱۰۲۸۵- ۱۲ التهذيب، ۸/ ۲۴۲/ ۱۰۸/ ۱ ابن محبوب عن الكوفی عن عثمان عن سماعة قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل يملك ذا رحم يحل له أن يبيعه أو يستعبده قال لا يصلح له أن يبيعه و هو مولاه و أخوه فإن مات ورثه دون ولده و ليس له أن يبيعه و لا يستعبده

[۱۳]

۱۰۲۸۶- ۱۳ الفقیه، ۳/ ۱۳۵/ ۳۵۰۰ السراد عن سماعة عن أبی عبد اللّه ع فی رجل یملک ذا رحمه هل یصلح أن یبیعه أو یستعبده قال لا یصلح له بیعه و لا یتخذه عبدا و هو مولاه و أخوه فی الدین- و أیهما مات ورثه صاحبه إلا أن یکون له وارث أقرب إلیه منه

[۱۴]

اشارة

۱۰۲۸۷- ۱۴ التهذیب، ۸/ ۲۴۲/ ۱۰۹/ ۱ محمد بن أحمد عن علی بن الحسن عن علی بن جعفر عن أخیه موسی ع قال سألته عن رجل زوج جاریته أخاه أو عمه أو ابن عمه أو ابن أخته فولدت ما حال الولد قال إذا کان الولد یرث من ملکه شیئا عتق

بیان

سیأتی أخبار أخر من هذا القبیل فی أبواب المواریث من کتاب الجنائز إن شاء اللّه

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵۴

[۱۵]

۱۰۲۸۸- ۱۵ التهذیب، ۸/ ۲۴۲/ ۱۰۷/ ۱ ابن محبوب عن النخعی عن ابن أبی عمیر عن محمد بن میسر عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له رجل أعطی رجلا ألف درهم مضاربة فاشتری أباه و هو لا یعلم ذلک قال یقوم فإن زاد درهم واحد عتق و استسعی الرجل

[۱۶]

۱۰۲۸۹- ۱۶ التهذیب، ۸/ ۲۴۳/ ۱۱۰/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن عیسی عن ابن أبی عمیر عن أبان عن الفقیه، ۳/ ۱۱۳/ ۳۴۳۵ أبی بصیر و أبی العباس و عبید کلهم عن أبی عبد اللّه ع قال إذا ملک الرجل والدیه أو أخته أو عمته أو خالته أو بنت أخیه و ذکر أهل هذه الآیة من النساء عتقوا جمیعا و یملک عمه و ابن أخیه و الخال و لا یملک أمه من الرضاعة و لا أخته و لا عمته و لا خالته و إذا ملکن [ملکهن] عتقن و قال ما یحرم من النسب فإنه یحرم من الرضاعة و قال یملک الذکور ما خلا والدا و ولدا- و لا یملک من النساء ذات رحم محرم قلت و کیف یجری فی الرضاع قال یجری فی الرضاع مثل ذلک

[۱۷]

۱۰۲۹۰- ۱۷ التهذیب، ۸/ ۲۴۳/ ۱۱۲/ ۱ ابن سماعة عن وهیب بن حفص عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع مثله بأدنی تفاوت و قال فی آخره قلنا و کذلک یجری فی الرضاع قال نعم و قال یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵۵

[۱۸]

۱۰۲۹۱- ۱۸ التهذیب، ۸/ ۲۴۴/ ۱۱۳/ ۱ عنه عن السراد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن امرأة ترضع غلاما لها من مملوکة حتی تفطمه یحل لها بیعه قال لا حرم علیها ثمنه- أ لیس قد قال رسول اللّه ص یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب أ لیس قد صار ابنها فذهبت أکتبه فقال أبو عبد اللّه ع لیس مثل هذا یکتب

[۱۹]

۱۰۲۹۲- ۱۹ التهذیب، ۸/ ۲۴۴/ ۱۱۴/ ۱ ابن سماعة عن صالح بن خالد عن أبی جمیلة عن أبی عتیبة عن أبی عبد اللّه ع قال قلت له غلام بینی و بینه رضاع یحل لی بیعه قال إنما هو مملوک إن شئت بعته و إن شئت أمسکته و لکن إذا ملک الرجل أبویه فهما حران

[۲۰]

۱۰۲۹۳- ۲۰ التهذیب، ۸/ ۲۴۴/ ۱۱۵/ ۱ عنه عن عبد اللّه و جعفر و محمد بن العباس عن العلاء عن محمد عن أحدهما ع قال یملک الرجل أخاه و غیره من ذوی قرابته من الرجال

[۲۱]

۱۰۲۹۴- ۲۱ التهذیب، ۸/ ۲۴۴/ ۱۱۶/ ۱ عنه عن ابن جبلة عن ابن بکیر عن عبید بن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال یملک ابن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵۶

أخیه و أخاه من الرضاعة

[۲۲]

اشارة

۱۰۲۹۵- ۲۲ التهذیب، ۸/ ۲۴۴/ ۱۱۷/ ۱ عنه عن ابن جبلة عن إسحاق بن عمار عن عبد صالح ع قال سألته عن رجل کانت له خادم فولدت جاریة فأرضعت خادمه ابنا له و أرضعت أم ولده ابنة خادمه فصار الرجل أبا بنت الخادم من الرضاع یبیعها قال نعم إن شاء باعها فانتفع بثمنها قلت فإنه کان قد وهبها لبعض أهله حین ولدت و ابنه الیوم غلام شاب فیبیعها و یأخذ ثمنها و لا یستأمر ابنه أو یبیعها ابنه قال یبیعها هو و یأخذ ثمنها ابنه و مال ابنه له قلت فیبیع الخادم و قد أرضعت ابنا له قال نعم و ما أحب له أن یبیعها قلت فإن احتاج إلی ثمنها قال فیبیعها

بیان

أرجع فی التهذیبین البارز فی إن شاء باعها إلی الخادم المرضعة دون ابنتها بقرینة قول السائل فیبیع الخادم و قد أرضعت ابنا له متعجبا

[۲۳]

۱۰۲۹۶- ۲۳ التهذیب، ۸/ ۲۴۵/ ۱۱۸/ ۱ ابن سماعة عن محمد بن زیاد عن عبد اللّه بن سنان عن أبی عبد اللّه ع قال إذا اشتری الرجل أباه و أخاه فملکه فهو حر إلا ما کان من قبل الرضاع

[۲۴]

اشارة

۱۰۲۹۷- ۲۴ التهذیب، ۸/ ۲۴۵/ ۱۱۹/ ۱ الحسین عن ابن فضال عن حماد عن الحلبی عن أبی عبد اللّه ع فی بیع الأم من الرضاعة قال لا بأس بذلک إذا احتاج

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵۷

بیان

طعن فی التهذیبین فیهما بعدم صلاحیتهما لمعارضة الأکثر و الأشد موافقة بعضها لبعض ثم أولهما بالبعید

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۵۹

باب ۸۲ الانعتاق بالاستیلاد

[۱]

اشارة

۱۰۲۹۸- ۱ الکافی، ۶/ ۱۹۲/ ۳/ ۱ علی عن أبیه عن التمیمی عن الفقیه، ۳/ ۱۴۰/ ۳۵۱۳ عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال قال أمیر المؤمنین ع أیما رجل ترک سریة لها ولد أو فی بطنها ولد أو لا ولد لها فإن أعتقها ربها عتقت- و إن لم یعتقها حتی توفی فقد سبق فیها کتاب اللّه و کتاب اللّه أحق فإن کان لها ولد فترک مالا جعلت فی نصیب ولدها قال و قضی أمیر المؤمنین ع فی رجل ترک جاریة و قد ولدت منه ابنة و هی صغیرة غیر أنها تبین الکلام فأعتقت أمها فخاصم فیها موالی أبی الجاریة فأجاز عتقها لأمها

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۰

بیان

زاد فی الفقیه بعد قوله فی نصیب ولدها و یمسکها أولیاء ولدها إلی آخر ما یأتی فی حدیث البزوفری

[۲]

۱۰۲۹۹- ۲ التهذیب، ۹/ ۱۸۳/ ۱۰/ ۱ التیملی عن التمیمی و سندی بن محمد عن محمد عن عاصم عن محمد بن قیس عن أبی جعفر ع فی رجل توفی و له جاریة و قد ولدت منه بنتا الحدیث

[۳]

۱۰۳۰۰- ۳ الکافی، ۶/ ۱۹۲/ ۴/ ۱ الثلاثة عن بعض أصحابنا عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع فی رجل اشتری جاریة یطؤها فولدت له ولدا فمات ولدها فقال إن شاءوا باعوها فی الدین الذی یکون علی مولاها من ثمنها و إن کان لها ولد قومت علی ولدها من نصیبه

[۴]

۱۰۳۰۱- ۴ الکافی، ۶/ ۱۹۲/ ۲/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن حماد بن عثمان عن عمر بن یزید عن أبی الحسن الأول ع قال سألته عن أم الولد تباع فی الدین قال نعم فی ثمن رقبتها

[۵]

۱۰۳۰۲- ۵ الکافی، ۶/ ۱۹۳/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن الحسین عن إبراهیم بن أبی البلاد عن الفقیه، ۳/ ۱۳۹/ ۳۵۱۲ عمر بن یزید قال قلت

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۱

الکافی، لأبی عبد اللّه ع أو قال ش لأبی إبراهیم ع أسألک فقال سل فقلت لم باع أمیر المؤمنین ص أمهات الأولاد قال فی فکاک رقابهن قلت و کیف ذاک فقال أیما رجل اشتری جاریة فأولدها ثم لم یؤد ثمنها و لم یدع من المال ما یؤدی عنه أخذ ولدها منها و بیعت فأدی ثمنها قلت فیبعن فیما ذلک من دین قال لا

[۶]

۱۰۳۰۳- ۶ الکافی، ۶/ ۱۹۷/ ۱۵/ ۱ محمد عن أحمد عن صفوان بن یحیی عن أبی المخلد السراج قال قال أبو عبد اللّه ع لإسماعیل حقیبة و الحارث النصری اطلبا لی جاریة من هذا الذی تسمونه کدبانوجة تکون مع أم فروة فدلونا علی جاریة لرجل من السراجین قد ولدت له ابنا و مات ولدها فأخبروه بخبرها فأمرهم فاشتروها و کان اسمها رسالة فغیر اسمها و سماها سلمی و زوجها سالما مولاه و هی أم حسین بن سالم

[۷]

۱۰۳۰۴- ۷ الکافی، ۶/ ۱۹۳/ ۶/ ۱ علی عن أبیه عن ابن مرار و غیره عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۲

یونس فی أم ولد لیس لها ولد مات ولدها و مات عنها صاحبها و لم یعتقها هل یحل لأحد تزویجها قال لا هی أمة لا یحل لأحد تزویجها إلا بعتق من الورثة فإن کان لها ولد و لیس علی المیت دین فهی للولد و إذا ملکها الولد فقد عتقت بملک ولدها لها و إن کانت بین شرکاء فقد عتقت من نصیب ولدها و تستسعی فی بقیة ثمنها

[۸]

اشارة

۱۰۳۰۵- ۸ الکافی، ۶/ ۱۹۱/ ۱/ ۲ علی عن أبیه عن الفقیه، ۳/ ۱۳۸/ ۳۵۰۷ السراد عن ابن رئاب عن زرارة عن أبی جعفر ع قال سألته عن أم الولد قال أمة تباع و توهب و تورث و حدها حد الأمة

بیان

ینبغی حمله علی ما إذا مات ولدها کما هو مصرح به فی الحدیث الآتی لیوافق ما مضی و ما یأتی

[۹]

۱۰۳۰۶- ۹ الفقیه، ۴/ ۴۵/ ۵۰۵۳ السراد عن ابن رئاب عن زرارة عن أبی جعفر ع قال أم الولد حدها حد الأمة إذا لم یکن لها ولد

[۱۰]

اشارة

۱۰۳۰۷- ۱۰ التهذیب، ۸/ ۲۳۹/ ۹۷/ ۱ البزوفری عن القمی عن أحمد عن التمیمی عن عاصم عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۳

الفقیه، ۳/ ۱۴۰/ ۳۵۱۳ محمد بن قیس عن أبی جعفر ع قال قضی علی ع فی رجل توفی و له سریة لم یعتقها قال سبق کتاب اللّه فإن ترک سیدها مالا تجعل فی نصیب ولدها- و یمسکها أولیاء ولدها حتی یکبر ولدها فیکون المولود هو الذی یعتقها- و یکون الأولیاء الذین یرثون ولدها ما دامت أمة فإن أعتقها ولدها فقد عتقت و إن مات ولدها قبل أن یعتقها فهی أمة إن شاءوا أعتقوا و إن شاءوا استرقوا

بیان

حمله فی التهذیبین علی ما إذا کان ثمن الجاریة دینا علی صاحبها و لم یقض من ذلک شیئا مستدلا بالخبر الآتی و بما دل علی انعتاق الأم بالملک کما مر

[۱۱]

۱۰۳۰۸- ۱۱ التهذیب، ۸/ ۲۳۹/ ۹۸/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن الحسین عن وهیب بن حفص عن أبی بصیر قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل اشتری جاریة فولدت منه ولدا فمات قال إن شاء أن یبیعها باعها و إن مات مولاها و علیه دین قومت علی ابنها فإن

کان ابنها صغیرا انتظر به حتی یکبر ثم یجبر علی قیمتها فإن مات ابنها قبل أمه بیعت فی میراث الورثة إن شاء الورثة

[۱۲]

۱۰۳۰۹- ۱۲ التهذیب، ۷/ ۸۰/ ۵۸/ ۱ ابن عیسی عن محمد بن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۴

عیسی عن القصری عن خداش عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع فی رجل اشتری جاریة یطؤها فولدت له فمات قال إن شاءوا أن یبیعوها باعوها فی الدین الذی یکون علی مولاها من ثمنها و إن کان لها ولد قومت علی ولدها من نصیبه و إن کان ولدها صغیرا انتظر به حتی یکبر الحدیث

[۱۳]

۱۰۳۱۰- ۱۳ التهذیب، ۸/ ۲۱۴/ ۷۰/ ۱ التیملی عن ابن أسباط عن عمه عن أبی بصیر عن أبی عبد اللّه ع أی رجل اشتری جاریة فولدت منه ولدا فمات إن شاء یبیعها باعها فی الدین الذی یکون علی مولاها من ثمنها الحدیث

[۱۴]

۱۰۳۱۱- ۱۴ التهذیب، ۷/ ۴۸۲/ ۱۴۸/ ۱ السراد عن محمد بن مارد عن أبی عبد اللّه ع فی رجل یتزوج أمة فتلد منه أولادا ثم یشتریها فتمکث عنده ما شاء اللّه لم تلد منه شیئا بعد ما ملکها ثم یبدو له فی بیعها قال هی أمته إن شاء باع ما لم یحدث عنده حمل بعد ذلک و إن شاء أعتق

[۱۵]

۱۰۳۱۲- ۱۵ الفقیه، ۳/ ۴۵۳/ ۴۵۶۷ العلاء عن محمد عن أبی عبد اللّه ع قال فی جاریة لرجل و کان یأتیها فأسقطت سقطا منه بعد ثلاثة أشهر قال هی أم ولد

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۵

باب ۸۳ الانعتاق بالتمثیل و العمی و الجذام و غیرها

[۱]

اشارة

۱۰۳۱۳- ۱ الکافی، ۶/ ۱۸۹/ ۱/ ۱ محمد عن محمد بن الحسین عن جعفر بن محبوب عمن ذکره عن أبی عبد اللّه ع قال کل عبد مثل به فهو حر

بیان

التمثیل أن ینکل به ما یزیله عن هیئته کقطع الأنف و الأذن و غیر ذلک

[۲]

۱۰۳۱۴- ۲ الکافی، ۶/ ۱۸۹/ ۲/ ۱ الأربعة الفقیه، ۳/ ۱۴۱/ ۳۵۱۷ السکونی عن أبی عبد اللّه ع

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۶

الفقیه، عن أبیه عن آبائه ع ش قال قال رسول اللّه ص إذا عمی المملوک فلا رق علیه و العبد إذا جذم فلا رق علیه

[۳]

۱۰۳۱۵- ۳ الکافی، ۶/ ۱۸۹/ ۴/ ۱ الثلاثة عن حماد عن الفقیه، ۳/ ۱۴۲/ ۳۵۱۸ أبی عبد اللّه ع قال إذا عمی المملوک فقد عتق

[۴]

۱۰۳۱۶- ۴ الکافی، ۶/ ۱۸۹/ ۳/ ۱ الاثنان عن الوشاء عن أبان عن إسماعیل الجعفی عن أبی جعفر ع قال إذا عمی المملوک أعتقه صاحبه و لم یکن له أن یمسکه

[۵]

اشارة

۱۰۳۱۷- ۵ الکافی، ۷/ ۱۷۲/ ۹/ ۱ محمد و غیره عن التهذیب، ۹/ ۳۹۵/ ۱۸/ ۱ أحمد عن محمد بن عبد الحمید عن هشام بن سالم

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۷

التهذیب، ۸/ ۲۲۳/ ۳۵/ ۱ محمد بن أحمد عن عبد الحمید عن هشام الکافی، ۷/ ۳۰۳/ ۸/ ۱ علی عن أبیه عن التهذیب، ۱۰/ ۲۳۶/ ۹/ ۱ السراد عن الفقیه، ۳/ ۱۴۲/ ۳۵۱۹ هشام عن أبی بصیر عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین فیمن نکل بمملوکه أنه حر لا سبیل له علیه سائبة یذهب فیتولی إلی من أحب فإذا ضمن حدثه فهو یرثه

بیان

یأتی فی أبواب المواریث من کتاب الجنائز

عن الصادق ع أنه سئل عن السائبة فقال الرجل یعتق غلامه و یقول له اذهب حیث شئت لیس لی من میراثک شیء و لیس علی من جریرتک شیء و یشهد شاهدین

[۶]

۱۰۳۱۸- ۶ الکافی، ۷/ ۳۰۳/ ۸/ ۱ التهذیب، ۱۰/ ۲۳۶/ ۹/ ۱ بإسنادیهما الأخیرین عن أبی جعفر ع قال قضی أمیر المؤمنین ع فی امرأة قطعت ثدی ولیدتها أنها حرة و لا سبیل لمولاتها علیها

[۷]

۱۰۳۱۹- ۷ الفقیه، ۳/ ۱۴۲/ ۳۵۲۰ الحدیث مرسلا مقطوعا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۸

[۸]

اشارة

۱۰۳۲۰- ۸ الکافی، ۶/ ۱۹۶/ ۱۲/ ۱ أحمد عن عدة من أصحابنا عن ابن أسباط عن ابن زرارة عن بعض آل أعین عن أبی عبد اللّه ع قال من کان مؤمنا فقد عتق بعد سبع سنین أعتقه صاحبه أم لم یعتقه و لا یحل خدمة من کان مؤمنا بعد سبع سنین

بیان

الإیمان عبارة عن المعرفة بالأئمة المعصومین ع

[۹]

۱۰۳۲۱- ۹ التهذیب، ۸/ ۲۴۹/ ۱۳۷/ ۱ البزوفری عن القمی عن أحمد عن ابن فضال عن ابن بکیر عن زرارة عن أبی جعفر ع قال إذا أتی المملوک قیمة ثمنه بعد سبع سنین فعلیه أن یقبله

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۶۹

باب ۸۴ المملوک یعتق و له مال

[۱]

۱۰۳۲۲- ۱ الکافی، ۶/ ۱۹۰/ ۳/ ۱ الثلاثة عن جمیل بن دراج عن زرارة عن أحدهما ع فی رجل أعتق عبدا له و له مال لمن مال العبد- قال إن کان علم أن له مالا تبعه ماله و إلا فهو للمعتق

[۲]

۱۰۳۲۳- ۲ الفقیه، ۳/ ۱۱۷/ ۳۴۴۹ جمیل عن زرارة عن کلیهما ع الحدیث

[۳]

۱۰۳۲۴- ۳ الکافی، ۶/ ۱۹۰/ ۴/ ۱ محمد عن أحمد عن التمیمی التهذیب، ۸/ ۲۲۳/ ۳۶ الحسین عن فضالة و ابن أبی عمیر عن جمیل و التمیمی عن محمد بن حمران جمیعا عن زرارة عن أبی جعفر ع مثله

[۴]

۱۰۳۲۵- ۴ الکافی، ۶/ ۱۹۰/ ۲/ ۱ التهذیب، ۸/ ۲۲۳/ ۳۷/ ۱ السراد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۷۰

ابن بکیر عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کاتب الرجل مملوکه و أعتقه و هو یعلم أن له مالا و لم یکن استثنی السید المال حین أعتقه فهو للعبد

[۵]

۱۰۳۲۶- ۵ الفقیه، ۳/ ۱۱۷/ ۳۴۵۰ ابن بکیر عن زرارة عن أبی عبد اللّه ع قال إذا کان للرجل مملوک فأعتقه الحدیث

[۶]

۱۰۳۲۷- ۶ التهذیب، ۸/ ۲۲۳/ ۳۸/ ۱ ابن محبوب عن أحمد عن الحسین عن فضالة و القاسم عن أبان عن البصری قال سألته عن رجل أعتق عبدا له و للعبد مال و هو یعلم أن له مالا فتوفی الذی أعتق العبد لمن یکون مال العبد یکون للذی أعتق العبد أو للعبد قال إذا أعتقه و هو یعلم أن له مالا فماله له و إن لم یعلم فماله لولد سیده

[۷]

۱۰۳۲۸- ۷ الکافی، ۶/ ۱۹۱/ ۵/ ۱ محمد عن أحمد عن محمد بن خالد عن الفقیه، ۳/ ۱۵۳/ ۳۵۵۷ سعد بن سعد عن أبی جریر قال سألت أبا الحسن ع عن رجل قال لمملوک له أنت حر و لی مالک قال لا یبدأ بالحریة قبل المال یقول لی مالک و أنت حر برضا المملوک

[۸]

اشارة

۱۰۳۲۹- ۸ الکافی، ۶/ ۱۹۰/ ۱/ ۱ محمد عن أحمد و علی عن أبیه جمیعا

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۷۱

عن الفقیه، ۳/ ۱۲۶/ ۳۴۷۴ السراد عن عمر بن یزید قال سألت أبا عبد اللّه ع عن رجل أراد أن یعتق مملوکا له و قد کان مولاه یأخذ منه ضریبة فرضها علیه فی کل سنة و رضی بذلک المولی فأصاب المملوک فی تجارته مالا سوی ما کان یعطی مولاه من الضریبة قال فقال إذا أدی إلی سیده ما کان فرض علیه فما اکتسب بعد الفریضة فهو للمملوک ثم قال أبو عبد اللّه ع أ لیس قد فرض اللّه تعالی

علی العباد فرائض فإذا أدوها إلیه لم یسألهم عما سواها قلت له فللمملوک أن یتصدق مما اکتسب و یعتق بعد الفریضة التی کان یؤدیها إلی سیده قال نعم و أجر ذلک له الحدیث

بیان

یأتی تمامه فی أبواب المواریث من کتاب الجنائز إن شاء اللّه تعالی

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۷۳

باب ۸۵ المملوک یؤخذ منه المال

[۱]

اشارة

۱۰۳۳۰- ۱ الکافی، ۶/ ۱۹۷/ ۱۳/ ۱ القمیان عن إسماعیل بن سهل عن الفقیه، ۳/ ۱۵۴/ ۳۵۶۲ معاویة بن میسرة عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن الرجل یبیع عبده بنقصان من ثمنه لیعتق فقال له العبد فیما بینهما إن لک علی کذا و کذا أ یأخذه منه قال یأخذه منه عفوا و یسأله إیاه فی عفو فإن أباه فلیدعه

بیان

العفو ما جاء بسهولة من غیر تکلف

[۲]

۱۰۳۳۱- ۲ الکافی، ۶/ ۱۹۴/ ۲/ ۱ التهذیب، ۸/ ۲۳۱/ ۶۹/ ۱ السراد عن العلاء عن محمد عن أبی جعفر ع فی المملوک یعطی الرجل مالا لیشتریه فیعتقه قال لا یصلح له ذلک

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۷۴

[۳]

۱۰۳۳۲- ۳ التهذیب، ۸/ ۲۳۶/ ۸۳/ ۱ محمد بن أحمد عن محمد بن عیسی عن الفقیه، ۳/ ۱۳۶/ ۳۵۰۵ یاسین الضریر عن حریز التهذیب، عمن حدثه ش عن سلیمان بن خالد عن أبی عبد اللّه ع قال سألته عن مملوک أراد أن یشتری نفسه فدس إنسانا هل للمدسوس أن یشتری کله من مال العبد قال إن أراد أن یشتریه کله من مال العبد- فلا ینبغی له و إن أراد أن یستحل ذلک فیما بینه و بین اللّه عز و جل حتی یکون ولاؤه له فلیزد التهذیب هو من قبله من ماله فی الثمن شیئا إن شاء درهما و إن شاء ش ما شاء بعد أن یکون زیادة من ماله فی ثمن العبد- یستحل به الولاء فیکون ولاء العبد له- التهذیب، و أخبرنا ذلک عن برید

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۷۵

باب ۸۶ أن المولی علی من ینطلق

[۱]

۱۰۳۳۳- ۱ الکافی، ۶/ ۱۹۸/ ۱/ ۱ العدة عن التهذیب، ۸/ ۲۵۲/ ۱۵۰/ ۱ أحمد عن علی بن الحکم عن سلیم الفراء عن الحسن بن مسلم قال حدثتنی عمتی قالت إنی جالسة بفناء الکعبة إذ أقبل أبو عبد اللّه ع فلما رآنی مال إلی فسلم علی ثم قال ما یجلسک هاهنا فقلت أنتظر مولی لنا قالت فقال لی أعتقتموه قلت لا و لکنا أعتقنا أباه فقال لیس ذاک بمولاکم هذا أخوکم و ابن عمکم إنما المولی الذی جرت علیه النعمة فإذا جرت علی أبیه و جده فهو ابن عمک و أخوک

[۲]

۱۰۳۳۴- ۲ الکافی، ۶/ ۱۹۹/ ۴/ ۱ بکر بن محمد عن جویرة قالت مر بی

الوافی، ج۱۰، ص: ۶۷۶

أبو عبد اللّه ع و أنا فی المسجد الحرام أنتظر مولی لنا فقال یا أم عثمان ما یقیمک هاهنا قلت أنتظر مولی لنا فقال أعتقتموه فقلت لا فقال أعتقتم أباه قلت لا أعتقنا جده فقال لیس هذا مولاکم هذا أخوکم

[۳]

۱۰۳۳۵- ۳ الکافی، ۶/ ۱۹۹/ ۳/ ۱ الحسین بن محمد عن أحمد بن إسحاق و علی عن أبیه جمیعا عن الفقیه، ۳/ ۱۳۵/ ۳۴۹۹ الأزدی قال دخلت علی أبی عبد اللّه ع و معی علی بن عبد العزیز فقال لی من هذا فقلت مولی لنا فقال أعتقتموه أو أباه فقلت بل أباه فقال لیس هذا مولاک هذا أخوک و ابن عمک و إنما المولی هو الذی جرت علیه النعمة فإذا جرت علی أبیه فهو أخوک و ابن عمک

[۴]

اشارة

۱۰۳۳۶- ۴ الکافی، ۶/ ۱۹۸/ ۲/ ۱ أحمد عن البرقی عن سعد بن سعد عن ابن جندب یرفعه إلی أبی جعفر الأول ع قال قال إنما المولی الجلیب العتیق و ابنه عربی و ابن ابنه من أنفسهم

بیان

الجلیب المجلوب الذی سیق من موضع إلی آخر و العرب یقال لهذا الجیل من الناس و لا واحد له و یختص بأهل الأمصار کما أن الأعراب بالفتح یختص بأهل البادیة منهم و العرب کانوا یفتخرون بهذه النسبة و لعل ذلک لفصاحة لسانهم و إبانة کلامهم و مکارم أخلاقهم و نجابة أعراقهم یقال أعرب فی کلامه إذا أفصح

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۷۷

فیه و أبان قال اللّه تعالی بِلِسانٍ عَرَبِیٍّ مُبِینٍ

و عن النبی ص أنه قال فی بعض خطبه إن العربیة لیست باب والد و لکنها لسان ناطق فمن قصر به عمله لم یبلغه رضوان اللّه حسبه و العربی یقال لبین العروبة و العتیق لیس من العرب لأنه الجلیب و ابنه إذا نشأ بین العرب جاز أن ینسب إلیهم و ابن ابنه لما کان أعرق فی العربیة منشأ و محتدا فهو مثل سائر العرب فهو من أنفسهم

[۵]

۱۰۳۳۷- ۵ الکافی، ۸/ ۲۶۸/ ۳۹۵ محمد عن أحمد و العدة عن سهل جمیعا عن السراد عن مالک بن عطیة قال قلت لأبی عبد اللّه ع إنی رجل من العرب من بجیلة و أنا أدین اللّه بأنکم موالی- و قد یسألنی بعض من لا یعرفنی فیقول لی ممن الرجل فأقول له أنا رجل من العرب ثم من بجیلة فعلی فی هذا إثم حیث إنی لم أقل إنی مولی لبنی هاشم فقال لا أ لیس قلبک و هواک منعقدا علی أنک من موالینا- فقلت بلی و اللّه فقال لیس علیک فی أن تقول أنا من العرب إنما أنت من العرب فی النسب و العطاء و العدد و الحسب و أنت فی الدین و ما حوی الدین بما تدین اللّه تعالی به من طاعتنا و الأخذ به منا من موالینا و منا و إلینا

[۶]

۱۰۳۳۸- ۶ التهذیب، ۸/ ۲۵۳/ ۱۵۲/ ۱ محمد بن أحمد عن

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۷۸

العباس بن معروف عن محمد بن سنان عن الفقیه، ۳/ ۱۳۵/ ۳۵۰۱ حذیفة بن منصور عن أبی عبد اللّه ع قال المعتق هو المولی و الولد ینتمی إلی من یشاء

[۷]

اشارة

۱۰۳۳۹- ۷ الفقیه، ۳/ ۱۳۳/ ۳۴۹۵ قیل للصادق ع لم قلتم مولی الرجل منه قال لأنه خلق من طینه ثم فرق بینهما فرده السباء إلیه فعطف علیه ما کان فیه منه فأعتقه فلذلک هو منه

بیان

السباء الأسر و لعل المشترک بینهما الدین و الإیمان و هما العاطف

الوافی، ج ۱۰، ص: ۶۷۹

باب ۸۷ النوادر

[۱]

اشارة

۱۰۳۴۰- ۱ التهذيب، ۸/ ۲۳۷/ ۸۸/ ۱ محمد بن أحمد عن الخشاب عن ابن كلوب عن إسحاق بن عمار عن جعفر عن أبيه ع أن عليا ع أعتق عبدا له فقال إن ملككك لى و لك قد تركته لك

بيان

و ذلك لأن له فى نفسه حقا كما أن لمولاه فيها حقا

[۲]

اشارة

۱۰۳۴۱- ۲ التهذيب، ۸/ ۲۳۷/ ۸۹/ ۱ عنه عن محمد بن عيسى عن داود الصرمى قال قال الطيب ع يا داود إن الناس كلهم موال لنا فيحل لنا أن نشترى و نعتق فقلت له جعلت فداك إن فلانا قال لغلام له قد أعتقه بعنى نفسك حتى أشتريك قال يجوز و لكن إنما يشترى ولاءه

الوافى، ج ۱۰، ص: ۶۸۰

بيان

موال لنا يعنى فى الدين و الطاعة أن نشترى يعنى أنفسهم بالجنة على اللّه سبحانه كما قال اللّه تعالى إِنَّ اللّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ و نعتق يعنى من النار رقابهم إن أطاعونا.

و قد مضى فى كتاب الحجة حديث إسحاق بن موسى عن الرضا ع أنه قال له يا إسحاق بلغنى أن الناس يقولون إنا نزعم أن الناس عبيد لنا لا و قرابتى من رسول اللّه ص ما قلته قط و لا سمعته من أحد من آبائى قاله و لا بلغنى عن أحد من آبائى قاله و لكنى أقول الناس عبيد لنا فى الطاعة موال لنا فى الدين فليبلغ الشاهد الغائب.

آخر أبواب العتق و الانعتاق من كتاب الزكاة و الخمس و المبرات و بتمامه تم الجزء السادس من أجزاء كتاب الوافى و يتلوه فى الجزء السابع كتاب الصيام و الاعتكاف و المعاهدات إن شاء اللّه تعالى و الحمد لله أولا و آخرا و باطنا و ظاهرا

كاشانى، فيض، محمد محسن ابن شاه مرتضى، الوافى، ۲۶ جلد، كتابخانه امام امير المؤمنين على عليه السلام، اصفهان - ايران، اول، ۱۴۰۶ ه ق

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (التوبة/۴۱).

قالَ الإمامُ علیّ بْنُ موسَی الرِّضا – علَیهِ السَّلامُ: رَحِمَ اللّهُ عَبْداً أحْیا أمْرَنا... یَتَعَلَّمُ عُلُومَنا وَ یُعَلِّمُها النَّاسَ؛ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِموا مَحاسِنَ کَلامِنا لَاتَّبَعُونا... (بَنادِرُ البِحار – فی تلخیص بحار الأنوار، للعلاّمة فیض الاسلام، ص ۱۵۹؛ عُیونُ أخبارِ الرِّضا(ع)، الشَّیخ الصَّدوق، الباب۲۸، ج۱/ ص۳۰۷).

مؤسّس مُجتمَع "القائمیّة" الثّقافیّ بأصبَهانَ – إیرانَ: الشهید آیة الله "الشمس آباذی" – رَحِمَهُ اللهُ – کان أحداً من جَهابذة هذه المدینة، الذی قدِ اشتهَرَ بشَغَفِهِ بأهل بَیت النبیّ (صلواتُ اللهِ علَیهِم) و لاسیَّما بحضرة الإمام علیّ بن موسَی الرِّضا (علیه السّلام) و بِساحة صاحِب الزّمان (عَجَّلَ اللهُ تعالی فرجَهُ الشَّریفَ)؛ و لهذا أسّس مع نظره و درایته، فی سَنَةِ ۱۳۴۰ الهجریّة الشمسیّة (=۱۳۸۰ الهجریّة القمریّة)، مؤسَّسةً و طریقةً لم یَنطَفِئ مِصباحُها، بل تُتَّبَع بأقوَی و أحسَنِ مَوقِفٍ کلَّ یوم.

مرکز "القائمیّة" للتحرِّی الحاسوبیّ – بأصبَهانَ، إیرانَ – قد ابتدَأَ أنشِطتَهُ من سَنَةِ ۱۳۸۵ الهجریّة الشمسیّة (=۱۴۲۷ الهجریّة القمریّة) تحتَ عنایة سماحة آیة الله الحاجّ السیّد حسن الإمامیّ – دامَ عِزّهُ – و مع مساعَدَةِ جمعٍ من خِرّیجی الحوزات العلمیّة و طلاب الجوامع، باللیل و النهار، فی مجالاتٍ شتّی: دینیّة، ثقافیّة و علمیّة...

الأهداف: الدّفاع عن ساحة الشیعة و تبسیط ثَقافة الثَّقَلَین (کتاب الله و اهل البیت علیهِمُ السَّلامُ) و معارفهما، تعزیز دوافع الشَّباب و عموم الناس إلی التَّحَرِّی الأدَقّ للمسائل الدّینیّة، تخلیف المطالب النّافعة – مکانَ البلاتیثِ المبتذلة أو الرّدیئة – فی المحامیل (=الهواتف المنقولة) و الحواسیب (=الأجهزة الکمبیوتریّة)، تمهید أرضیّةٍ واسعةٍ جامعةٍ ثَقافیّةٍ علی أساس معارف القرآن و أهل البیت –علیهم السّلام – بباعث نشر المعارف، خدمات للمحققین و الطّلاّب، توسعة ثقافة القراءة و إغناء أوقات فراغة هُواةِ برامِجِ العلوم الإسلامیّة، إنالة المنابع اللازمة لتسهیل رفع الإبهام و الشُّبُهات المنتشرة فی الجامعة، و...

- مِنها العَدالة الاجتماعیّة: التی یُمکِن نشرها و بثّها بالأجهزة الحدیثة متصاعدةً، علی أنّه یُمکِن تسریعُ إبراز المَرافِق و التسهیلاتِ – فی آکناف البلد - و نشرِ الثّقافةِ الاسلامیّة و الإیرانیّة – فی أنحاء العالَم - مِن جهةٍ اُخرَی.

- من الأنشطة الواسعة للمرکز:

الف) طبع و نشر عشراتِ عنوانِ کتبٍ، کتیبة، نشرة شهریّة، مع إقامة مسابقات القِراءة

ب) إنتاجُ مئات أجهزةٍ تحقیقیّة و مکتبیة، قابلة للتشغیل فی الحاسوب و المحمول

ج) إنتاج المَعارض ثّلاثیّةِ الأبعاد، المنظر الشامل (= بانوراما)، الرّسوم المتحرّکة و... الأماکن الدینیّة، السیاحیّة و...

د) إبداع الموقع الانترنتی "القائمیّة" www.Ghaemiyeh.com و عدّة مَواقِعَ اُخرَ

ه) إنتاج المُنتَجات العرضیّة، الخَطابات و... للعرض فی القنوات القمریّة

و) الإطلاق و الدَّعم العلمیّ لنظام إجابة الأسئلة الشرعیّة، الاخلاقیّة و الاعتقادیّة (الهاتف: ۰۰۹۸۳۱۱۲۳۵۰۵۲۴)

ز) ترسیم النظام التلقائیّ و الیدویّ للبلوتوث، ویب کشک، و الرّسائل القصیرة SMS

ح) التعاون الفخریّ مع عشراتِ مراکزَ طبیعیّة و اعتباریّة، منها بیوت الآیات العِظام، الحوزات العلمیّة، الجوامع، الأماکن الدینیّة کمسجد جَمکرانَ و...

ط) إقامة المؤتمَرات، و تنفیذ مشروع "ما قبلَ المدرسة" الخاصّ بالأطفال و الأحداث المُشارِکین فی الجلسة

ی) إقامة دورات تعلیمیّة عمومیّة و دورات تربیة المربّی (حضوراً و افتراضاً) طیلة السَّنَة

المکتب الرّئیسیّ: إیران/أصبهان/ شارع"مسجد سیّد/ "ما بینَ شارع"پنج رَمَضان "ومُفترَق"وفائی/"بنایة"القائمیّة"

تاریخ التأسیس: ۱۳۸۵ الهجریّة الشمسیّة (=۱۴۲۷ الهجریة القمریّة)

رقم التسجيل: ۲۳۷۳

الهويّة الوطنيّة: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

الموقع: www.ghaemiyeh.com

البريد الالكتروني: Info@ghaemiyeh.com

المَتجَر الانترنتي: www.eslamshop.com

الهاتف: ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۰۹۸۳۱۱)

الفاكس: ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱)

مكتب طهرانَ ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱)

التِّجاريّة و المَبيعات ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور المستخدمين ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

ملاحَظة هامّة:

الميزانيّة الحاليّة لهذا المركز، شَعبيّة، تبرّعيّة، غير حكوميّة، و غير ربحيّة، اقتُنِيَت باهتمام جمع من الخيّرين؛ لكنّها لا تُوافِي الحجمَ المتزايد و المتّسِعَ للامور الدّينيّة و العلميّة الحاليّة و مشاريع التوسعة الثّقافيّة؛ لهذا فقد ترجّى هذا المركزُ صاحِبَ هذا البيتِ (المُسمَّى بالقائميّة) و مع ذلك، يرجو مِن جانب سماحة بقيّة الله الأعظم (عَجَّلَ اللهُ تعالى فرَجَهُ الشَّريفَ) أن يُوفِّقَ الكلَّ توفيقاً متزائداً لِإعانتهم - في حدّ التّمكّن لكلّ احدٍ منهم – إيّانا في هذا الأمر العظيم؛ إن شاءَ اللهُ تعالى؛ و اللهُ وليّ التوفيق.

مرکز القائمیه اصفهان
للبحوث والتحریات الکمبیوتریه
WWW
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المـركز من فضلـكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاء من فضلكم
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹